

Ny domstollov

Utredning til Det kgl. Justis- og beredskapsdepartementet

Til Det kongelige Justis- og beredskapsdepartementet

Undertegnede fikk ved brev 8. august 2012 i mandat å utrede utkast til ny domstollov, med hovedvekt på gjennomgang av lovstruktur, lovspråk og lovteknikk.

Med dette fremlegges utredningen for departementet.

Oslo, 31. oktober 2014

Tron Løkken Sundet

Innhold

Utkast til lov om domstoler og dommere (domstolloven).....	7
0. Sammendrag.....	62
1. Utredningens mandat. Generelle utgangspunkter.....	63
1.1 Mandatet. Opplegget for rapporten	63
1.2 Noen generelle merknader om mandatet. Forholdet til Advokatlovutvalget	66
1.3 Noen utgangspunkter for arbeidet. Hvilke bestemmelser bør inntas i domstolloven?.....	67
1.3.1 Noen generelle utgangspunkter for arbeidet. Lovteknikk, lovspråk og lovstruktur	67
1.3.2 Forholdet til annen lovgivning. Bør bestemmelser overføres fra særlover til domstolloven?	68
1.3.3 Rammen for en ny domstollov	70
2. Lovens omfang – de alminnelige domstoler og spesialdomstoler.....	71
2.1 Generelt.....	71
2.2 Nærmere om spesialdomstolene	73
2.2.1 Generelt	73
2.2.2 De overordentlige domstoler	73
2.2.3 Særlig om Arbeidsretten	73
2.3 Forliksrådene.....	75
2.3.1 Alminnelige merknader	75
2.3.2 Utkast til lov om forliksråd.....	76
3. Den sentrale domstoladministrasjonen.....	78
3.1 Generelle merknader	78
3.2 Spørsmålet om ansattrepresentasjon i domstoladministrasjonens styre	78
4. Reglene om dommere.....	80
4.1 Generelle merknader	80
4.2 Fagdommere og lekdommere.....	80
4.3 Midlertidige dommere.....	80
5. Domstollederfunksjonen. Oppnevning av stedfortreder.....	80
6. Dommerfullmektiger	81
6.1 Gjeldende rett.....	81
6.2 Domstoladministrasjonens evaluering av dommerfullmektigordningen.....	81
6.3 Regelutvalgets forslag til endringer i reglene om fullmakter.....	82

6.4 Utkast til bestemmelser om dommerfullmektiger	83
7. Dommeres sidegjøremål	83
8. Klage- og tilsynsordning for dommere.....	84
9. Dommerforsikring	85
9.1 Gjeldende rett	85
9.2 Noen merknader til utkastet	85
10. Rettsvitner	86
10.1 Gjeldende rett	86
10.2 Formålet med rettsvitneordningen. Spørsmål om endringer	86
10.3 Spørsmålet om rettsvitneordningen skal videreføres	88
11. Alminnelige regler om domsmyndighet	89
12. Rettsanmodninger og notarialforretninger	89
12.1 Rettsanmodninger	89
12.1.1 Generelt	89
12.1.2 Foreleggelse for EFTA-domstolen	89
12.2 Reglene om notarius publicus	90
13. Inhabilitet.....	91
13.1. Oversikt over gjeldende bestemmelser	91
13.1.1 Innledning	91
13.1.2 Inhabilitetsgrunnene	91
13.1.3 Saksbehandlingsregler	91
13.2 Regelutvalgets vurderinger	92
13.3 Noen utgangspunkter for utkastet	93
14. Lekdommere – utvalg og trekning	94
14.1 Generelle merknader	94
14.2 Utelukkelse på grunn av stilling.....	95
14.2.1 Gjeldende rett.....	95
14.2.2 Endringsforslag.....	96
14.2.3 Kontroll med vandelskravet for lekdommere	98
14.3 Fritak på grunn av gyldig fravær eller på grunn av allerede utført tjeneste	99
14.3.1 Innledning	99
14.3.2 Rett til fritak på grunn av oppnådd tjenestetid.....	99
14.3.3 Klargjøring av hva som er utført tjeneste	99
14.3.4 Krav til dokumentasjon av sykdom	101
14.3.4 Fastsettelse av fritaksperiodens lengde.....	102
14.3.5 Skal tjeneste for høyere rett være fritaksgrunn?	102

14.3.6 Presisering av ankebestemmelsen.....	103
14.3.7 Utkast til bestemmelse om fritak fra tjeneste.....	103
14.4 Forbigåelse ved trekning.....	104
14.4.1 Behovet for endringer.....	104
14.4.2 Utkast til bestemmelse.....	105
15. Alminnelige regler om domstolens virksomhet.....	106
15.1 Generelt.....	106
15.2 Bør prinsippet om saksfordeling i domstolene lovfestes?.....	106
16. Offentlighet i rettspleien.....	107
16.1 Offentlighet i rettspleien – noen utgangspunkter.....	107
16.2 Arbeidsgruppens rapport.....	107
16.3 Nærmere om utkastet til regulering.....	108
16.3.1 Generelle merknader.....	108
16.3.2 Prinsippet om meroffentlighet.....	108
16.3.4. Regulering av adgangen til å foreta lyd- og bildeopptak.....	109
16.3.5 Saksbehandlingsregler. Rettsmidler mot avgjørelser som begrenser referatretten, møteoffentligheten og dokumentoffentligheten.....	111
17. Frister.....	112
18. Forkynnelse.....	113
18.1 Innledning. Utgangspunkter for revisjonen. Lovteknisk løsning.....	113
18.2 Behovet for endringer. Regelutvalget. Svensk og dansk rett.....	114
18.2.1 Innledning.....	114
18.2.2 Regelutvalgets merknader.....	114
18.2.3 Delgivningslagen.....	115
18.2.4 Retsplejelovens regler om forkynnelse.....	116
18.3 Noen generelle merknader til utkastet.....	117
19. Rettergangsstraff og ansvar i anledning av rettssaker.....	118
19.1 Innledning.....	118
19.2 Kort om gjeldende rett.....	118
19.2.1 De materielle reglene om straff- og erstatningsansvar.....	118
19.2.2 De prosessuelle reglene.....	120
19.3 Noen utgangspunkter for modernisering og oppdatering av reglene om rettergangsstraff.....	121
19.3.1 Saksbehandlingsreglene ved rettergangsstraff – forholdet til EMK artikkel 6 og kravet til forsvarlig rettergang.....	121
19.3.2 Reglernes formål og funksjon.....	123
19.3.3 Konklusjon.....	125

19.4 Bestemmelser som uansett foreslås utelatt i utkastet til ny lov	125
19.5 Utkast til regler om erstatningsansvar i saker for domstolene	126
19.6 Utkast til regler om rettergangsstraff	130
19.6.1 Generelle merknader.....	130
19.6.2 Subsidiært utkast til bestemmelser	130
19.6.3 Rettergangsbot overfor lekdommere som ikke har gyldig fravær	131
20. Økonomiske og administrative konsekvenser	132
21. Utkast til lov med merknader	132
Forkortelser	204

Utkast til lov om domstoler og dommere (domstolloven)

Lov om domstoler og dommere (domstolloven)

Første del Innledende bestemmelser

Kapittel 1 Lovens virkeområde. Definisjoner.

§ 1-1. Virkeområde

- (1) Loven gjelder for de alminnelige domstolene og for spesialdomstolene så langt det er bestemt.
- (2) For forliksrådene får bestemmelsene anvendelse så langt det er bestemt i lov *** om forliksråd.

§ 1-2. Domstolene

(1) De alminnelige domstoler er:

- a) Høyesterett
- b) Lagmannsrettene
- c) Tingrettene

(2) Spesialdomstolene er:

- a) Jordskifterettene
- b) Konsulrettene
- c) Arbeidsretten
- d) Utmarksdomstolen for Finnmark
- e) Ekstraordinære domstoler som nedsettes med hjemmel i lov eller som Kongen nedsetter i sivile saker med samtykke fra partene
- f) Riksretten

§ 1-3. Dommere

- (1) Med dommer menes i denne lov alle medlemmer av en domstol som kan treffe eller være med på å treffe dømmende avgjørelser, med mindre annet er bestemt eller fremgår av sammenhengen.
- (2) Med fagdommere menes i denne lov dommere utnevnt etter bestemmelsene i kapittel 6.
- (3) Med lekdommer menes i denne lov dommere utnevnt etter bestemmelsene i kapittel 7. Lekdommere gjør tjeneste som meddommer eller som medlem av lagretten.

§ 1-4. Folkerettens betydning for anvendelsen av loven

Loven gjelder med de begrensninger som er anerkjent i folkeretten eller følger av overenskomst med fremmed stat.

Andre del De alminnelige domstolenes organisering og sammensetning i den enkelte sak

Kapittel 2 Høyesterett

§ 2-1. Høyesteretts organisering

- (1) Høyesterett har sitt sete i Oslo, når ikke særlige forhold er til hinder for dette.
- (2) Høyesterett skal ha en høyesterettsjustitiarius som domstolleder og nitten andre dommere.
- (3) Høyesterett er inndelt i to avdelinger for behandling av saker som skal avgjøres av fem dommere. For saker som skal avgjøres av tre dommere, kan Høyesterett nedsette ett eller flere utvalg, som betegnes som Høyesteretts ankeutvalg.
- (4) Kongen kan når særlige forhold gjør det nødvendig, bestemme at Høyesterett for en periode skal ha flere dommere eller avdelinger enn det som følger av annet og tredje ledd.
- (5) Høyesterett skal ha en direktør, som leder domstolens kontor, og så mange protokollsekretærer og utredere som saksmengden krever. Høyesteretts direktør er embetsmann. Protokollsekretærer og utredere ved Høyesterett tilsettes av departementet eller av Høyesterett etter bestemmelser gitt av departementet. Protokollsekretærer og utredere kan tilsettes på åremål.

§ 2-2. Alminnelige regler om Høyesteretts virksomhet

- (1) Høyesterettsjustitiarius leder rettens forretninger, fastsetter tiden for dens møter og for behandlingen av sakene og fordeler forretningene mellom rettens medlemmer og i tilfelle dens avdelinger og utvalg. Alminnelige regler om dette kan fastsettes i en forretningsorden. Har høyesterettsjustitiarius forfall, gjør eldste dommer tjeneste så lenge ingen annen er oppnevnt.
- (2) Når Høyesterett skal treffe avgjørelser som ikke gjelder de enkelte rettssaker, skal fem dommere være med på avgjørelsen hvis ikke annet er bestemt ved lov. Alle dommerne skal delta ved fastsettelse av Høyesteretts forretningsorden, men avgjørelse kan treffes selv om noen av dommerne har forfall.
- (3) Høyesterettsjustitiarius leder behandlingen i avdelinger og utvalg og behandlingen av saker i storkammer eller plenum, som han er med i. Ellers ledes behandlingen av eldste dommer som er med.

§ 2-3. Høyesteretts sammensetning i den enkelte sak

- (1) Høyesterett settes i den enkelte sak med fem dommere, med mindre annet er bestemt.
- (2) I saker som etter lov skal avgjøres av Høyesterett satt med tre dommere, kan det bestemmes at saken skal avgjøres i avdeling med fem dommere.

(3) I særlig tidkrevende saker kan det bestemmes at ytterligere en eller to dommere følger forhandlingene og deltar i avgjørelsen i tilfelle forfall.

(4) I saker etter første og annet ledd som er av særlig viktighet, kan det bestemmes at saken, eller rettsspørsmål i den, skal avgjøres av Høyesterett i storkammer, satt med 11 dommere. Ved vurderingen skal det blant annet legges vekt på om det oppstår spørsmål om å sette til side en rettsoppfatning Høyesterett har lagt til grunn i en annen sak, eller om saken reiser spørsmål om konflikt mellom lover, provisoriske anordninger eller stortingsbeslutninger og Grunnloven eller bestemmelser Norge er bundet av i internasjonalt samarbeid. I helt særlige tilfeller kan det bestemmes at saken, eller rettsspørsmål i saken, skal avgjøres av Høyesterett i plenum, som da består av alle Høyesteretts dommere som ikke er ugilde eller har forfall.

(5) Får noen av rettens medlemmer forfall i saker etter fjerde ledd, kan retten avgjøre saken så lenge det er minst fem dommere tilbake. Er det ved avgjørelsen et like antall dommere, fratrer yngste dommer.

§ 2-4. Avgjørelser om Høyesteretts sammensetning

(1) Avgjørelse om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn den som følger av § 2-3 første ledd, treffes av høyesterettsjustitiarius før den muntlige ankeforhandling er begynt, eller i skriftlige saker før partene har inngitt sitt siste skriftlige innlegg. Etter dette tidspunkt, kan to av avdelingens fem dommere kreve at saken skal behandles av Høyesterett med en sammensetning etter § 2-3 fjerde ledd. Høyesterettsjustitiarius avgjør da om saken skal behandles i storkammer eller plenum.

(2) Avgjørelse om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn den som følger av § 2-3 annet ledd første punktum, treffes før saken er fordelt til forberedende dommer, av høyesterettsjustitiarius. Etter fordeling treffes avgjørelsen av ankeutvalget, men slik at høyesterettsjustitiarius treffer eventuell avgjørelse om at saken skal behandles i storkammer eller plenum.

(3) Når det er truffet avgjørelse om at saken skal behandles i storkammer, kan høyesterettsjustitiarius i stedet bestemme at saken skal behandles i plenum. Det skal gjøres hvis minst seks av Høyesteretts dommere krever det. Vedtak etter første punktum og krav etter annet punktum må i tilfelle settes fram før ankeforhandlingen eller den avsluttende skriftlige behandlingen i den forsterkede rett påbegynnes.

(4) Beslutninger om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn det som følger av § 2-3 første og annet ledd, kan omgjøres.

Kapittel 3 Lagmannsrettene

§ 3-1. Lagdømmer, lagsogn og rettssteder

(1) Kongen fastsetter rikets inndeling i lagdømmer for hver lagmannsrett og lagdømmenes inndeling i rettskretser (lagsogn). Kongen fastsetter hvilke lagdømmer som skal utøve domsmyndighet på innretninger og anlegg for undersøkelse etter eller utnyttning, lagring eller transport av undersjøiske naturforekomster på den norske del av kontinentalsokkelen og i norsk økonomisk sone.

(2) For hvert lagsogn fastsetter domstoladministrasjonen ett eller flere rettssteder. Når størrelsen av lagsognet eller andre grunner gjør det hensiktsmessig, skal det fastsettes flere rettssteder, hvert for en

del av lagsognet. På disse rettssteder behandles i alminnelighet de saker som hører hjemme i den del av lagsognet. Når det er hensiktsmessig, kan rett settes på andre steder i lagsognet eller i et annet lagsogn.

§ 3-2. Lagmannsrettens organisering

- (1) Lagmannsrettene skal ha en førstelagmann som domstolleder og så mange lagmenn og lagdommere og jordskiftelagdommere som til enhver tid er bestemt.
- (2) Hvor saksmengden gjør det påkrevet, kan lagmannsretten etter bestemmelse av domstoladministrasjonen deles i avdelinger. I så fall kan det utnevnes en lagmann som leder for hver avdeling.
- (3) Lagmannsretten skal ha jordskifteteknisk personale.

§ 3-3. Alminnelige regler om lagmannsrettens virksomhet

- (1) Førstelagmannen fordeler sakene mellom avdelingene og treffer bestemmelse om dommernes tjenestegjøring. Lagmannen fordeler sakene mellom dommerne i avdelingen. Fordeling av saker skal bygge på objektive kriterier som legger til rette for rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne og en effektiv bruk av domstolens ressurser. Kongen kan gi nærmere regler om fordelingen av sakene i lagmannsrettene.
- (2) Avgjørelser som ikke gjelder de enkelte rettsaker, treffes av førstelagmannen. Førstelagmannen kan bemyndige lagmennene til å utføre de oppgaver som ligger til førstelagmannen
- (3) Har førstelagmannen forfall, skal den dommer som er utnevnt som stedfortreder for førstelagmannen, gjøre tjeneste som førstelagmann. Hvis ingen stedfortreder er utnevnt, skal den eldste av lagmennene eller den eldste av de øvrige dommerne gjøre tjeneste som førstelagmann. Førstelagmannen kan beslutte at en av de faste dommerne skal gjøre tjeneste som domstolleder i forbindelse med kortere fravær. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om ordningen med stedfortreder.

§ 3-4. Lagmannsrettens sammensetning i den enkelte sak

- (1) I den enkelte sak settes retten med tre fagdommere. I straffesaker settes retten med lagrette eller meddommere når dette er bestemt i straffeprosessloven og i sivile saker settes retten med meddommere når dette er bestemt i tvisteloven, jordskiftelova eller annen lov. Retten kan ikke settes med mer enn en dommer tilkalt etter § 3-5 eller pensjonist som er konstituert etter § 6-10, med mindre en av lagmannsrettens dommere får uventet forfall. Førstelagmannen treffer beslutning om hvem av lagmannsrettens dommere som skal gjøre tjeneste som rettens leder (administrator).
- (2) I vidløftige saker kan førstelagmannen bestemme at et varamedlem for fagdommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av dem får forfall.

(3) Førstelagmannen kan i sak som er anket fra jordskifterett, beslutte at en av de tre dommerne nevnt i første ledd første punktum, skal være jordskiftelagdommer. Også i andre saker som gjelder bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom, kan førstelagmannen beslutte tilsvarende sammensetning av retten. Førstelagmannens beslutning etter første og annet punktum kan ikke ankes.

(4) I saker hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, skal det kun delta dommere som har nødvendig klarering og er autorisert for den aktuelle sikkerhetsgrad. Nærmere regler om klarering og autorisasjon kan gis av Kongen.

(5) Om endringer i rettens sammensetning etter at hovedforhandlingen er begynt, gjelder § 13-2.

§ 3-5. Tilkalling av dommere

Førstelagmannen kan tilkalle dommere fra tingrettene i lagdømmet til å ta sete i retten. Når særlige grunner foreligger, kan førstelagmannen også tilkalle dommere ved tingrettene og lagmannsretten i et annet lagdømme, jordskiftelagdommer eller fagdommer i Arbeidsretten dersom de er villige til å gjøre tjeneste.

Kapittel 4 Tingrettene

§ 4-1. Domssogn og rettssteder

(1) Rikets inndeling i domssogn for tingrettene (rettskretser) bestemmes av Kongen. Kongen fastsetter hvilke rettskretser som skal utøve domsmyndighet på innretninger og anlegg for undersøkelse etter eller utnyttning, lagring eller transport av undersjøiske naturforekomster på den norske del av kontinentalsokkelen og i norsk økonomisk sone.

(2) Domstoladministrasjonen fastsetter ett eller flere faste rettssteder for tingrettene. Når det er hensiktsmessig, kan rett settes på andre steder.

(3) Dersom ikke staten stiller rettslokale til rådighet, skal vedkommende kommune eller kommuner skaffe rettslokale og nødvendige andre rom på rettssted som nevnt i første ledd, og dessuten sørge for oppvarming, lys, renhold og utstyr i rommene. Rettslokalene må være godkjent av domstoladministrasjonen. Utgiftene til rettslokaler dekkes i alle tilfelle av vedkommende kommune eller kommuner. Mellom flere kommuner fordeles utgiften i forhold til folkemengden ved siste folketelling. Domstoladministrasjonen kan i særlige tilfelle fastsette en annen fordelingsmåte.

(4) Dersom ikke staten stiller rettslokale til rådighet for jordskifteretten, skal vedkommende kommune eller kommuner skaffe rettslokale. Bestemmelsen i tredje ledd gjelder tilsvarende for lokaler jordskifteretten bruker til rettsmøter.

§ 4-2. Tingrettenes organisering

(1) Tingrettene skal ha en sorenskriver som domstolleder og så mange tingrettsdommere som til enhver tid er bestemt. Det kan også utnevnes en nestleder.

(2) Domstoladministrasjonen kan bestemme at det ved tingrettene skal ansettes dommerfullmektiger. Dommerfullmektigen kan utføre oppgaver på vegne av dommeren, men kan bare lede hovedforhandling eller avsi dom etter fullmakt gitt av domstoladministrasjonen eller av sorenskriveren etter nærmere bestemmelser gitt av domstoladministrasjonen.

(3) Hvor saksmengden gjør det påkrevet, kan tingrettene etter bestemmelse av domstoladministrasjonen deles i avdelinger. I så fall kan det utnevnes en leder og en nestleder for hver avdeling.

(4) Kongen kan bestemme, at en eller flere av tingrettenes forretningsgrener skal styres av en eller flere av dommerne.

(5) Domstoladministrasjonen kan oppnevne en særskilt dommer til en eller flere bestemte straffesaker eller til å styre skjønn, ekspropriasjonssaker eller saker som reises under ett etter tvisteloven § 4-5 første ledd, når det er påkrevet fordi saken er vidløftig eller fordi forretningene bør ledes av samme dommer i flere domssogn. For skjønn, ekspropriasjonssaker og saker etter tvisteloven § 4-5 første ledd kan domstoladministrasjonen oppnevne et varamedlem som skal følge forhandlingene og tre inn i retten om lederen får forfall.

§ 4-3. Alminnelige regler om tingrettens virksomhet

(1) Sorenskriveren fordeler saker mellom dommerne og leder tingrettens forretninger. Har sorenskriveren og eventuell nestleder forfall, og det ikke er oppnevnt stedfortreder, skal den eldste av de andre dommerne gjøre tjeneste. Sorenskriveren kan beslutte at en av de faste dommerne skal gjøre tjeneste som domstolleder i forbindelse med kortere fravær. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om ordningen med stedfortreder.

(2) Har tingretten flere avdelinger, fordeler sorenskriveren sakene mellom avdelingene og treffer bestemmelse om dommernes tjenestegjøring. Avdelingslederen fordeler sakene mellom dommerne i avdelingene. Fordeling av saker skal bygge på objektive kriterier som legger til rette for rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne og en effektiv bruk av domstolens ressurser.

(3) Har tingretten flere avdelinger, kan sorenskriveren bemyndige avdelingsledere til å utføre de oppgaver som etter andre lovbestemmelser er tillagt sorenskriveren.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om fordelingen av sakene i tingrettene.

§ 4-4. Tingrettens sammensetning i den enkelte sak

(1) I saker for tingretten gjør bare en fagdommer tjeneste, med mindre annet er bestemt. Retten settes med meddommere i de tilfelle som tvisteloven og straffeprosessloven bestemmer.

(2) I vidløftige saker kan sorenskriveren bestemme at en varadommer skal følge forhandlingen og tre inn dersom dommeren får forfall. Når retten settes med en dommer og en varadommer og det bare er en fast dommer ved domstolen, tilkaller domstolen en dommer etter reglene i domstolloven § 19 annet ledd.

(3) I saker hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, skal det alene delta dommere som har nødvendig klarering og er autorisert for den aktuelle sikkerhetsgrad. Nærmere regler om klarering og autorisasjon kan gis av Kongen. Om klarering og autorisasjon av meddommere gjelder § 7-20.

(4) Om endringer i rettens sammensetning etter at hovedforhandlingen er begynt, gjelder § 13-2.

§ 4-5. Tilkalling av dommere

Til å ta sete i retten i en eller flere bestemte saker kan sorenskriveren tilkalle dommere som er villige til å gjøre tjeneste fra tingretter i samme eller et annet lagdømme eller be lagmannsretten om å foreta tilkalling av slike dommere innen lagdømmet.

Kapittel 5 Den sentrale domstoladministrasjonen

§ 5-1. Den sentrale domstoladministrasjonens oppgaver

(1) Domstoladministrasjonen ledes av et styre som sørger for at den sentrale administrasjonen av domstolene skjer på en forsvarlig og hensiktsmessig måte.

(2) Domstoladministrasjonen fastsetter antall faste dommerstillinger for den enkelte domstol. I tillegg kan det opprettes faste dommerstillinger felles for flere domstoler. Domstoladministrasjonen gir nærmere bestemmelser om organiseringen av disse dommernes tjenester. For Høyesterett fastsetter Kongen antall dommerstillinger.

(3) Domstoladministrasjonen fremmer forslag til budsjett for domstolene for departementet.

(4) Gjennom Stortingets behandling av budsjettproposisjonen gis årlige retningslinjer for domstoladministrasjonens virksomhet og administrasjonen av domstolene.

(5) Kongen i statsråd kan treffe vedtak om domstoladministrasjonens virksomhet og administrasjonen av domstolene. Domstoladministrasjonen skal gis anledning til å uttale seg før det treffes slike vedtak. Stortinget skal underrettes om vedtaket.

§ 5-2. Domstoladministrasjonens styre

(1) Styret for domstoladministrasjonen består av ti medlemmer med personlige varamedlemmer. Kongen oppnevner tre dommere, en jordskiftedommer, en representant fra de øvrige tilsatte i domstolene, en representant fra de tilsatte i domstoladministrasjonen og to advokater til styret, og Stortinget velger to medlemmer. Kongen fastsetter hvilket medlem som skal være leder for styret for domstoladministrasjonen. Er stemmetallet likt ved styrets beslutninger, er lederens stemme avgjørende.

(2) Oppnevning og valg skjer for en periode på fire år med adgang til gjenoppnevning eller gjenvalg for én periode. Oppnevningen eller valget kan trekkes tilbake dersom et medlem ikke er i stand til eller villig til å utføre vervet på en forsvarlig måte.

(3) Kongen kan avsette styret dersom det ikke følger opp kritikk fra Riksrevisjonen. Styret kan også avsettes hvis det kan bebreides for ikke å følge opp retningslinjer etter § 5-1 fjerde ledd eller vedtak av Kongen i statsråd etter § 5-1 femte ledd. Det samme gjelder hvis styret ikke følger bestemmelser fastsatt i lov eller forskrift. Kongen skal straks underrette Stortinget om at styret er avsatt.

(4) Direktøren for domstoladministrasjonen eller den direktøren bemyndiger, har møterett i styret, unntatt når styret behandler klager over direktørens vedtak, jf. § 5-3 første ledd.

§ 5-3. Alminnelige regler om domstoladministrasjonens virksomhet. Tilsettingsmyndighet

(1) Forvaltningsloven og offentleglova gjelder for domstoladministrasjonens virksomhet. Klageinstans for direktørens vedtak er styret og for styrets vedtak Kongen i statsråd.

(2) Styret har tilsettingsmyndighet for domstoladministrasjonens stillinger. For lederstillinger utenom stillingen som domstoladministrasjonens direktør, avgir direktøren forslag. For andre stillinger avgis innstillingen fra et innstillingsråd etter tjenestemannsloven. Styret kan delegerer til direktøren å foreta ansettelser.

(3) Styret fastsetter eventuell stillingsinstruks for direktøren og instruks for saksbehandlingen i domstoladministrasjonen.

(4) Kongen kan gi nærmere forskrifter om domstoladministrasjonens virksomhet.

Tredje del: Dommere

Kapittel 6 Utnevning av fagdommere

I. Innledende bestemmelser

§ 6-1. Vilkår for å være dommer

Den som skal utnevnes til dommer må være norsk statsborger, betalingsdyktig og ikke være fradømt stemmerett i offentlige anliggender. Den som utnevnes i fast dommerstilling kan ikke ha permisjon fra stilling utenfor domstolene. Manglende betalingdyktighet er i seg selv ikke ankegrunn eller grunnlag for inhabilitet.

§ 6-2 Dommerembetet

(1) En dommer er uavhengig i sin dømmende virksomhet. En dommer skal utføre sin dommergjerning upartisk og på en måte som inngir alminnelig tillit og respekt.

(2) Dommere til Høyesterett og fagdommere i lagmannsrettene, tingrettene og jordskifteoverrettene utnevnes som embetsmenn av Kongen etter Grunnloven § 21. De kan ikke sies opp eller forflyttes mot sin vilje og kan bare avskjediges etter rettergang og dom.

(3) En midlertidig dommer, herunder dommerfullmektig og jordskiftedommerfullmektig, kan ikke sies opp eller forflyttes mot sin vilje og kan bare avskjediges etter rettergang og dom i den perioden

konstitusjonen eller tilsettingen gjelder for. Dersom en konstitusjon eller tilsetting har vart i mer enn ett år, skal den midlertidige dommeren ha minst en måneds varsel før stillingen opphører. Etter utløpet av perioden fratrer midlertidige dommere uten oppsigelse eller avskjed.

(4) Domstoladministrasjonen avgjør søknader om permisjon for faste og midlertidige dommere. Permisjoner med varighet inntil tre måneder avgjøres av domstollederen.

II. Utnevnelse av fagdommere. Innstillingsrådet for dommere

§ 6-3 Alminnelige krav til fagdommere

(1) Til fagdommere bør utnevnes personer som tilfredsstillt høye krav til faglige kvalifikasjoner og personlige egenskaper.

(2) Høyesterettsdommere, førstelagmenn og lagmenn må ha fylt 30 år og ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap.

(3) Lagdommere og tingrettsdommere må ha fylt 25 år og ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Jordskiftedommere og jordskiftelagdommere må ha fylt 25 år og ha jordskiftefaglig utdanning på mastergradsnivå med fagkrets fastsatt etter jordskiftelova § 2-4.

(4) Dommerfullmektiger må ha fylt 21 år og ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Jordskiftedommerfullmektiger må ha fylt 21 år og ha jordskiftefaglig utdanning på mastergradsnivå med fagkrets fastsatt etter jordskiftelova § 2-4.

(5) Kravet om juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap kan i særlige tilfelle oppfylles ved tilsvarende juridisk eksamen i utlandet, så fremt det godtgjøres at vedkommende har tilstrekkelige kunnskaper i norsk rett. Avgjørelsen tas etter en samlet vurdering av den avlagte eksamen og vedkommendes virksomhet, særlig her i landet, supplert med en prøve. Kongen kan gi forskrift om i hvilken utstrekning og på hvilke vilkår juridisk utdanning i utlandet kan godtas. Dette gjelder tilsvarende når denne eller annen lov krever jordskiftefaglig utdanning på mastergradsnivå.

§ 6-4. Utnevnelse og tilsetting av fagdommere

(1) Dommere til Høyesterett, lagmannsrettene, tingrettene, jordskifteoverrettene og jordskifterettene utnevnes som embetsmenn av Kongen etter Grunnloven § 21. Midlertidige fagdommere kan bare konstitueres eller tilsettes i de tilfeller som er nevnt i §§ 6-9 – 6-11.

(2) Innstillingsrådet for dommere skal avgi innstilling i forbindelse med dommerutnevnelse og foreta enkelte konstitusjoner etter nærmere bestemmelser i §§ 6-9 og 6-10.

(3) Domstolleder kan tilsette dommerfullmektiger etter nærmere bestemmelser i § 6-11.

§ 6-5. Innstillingsrådet for dommere

(1) Innstillingsrådet for dommere skal bestå av tre dommere fra Høyesterett, lagmannsrettene eller tingrettene, en advokat, en jurist ansatt i det offentlige og to medlemmer som ikke er jurister. Når

Innstillingsrådet behandler saker som gjelder utnevning eller konstitusjon av jordskiftelagdommere og jordskiftedommere, deltar en jordskiftelagdommer eller en jordskiftedommer og en jordskifte kandidat i stedet for henholdsvis en dommer og juristen ansatt i det offentlige. Kongen oppnevner medlemmene av Innstillingsrådet med personlige varamedlemmer, og fastsetter hvilket medlem som skal være leder for Innstillingsrådet.

(2) Oppnevningen skal skje for en periode på fire år med adgang til gjenoppnevning for én periode.

(3) Oppnevningen kan trekkes tilbake dersom et medlem ikke er i stand til eller villig til å utføre vervet på en forsvarlig måte.

(4) Direktøren for domstoladministrasjonen eller den direktøren bemyndiger, har møterett i Innstillingsrådet.

§ 6-6. Fremgangsmåten ved utnevning til dommerembeter

(1) Kongen innhenter innstilling fra Innstillingsrådet for dommere før en dommer blir utnevnt. Dommere til Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene bør rekrutteres blant jurister med forskjellig yrkesbakgrunn.

(2) Innstillingsrådet innhenter de opplysninger som er nødvendige for å gi innstilling. Til dommerembeter i tingretten, i lagmannsretten og i jordskifteretten gir domstollederen skriftlig uttalelse.

(3) Innstillingsrådet gir en begrunnet innstilling av tre kvalifiserte søkere til ledige dommerembeter. Dersom Innstillingsrådet ikke innstiller tre søkere, skal dette begrunnes.

(4) Til ledig embete som høyesterettsdommer gir høyesterettsjustitiarius muntlig eller skriftlig uttalelse direkte til departementet etter at Innstillingsrådet har gitt sin innstilling.

(5) Dersom Kongen vurderer å utnevne en søker som ikke er innstilt, skal det bes om en uttalelse fra Innstillingsrådet om denne søkeren. En søker som innstilles av et mindretall av Innstillingsrådet, skal anses som innstilt.

(6) Om habilitet for medlemmene av Innstillingsrådet gjelder §§ 11-2 og 11-3.

(7) Kongen kan gi nærmere forskrifter om behandlingen av innstillingssaker.

(8) Reglene i denne paragrafen gjelder ikke for utnevning av høyesterettsjustitiarius. For konstituering av dommere gjelder bestemmelsene i §§ 6-9 og 6-10.

§ 6-7. Forholdet til forvaltningsloven og offentleglova

(1) Forvaltningsloven og offentleglova gjelder for utnevning av faste og midlertidige dommere.

(2) Offentlige søkerlister til dommerstillinger skal inneholde samtlige søkeres navn og alder og fullstendige opplysninger om deres utdanning og praksis i offentlig og privat virksomhet.

(3) Innstillingsrådets innstilling uten begrunnelse er offentlig. Det samme gjelder anmodning om tilleggsvurdering etter § 6-6 femte ledd, men uten at søkerens navn er offentlig, og Innstillingsrådets tilleggsinnstilling.

§ 6-8. Krav om politiattest

Tilsettingsmyndigheten kan kreve fremleggelse av uttømmende politiattest i forbindelse med utnevning av faste og midlertidige dommere eller tilsetting av midlertidige dommerfullmektiger.

III Midlertidige fagdommere

§ 6-9. Konstitusjon som dommer ved siden av fast dommerstilling

(1) En dommer som er utnevnt etter § 55 kan ved siden av sin faste stilling konstitueres som dommer ved en sideordnet domstol for inntil to år ved

- a) ledighet eller fravær i dommerstilling
- b) inhabilitet
- c) behov for ekstra dommere eller
- d) omorganisering av domstoler.

Konstitusjon av dommer til jordskifterett kan skje for inntil fire år.

(2) En dommer eller en pensjonert dommer, med unntak av jordskiftelagdommer og dommer i jordskifterettene, kan likevel alltid konstitueres ved en annen domstol for å foreta vigsler. Slik konstitusjon gjøres av domstollederen der vigselen skal foretas.

(3) Beslutning om konstitusjon som nevnt i første ledd, gjøres av Innstillingsrådet for dommere. Innstillingsrådet kan delegere til domstoladministrasjonen å foreta konstitusjonen. Konstitusjoner med varighet inntil tre måneder kan foretas av domstollederen.

§ 6-10. Konstitusjon i ny dommerstilling

(1) Dersom behov som nevnt i § 6-9 første ledd ikke dekkes ved konstitusjon ved siden av fast dommerstilling etter § 6-9 tredje ledd eller ved felles fast dommerstilling for flere domstoler etter § 5-1 annet ledd, kan ny dommer konstitueres for inntil to år. Konstitusjon av dommer til jordskifteoverrett eller jordskifterett kan skje for inntil fire år.

(2) Konstitusjoner med varighet inntil ett år gjøres av Innstillingsrådet for dommere. Innstillingsrådet kan delegere til domstoladministrasjonen å foreta konstitusjon.

(3) Konstitusjon av dommere til Høyesterett eller konstitusjoner med lengre varighet enn ett år, gjøres av Kongen. Før Kongen beslutter konstitusjon for en annen domstol enn Høyesterett, skal Kongen innhente innstilling fra Innstillingsrådet. Til konstitusjon som høyesterettsdommer gir høyesterettsjustitiarius muntlig eller skriftlig uttalelse direkte til departementet.

§ 6-11. Dommerfullmektiger

- (1) Dommerfullmektiger tilsettes for inntil to år av domstollederen.
- (2) Jordskiftedommerfullmektiger tilsettes for inntil tre år.
- (3) Domstollederen kan forlenge dommerfullmektigens tjeneste, men samlet tjeneste kan ikke overstige tre år. Jordskifterettslederen kan forlenge jordskiftedommerfullmektigens tjeneste, men samlet tjeneste kan ikke overstige fire år. Domstoladministrasjonen kan fastsette unntak fra varigheten av dommerfullmektigenes og jordskiftedommerfullmektigenes funksjonstid.
- (4) Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om tilsetting av dommerfullmektiger.

§ 6-12. Dommerforsikring

Midlertidige dommere skal gi skriftlig forsikring om at de samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter. Forsikringen sendes domstoladministrasjonen.

Kapittel 7 Valg og trekning av lekdommere

I Lekdommerutvalg

§ 7-1. Lekdommerutvalgene

- (1) I hvert lagsogn skal det for lagmannsrettssaker være to utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere, ett for kvinner og ett for menn. I hvert domssogn skal det for tingrettssaker være to utvalg av meddommere, ett for kvinner og ett for menn.
- (2) Domstollederen fastsetter antallet utvalgsmedlemmer slik at det kan forventes at hvert medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år. Deretter fordeler domstollederen utvalgsmedlemmene mellom lagsognets eller domssognets kommuner etter folketallet. Hver kommune skal likevel ha minst ett medlem i hvert utvalg. Senest 1. mars det året valget foretas, jf. § 7-2 underretter domstollederen kommunene om fordelingen.

§ 7-2. Valg av lekdommer. Kommuner med flere domssogn

- (1) Medlemmene til utvalgene av lekdommere velges av kommunestyret selv hvert fjerde år. Valget foretas innen 1. juli året etter hvert kommunestyrevalg, og gjelder for fire år fra 1. januar det påfølgende år.
- (2) Utvalgene av lekdommere skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen. Kommunen skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater til valget.
- (3) Er en kommune delt mellom flere domssogn, velges medlemmer til utvalgene særskilt for hver del av kommunen blant dem som er bosatt i vedkommende del. Bestemmelsene i § 7-1 annet ledd, og § 7-11 får i slike tilfeller tilsvarende anvendelse for så vidt angår de enkelte deler av kommunen.

Sletting etter § 7-11 skal også foretas når noen som er innført i fortegnelsene, ikke er valgbar etter dette ledd første punktum. Skal deling gjennomføres i løpet av en valgperiode, skal det for den tiden som gjenstår av perioden, foretas særskilte valg som nevnt i annet ledd første punktum. Valget foregår da etter nærmere regler som fastsettes av domstoladministrasjonen. Fra delingen opphører funksjonstiden for dem som tidligere var valgt fra kommunen.

§ 7-3. Valg av nye medlemmer i valgperioden

(1) Oppstår i løpet av valgperioden særlige forhold som medfører at behovet for medlemmer til utvalgene av lekdommere er klart større enn først beregnet, eller et medlem krever sletting etter § 7-11 annet ledd etter oppnådd tjenestetid, kan domstollederen bestemme at det skal velges flere medlemmer til utvalgene for resten av perioden. Domstollederen fastsetter antallet medlemmer som skal velges, og fordeler disse mellom kommunene i sognet ut fra behov regnet etter folketall.

(2) Kommunen gjennomfører valget innen tre måneder etter at underretning fra domstollederen er mottatt. Valget gjelder fra det tidspunkt domstollederen bestemmer.

§ 7-4. Forberedelse av valget

(1) Formannskapet eller det faste utvalg kommunestyret har tildelt oppgaven, forbereder valget, avgjør begjæringer om fritak fra valg og avgir forslag til valg i samsvar med § 7-2 an net ledd. Forslaget legges ut til alminnelig ettersyn i minst to uker. I kunngjøringen om dette oppfordres enhver som har noe å innvende mot forslaget, om å melde det til kommunen innen en fastsatt frist.

(2) Etter å ha avgjort innvendinger og fritaksbegjæringer som er kommet inn etter kunngjøringen som nevnt i første ledd siste punktum, velger kommunestyret selv det antallet medlemmer til hvert av utvalgene som er bestemt etter § 7-1.

(3) Ingen kan velges til mer enn ett av utvalgene.

§ 7-5. Fortegnelse over lekdommere

(1) Fortegnelse over de valgte lekdommere føres av kommunen. Fortegnelsene skal inneholde utvalgsmedlemmenes fulle navn, adresse, fødselsnummer, telefonnummer, yrke og stilling.

(2) Gjenpart av fortegnelsen sendes vedkommende domstol innen 15. september året etter hvert kommunestyrevalg. Ved valg etter § 7-3 er fristen to uker etter at valget er foretatt. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere forskrift om fortegnelsene.

§ 7-6. Vilkår for valgbarhet

Den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, og for øvrig være personlig egnet til oppgaven. I tillegg må vedkommende

a) være over 21 år og under 70 år, ved valgperiodens start,

- b) ikke være fradømt stemmeretten i offentlige anliggender,
- c) ikke være under offentlig gjeldsforhandling eller konkursbehandling eller i konkurskarantene,
- d) stå innført i folkeregisteret som bosatt i kommunen på valgdagen, og
- e) være statsborger i Norge eller et annet nordisk land, eller ha stått innført i folkeregisteret som bosatt i riket de tre siste år før valgdagen.

§ 7-7. Utelukkelse fra valg på grunn av stilling

Utelukket fra valg på grunn av stilling er:

- a) Stortingets representanter og vararepresentanter,
- b) statsrådets medlemmer, statssekretærer, statsrådenes personlige politiske rådgivere og ansatte ved Statsministerens kontor,
- c) fylkesmenn og assisterende fylkesmenn,
- d) utnevnte og konstituerte dommere og ansatte ved domstolene,
- e) ansatte ved påtalemyndigheten, i politiet og kriminalomsorgen, personer som er tildelt begrenset politimyndighet og tolltjenestemenn,
- e) ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og Domstoladministrasjonen og dens styre,
- f) ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Kriminalomsorgens Utdanningscenter,
- g) praktiserende advokater og advokatfullmektiger,
- h) kommunens administrasjonssjef (medlemmene av kommunerådet i kommuner med et parlamentarisk styringssystem) og andre kommunale tjenestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget.

§ 7-8. Utelukkelse fra valg på grunn av vandel

(1) Utelukket fra valg på grunn av vandel er:

- a) den som er idømt ubetinget fengselsstraff i mer enn ett år,
- b) den som er idømt forvaring eller særreaksjoner etter straffeloven §§ 39–39 c,
- c) den som er idømt ubetinget fengselsstraff i ett år eller mindre, og det ved valgperiodens start er mindre enn 15 år siden dommen var rettskraftig,
- d) den som er idømt betinget fengselsstraff, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig,

e) den som er idømt eller har vedtatt bøtstraff for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig eller vedtakelsen,

f) den som har fått betinget påtaleunntatelse eller domsutsettelse for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden avgjørelsen var rettskraftig.

(2) Dom på samfunnsstraff medfører utelukkelse etter første ledd bokstav a eller c, avhengig av lengden av den subsidiære fengselsstraffen. Ved delvis betinget fengselsstraff vurderes hver del for seg etter første ledd.

§ 7-9. Fritak fra valg grunn av helsetilstand eller på grunn av tidligere tjeneste mv.

(1) En person kan kreve seg fritatt fra valg dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det, eller vedkommende har vært medlem av et utvalg av lekdommere i to perioder tidligere.

(2) De fritak for å overta ombud som er gitt i andre lover, gjelder ikke for vervet som lekdommer.

(3) Avgjørelse om fritak treffes av kommunen.

§ 7-10. Kontroll med vilkårene for valgbarhet. Politiets opplysningsplikt

(1) Kommunen skal kontrollere at ingen velges i strid med §§ 7-6 – 7-8. Om domstolens kontroll gjelder § 7-12.

(2) For kontroll etter § 7-8 kan det foretas vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.

(3) Etter anmodning fra en domstol, kommune eller fylkeskommune, skal politiet gi opplysning om siktelse, tiltale eller dom mot personer som er aktuelle ved valg av lagrettemedlemmer, meddommere, skjønnsmedlemmer eller jordskiftemeddommere. Dersom det er gitt opplysning om siktelse eller tiltale, skal det også gis underretning om sakens avgjørelse.

§ 7-11. Sletting fra utvalget

(1) Når et utvalgsmedlem dør eller flytter fra kommunen, skal kommunens administrasjonssjef slette vedkommende fra utvalget. Det samme gjelder dersom vedkommende ikke oppfylder valgbarhetsvilkårene etter §§ 7-6 – 7-8. Utvalgsmedlem som flytter til en annen kommune i sognet, overføres til fortegnelsen for den nye kommunen. Bestemmelsen i § 7-10 annet ledd gjelder tilsvarende.

(2) Den som er kommet i en situasjon som nevnt i § 7-9 første ledd, kan kreve seg slettet fra utvalget. Om krav om sletting på grunn av samlet tjenestetid, gjelder § 7-19 annet ledd

(3) Endelig beslutning om sletting etter paragrafen her meddeles domstolen uten opphold.

§ 7-12. Domstolenes kontroll med lekdommerutvalget

(1) Finner domstolen at noen med urette er innført i fortegnelsen eller skulle vært slettet etter bestemmelsene i § 7-11, skal domstolen av eget tiltak slette vedkommende fra fortegnelsen. Kommunen varsles om slettingen. Retten kan i den forbindelse begjære at det foretas vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.

(2) Kongen kan gi forskrift om at domstoladministrasjonen ved uttaking av lekdommere skal kontrollere om medlemmet er innført i fortegnelsen i strid med § 7-8 herunder om adgang for Domstoladministrasjonen til å begjøre vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.

§ 7-13. Overprøving av beslutninger

(1) Den som mener seg urettmessig innført eller ikke innført i et utvalg, eller som mener seg urettmessig slettet eller nektet slettet fra et utvalg, kan påklage kommunens avgjørelse til den domstolen som fortegnelsen gjelder. Domstolen treffer sin avgjørelse ved kjennelse.

(2) Domstolens beslutning om sletting etter § 7-11 tredje ledd kan bringes inn for overordnet domstol.

II Uttaking av lekdommere til den enkelte sak

§ 7-14. Hvordan lekdommere trekkes til den enkelte sak

(1) Lekdommere og varamedlemmer for meddommere trekkes til den enkelte sak etter reglene i §§ 7-14 –7-21, med mindre vilkårene for tilkalling etter § 7-22 er til stede.

(2) Utfallet av trekningen og de avgjørelser som er truffet etter § 7-20, nedtegnes og oppbevares blant sakens dokumenter.

(3) Fagkyndige meddommere oppnevnes etter reglene i § 7-23.

§ 7-15. Trekningskretsen

(1) Trekningskretsen er for tingretten domssognet og for lagmannsretten lagsognet. Domstoladministrasjonen kan ved forskrift dele lagsogn og domssogn i flere trekningskretser.

(2) Lekdommere og varamedlemmer for meddommere skal på tilfeldig måte trekkes blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Domstollederen kan beslutte at varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra den kommune hvor rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner.

(3) Når et lagsogn eller domssogn er delt i flere trekningskretser, og det foreligger særlige grunner, kan en dommer i den enkelte sak beslutte at lekdommere og varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets eller andre kretser innenfor domssognet eller lagsognet. Når det er nødvendig for å få lekdommere som ikke er inhabile, kan en dommer likeledes beslutte at det skal trekkes fra utvalg utenfor domssognet, lagsognet eller lagdømmet. Retten kan be vedkommende domstol foreta trekning utenfor domssognet eller lagdømmet eller gjøre det selv.

(4) Den som har gjort tjeneste som lekdommer, eller som har møtt frem til rettsmøte som lekdommer eller varamedlem for slik uten å gjøre tjeneste, deltar ikke i trekningen til andre saker før domstolen neste gang begynner å trekke fra hele utvalget. I trekningen deltar heller ikke den som er trukket ut til å gjøre tjeneste som lekdommer eller varamedlem til et rettsmøte som ennå ikke er holdt. Dersom det etter dette ikke er minst dobbelt så mange igjen i utvalget som det antallet som skal trekkes, skal det trekkes fra hele utvalget.

§ 7-16. Trekning av lagrettemedlemmer

(1) Når en sak skal behandles med lagrette, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke åtte lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene etter § 7-1.

(2) I saker som nevnt i straffeprosessloven § 355 annet ledd kan det trekkes ni lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene.

(3) Dersom en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye lagrettemedlemmer til saken.

§ 7-17. Trekning av meddommere

(1) Når en sak skal behandles med meddommere, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke ut meddommere og varamedlemmer for disse, like mange fra hvert av utvalgene etter § 7-1. Dersom det skal trekkes et ulikt antall meddommere eller varamedlemmer, skal det trekkes lodd om hvilket utvalg den siste meddommeren eller det siste varamedlemmet skal trekkes fra.

(2) Det skal trekkes to varamedlemmer for meddommerne. En dommer kan likevel beslutte at det bare skal trekkes ett varamedlem. For saker der hovedforhandlingen antas å kunne avvikles i løpet av én dag, kan en dommer beslutte at det ikke skal trekkes varamedlemmer. Domstollederen bestemmer om varamedlemmer for meddommere skal pålegges å møte til rettsmøtet når de varsles om trekningen. En dommer kan fravike en slik beslutning i den enkelte sak.

(3) Dersom varamedlemmer skal følge forhandlingene, skal det trekkes lodd om personvalget, likevel slik at det så langt mulig blir like mange kvinner og menn.

(4) Dersom det er besluttet at en sak skal behandles med lagrette og lagrettemedlemmene er trukket ut, men det senere besluttet at saken skal behandles i meddomsrett, kan meddommere og varamedlemmer trekkes blant de uttrukne lagrettemedlemmene. Dersom ankeforhandlingen er begynt, kan meddommerne trekkes blant de lagrettemedlemmene som gjør tjeneste. Første ledd annet punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.

(5) Når en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye meddommere og varamedlemmer til saken.

§ 7-18. Trekning til flere saker

Ved trekningen kan en dommer bestemme at de samme lekdommere skal gjøre tjeneste i flere saker, dersom sakene skal behandles i umiddelbar sammenheng og det må antas at de til sammen ikke vil vare i mer enn ti dager. Dersom det foreligger tungtveiende grunner, kan de samme lekdommere pålegges å gjøre tjeneste i flere saker i umiddelbar sammenheng også når det må antas at sakene vil vare i mer enn ti dager. Domstollederen kan treffe en generell beslutning etter første punktum for foreleggssaker som skal behandles i umiddelbar sammenheng samme dag.

§ 7-19. Fritak fra tjeneste på grunn av gyldig fravær eller oppnådd tjenestetid

(1) Et medlem som har gyldig fravær, plikter ikke å gjøre tjeneste som lekdommer eller varamedlem. Gyldig fravær foreligger hvis sykdom eller andre hindringer gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Offentlige verv, unntatt militærtjeneste og tjeneste som lekdommer i høyere rett eller spesialdomstol, skal vanligvis ikke regnes som gyldig fravær for lekdommere.

(2) Medlemmet plikter heller ikke gjøre tjeneste som lekdommer eller varamedlem dersom vedkommende har gjort tjeneste som lekdommer i 15 dager eller mer i løpet av samme år som saken skal behandles, eller som har gjort tilsvarende tjeneste i 60 dager eller mer i valgperioden. I beregning av om kravet til tjenestetid er oppfylt inngår

- a) dager medlemmet har deltatt i hovedforhandling
- b) nødvendige reisedager til og fra rettsstedet utenom rettsmøtedagene
- c) dager medlemmet etter innkalling har møtt frem på rettsstedet uten å gjøre tjeneste
- d) dager medlemmet har måttet oppholde seg på rettsstedet uten å kunne dra hjem.
- e) dager medlemmet deltar i rådslagning og domsavsigelse i saken.
- f) oppmøtedager i saker der medlemmet er pålagt å holde seg klar til å møte, selv om oppmøte ikke blir nødvendig.

I stedet for fritak for tjeneste i den enkelte sak på grunn av opptjent tjenestetid, kan det kreves sletting fra utvalget etter § 7-11 annet ledd.

(3) Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger forhold som gir krav på fritak, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 7-21.

(4) Den som mener å ha rett til fritak fra tjeneste etter denne bestemmelsen, skal straks gi domstolen melding om dette og om begrunnelsen. Beslutning om det foreligger rett til fritak tas av en dommer, eller av en tjenestemann ved domstolen etter retningslinjer gitt av domstollederen. I beslutning om fritak skal det samtidig fastsettes hvor lenge lekdommeren er fritatt for tjeneste.

(5) Avgjørelse av spørsmål om rett til fritak som er tatt av en tjenestemann, kan kreves forelagt for en dommer. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

§ 7-20. Forbigåelse ved trekning mv.

(1) Et lagrettemedlem, en meddommer eller et varamedlem skal ikke gjøre tjeneste dersom vedkommende

a) skulle vært slettet fordi vilkårene valgbarhet ikke er oppfylt, medlemmet flytter eller kunne krevd sletting på grunn av helsemessige grunner eller andre særlige grunner,

b) ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper,

c) er siktet for et straffbart forhold, uten at siktelsen har ført til et forelegg,

d) er utelukket fra å gjøre tjeneste på grunn av inhabilitet eller

e) skal delta i en sak hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, og ikke kan klareres og autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgrad.

(2) Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger et forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 7-21.

(3) Beslutning etter første ledd treffes av en dommer. Det kan overlates til en av domstolens tjenestemenn å treffe beslutning etter første ledd bokstav a og c. Bestemmelsen i § 7-13 annet ledd gjelder tilsvarende.

(4) Den det gjelder, kan forlange forbigåelsesspørsmålet forelagt en dommer når det er avgjort av en tjenestemann. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

§ 7-21. Varamedlemmer for meddommere

(1) Dersom en uttrukket meddommer ikke kan gjøre tjeneste eller ikke møter, skal et varamedlem av samme kjønn innkalles. Er dette varamedlemmet forhindret fra å gjøre tjeneste, eller er det trukket bare ett varamedlem og dette ikke er av samme kjønn som den meddommeren som er forhindret, skal det trekkes en ny meddommer, med mindre dette ville medføre uforholdsmessig ulempe. I andre tilfeller skal det varamedlemmet som står til disposisjon, gjøre tjeneste.

(2) Dersom det ikke er trukket varamedlemmer for meddommerne, skal det i tilfeller som nevnt i første ledd første punktum trekkes en ny meddommer av samme kjønn som den meddommeren som ikke skal gjøre tjeneste.

(3) Hvis domstolen innkaller et varamedlem til å gjøre tjeneste, kan det trekkes et nytt varamedlem.

§ 7-22. Hurtigtilkalling

(1) Dersom det i løpet av de to siste virkedagene før rettsmøtet eller samme dag som rettsmøtet skal holdes, blir klart at en meddommer ikke møter eller kan gjøre tjeneste, og det heller ikke er trukket et varamedlem som kan gjøre tjeneste, kan retten tilkalle en meddommer fra utvalgene som kan møte. Innkalling av varamedlem kan unnlates dersom slik innkalling ville innebære en uforholdsmessig ulempe. Første og annet punktum gjelder også etter at retten er satt, i tilfeller der retten har, men ikke benytter adgangen til å fortsette forhandlingene med færre medlemmer etter § 13-2. Forhandlingene må i så fall gjentas i nødvendig omfang.

(2) Dersom det i samme tidsrom som etter første ledd første punktum blir klart at antallet lagrettemedlemmer som møter og kan gjøre tjeneste i en sak er mindre enn tolv, eller når lagretten skal settes med flere enn ti lagrettemedlemmer, mindre enn fjorten, uten at lagrettelisten i sin helhet er ugyldig, kan retten tilkalle det nødvendige antallet lagrettemedlemmer fra utvalgene som kan møte på kort varsel. Tilkalling kan unnlates dersom partene er villige til ikke å skyte ut flere enn at det blir tilbake minst ti lagrettemedlemmer som kan gjøre tjeneste, eller i tilfelle det nødvendige større antall. Første ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

(3) Beslutning om tilkalling etter denne paragrafen kan tas av en dommer eller en av domstolens tjenestemenn. Beslutning om tilkalling etter første ledd tredje punktum tas av den eller de fagdommere som deltar i rettsmøtet.

(4) Tilkallingen skal så langt råd er skje tilfeldig. Det skal så vidt mulig tilkalles et lagrettemedlem eller en meddommer av samme kjønn som den som opprinnelig var trukket ut.

§ 7-23. Fagkyndige meddommere

(1) Ved oppnevning av fagkyndige meddommere skal retten oppnevne personer som har særskilt kyndighet innenfor det saken gjelder, og som fyller vilkårene etter loven her for å være meddommer. Den øvre aldersgrensen etter § 7-6 bokstav a og § 7-6 bokstav d gjelder ikke ved oppnevning av fagkyndige meddommere.

(2) Skal det oppnevnes mer enn én fagkyndig meddommer, skal det så vidt mulig oppnevnes like mange av hvert kjønn. Retten skal oppnevne et eller flere varamedlemmer for de fagkyndige meddommerne, med mindre den finner dette åpenbart unødvendig. Ved forfall gjelder § 7-21.

§ 7-24. Innkalling av lekdommere

(1) Retten skal snarest mulig gi lekdommere og varamedlemmer melding om at de er trukket ut. De skal også få opplyst hvem som er sakens parter, tid og sted for rettsmøtet og forventet varighet av tjenesten. Dersom det er trukket ut varamedlemmer for meddommere, og disse ikke innkalles til å møte, skal de på samme tidspunkt gis melding om å holde seg klare til å møte på kort varsel.

(2) Senest dagen før hovedforhandlingen skal partene meddeles en liste over de lagrettemedlemmene som skal gjøre tjeneste i saken. For saker som skal behandles med meddommere, skal partene ved henvendelse til domstolen få opplyst hvem som er trukket ut som meddommere og varamedlemmer.

§ 7-25. Forsikring

(1) Første gang noen gjør tjeneste som meddommer, skal rettens leder gjøre oppmerksom på meddommeres oppgaver og ansvar. Meddommeren skal avgi forsikring om at han vil gi vel akt på alt som forhandles i retten, og at han vil dømme slik han for sannest og rettest å være etter loven og bevisene i saken. Alle tilstedeværende skal reise seg når forsikringen avgis.

(2) Medlemmer av lagretten avgir forsikring i hver sak etter bestemmelsene i straffeprosessloven § 360.

§ 7-26. Godtgjøring

Godtgjørelsen til lekdommere fastsettes av rettens leder etter forskrifter gitt av Kongen. Avgjørelser om godtgjørelse etter paragrafen her kan ankes etter reglene i lov av 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v. § 12.

Kapittel 8 Fagdommeres sidegjøremål

§ 8-1. Hva bestemmelsene gjelder

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder fagdommeres sidegjøremål mv. Sidegjøremål er medlemskap, verv eller andre engasjementer fagdommere har i eller for foretak, organisasjoner, foreninger eller organ for stat, fylkeskommune eller kommune.

(2) Kongen kan gi nærmere forskrifter om dommeres sidegjøremål.

§ 8-2. Forbud mot rettshjelpsvirksomhet og godtgjørelser fra tidligere eller fremtidig arbeidsgiver

(1) En dommer i Høyesterett eller en fagdommer i lagmannsrettene, tingrettene og jordskifterettene kan ikke utøve rettshjelp til stadighet eller mot vederlag.

(2) En dommer kan ikke motta lønn eller annen form for godtgjøring fra sin tidligere eller framtidige arbeidsgiver eller sitt tidligere eller framtidige arbeidssted.

§ 8-3. Hvilke sidegjøremål som må godkjennes

(1) En dommer i Høyesterett eller fagdommer i lagmannsrettene, tingrettene og jordskifterettene må søke om godkjenning for sidegjøremål

- a) som kan medføre at dommeren mer enn leilighetsvis kan bli inhabil
- b) som kan medføre at arbeidet i dommerstillingen hemmes eller sinkes
- c) i kollegiale forvaltningsorganer hvor det er sannsynlig at avgjørelsen kan bli brakt inn for domstolene til overprøving
- d) i privat eller offentlig næringsvirksomhet
- e) om gransking
- f) i private tvisteløsningsnemnder og

g) som medlem i voldgiftsrett

(2) Unntatt fra godkjenning er

- a) valg eller oppnevning som foretas av Stortinget eller av Kongen i statsråd

b) valg som stortingsrepresentant, som medlem av Sametinget eller som medlem av folkevalgte organer i kommune eller fylkeskommune og

c) verv i registrert politisk parti.

(3) Når Kongen i statsråd foretar oppnevninger etter første ledd jf. annet ledd nr. 1, skal det likevel innhentes uttalelse fra domstoladministrasjonen⁵ hvis det ikke gjelder oppnevning til granskingskommisjon eller medlem til styret i domstoladministrasjonen, Tilsynsutvalget⁶ eller Innstillingsrådet.

§ 8-4. Godkjenningsmyndighet

(1) Godkjenning av dommers sidegjøremål gis av domstoladministrasjonen.

Domstoladministrasjonen kan delegerer til domstollederen å treffe vedtak i saker om godkjenning. For dommere i Høyesterett godkjennes sidegjøremål av justitiarius.

(2) For saker om godkjenning gjelder forvaltningslovens³ regler om enkeltvedtak, likevel slik at vedtak av domstoladministrasjonen og vedtak av justitiarius i Høyesterett ikke kan påklages.

§ 8-5. Registrering av sidegjøremål. Innsynsrett

(1) Sidegjøremål for fagdommere i Høyesterett, lagmannsrettene, tingrettene og jordskifterettene skal registreres. Det samme gjelder opplysning om siste stilling før utnevnelsen eller tilsetningen som dommer.

(2) Unntatt fra registreringen er

a) medlemskap i politiske partier, i trossamfunn, i interesseorganisasjoner og ideelle foreninger

b) verv og lignende i ideelle foreninger som har færre enn 100 medlemmer og

c) enkeltstående foredrag, forelesninger og lignende.

(3) Unntaket i annet ledd nr. 1 og 2 gjelder ikke for sidegjøremål i ideelle foreninger hvor medlemmene har særlige gjensidige forpliktelser overfor hverandre (brorskaps- eller søsterforbund).

(4) Investeringer som representerer eierinteresser i selskaper, skal registreres dersom de overstiger en grense som fastsettes av Kongen.

(5) Registeret over sidegjøremål føres av domstoladministrasjonen. Enhver har rett til å gjøre seg kjent med opplysningene i registeret. Domstoladministrasjonen bestemmer hvordan opplysningene skal gjøres tilgjengelige for den som ber om det.

§ 8-6. Meldeplikt for sidegjøremål

(1) En dommer skal melde fra om registreringspliktige sidegjøremål til registerføreren snarest mulig, og senest innen en måned etter at dommeren påtok seg sidegjøremålet. Meldingen skal inneholde følgende opplysninger:

- a) dommerens tittel, navn og domstoltilknytning
- b) hva gjøremålet består i
- c) hvem som eventuelt er oppdragsgiver
- d) tidspunktet for og varigheten av sidegjøremålet og
- e) om dommeren mottar godtgjøring.

(2) Et registrert sidegjøremål skal slettes når det er gått tre år etter at sidegjøremålet ble avsluttet.

(3) Melding om investering skal inneholde navn og adresse for det selskap som den enkelte investering er foretatt i.

Kapittel 9. Om klage- og disiplinærordning for dommere

§ 9-1. Tilsynsutvalget for dommere

(1) Tilsynsutvalget for dommere behandler klager og vurderer disiplinærtiltak mot dommere.

(2) Tilsynsutvalget skal bestå av to dommere fra Høyesterett, lagmannsrettene eller tingrettene, en advokat og to medlemmer som representanter for allmennheten. Når Tilsynsutvalget behandler saker som gjelder en jordskiftelagdommer eller en jordskiftedommer, deltar en jordskiftelagdommer eller jordskiftedommer i stedet for en dommer.

(3) Kongen oppnevner medlemmene av Tilsynsutvalget med personlige varamedlemmer, og fastsetter hvilket medlem som skal være leder for Tilsynsutvalget. Oppnevning og valg skjer for en periode på fire år med adgang til gjenoppnevning eller gjenvalg for én periode. Oppnevningen og valget kan trekkes tilbake dersom et medlem ikke er i stand til eller villig til å utføre vervet på en forsvarlig måte.

(4) Kongen kan gi nærmere forskrifter om organiseringen og behandlingen av disiplinærsaker i Tilsynsutvalget.

§ 9-2. Disiplinærtiltak

(1) Tilsynsutvalget kan treffe vedtak om disiplinærtiltak når en dommer i Høyesterett eller fagdommer i lagmannsretten, tingretten eller jordskifteretten forsettlig eller uaktsomt overtrer de plikter som stillingen medfører, eller for øvrig opptrer i strid med god dommerskikk

(2) Som disiplinærtiltak kan en dommer gis kritikk eller advarsel.

(3) Tilsynsutvalget kan gi en uttalelse om hva som er god dommerskikk, uten at dommeren ilegges disiplinærtiltak.

(4) Tilsynsutvalget kan ikke vurdere forhold som kan overprøves etter reglene i prosesslovgivningen for øvrig.

§ 9-3. Hvem som kan klage til Tilsynsutvalget. Klagefrist

(1) Rett til å klage en dommer inn for Tilsynsutvalget har

a) parter, prosessfullmektiger, sakkyndige, vitner og andre personer som mener at en dommer har overtrådt bestemmelsene i § 9-2 og som selv har vært direkte berørt av dette,

b) departementet,

c) domstoladministrasjonen,

d) domstollederen ved den domstol som dommeren er tilknyttet og

e) Den Norske Advokatforening eller andre som har en særlig interesse i å få Tilsynsutvalgets vurdering av dommerens atferd.

(2) Rett til å klage en dommer inn for Tilsynsutvalget på grunn av forhold utenfor tjenesten har bare departementet, domstoladministrasjonen og domstollederen ved den domstol som dommeren er tilknyttet.

(3) Tilsynsutvalget kan ta en sak til behandling etter henvendelse fra andre enn de som har klagerett etter første ledd, eller av eget tiltak.

(4) Dommeren må klages inn for Tilsynsutvalget innen tre måneder etter at forholdet som er grunnlag for klagen, fant sted eller etter at klageren ble kjent eller burde vært kjent med dette forholdet. Tilsynsutvalget kan ikke ta en disiplinærsak opp til behandling etter klage eller av eget tiltak når det er gått mer enn ett år siden forholdet fant sted. Kongen kan i forskrift fastsette et annet tidspunkt for fristberegningen.

(5) Tilsynsutvalget kan ikke behandle forhold som en dommer tidligere er straffedømt for.

§ 9-4. Saksbehandlingen i Tilsynsutvalget

(1) Tilsynsutvalgets avgjørelser om disiplinærtiltak er enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Forvaltningsloven og offentleglova gjelder for Tilsynsutvalgets saksbehandling med de særregler som følger av denne paragraf og § 9-5.

(2) En part har rett til å forklare seg muntlig for Tilsynsutvalget. Dette gjelder likevel ikke dersom utvalget finner det åpenbart unødvendig av hensyn til sakens opplysning. Når utvalget finner at det vil være av vesentlig betydning for sakens opplysning, kan utvalget pålegge en part å avgi forklaring for utvalget. Utvalget kan bestemme at partsforklaring gis ved fjernavhør.

(3) Tilsynsutvalget kan bestemme at det skal foretas avhør av vitner og at vitneforklaring gis ved fjernavhør. Bestemmelsene i tvisteloven om vitneplikt og vitneførsel gjelder så langt de passer.

(4) Tilsynsutvalget treffer sine vedtak i møte. For at utvalget skal være vedtaksført, må alle medlemmer være til stede. Møtene holdes for lukkede dører. Når det holdes muntlige forhandlinger og utvalget finner det forsvarlig av hensyn til sakens parter, kan utvalget bestemme at forhandlingene skjer for åpne dører. I særlige tilfelle kan utvalget behandle saken skriftlig.

(5) Reglene i kapittel 11 om habilitet for dommere gjelder tilsvarende for medlemmene av Tilsynsutvalget.

(6) Tilsynsutvalget kan gi utvalgets leder eller et annet av utvalgets medlemmer myndighet til:

a) å avvise en klage når det ikke foreligger klageadgang etter loven her, og

b) å avgjøre en klagesak når klagen er åpenbart ubegrunnet.

(7) Tilsynsutvalgets vedtak i disiplinærsaker er offentlige i anonymisert form.

§ 9-5. Overprøving av Tilsynsutvalgets vedtak

(1) Tilsynsutvalgets vedtak kan ikke påklages etter forvaltningslovens regler.

(2) Tilsynsutvalget kan innen ett år etter at vedtaket er truffet ta vedtaket opp til fornyet vurdering etter begjæring eller av eget tiltak. § 9-4 sjette ledd får tilsvarende anvendelse.

(3) Partene i saken kan bringe Tilsynsutvalgets vedtak inn for tingretten ved søksmål. Søksmålsfristen er to måneder etter at partene ble underrettet om Tilsynsutvalgets vedtak.

(4) Retten kan bare prøve vedtakets lovlighet. Ved prøving av vedtakets lovlighet skal retten ta stilling til om vedtaket er innholdsmessig lovlig, om det er truffet av den myndighet som kreves etter loven her og om det er blitt til på lovlig måte. Ved behandlingen i tingretten og lagmannsretten skal retten settes med meddommere.

Fjerde del Alminnelige regler om domstolenes virksomhet

Kapittel 10 Domstolens personell. Taushetsplikt

§ 10-1. Forholdet til tjenestemannsloven

(1) For tjenestemenn ved domstolene gjelder lov 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. dersom ikke annet følger av loven her.

(2) Etter bestemmelser gitt av domstoladministrasjonen kan domstollederen for kortere eller lengre tid eller for den enkelte sak oppnevne stedfortredere for domstolens tjenestemenn.

§ 10-2. Taushetsplikt

(1) En dommer og andre som utfører tjeneste eller arbeid for domstolene, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det de i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om:

a) noens personlige forhold, eller

b) tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår.

(2) Forvaltningsloven §§ 13 til 13 e og straffeloven § 121 får tilsvarende anvendelse.

(3) Paragrafen her gjelder ikke for noe som er kommet frem i et rettsmøte eller en rettsavgjørelse. Taushetsplikten gjelder heller ikke om det som er framkommet i de deler av et saksdokument som allmennheten kan gis innsyn i etter reglene i tvisteloven kapittel 14.

Kapittel 11 Om forhold som utelukker dommere fra å gjøre tjeneste (inhabilitet)

§ 11-1. Virkeområde

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder krav til habilitet for den som skal gjøre tjeneste som dommer i en sak.

(2) Bestemmelsene i § 11-2 bokstav a–f får tilsvarende anvendelse for Høyesteretts protokollsekretærer og utredere og for den som forestår trekning av meddommere eller lagrettemedlemmer. Bestemmelsen i § 11-2 bokstav a og b gjelder tilsvarende for stevnevitne og protokollfører, herunder vitner ved en forretning for tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring eller vitne ved en registreringsforretning for tingretten. Det samme gjelder rettsvitner i saker etter gjeldsordningsloven. Retten kan beslutte at tjenestemenn skal fratre dersom de er i situasjoner som andre inhabilitetsgrunner

§ 11-2. Inhabilitet på grunn av tilknytning til saken eller til noen som opptrer i saken

Ingen kan være dommer i en sak:

- a) når han selv er part i saken eller er medberettiget, medforpliktet eller regresspliktig i forhold til en part, eller når han i straffesak er fornærmet ved den straffbare handling
- b) når han er i slekt eller svogerskap i opp- eller nedadstigende linje eller sidelinje så nær som søskenbarn med noen som står i slike forhold som nevnt i bokstav a
- c) når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til noen som står i slike forhold som nevnt i bokstav a
- d) når han er verge eller hjelpeverge for noen som står i slikt forhold som nevnt i bokstav a, eller har vært verge eller hjelpeverge for en part etter at saken begynte;
- e) når han styrer eller er medlem eller varamedlem av styret for et selskap, et samvirkeforetak, en forening, sparebank, stiftelse eller offentlig virksomhet eller ordfører eller varaordfører i en kommune eller fylkeskommune som står i et slikt forhold til saken som nevnt i bokstav a, eller når han styrer eller er medlem eller varamedlem av styret for et bo som står i slikt forhold til saken, og det ikke er tingretten selv som styrer boet;
- f) når han har handlet i saken for en part, eller for påtalemyndigheten eller fornærmede
- g) når han er i slekt eller svogerskap i opp- eller nedadstigende linje eller sidelinje så nær som søsken, eller gift med eller forlovet med noen som handler i saken for en part, påtalemyndigheten eller den fornærmede, eller med noen som har vært dommer i saken i lavere rett;
- h) når han tidligere har hatt med saken å gjøre som voldgiftsdommer eller som dommer i lavere rett

- i) når han tidligere har hatt med saken å gjøre som sakkyndig
- j) når dommeren er påberopt som vitne i saken og har noe å forklare som vedkommer saken.

§ 11-3 Inhabilitet på grunn av særlige omstendigheter

Ingen kan være dommer i en sak hvis det på grunnlag av dommerens tilknytning til saken eller partene eller dommerens opptreden for øvrig, foreligger særlige omstendigheter som er egnet til å skape tvil om dommerens upartiskhet og uavhengighet.

§ 11-4. Avledet inhabilitet for dommerfullmektiger

(1) Er domstollederen, nestlederen eller stedfortreder for domstollederen eller den tingrettsdommeren som har tilsyn med dommerfullmektigen inhabil, er også dommerfullmektigen utelukket fra å være dommer i saken. Det samme gjelder i forholdet mellom jordskiftedommer og jordskiftedommerfullmektig.

(2) Partene kan samtykke i at dommerfullmektigen ikke viker sete, med mindre dommerfullmektigen selv er utelukket fra å være dommer etter §§ 11-2 og 11-3.

§ 11-5. Behandling av habilitetsspørsmål

(1) Retten skal av eget tiltak vurdere om en dommer er inhabil og skal gjøre de nødvendige undersøkelser i den forbindelse. Før forhandlingene begynner i den enkelte sak, skal rettens leder gjøre lekdommerne oppmerksomme på at de er utelukket fra å gjøre tjeneste hvis det foreligger slike omstendigheter som er angitt i §§ 11-2 og 11-3, og skal oppfordre dommerne og partene til å si ifra hvis det måtte være tilfellet.

(2) Dersom det foreligger omstendigheter som kan tilsi inhabilitet, og dommeren ikke trer ut av saken etter reglene i § 11-6 tredje ledd, skal spørsmålet forelegges partene til uttalelse. Har en part reist inhabilitetsinnsigelse etter § 11-3, kan parten oppfordres til å klargjøre grunnlaget for innsigelsen.

(3) Den dommer som kreves utelukket, bør få anledning til å uttale seg om spørsmålet. Gjelder det utelukkelse fordi dommeren har noe å forklare som kan vedkomme saken, kan det besluttes at dommeren skal avgi forklaring i særskilt rettsmøte før saken behandles. Er det reist innsigelse i det rettsmøte saken behandles, kan dommeren avgi forklaringen fra dommerbordet.

(4) En enedommer, leder av retten eller domstolleder som er inhabil, skal fratre ved behandlingen av saken, men kan treffe de avgjørelser som er nødvendige på grunn av inhabiliteten. Har retten flere medlemmer, eller det gjelder inhabilitet for domstolens tjenestemenn, skal spørsmålet forelegges for rettens leder, som treffer beslutning om den videre behandling av spørsmålet.

(5) Spørsmål om det foreligger inhabilitet bør reises så tidlig som mulig. Hvis retten har flere medlemmer eller det gjelder spørsmål om inhabilitet for andre tjenestemenn i domstolen, skal det forelegges for rettens leder som treffer beslutning om den videre behandling.

§ 11-6. Rettens sammensetning og avgjørelsesform. Rettsmidler

(1) Habilitetsspørsmål kan under saksforberedelsen avgjøres av forberedende dommer og av domstolleder dersom det gjelder rettens leder. I saker for Høyesterett avgjøres spørsmålet av Høyesteretts ankeutvalg. Det kan også settes rett til behandling av spørsmålet. Er det spørsmål om å utelukke en enedommer, domstolens leder eller to av domstolens faste medlemmer, kan enedommeren eller lederen beslutte at spørsmålet skal forelegges for den nærmest overordnede domstol. Dersom saken står for lagmannsretten, avgjøres spørsmålet av Høyesteretts ankeutvalg.

(2) Ingen dommer må være med på å avgjøre spørsmål om egen habilitet. Reises habilitetsspørsmål i rettsmøte til behandling av saken, skal den dommeren innsigelsen er rettet mot, ikke være med på avgjørelsen dersom retten likevel er domfør eller det uten vesentlig ulempe kan tilkalles en annen dommer.

(3) Avgjørelser om at en dommer skal fratre etter at det er fremsatt begjæring om det eller etter at forhandlingene er påbegynt, treffes ved kjennelse. Ellers kan det ved beslutning bestemmes at dommeren skal fratre og en annen dommer tre inn i saken.

(4) Avgjørelse om at en dommer ikke kan delta i behandlingen av en sak, kan ikke ankes. Avgjørelser om at alle eller de fleste dommere ved domstolen ikke kan delta i behandlingen av en sak, kan ankes.

§ 11-7. Overføring av sak

(1) Har en part krevd at alle eller de fleste dommerne ved en domstol skal vike sete som inhabile ved behandlingen av en sak, kan den nærmest overordnede domstol, eller Høyesteretts ankeutvalg dersom saken står for lagmannsretten, etter søknad fra domstolens leder beslutte at saken skal overføres til en annen domstol av samme orden. Den overordnede domstolens avgjørelse kan ikke angripes.

(2) Søkes det om slik overføring etter at en domstol i medhold av bestemmelsene i §§ 11-5 og 11-6 har avgjort at alle dommere ved domstolen eller de fleste av dem er utelukket fra å gjøre tjeneste i en sak, kan den overordnede domstolen oppheve kjennelsen dersom den finner at utelukkelsen er besluttet uten gyldig grunn.

Kapittel 12 Domsmyndighet

§ 12-1. Domsmyndighet

(1) Domstolen prøver av eget tiltak om den har domsmyndighet. Er en sak lovlig fremmet for domstolen, faller domsmyndigheten ikke bort dersom det senere inntreffer forhold som gjør at saken ikke kunne vært tatt til behandling, med mindre annet er bestemt.

(2) Dersom flere domstoler har domsmyndighet i en sak, skal saken behandles av den domstol saken først ble brakt inn for, med mindre saken overføres etter reglene i §§ 11-7 eller 12-3.

(3) Har en domstol erklært at den ikke har domsmyndighet i saken, er denne avgjørelsen straks bindende for andre domstoler av samme eller lavere orden. For en domstol av lavere orden er avgjørelsen bindende selv om den tidligere har truffet en motsatt avgjørelse som har blitt rettskraftig.

§ 12-2. Statens adgang til å opptre ved spørsmål om domsmyndighet for norske domstoler

Har en domstol fremmet en sak som ikke hører under domstolene eller som hører under utenlandsk domsmyndighet, kan staten på vegne av det offentlige fremme innsigelser overfor den rett som har saken til behandling eller anke avgjørelsen om å fremme saken. For slik anke gjelder det ikke krav til ankefrist eller krav til ankegjensidens verdi.

§ 12-3. Overføring av sak til en annen domstol

(1) Den domstol som en sak er brakt inn for, kan etter søknad fra en part eller av eget tiltak beslutte at saken skal overføres til en sideordnet domstol, når særlige grunner taler for det.

(2) Domstolen skal gi motparten eller partene, og den domstol som i tilfelle skal overta saken, anledning til å uttale seg før det treffes beslutning om overføring. Dersom domstolen som saken skal overføres til motsetter seg overføring, avgjøres spørsmålet av den domstol som er nærmest overordnet den domstol som saken er brakt inn for eller av Høyesteretts ankeutvalg dersom saken står for lagmannsretten.

(3) Er beslutningen om overføring til annen domstol begrunnet i at alle eller de fleste dommerne ved domstolen er utelukket fra å gjøre tjeneste i en sak, kan beslutningen om overføring oppheves av overordnet domstol dersom vilkårene for utelukkelse ikke er oppfylt.

(4) Søknad om overføring har bare oppsettende virkning når retten bestemmer det.

§ 12-4. Avgjørelser avsagt av domstol som ikke har domsmyndighet

(1) Avgjørelser avsagt av en domstol som ikke hadde domsmyndighet i saken, skal oppheves. Dette gjelder likevel ikke dersom avgjørelsen er avsagt av en overordnet domstol i stedet for en underordnet domstol. Er avgjørelsen truffet av en underordnet domstol istedenfor overordnet domstol, kan feilen ikke påberopes som grunnlag for opphevelse dersom overordnet domstol etter anke kan prøve sakens realitet.

(2) De avgjørelser retten har truffet som ledd i sakens opplysning kan ikke ankes på det grunnlag at de skulle vært avsagt av en annen domstol. Hvis det er fare ved opphold, bør retten treffe saksforberedende avgjørelser selv om saken må avvises.

Kapittel 13 Rettens sammensetning i den enkelte sak

§ 13-1. Rettens sammensetning

(1) Retten settes i den enkelte sak med det antall dommere som er bestemt i lov.

(2) Ektefeller, foreldre og barn, søsken eller noen som er i svogerskap, må ikke samtidig sitte i retten som dommere.

§ 13-2. Endringer i rettens sammensetning etter påbegynt hovedforhandling

(1) Får noen av rettens medlemmer forfall etter at hovedforhandlingen er påbegynt, kan den fortsette med de gjenværende dommerne så fremt det bare er ett lagrettedmedlem eller en meddommer og bare en fagdommer mindre. Det må alltid være igjen en fagdommer som kan gjøre tjeneste som rettens leder. Det samme må jordskiftelagdommeren ved ankebehandling av jordskifteavgjerd.

(2) Forhandlingene kan ikke fortsette dersom rettens leder får forfall eller retten er satt med tre fagdommere og noen av dem får forfall.

§ 13-3. Feil ved rettens sammensetning

(1) Har en rett feilaktig begynt å behandle en sak uten meddommere i tilfeller hvor meddommere skal delta, eller med meddommere fra uriktig utvalg eller med oppnevnte istedenfor uttrukne dommere, skal feilen så vidt mulig rettes ved at rettens sammensetning uten opphold forandres, og forhandlingene gjentas i den utstrekning som anses påkrevet.

(2) Blir en part oppmerksom på feilen ved rettens sammensetning, bør han snarest mulig kreve den rettet. Har han visst om feilen, men likevel møtt og forhandlet i saken, kan han ikke senere gjøre dette gjeldende som feil som ubetinget skal tillegges virkning. Dette gjelder likevel ikke dersom saken er behandlet uten at retten er satt med meddommere.

Kapittel 14 Rettsanmodninger og notarialforretninger

I Rettsanmodninger (bevisopptak m.m.)

§ 14-1. Bevisopptak for domstolene

(1) Enhver domstol kan under behandlingen av en sak beslutte bevisopptak, med mindre annet er bestemt.

(2) En granskingskommisjon, et kontrollutvalg eller et annet særskilt organ som er oppnevnt av Kongen, Stortinget eller et departement eller en fylkesmann for å granske faktiske forhold med sikte på å avdekke lovbrudd eller kritikkverdige forhold, kan kreve bevisopptak ved domstolene. Videre kan et forvaltningsorgan som ledd i forberedelsen av eller kontrollen med enkeltvedtak kreve slikt bevisopptak.

§ 14-2. Rettergangsskritt utenfor embetskretsen

(1) Dersom rettergangsskritt i en sak må gjennomføres utenfor domssognet eller lagdømmet til den domstol saken står for, skal rettergangsskrittet utføres av den stedlige tingretten. Begjæring om slike rettergangsskritt fremmes av den domstol som behandler saken, med mindre annet er bestemt eller følger av prosesshandlingens art.

(2) Dersom hensynet til saksbehandlingen tilsier det, kan domstolen som har saken selv gjennomføre rettergangsskrittet. Dersom særlige grunner tilsier det, kan hovedforhandling holdes utenfor embetskretsen.

(3) Enhver domstol som har fått en rettsanmodning kan foreta rettergangsskritt utenfor embetskretsen dersom det er fare ved opphold. I så fall skal domstolen uten opphold gi melding om dette til den stedlige domstolen.

§ 14-3. Behandling av rettsanmodninger

(1) Domstolen prøver om vilkårene for å gjennomføre rettsanmodningen er oppfylt. Avgjørelsen treffes ved kjennelse dersom det er tvist om vilkårene er oppfylt eller retten avslår anmodningen fordi vilkårene ikke er oppfylt. Dersom en annen domstol har kompetanse til å gjennomføre rettsanmodningen, skal domstolen som har mottatt anmodningen overføre rettsanmodningen til denne domstolen. Melding om overføringen sendes til den som har fremsatt rettsanmodningen.

(2) Kjennelse som avslår en rettsanmodning kan ankes av partene og av den som har fremsatt rettsanmodningen. For øvrig kan rettens avgjørelser etter denne paragraf ikke ankes.

§ 14-4. Rettsanmodninger fra utenlandske domstoler mv.

(1) Rettsanmodninger fra utenlandske domstoler eller andre utenlandske myndigheter skal bare gjennomføres når de blir sendt gjennom vedkommende norske departement, hvis ikke annet er bestemt av Kongen, eller følger av overenskomst med fremmed stat.

(2) Anmodningen sendes til stedets tingrett, hvis ikke annet er bestemt eller følger av handlingens art. Dersom flere domstoler er kompetente til å gjennomføre anmodningen, avgjør departementet ved hvilken rett den skal gjennomføres. Retten prøver selv om den har adgang til å behandle anmodningen. Kan retten ikke behandle rettsanmodningen, avslås den ved kjennelse. Rettens avgjørelse kan ankes av vedkommende departement. Finner retten at anmodningen bør fremsettes overfor en annen rett eller myndighet, kan den sende anmodningen videre til denne.

(3) Forretningen utføres i samsvar med norsk lov. Varsel til partene er ikke nødvendig, medmindre det uttrykkelig er krevet. Er en særskilt form eller fremgangsmåte uttrykkelig begjært, skal denne begjæring så vidt mulig imøtekommes, hvis det ikke er forbudt etter norsk rett.

(4) Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke fullbyrdelse av utenlandske rettsavgjørelser og midlertidige forføyninger til sikring av fullbyrdelse av slike avgjørelser. Heller ikke gjelder det utlevering av folk som i utlandet er dømt til straff eller er under strafforfølgning, eller bruk av tvangsmidler etter straffeprosessloven.

(5) EFTA-domstolen kan i samsvar med Avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol 7 protokoll 5 artikkel 25 begjære bevisopptak direkte for den domstol som skal holde bevisopptaket.

(5) Kongen kan gi nærmere regler om rettsanmodninger fra utenlandske myndigheter.

§ 14-5. Bevisopptak ved utenlandske domstoler mv.

- (1) Den rett som har en sak til behandling kan beslutte at bevisopptak skal søkes foretatt ved utenlandsk myndighet. Står saken ikke for noen domstol, kan slik beslutning etter søknad treffes av tingretten på det sted hvor søkeren bor, eller hvor det er et verneting for saken.
- (2) Før beslutningen treffes, skal retten i sivile tvister gi motparten adgang til å uttale seg og i straffesaker påtalemyndigheten, siktede og forsvareren dersom forsvarer er oppnevnt.
- (3) Retten kan kreve at den part som begjærer bevisopptaket må stille sikkerhet for kostnadene.
- (4) For bevisopptak i straffesak ved utenlandsk myndighet gjelder også lov 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbrytere m.v. § 23 b.
- (5) Kongen kan gi nærmere regler om rettsanmodninger til utenlandske myndigheter i andre tilfeller.

§ 14-6. Utforming av rettsanmodninger til utenlandske domstoler mv.

- (1) Den rett som beslutter å anmode en utenlandsk myndighet om bevisopptak, skal selv utferdige anmodningen. Har retten flere medlemmer, skal rettens leder utarbeide den. Rettsanmodningen sendes gjennom vedkommende departement, hvis ikke annet følger av overenskomst med fremmed stat eller er fastsatt av Kongen. Er rettsanmodning fra en norsk domstol nødvendig for tvangsfullbyrdelse som skal foregå i en annen stat, utferdiges anmodningen av den rett som har avgjort saken i første instans.
- (2) Anmodningen skal inneholde en kort fremstilling av saksforholdet og klart angi hva som skal utføres.
- (3) Utformingen av rettsanmodningen skal skje i samsvar med de bestemmelser som følger av overenskomst med fremmed stat eller som er fastsatt av Kongen. Finner retten at den fremgangsmåte ved gjennomføringen av anmodningen som følger av norsk lov gir en særlig sikkerhet, bør de begjæres iaktatt av den utenlandske myndigheten hvis det er adgang til det. Motparten bør under enhver omstendighet få adgang til å ivareta sine interesser i samsvar med norsk lov.
- (4) Bevisopptak i utlandet likestilles med bevisopptak foretatt i Norge dersom den fremmede retts eller den norske retts former er iaktatt.

§ 14-7. Bevisopptak for norsk konsulrett

- (1) Bevisopptak i utlandet kan skje ved norsk konsulrett, dersom det er adgang til det overfor den fremmede stat. Disse bevis likestilles med bevis som er opptatt ved norske domstoler.
- (2) Bevisopptaket skal foregå etter de regler som gjelder for innenlandske dommerhandlinger så langt de hensiktsmessig kan følges.
- (3) Konsulretten styres av norsk utenriksstjenestemann som Kongen har gitt myndighet til det.
- (4) Kongen kan gi nærmere regler om konsulretten og om fremgangsmåten ved bevisopptak for konsulretten.

§ 14-8. Foreleggelse av tolkningspørsmål for EFTA-domstolen

- (1) Når en norsk domstol i en sak må ta stilling til tolkningen av Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde med protokoller, vedlegg og de rettsakter vedleggene omhandler, kan den i samsvar med Avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol artikkel 34 forelegge tolkningspørsmålet for EFTA-domstolen. Beslutning om at et tolkningspørsmål skal eller ikke skal forelegges for EFTA-domstolen, kan ikke angripes ved anke.
- (2) Domstoler som ikke er nevnt i § 1-2 har også adgang til å forelegge tolkningspørsmål for EFTA-domstolen.
- (3) Forlikrådene har ikke adgang til å forelegge tolkningspørsmål for EFTA-domstolen.

II Notarialforretninger

§ 14-9. Notarius publicus

- (1) Notarialforretninger hører under tingretten. Har et domssogn flere domstoler, fastsetter Kongen hvilken domstol notarialoppgavene skal høre under. Dommerne ved embetet er notarius publicus. For Svalbard er Sysselmannen notarius publicus. I utlandet er norsk utenriksstjenestemann eller den han eller hun bemyndiger, notarius publicus. Kongen kan ved forskrift gi bestemmelser om notarialkompetanse for andre eller om delegasjon av notarialkompetanse.
- (2) Om habilitet for notarius publicus gjelder reglane i forvaltningsloven kapittel 2.

§ 14-10. Notarialforretninger og notarialbekreftelser

- (1) Notarialforretninger er utføring av oppgaver som i lov eller forskrift er lagt til notarius publicus, herunder å utføre vielser og gi notarialbekreftelser og bekreftelser av underskrift og rett kopi. Dersom notarius publicus skal ta imot forsikring, kan forsikring tas imot etter reglene i § 15-6. Kongen kan gi forskrift om den praktiske utføringen av notarialforretninger.
- (2) Notarius publicus har til oppgave å gi bekreftelser for faktiske forhold han kan innestå for riktigheten av. Bekreftelse for annet enn faktiske forhold kan gis i særlige tilfeller.
- (3) Begjæringer om notarialbekreftelse for handlinger eller dokumenter som strider mot norsk lov eller ærbarhet eller som kan utnyttes på en uakseptabel måte i reklame eller annen kommersiell sammenheng, skal avvises.
- (4) Notarius publicus kan avvise begjæringer om notarialbekreftelse dersom:
 - a) notarialbekreftelsen etter norsk eller utenlandsk rett ikke tillegges særlig beviskraft,
 - b) notarialbekreftelsen av andre grunner ikke er nødvendig eller
 - c) kravene til utførelsen av notarialbekreftelsen ikke står i rimelig forhold til behovet for forretningen.

(5) Kongen kan i forskrift gi regler om gebyr for forretninger etter bestemmelsene i dette kapittel. Gebyret tilfaller staten. Gebyret er tvangsgrunnlag for utlegg.

§ 14-11. Rettsmidler mot avgjørelser under notarialforretninger

(1) Avgjørelser under notarialforretninger ankes til lagmannsretten, dersom ikke annet er bestemt i eller i medhold av lov. For anke gjelder reglene i tvisteloven og domstolloven dersom ikke annet følger av andre til sjette ledd.

(2) Anken hører under lagmannsretten i lagdømmet hvor notarius publicus har sete. For avgjørelse tatt av norsk notarius publicus i utlandet er Borgarting lagmannsrett ankeinstans. For avgjørelser tatt av Sysselmannen på Svalbard som notarius publicus, er Hålogaland lagmannsrett ankeinstans.

(3) For den som har fått underretning om avgjørelsen, er fristen for å erklære anke én måned fra den dag vedkommende mottok underretningen. For andre er fristen én måned fra den dag da vedkommende har fått eller burde ha skaffet seg kjennskap til avgjørelsen, likevel ikke utover tre måneder fra det tidspunkt avgjørelsen ble truffet. Er ankefristen utløpt, gjelder forvaltningsloven § 31 tilsvarende.

(4) Notarius publicus skal tilrettelegge saken for ankeinstansen og gi slik redegjørelse for saken som er nødvendig for ankeinstansen.

(5) Om dekning av sakskostnader fra det offentlige gjelder forvaltningsloven § 36 første ledd og tredje ledd første og andre punktum tilsvarende.

Kapittel 15 Om rettsmøter og rettsspråk

§ 15-1. Rettsmøter. Berammelseslister

(1) Rettsmøter er møter domstolene avholder til forhandlinger mellom partene, for å avhøre parter, vitner eller sakkyndige, for å undersøke realbevis eller som i loven er kalt rettsmøte.

(2) Enhver skal ved henvendelse til domstolene gis opplysning om tid og sted for berammede rettsmøter. Kongen kan gi nærmere forskrifter om berammelseslister og om elektroniske pressesider.

§ 15-2. Gjennomføring av rettsmøter. Tilrettevisning, bortvisning mv.

(1) Rettsmøtene åpnes, ledes og heves av rettens leder. Ved åpning av rettsmøtene skal det gis melding om det gjelder begrensninger i forhandlingenes offentlighet, og partene skal spørres om de er kjent med forhold som tilsier at noen av rettens medlemmer må fratruke. Innsigelser mot ledelsen av rettsmøtet avgjøres av den samlede rett dersom retten har flere medlemmer.

(2) Forhandlingene i rettsmøter skal foregå med orden og verdighet. Rettens leder kan tilrettevise den som

a) forstyrrer forhandlingene eller ikke følger et påbud fra retten,

b) kommer med utilbørlige eller åpenbart krenkende ytringer om noen eller

c) i ord eller handling opptrer på en måte som virker støtende eller på annen måte strider mot kravet til sømmelig opptreden under rettergang eller kan være til hinder for en forsvarlig behandling av saken.

(3) En part eller dennes stedfortreder, prosessfullmektig eller forsvarer som er tilrettevist og som fortsatt opptrer utilbørlig, kan fratras ordet i rettsmøtet. I tilfeller hvor det å bli fratatt ordet eller bortvist vil medføre fravær i saken, skal vedkommende gjøres oppmerksom på det.

(4) Fortsetter den som er tilrettevist å forstyrre forhandlingene eller krenke domstolens verdighet, kan vedkommende bortvises fra rettsmøtet. De som er med i saken kan bare bortvises dersom opptreden fortsetter etter at vedkommende har fått tilrettevisning fra retten.

(5) Dersom rettens pålegg om bortvisning ikke blir etterkommet, kan retten ved kjennelse bestemme at vedkommende skal fengsles så lenge rettsmøtet pågår, men ikke ut over tre døgn.

(6) Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om bruk av kapper og annet antrekk under rettsmøte for dommere og rettens personale for øvrig, advokater og aktor og andre representanter for påtalemyndigheten.

§ 15-3. Rettsmøter hvor det ikke møter prosessfullmektiger for noen av partene

(1) I rettsmøter hvor partene ikke møter med prosessfullmektig, skal det tas lyd- og bildeopptak fra forhandlingene i rettsmøtet. Retten kan beslutte at en av domstolens tjenestemenn eller en annen person skal delta under gjennomføringen av møtet. Partene skal på forhånd gjøres oppmerksom på muligheten for at en tredjeperson deltar under rettsmøtet.

(2) Bestemmelsen i første ledd gjelder tilsvarende ved gjennomføring av tvangsforretning.

§ 15-4. Rettsspråk

(1) Rettsspråket er norsk. Om utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet gjelder sameloven § 3-4.

(2) Prosesskriv og dokumentbevis som ikke er på norsk, må være ledsaget av oversettelse. Oversettelsen må være bekreftet av offentlig godkjent translatør eller av en tolk. Retten kan gjøre unntak fra kravet til oversettelse av dokumentet dersom alle som opptrer i saken kan det fremmede språket eller retten finner at oversettelse av dokumentet kan gjøres i rettsmøtet.

(3) Når noen som ikke kan norsk skal delta i rettsmøte, skal det brukes tolk. Dersom sakens viktighet tilsier det, kan retten beslutte at protokollasjon også skal gjøres på det fremmede språket. Protokollasjonen skal forelegges partene for vedtakelse.

(4) Tolking kan unnlates dersom retten og partene, prosessfullmektiger og andre som deltar i saken kan det fremmede språket. I andre saker enn straffesaker kan tolking også unnlates dersom rettens medlemmer har tilstrekkelig kjennskap til det fremmede språket, og partene samtykker i at forklaringen ikke oversettes. I rettsmøte under etterforskningen i straffesaker, kan tolking av siktedes forklaring unnlates dersom dommeren kan det fremmede språket og oversettelse ikke er nødvendig av hensyn til siktede.

(5) Skal noen som er døv eller stum delta i rettsmøtet, skal det brukes tolk. Skal vedkommende avgi forklaring for retten, kan dette gjøres gjennom skriftlige spørsmål og svar.

§ 15-5. Tolker

(1) Som tolk i saker for domstolene skal brukes personer som er godkjent eller oppnevnt av retten. En protokollfører kan også gjøre tjeneste som tolk i saken.

(2) En tolk oppnevnt av retten har samme rettigheter og plikter som sakkyndige. Første gang noen gjør tjeneste som tolk, skal dommeren eller andre som har fullmakt til det, gjøre ham oppmerksom på de plikter som påhviler en rettstolk. Tolken skal avgi forsikring etter reglene i § 15-6.

(3) Oppnevnte tolker gjør tjeneste så lenge saken varer, med mindre de fritas fra tjeneste. Tolken skal følge forhandlingene i rettsmøtet og gjøre oppmerksom på misforståelser eller feiloppfatninger av det som sies eller i det som blir protokollert. Ved avslutningen av rettsmøtet skal tolken spørres om han har noe å tilføye. Rettstolkens erklæring skal protokolleres.

(4) Kongen kan gi forskrifter om tolker i saker for domstolene.

§ 15-6. Forsikringer

Når ikke annet er bestemt, avgis forsikring for retten ved at den som tar imot forsikringen, spør: «Forsikrer du at...». Til dette svarer den som skal gi forsikring, stående: «Det forsikrer jeg.» Når forsikring gis skriftlig, skal bekreftelsen formuleres slik: «Det forsikrer jeg.»

Kapittel 16 Offentlighet i domstolene

§ 16-1. Møteoffentlighet, referatrett og dokumentinnsyn

(1) Rettsmøter er offentlige og forhandlinger i rettsmøter og rettsavgjørelser kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller i medhold av lov. Om rett til dokumentinnsyn i saker for domstolene, gjelder tvisteloven og straffeprosessloven.

(2) Så lenge det ikke gjelder forbud mot offentlighet, skal retten ved anvendelse av bestemmelser som begrenser offentlighetens innsyn i rettergangen, vurdere om innsyn likevel skal gis.

(3) Retten skal ved åpning av rettsmøter, eller så snart det er truffet avgjørelser om unntak fra offentlighet, gi meddelelse om de begrensninger som gjelder. Opplesning av domsslutninger gjøres alltid offentlig, men personopplysninger kan utelates når hensynet til privatlivets fred tilsier det.

(4) Kongen kan gi nærmere bestemmelser om elektronisk adgang til saksdokumenter og rettsavgjørelser for pressen.

§ 16-2. Alminnelige regler om lukkede rettsmøter. Taushetsplikt

(1) Dersom retten bestemmer at rettsmøtet skal være lukket, har bare de som har med saken å gjøre, rett til å være til stede. I straffesaker har fornærmede rett til å være til stede i lukkede rettsmøter, med mindre særlige grunner taler mot det. Det samme gjelder etterlatte som nevnt i straffeprosessloven § 93a. Hvis særlige grunner taler for det, kan retten bestemme at andre enn dem som har med saken å gjøre, kan være til stede.

(2) Dersom særlige grunner taler for at sakens opplysninger helt eller delvis bør holdes hemmelig, inntil videre eller for bestandig, kan retten gi de tilstedeværende pålegg om det. Ved muntlige forhandlinger om bevisavskjæring av opplysninger som nevnt i straffeprosessloven § 216 i første ledd tredje punktum bokstav d første punktum, jf. § 216 m sjette ledd, skal de tilstedeværende bevare taushet om det som fremkommer der, frem til det eventuelt avsies kjennelse som tillater opplysningene ført som bevis.

§ 16-3. Om når rettsmøter er lukkede rettsmøter

(1) Rettsmøter i saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling av formuen, skal være lukkede rettsmøter, med mindre retten av særlige grunner beslutter at saken helt eller delvis skal være offentlig. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

(2) I andre tilfeller kan retten treffe avgjørelse om at rettsmøte helt eller delvis skal være lukket for offentligheten

a) når hensynet til statens forhold til en fremmed makt krever det,

b) når hensynet til privatlivets fred eller til ærbarhet krever det,

c) når særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning og lukkede dører derfor er påkrevd,

d) når en siktet er under 18 år, fornærmedes ettermæle krever det eller en siktet eller et vitne ber om det av grunner som retten finner fyllestgjørende,

e) når et vitne avhøres anonymt, jf. straffeprosessloven § 130 a,

f) i krigstid når hensynet til militære operasjoner eller militære avdelingers sikkerhet eller andre særlige grunner krever det, eller

g) når retten ved gjennomføring av rettslige granskninger finner det hensiktsmessig.

(3) Rettsmøter til behandling av en begjæring om anonym vitneførsel, jf. straffeprosessloven § 130 a eller § 234 a, skal være lukkede rettsmøter. Det samme gjelder for begjæringer etter straffeprosessloven §§ 28 tredje ledd tredje til sjette punktum, 242 a, 264 sjette ledd, 267 første ledd tredje punktum, jf. 264 sjette ledd og 292 a.

§ 16-4. Begrensninger i retten til offentlig gjengivelse av forhandlinger i rettsmøte

(1) Retten kan ved kjennelse helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøte

a) når retten frykter at offentlig gjengivelse av forhandlingene vil kunne ha skadelig virkning på opplysningen eller på dømmelsen av saken, eller

b) når rettsmøtet holdes eller kan holdes for lukkede dører.

(2) I straffesaker må ingen gjengi offentlig noe av forhandlingene i rettsmøte utenfor hovedforhandlingen, med unntak for saker om tilståelsesdom etter straffeprosessloven § 248.

(3) I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, må forhandlingene ikke gjengis offentlig, med mindre retten av særlige grunner beslutter at offentlig gjengivelse i anonymisert form helt eller delvis tillates. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

(4) Referatforbud etter første eller annet ledd gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter annet ledd bokstav a gjelder aldri lenger enn til dom er avsagt. Forbud etter annet ledd skal oppheves når det antas at grunnen til forbudet ikke lenger er til stede og kan ankes av dem som har vært til stede under forhandlingen.

§ 16-5. Begrensninger i retten til offentlig gjengivelse av rettsavgjørelser

(1) Retten kan forby at hele eller deler av en rettsavgjørelse gjengis offentlig hvis

a) hensynet til privatlivets fred eller fornærmedes ettermæle krever det, eller

b) etterforskningshensyn krever at en kjennelse eller beslutning avsagt i en straffesak utenfor hovedforhandling ikke blir offentlig gjengitt.

(2) Forbudet gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter bokstav a gjelder ikke en domsslutning så langt den kan gjengis uten å røpe noens identitet. Enhver kan anke et forbud eller en nektelse av å oppheve et forbud etter leddet her.

(3) Retten kan forby at rettsavgjørelser gjengis offentlig før avgjørelsen er meddelt partene og fornærmede eller etterlatte i lovbestemt rekkefølge, jf. straffeprosessloven § 93 a annet ledd annet punktum. Slikt forbud gjelder likevel ikke for lengre tid enn to uker etter avsigelsen av rettsavgjørelsen.

(4) I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, kan rettsavgjørelser bare gjengis offentlig i anonymisert form. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

(5) Kjennelse som forbyr bruk av opplysninger som nevnt i straffeprosessloven § 216 i første ledd tredje punktum bokstav d første punktum, jf. § 216 m sjette ledd, som bevis, kan bare gjengis offentlig i anonymisert form.

§ 16-6. Lyd- og bildeopptak mv. fra forhandlinger mv.

(1) Under rettsmøter kan fotografering og filmopptak bare skje med rettens tillatelse. Det samme gjelder opptak for radio, fjernsyn eller internett.

(2) Rettens tillatelse kan gis når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

(3) Det er forbudt å fotografere eller gjøre opptak av siktede eller domfelte på vei til eller fra rettsmøtet, under rettsmøtet, eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes, uten vedkommendes samtykke.

(4) Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

(5) Kongen kan i forskrift gi saksbehandlingsregler til utfylling av reglene i tjenesteloven for søknad om tillatelse til fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn, herunder om saksbehandlingsfrist og rettsvirkninger av fristoverskridelse. Unntak fra tjenesteloven § 11 andre ledd kan bare gjøres når det er begrunnet ut fra tvingende allmenne hensyn, herunder hensynet til privatpersoners beskyttelsesverdige interesser.

§ 16-7. Behandlingsmåten for spørsmål om unntak fra offentlighet

(1) Spørsmål om unntak fra reglene om offentlighet behandles i lukket rettsmøte og avgjøres ved kjennelse. En eller flere representanter for pressen skal på begjæring gis rimelig anledning til å uttale seg før spørsmål om begrensninger i forhandlingenes offentlighet blir forhandlet og avgjort i rettsmøte. Avgjørelser om begrensning i adgangen til å gjengi rettsavgjørelser offentlig kan treffes av rettens leder.

(2) Retten kan omgjøre kjennelser om unntak fra offentlighet.

(3) En kjennelse om at rettsmøte skal være lukket, kan ankes av representanter for pressen og pressens organisasjoner. Det stilles ikke krav om rettslig interesse for slik anke. Anken gis ikke oppsettende virkning.

Kapittel 17 Frister

I Frister og fristberegning i rettergang

§ 17-1. Beregning av frister

(1) I frister fastsatt i antall dager medregnes ikke dagen da fristen begynner å løpe. Møtedagen eller dagen da den handling fristen gjelder tidligst kan gjennomføres, skal medregnes.

(2) Frister fastsatt i uker, måneder eller år, ender på den dag i den siste uke eller måned som etter sitt navn eller tall svarer til den dag fristen begynte å løpe. Har måneden dette tallet, ender fristen på den siste dag i måneden.

(3) Ender en frist på en lørdag, helgedag eller dag som etter lovgivningen er likestilt med helgedag, forlenges fristen til den nærmest følgende virkedag. Fristens siste dag kan også angis som en bestemt kalenderdag.

(4) Er fristen fastsatt i timer, medregnes ikke helgedager og dager som etter lovgivningen er likestilt med helgedager.

(5) Når det i denne lov eller tvisteloven, straffeprosessloven eller tvangsfullbyrdelsesloven er fastsatt en frist for innkallelse til møte i retten, skal det til lovens frist gjøres et skjønnsmessig tillegg for reisetid.

§ 17-2. Unntak fra fristløp (rettsferie)

(1) Frister for prosesshandlinger som er nødvendige for å avverge fravørsavgjørelser løper ikke fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar.

(2) Den del av en frist som er igjen ved begynnelsen av disse periodene, begynner å løpe ved utløpet av perioden. Frister som skulle ha begynt å løpe i dette tidsrommet, begynner først ved utløpet av perioden.

(3) Retten kan beslutte at fristen likevel skal løpe i denne perioden dersom saken trenger hurtig behandling eller hensynet til partene ikke taler imot. Beslutningen kan ikke angripes. I pålegget om prosesshandlingen skal det meddeles parten at det er truffet beslutning om unntak fra fristreglene i første ledd.

§ 17-3. Fristavbrudd

(1) Skal forkynnelse skje innen en frist, må dokumentet være avgitt til forkynnelse innen utløpet av fristen. Ved bruk av elektronisk kommunikasjon, avbrytes fristen ved avsendelse til riktig elektronisk adresse.

(2) Skal en prosesshandling i en sak foretas innen en frist, avbrytes fristen ved at dokumentet før utløpet av fristen er avgitt til postoperatør eller offentlig tjenestemann som skal formidle dokumentet. Det samme gjelder når en frist skal avbrytes ved saksanlegg eller tilsvarende skritt eller ved prosessvarsel til tredjemann. Ved bruk av elektronisk kommunikasjon, avbrytes fristen ved avsendelse til riktig elektronisk adresse.

(3) Kommer ikke dokumentet frem, eller blir forkynnelsen ikke utført, må prosesshandlingen gjentas innen 1 uke etter at vedkommende har fått vite om dette eller burde ha forstått det, eller om den opprinnelige frist er kortere, innen en frist av samme lengde som denne. Ble prosesshandlingen ikke foretatt ved rekommandert brev, må det i alle slike tilfelle senest være gjentatt innen 1 måned etter det tidspunkt da prosesshandlingen opprinnelig skulle vært foretatt, enten ved elektronisk oversendelse som er bekreftet mottatt, ved rekommandert brev eller ved overlevering av skriftet til rette vedkommende på bestemmelsesstedet. Ved bruk av elektronisk kommunikasjon er fristene i første og annet punktum henholdsvis 1 dag og 1 uke.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om at avgivelse med virkning etter denne paragraf skal kunne skje også til tjenestemann eller postoperatør eller telegraf- eller telefonstasjon i fremmed stat.

§ 17-4. Frister fastsatt av retten

Frister fastsatt av retten eller som etter loven knytter seg til rettens avgjørelser, løper fra det tidspunkt da avgjørelsen er lovlig forkynt eller meddelt, hvis ikke annet er bestemt.

§ 17-5. Adgangen til å forkorte eller forlenge frister

(1) Retten kan forkorte lovbestemte frister og frister fastsatt av retten hvis partene er enige om det eller den part som har fristen, samtykker.

(2) Er en part forhindret fra å foreta prosesshandlingen før utløpet av fristen, kan retten på begjæring fra parten forlenge fristen. Er fristen lovbestemt, kan den bare forlenges hvis det er bestemt i lov.

Begjæres det ytterligere forlengelse av fristen, skal motparten såvidt mulig få uttale seg om spørsmålet.

§ 17-6. Virkning av fristutløp

(1) Hvis en prosesshandling ikke blir foretatt innenfor den fastsatte frist, kan den ikke foretas senere, med mindre annet er bestemt ved lov.

(2) De lovbestemte følger av at fristen for en prosesshandling utløper uten at prosesshandlingen er foretatt, inntreer av seg selv, hvis ikke annet er bestemt ved lov.

(3) Dersom følgen bare inntreer etter begjæring, kan prosesshandlingen foretas frem til begjæring er fremsatt. Hvis forsømmelsen skjer i et rettsmøte, kan prosesshandlingen foretas så lenge forhandlingene om den fremsatte begjæringen ikke er avsluttet.

(4) Hvis fristen for å foreta samme prosesshandling løper ut til forskjellige tider for flere prosessfeller, kan en prosessfelle fremdeles foreta handlingen etter at hans egen frist er utløpt, så lenge fristen løper for en annen prosessfelle som også foretar handlingen.

Kapittel 18 Forkynnelser og meddelelser

I Virkeområde. Hva forkynnelse og meddelelse er

§ 18-1. Virkeområde

(1) Forkynnelser og meddelelser gjennomføres etter reglene i dette kapittel, hvis ikke annet er bestemt.

(2) Kongen kan gi nærmere bestemmelser om forkynnelser og meddelelser etter dette kapittel. Kongen kan ved forskrift gjøre unntak fra lovbestemte krav til skriftlig kommunikasjon med domstolene og gi nærmere regler om elektronisk kommunikasjon, herunder regler om signering, autentisering, integritet og konfidensialitet og regler som stiller krav til produkter, tjenester og standarder som er nødvendige for slik kommunikasjon.

§ 18-2. Hvordan forkynnelser og meddelelser gjennomføres

(1) Meddelelser gjennomføres på den måte retten finner hensiktsmessig.

(2) Forkynnelser kan gjennomføres ved at:

a) dokumentet sendes til den det skal forkynnes for gjennom postoperatør, enten i vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev (postforkynnelse),

b) dokumentet overleveres til forkynnelse ved et stevnevitne eller andre som etter reglene i dette kapittel kan gjennomføre forkynnelse (stevnevitneforkynnelse),

c) den som skal ha dokumentet, avgir erklæring om at dokumentet er mottatt (underhåndsforkynnelse),

d) dokumentet meddeles ved opplesning eller ved fremmøte i retten, eller

e) dokumentet forkynnes etter de særlige forkynningsformer i §§ 18-23 – 18-25.

(3) Etter begjæring fra offentlig myndighet skal Posten Norge AS sørge for at brev som gjelder rettssaker bringes til adressaten selv om brev ellers ikke bringes til adressater på vedkommende sted.

II Hvem som kan motta forkynnelser og meddelelser

§ 18-3. Forkynnelse og meddelelser overfor fysiske personer

Forkynnelse og meddelelser til fysiske personer må gjennomføres overfor vedkommende personlig, med mindre annet er bestemt i dette kapittel.

§ 18-4. Forkynning og meddelelse overfor upersonlige rettssubjekter

(1) For staten er det statsministeren eller statsråden for vedkommende departement, som tar imot forkynninger og meddelelser; for en fylkeskommune er det fylkesordføreren; for en kommune er det ordføreren; for en samkommune er det samkommunestyrets leder.

(2) For stiftelser, sparebanker, foreninger, selskaper, samvirkeforetak, statsforetak eller bo, mottas forkynnelser og meddelelser av den som styrer deres anliggender eller, hvis de styres av flere i forening, av styrets leder. Er det ingen leder, kan de rettes til ethvert medlem av styret.

(3) Disse bestemmelsene gjelder ikke hvis annet er bestemt ved lov.

§ 18-5. Forkynnelser og meddelelser til fullmektiger

(1) Den som har prokura eller annen alminnelig fullmakt, kan ta imot forkynnelser og meddelelser på vegne av fullmaktsgiveren i saker som faller innenfor fullmakten.

(2) Den som skal ha forkynnelser eller meddelelser, kan gi en annen fullmakt til å ta i mot disse. Meddelelse om slik fullmakt må gis til retten og motparten. I saker hvor offentlige hensyn begrenser partenes rådighet, kan slik fullmakt bare gis hvis retten godkjenner det. Godkjennelsen kan på ethvert tidspunkt trekkes tilbake. Er det grunn til å tro at en forkynnelse ikke har kommet frem til fullmaktsgiveren, bør retten så vidt mulig gi fullmaktsgiveren melding om forkynnelsen.

§ 18-6. Forkynnelser og meddelelser til prosessfullmektiger

- (1) Den som har fått prosessfullmakt for en sak, kan motta forkynnelser og meddelelser i saken på vegne av parten, hvis ikke annet er bestemt i lov.
- (2) Forkynnelser og meddelelser om anke mot avgjørelser som avslutter en sak eller en selvstendig del av en sak, eller om oppfriskning eller gjenåpning kan ikke rettes til prosessfullmektigen, med mindre prosessfullmakten uttrykkelig hjemler det eller bemyndiger til å foreta de nevnte rettergangsskritt. Det samme gjelder for forkynnelser og meddelelser ved fullbyrdelse av en dom eller kjennelse.
- (3) Når innkalling til et rettsmøte forkynnes for en part personlig, skal partens prosessfullmektig også gis meddelelse om møtet.

§ 18-7. Pålegg om fullmektig

- (1) Dersom en part ikke har bopel, fast arbeidsted eller forretningssted i Norge og stevnevitneforkynnelse ikke kan gjennomføres etter §§ 18-14 flg., og parten heller ikke har antatt en prosessfullmektig, kan retten pålegge parten å oppgi en person med bopel i Norge som kan motta forkynnelser og meddelelser under sakens behandling. Plikten til å utpeke fullmektig består inntil saken er rettskraftig avgjort.
- (2) Dersom pålegget ikke blir oppfylt, kan forkynnelser foretas ved rekommandert brev til partens sist kjente adresse. Forkynnelse skal da anses utført når brevet er innlevert til postoperatør.

§ 18-8. Endring av bopel eller kontorsted

Når en part eller hans lovlige stedfortreder eller prosessfullmektig eller andre som forkynnelser og meddelelser kan rettes til etter §§ 18-4, 18-5 eller 18-7, skifter bopel eller kontorsted under sakens behandling, må den nye bopel eller kontoradressen meldes for retten. Dersom slik melding ikke er gitt, kan forkynnelser og meddelelser rettes til tidligere bopel eller kontoradresse etter § 18-12 eller § 18-15 sjette og syvende ledd. Dette gjelder likevel ikke dersom retten på annen måte er kjent med den nye adressen eller det er mulig å forkynne på arbeidssted.

§ 18-9. Hvem som kan motta forkynnelser og meddelelser i straffesaker

- (1) I straffesaker får §§ 18-5 – 18-8 bare anvendelse på den private saksøker og den fornærmede som har sluttet seg til forfølgningen.
- (2) Forkynning av tiltalebeslutning og innkalling til hovedforhandling i straffesaker kan sendes til siktedes offentlig oppnevnte forsvarer med anmodning om at denne forestår underhåndsforkynnelse overfor siktede.

III Alminnelige regler om gjennomføring av forkynnelse

§ 18-10. Gjennomføring av forkynnelse

(1) Forkynnelse gjennomføres ved at et eksemplar av dokumentet i samsvar med reglene i dette kapittel overleveres til eller stilles til rådighet for den det skal forkynnes for. Har noen rett til å motta forkynning på vegne av andre uten at mottakeren er deres felles prosessfullmektig, skal det ved forkynningen overgis eller stilles til rådighet et eksemplar av dokumentet for hver av dem. Dersom forkynnelse gjennomføres overfor andre enn mottakeren personlig og det er av stor betydning at dokumentet kommer frem, skal retten så vidt mulig underrette vedkommende om forkynnelsen.

(2) Den som har utstedt dokumentet som skal forkynnes, skal innlevere det nødvendige antall eksemplarer av dokumentet. Hvis det nødvendige antall eksemplarer ikke foreligger, skal den som utfører forkynnelsen sørge for et tilstrekkelig antall kopier.

(3) Det som skal forkynnes, må foreligge skriftlig og være underskrevet og datert. Dokumentet kan avgis til forkynnelse i lukket omslag som har bevitnelse på hvem som er avsender og for øvrig oppgir som er nødvendig for å beskrive dokumentet som skal forkynnes. Alle eksemplarer av dokumentet skal ha påtegning om at de er likelydende. Kopi av dokument som avgis til forkynnelse skal ha bevitnelse om at det er rett kopi. Bevitnelse må være gitt av offentlig tjenestemann eller advokat. Notarius publicus og stevnevitne plikter å gi bekreftelse om noen krever det.

(4) Den som har begjært forkynning skal i tide få melding om hvorvidt forkynnelsen er gjennomført sammen med dokumentasjon. Dersom forkynnelse ikke er gjennomført skal det samtidig opplyses om hvorfor det ikke var mulig. Dersom dokumentet som skal forkynnes er stilt til rådighet for avhenting på offentlig kontor, skal det hvis mottakeren har hentet dokumentet, gis melding til den som har begjært forkynnelse.

(5) Har den som skal motta forkynnelse ikke kjent bopel eller oppholdssted, kan retten pålegge politiet å foreta nødvendige undersøkelser

(6) Kongen kan bestemme at det som skal forkynnes kan meddeles per telefaks eller ved andre elektroniske kommunikasjonsmidler til den som skal utføre forkynnelsen og fastsette nærmere regler om dette. Det kan også bestemmes at meddelelsen kan sendes via annen myndighet. Første og annet punktum gjelder også for dokumenter som meddeles fra utenlandsk myndighet og som skal forkynnes i Norge.

§ 18-11. Virkningen av feil ved gjennomføring av forkynnelser

Dersom gjennomføringen av en forkynnelse ikke skjer i samsvar med bestemmelsene her, er forkynnelsen likevel lovlig dersom dokumentet har kommet frem til mottakeren. Forkynnelse anses da lovlig gjennomført på det tidspunkt mottakeren har mottatt dokumentet.

IV Postforkynnelse

§ 18-12. Gjennomføring av postforkynnelse

(1) Postforkynnelse gjennomføres ved at dokumentet sendes direkte til mottakeren enten gjennom vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev. Domstolen kan pålegge en klager eller saksøker å fremskaffe motpartens adresse.

(2) Forkynnelestidspunktet skal fastsettes til 5 virkedager fra den dag brevet postlegges. Denne dato gjelder som forkynnelestidspunkt selv om brevet kommer fram tidligere. Hvis særlige grunner foreligger, kan en tidligere eller senere dato fastsettes.

(3) Dersom adressaten godtgjør at han eller hun ikke har kunnet gjøre seg kjent med dokumentet innen forkynnelesdatoen, og vil påberope seg dette, må vedkommende straks si fra til den forkynnende myndighet. Årsaken til forsinkelsen skal oppgis. Forkynnelesdatoen skal da settes til det tidspunkt da adressaten først kunne gjøre seg kjent med, eventuelt burde ha gjort seg kjent med, dokumentet.

(4) Beslutning om endring av forkynnelestidspunkt er ikke til hinder for at det senere kan reises tvist om hva som er rett tidspunkt. Eventuell motpart bør underrettes dersom forkynnelestidspunktet endres.

§ 18-13. Hvem som kan foreta postforkynnelese

Følgende myndigheter kan foreta postforkynnelese:

- a) Domstolene,
- b) Forbrukertvistutvalget,
- c) fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker,
- d) påtalemyndigheten,
- e) namsmenn,
- f) lensmenn,
- g) namsfogder,
- h) politistasjoner med sivile rettspleieoppgaver,
- i) fylkesmenn og
- j) advokater som skal innkalle vitner etter tvisteloven § 13-3 ved forkynning av vitnestevning.

V Stevnevitneforkynnelese

§18-14. Gjennomføring av stevnevitneforkynnelese

(1) Stevnevitneforkynnelese gjennomføres ved at stevnevitnet eller personer som etter § 18-17 og 18-18 kan utføre slik forkynnelese, overlever eller stiller til rådighet et eksemplar av dokumentet til den som skal ha forkynnelesen eller til en som kan motta forkynnelese på vegne av denne etter bestemmelsene i § 18-15.

(2) Forkynnelese skal så vidt mulig foregå for vedkommende personlig på hans eller hennes bopel eller det sted vedkommende regelmessig utfører sitt arbeid. Forkynnelesen er likevel gyldig om den skjer for vedkommende på andre steder. Gjennomføres forkynnelesen for vedkommende personlig, bør

stevnevitnet lese opp dokumentet eller opplyse om hva det inneholder. Gjelder det forkynnelse av oppmøtetidspunkt, skal stevnevitnet så vidt mulig meddele innholdet i skriftet.

(3) Nekte vedkommende å ta imot dokumentet, kan stevnevitnet legge det igjen på stedet eller legge det til avhenting på rettens kontor, på nærmeste poststed eller annet passende sted. Stevnevitnet skal så vidt mulig opplyse om hvor dokumentet kan hentes og at forkynnelsen er lovlig utført til tross for nektelsen.

§ 18-15. Stevnevitneforkynnelse ved at dokumentet overleveres til andre enn adressaten

(1) Dersom den som skal ha forkynnelsen ikke treffes på bopel eller arbeidsstedet, kan forkynnelsen skje for en myndig person av samme husstand som påtreffes der. Forkynnelse på bopel kan også skje overfor den vedkommende bor hos eller en myndig person i dennes husstand, eller overfor huseier eller den som på vegne av huseier fører tilsyn med boligen og som bor der. Forkynnelse på arbeidsstedet kan foregå for arbeidsgiver eller den som i arbeidsgivers sted leder virksomheten eller noen som på vegne av virksomheten kan ta i mot forsendelser.

(2) Forkynnelse overfor næringsdrivende med fast forretningssted kan gjennomføres på forretningsstedet i saker med tilknytning til virksomheten. Kan dokumentet ikke forkynnes for vedkommende personlig, kan den gjennomføres overfor for en som er ansatt i virksomheten. Kan det ikke påvises et fast forretningssted, kan forkynnelsen skje på det siste faste forretningssted overfor en myndig person, som fortsatt er til stede der. Dette gjelder likevel ikke dersom det har gått mer enn seks måneder, siden forretningsstedet sist ble benyttet.

(3) Har en person som oppholder seg i riket verken bopel eller arbeidssted her og forkynnelsen er forsøkt gjennomført overfor vedkommende personlig, kan forkynnelsen gjennomføres på midlertidig oppholdssted overfor en myndig person av samme husstand eller for den vedkommende oppholder seg hos eller for en myndig person av dennes husstand.

(4) Den som selv er part i saken, kan ikke ta imot forkynnelse for motparten.

(5) Den som mottar forkynnelse etter denne bestemmelse skal så tidlig som mulig underrette vedkommende om forkynnelsen og overlevere dokumentet hvis det kan skje uten vesentlig ulempe eller utgift. Han skal straks si fra hvis han er kjent med forhold som kan være til hinder for at vedkommende ikke i tide kan få melding om forkynnelsen.

(6) Stevnevitnet kan etterlate skriftlig melding om forkynnelsen dersom:

a) den som etter bestemmelsene her kan ta imot forkynnelse, nekter å gjøre dette,

b) den som skal ta i mot forkynnelsen er forhindret fra å gi melding om forkynnelsen til adressaten, eller

c) det er ingen til stede som kan ta i mot forkynnelsen.

Melding skal gis i lukket omslag og gjelder og at det kan hentes på rettens kontor, nærmeste poststed eller annet passende sted.

(7) Dersom stedet forkynnelsen skal skje på er stengt eller det av andre grunner er hensiktsmessig, kan stevnevitnet sette opp oppslag med meldingen på døren eller annet passende sted. Stevnevitnet kan også underrette naboer om forkynnelsen og oppfordre dem til å gjøre mottakeren oppmerksom på den.

§ 18-16. Stevnevitnets bekreftelse av forkynnelsen

(1) Stevnevitnet skal bekrefte forkynnelsen ved påtegning på det dokumentet som forkynnes eller et særskilt vedlegg til dette. Påtegningen skal opplyse om tid og sted for forkynnelsen og hvem det er forkynt for. Dersom påtegning gis i et særskilt vedlegg må det opplyses om hva som er forkynt.

(3) Dersom forkynnelsen gjennomføres overfor andre enn mottakeren, skal den opplyse om hvordan den er gjennomført, og om det ved forkynnelsen er omstendigheter som kan ha betydning for om forkynnelsen er utført på lovlig måte. Det skal også opplyses om mottageren har uttalt eller stevnevitnet for øvrig er kjent med noe som kan ha betydning for om forkynnelsen er lovlig eller om vedkommende vil få dokumentet i tide.

§ 18-17. Stevnevitner

(1) I lensmannsdistrikter er lensmannen hovedstevnevitne. I namsfogddistrikter er namsfogden hovedstevnevitne. I politistasjonsdistrikter med sivile rettspleieoppgaver er politistasjonssjefen hovedstevnevitne. Hjelpestevnevitner for hovedstevnevitnet må godkjennes av tingretten. Ligger avgjørelsen under flere retter, treffes den ved uenighet av domstoladministrasjonen.

(2) Ved Høyesterett kan det ansettes et eller flere stevnevitner til å utføre forkynnelser i den kommunen der Høyesterett har sete.

(3) Stevnevitner skal avgi forsikring til vedkommende rett om at de samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter som stevnevitne. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om hvordan forsikringen skal lyde.

(4) Kongen kan gi nærmere bestemmelser om stevnevitners utførelse av forkynnelser.

§ 18-18. Forkynnelser utført av andre enn stevnevitner

(1) Offentlige myndigheter kan i straffesaker la stevnevitneforkynnelser utføres av ansatt ved politiet eller i kriminalomsorgen. Overfor tjenestegjørende militærpersoner kan forkynnelser i straffesaker også utføres av befalingsmenn eller militærpoliti.

(2) Dersom det er nødvendig for å spare tid, kan offentlige myndigheter i andre saker la forkynnelser utføres av en person som retten har bemyndiget til det.

(3) Bestemmelsene om stevnevitner får tilsvarende anvendelse for dem som utfører forkynnelser etter denne bestemmelse.

§ 18-19. Stevnevitnets plikt til å utføre forkynnelser

(1) Offentlig myndighet kan kreve forkynnelse gjennom stevnevitner. Slik forkynnelse kan utføres utenfor stevnevitnets rettskrets dersom det er nødvendig for å unngå forsinkelser.

(2) Andre kan kreve forkynnelse gjennom stevnevitner innenfor stevnevitnets rettskrets når forkynnelse er påkrevd etter loven, og det dokument som skal forkynnes oppfylder lovens krav. I andre tilfeller kan stevnevitnet nekte forkynnelse dersom forkynnelsen åpenbart er uten rettslig betydning.

(3) Nektelse av å gjennomføre en forkynnelse kan bringes inn for tingretten i stevnevitnets rettskrets eller for den rett som har saken.

VI Underhåndsforkynnelse

§ 18-20. Gjennomføring av underhåndsforkynnelse

(1) Underhåndsforkynnelse gjennomføres ved at den som skal ha forkynnelsen skriftlig erklærer at han har mottatt dokumentet. Forkynnelse har skjedd på det tidspunkt som fremgår av erklæringen, med mindre det er sannsynlig at forkynnelse har skjedd på et tidligere tidspunkt.

(2) Mellom offentlige tjenestemenn og advokater er en skriftlig erkjennelse bevis for at forkynnelse har skjedd. I andre tilfeller må erklæringen være bevitnet av en dommer, notarius, advokat eller et stevnevitne.

(3) Erklæringen om at dokumentet er mottatt bør være datert. Avgis erklæringen i et særskilt dokument, bør den klart opplyse hvilket dokument som er mottatt.

VII Forkynnelse ved fremmøte i domstolen

§ 18-21. Forkynnelse i rettsmøte

(1) Meddelelse om dommer, kjennelser og beslutninger som gis til den som er til stede i rettsmøte, trer i stedet for forkynnelse, med mindre annet er bestemt i lov. Det samme gjelder meddelelser fra andre som fremsettes i rettsmøtet. Den som mottar forkynnelse i rettsmøte skal gjøres oppmerksom på at meddelelsen trer i stedet for forkynnelse, og spørres om han vil ha skriftlig gjengivelse av det som er meddelt.

(2) Den nedtegnede avgjørelsen skal så vidt mulig meddeles vedkommende senest dagen etter rettsmøtet. Forkynnelse anses skjedd i rettsmøtet selv om det ikke gis slik utskrift innenfor fristen eller utskriften ikke kommer frem til vedkommende.

§ 18-22. Domsforkynnelse og fremmøteforkynnelse i straffesaker

(1) Dom i straffesak kan forkynnes etter reglene om postforkynnelse eller etter reglene i annet og tredje ledd om domsforkynnelse og fremmøteforkynnelse. Dersom slik forkynnelse ikke er mulig, kan dommen forkynnes ved stevnevitne etter §§ 18-14 flg.

(2) Dersom dommen skal avsies ved opplesning, kan retten beslutte at forkynnelsen skal skje samtidig med domsavsigelsen (domsforkynnelse). Siktede plikter i så fall å møte til det rettsmøtet hvor

dommen avsies. Er siktede til stede eller deltar i rettsmøtet ved fjernmøteteknikk når saken tas opp til doms, gjelder reglene i straffeprosessloven § 42 annet ledd. Er siktede ikke til stede, skal retten innkalle ham til domsavsigelsen etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. § 87 første ledd.

(3) Dersom dommen skal avsies ved underskriving, kan retten innkalle siktede til forkynnelse ved rettens kontor eller ved et annet offentlig kontor (fremmøteforkynnelse). Siktede plikter i så fall å møte til forkynnelsen. Er siktede til stede eller deltar i rettsmøtet ved fjernmøteteknikk når saken tas opp til doms, gjelder reglene i straffeprosessloven § 42 annet ledd. Er siktede ikke til stede, kan retten innkalle ham til forkynnelse etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. § 87 første ledd. Straffeprosessloven § 89 gjelder tilsvarende.

(4) Annet ledd tredje og fjerde punktum og straffeprosessloven §§ 86 tredje ledd, 88 og 89 gjelder tilsvarende for innkalling til fremmøteforkynnelse.

VIII Særlige forkynnelsesformer

§ 18-23. Forkynnelse ved offentlig kunngjøring

(1) Kan forkynnelse ikke gjennomføres etter bestemmelsene ellers i dette kapittel, kan retten i sivile saker bestemme at det som skal forkynnes skal stilles til rådighet ved rettens kontor eller hos annen offentlig myndighet eller på annet sted, og at en melding om dette og om det hovedsakelige innholdet skal kunngjøres på rettsstedet.

(2) Gjelder forkynnelsen et dokument hvor det reises sak, skal det så vidt mulig også gis melding om dette på vedkommendes siste kjente oppholdssted. Dokumentet skal helt eller delvis gjengis i Norsk lysingsblad og i en eller flere aviser som er alminnelig lest på det siste kjente bosted eller oppholdssted i Norge eller i utlandet. Har retten opplysninger om hvor vedkommende kan oppholde seg, bør vedkommende forsøkes varslet ved rekommandert brev eller ved kunngjøring i avis som er alminnelig lest på stedet. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om adgangen til å kunngjøre meldinger på nettsted i tillegg til eller i stedet for kunngjøring etter bestemmelsene foran.

(3) Forkynnelse etter denne bestemmelse anses gjennomført fire uker etter oppslag, hvis ikke retten har besluttet en lengre gjennomføringstid eller mottakeren har meldt seg og mottatt dokumentet.

§ 18-24. Forkynnelse gjennom rekommandert sending

(1) Dersom en forkynnelse med hjemmel i lov kan foretas ved rekommandert brev uten mottakskvittering, må en offentlig tjenestemann levere dokumentet som skal forkynnes til postoperatør. Dokumentet som skal forkynnes eller omslaget skal ha påtegning om når det ble innlevert til postoperatør. Notarius publicus og stevnevitne plikter å gi bekreftelse om noen krever det.

(2) Forkynnelsen ansees gjennomført to uker etter at dokumentet ble innlevert til postoperatør, hvis ikke vedkommende har fått brevet før dette tidspunktet.

§ 18-25. Forkynnelse i utlandet

(1) Forkynnelse for personer som har kjent bopel eller oppholdssted i utlandet skjer på den måte som er hjemlet i bopels- eller oppholdslandets lover. Forkynnelse kan skje gjennom vedkommende norske utenriksstasjon hvis lovgivningen i landet ikke er til hinder for dette. Dokumenter som skal forkynnes av norsk utenriksstasjon, kan forkynnes postalt etter reglene i § 18-12.

(2) Dersom begjæring fra en domstol er nødvendig for å utføre forkynnelse i utlandet, kan enhver rett utferdige slik begjæring.

(3) For norske offentlige tjenestemenn som er ansatt i utlandet, kan forkynnelse skje gjennom deres overordnede. Forkynnelse for norske militære i tjeneste utenfor rikets grenser, skjer gjennom deres overordnede.

Kapittel 19 Erstatningsansvar i anledning rettergang

Forslag til regler om rettergangserstatning

§ 19-1. Erstatning som følge ugyldig fravær og manglende oppfyllelse av rettens pålegg for parter, vitner m.fl.

(1) Et vitne som forsettlig eller uaktsomt:

a) uten gyldig grunn uteblir fra et rettsmøte,

b) bortvises fra rettsmøtet etter reglene i § 15-2,

c) ikke i tide har varslet retten om fravær,

d) forlater rettsstedet uten tillatelse eller

e) uten gyldig grunn unnlater eller nekter å etterkomme pålegg fra retten om å undersøke regnskap, møtereferater mv. , gjøre notater eller ta med dokumenter eller andre bevis, eller

f) nekter å avgi forklaring eller forsikring uten å begrunne det, eller bare oppgir en grunn for nektelsen som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse eller som er åpenbart uholdbar,

kan pålegges å erstatte tap som følge av forsømmelsen. Erstatningsansvar etter denne bestemmelse kan bare pålegges to ganger i samme sak.

(2) Vitner som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

(3) Bestemmelsene foran gjelder tilsvarende for parter og stedfortredere som etter tvisteloven § 23-1 eller § 23-2 plikter å møte, avgi forklaring eller forsikring, eller som etter tvisteloven § 26-8 annet ledd plikter å gi tilgang til bevis.

(4) Den som uten å være part i saken nekter å etterkomme pålegg fra retten om å gi tilgang til realbevis uten å begrunne det eller, eller bare oppgir en nektelsesgrunn som er forkastet ved rettskraftig kjennelse eller som åpenbart ikke kan føre frem, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen har ført til.

§ 19-2. Nektelse av å ta imot forkynnelse

Den som nekter å ta imot forkynnelse etter reglene i § 18-15 om stevnevitneforkynnelse, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen medfører.

§ 19-3. Erstatningsansvar for sakkyndige og rettsstolker

(1) En oppnevnt sakkyndig eller rettsstolk som

a) nekter å utføre vervet uten å oppgi en grunn til dette, eller bare oppgir en grunn som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene nektelsen har medført, eller

b) uten gyldig fravær uteblir fra et rettsmøte eller uten tillatelse forlater rettsstedet før møtets slutt,

kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene som følge av nektelsen eller fraværet.

(2) Sakkyndige og rettsstolker som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

§ 19-4. Erstatningsansvar for offentlige tjenestemenn mv. for forsømmelser under rettergang

(1) En dommer, offentlig tjenestemann, prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer som ved forsømmelser eller annet utilbørlig forhold under rettergangen har påført noen et tap, kan pålegges å betale erstatning til skadelidte.

(2) Staten innestår for det erstatningsansvar som ilegges en offentlig tjenestemann. Dette gjelder likevel ikke erstatningsansvar en offentlig oppnevnt forsvarer pådrar seg overfor siktede når forsvarer etter begjæring fra siktede er oppnevnt utenfor rettskretsen.

(3) Dersom en ankedomstol finner at underinstansen ved den påankede avgjørelse har begått en åpenbar feil, kan den pålegge den ansvarlige dommer å erstatte de kostnader som den uriktige avgjørelsen har medført. For krav om at staten erstatter saks kostnader på grunn av feil ved rettens behandling, gjelder tvisteloven § 20-12.

§ 19-5. Hvilken domstol som behandler spørsmål om rettergangsansvar

(1) Spørsmål om å ilegge ansvar etter bestemmelsene i dette kapittel, avgjøres av den rett som behandler saken. Avgjørelsen må senest treffes sammen med den dom eller kjennelse som avslutter saken. Dersom overtredelsen er begått overfor en annen domstol enn den som skal avgjøre saken, kan spørsmålet overføres til behandling sammen med hovedsaken.

(2) Spørsmål om å ilegge ansvar for dommere kan bare avgjøres av overordnet domstol. Spørsmål om ansvar for lekdommere som har fravær når forhandlingene begynner, kan avgjøres av den domstol som har innkalt dommeren.

(3) Spørsmål om ansvar i anledning saker for forlikrådet kan bringes inn for tingretten.

§ 19-6. Behandlingsmåten for spørsmål om rettergangsansvar

(1) Retten kan av eget tiltak ilegge rettergangsbot og tilkjenne erstatning til det offentlige eller til siktede i straffesak. Erstatning kan i andre tilfeller bare tilkjennes når skadelidte har fremmet krav om dette. Spørsmålet om ansvar avgjøres ved kjennelse.

(2) Spørsmål om rettergangsansvar kan bare behandles etter reglene i dette kapittel dersom slik behandling kan skje uten uforholdsmessig ulempe og retten finner det ubetenkelig. Dersom spørsmål om erstatning til det offentlige ikke tas eller kan tas under behandling, kan retten gi departementet melding om dette.

(3) Blir spørsmålet om erstatningsansvar ikke behandlet etter reglene i dette kapittel, kan det gjøres til gjenstand for særskilt søksmål.

(4) Erstatningssøksmål om en tjenestemanns eller det offentliges ansvar i anledning av rettslige avgjørelser kan ikke reises uten at

a) avgjørelsen er opphevet eller forandret,

b) avgjørelsen er bortfalt med den virkning at rettidig anke mot den ikke kunne tas under behandling eller avgjøres eller

c) tjenestemannen ved dom er kjent skyldig i straffbart forhold ved avgjørelsen.

§ 19-7. Rettsmidler

(1) Avgjørelser som ilegger erstatning, eller som forkaster begjæring om dette, kan ankes. Kjennelse som tilkjenner erstatning for fravær, kan omgjøres dersom begjæring om dette fremsettes innen to uker.

(2) Ved anke i hovedsaken kan ankeinstansen prøve avgjørelser om erstatning i anledning saken så langt det følger av utfallet av retts- og bevisspørsmål som skal prøves i ankesaken.

(3) Ved anke over kjennelse som tilkjenner erstatning for tap som følge av unnlattelse eller nektelse av å oppfylle en avgjørelse fra retten, kan ankeinstansen også prøve den avgjørelse som ikke er oppfylt.

Alternativt forslag

Kapittel 19 Rettergangsbøter og erstatningsansvar i anledning rettergang

I Rettergangsbøter

§ 19-1. Krenkelse av rettens verdighet

(1) Den som under et rettsmøte forsettlig forstyrrer forhandlingene eller ikke følger et påbud fra retten eller rettens leder, kan straffes med bøter.

(2) På samme måte kan den straffes som under et rettsmøte eller i prosesskriv kommer med utilbørlige eller åpenbart krenkende ytringer om noen, eller som for øvrig i ord eller handling opptrer på en måte som virker støtende eller på annen måte klart strider mot kravet til sømmelig opptreden under rettergang.

§ 19-2. Brudd på bestemmelser om medieforbud og taushetsplikt

Den som forsettlig eller uaktsomt

- a) foretar fotografering eller opptak i strid med § 16-6, eller som offentligjør slike fotografier eller opptak,
- b) overfor uvedkommende røper opplysninger som det er pålagt taushetsplikt om etter § 16-4 eller § 16-5 eller som medvirker til dette eller
- c) overfor uvedkommende røper opplysninger i strid med § 16-4 eller § 16-5 eller medvirker til dette, kan straffes med bøter.

§ 19-3. Lekdommer

Retten kan ilegge bøter overfor en lekdommer som ikke har gyldig fravær.

II Erstatningsansvar i anledning rettergang

§ 19-4. Erstatning som følge ugyldig fravær og manglende oppfyllelse av rettens pålegg for parter, vitner m.fl.

(1) Et vitne som forsettlig eller uaktsomt

- a) uten gyldig grunn uteblir fra et rettsmøte,
- b) bortvises fra rettsmøtet etter reglene § 15-2
- c) ikke i tide har varslet retten om fravær,
- d) forlater rettsstedet uten tillatelse,
- e) uten gyldig grunn unnlater eller nekter å etterkomme pålegg fra retten om å undersøke regnskap, møtereferater mv. , gjøre notater eller ta med dokumenter eller andre bevis, eller
- f) nekter å avgi forklaring eller forsikring uten å begrunne det, eller bare oppgir en grunn for nektelsen som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse eller som er åpenbart uholdbar,

kan pålegges å erstatte tap som følge av forsømmelsen. Erstatningsansvar etter denne bestemmelse kan bare pålegges to ganger i samme sak.

(2) Vitner som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

(3) Bestemmelsene foran gjelder tilsvarende for parter og stedfortredere som etter tvisteloven § 23-1 eller § 23-2 plikter å møte, avgi forklaring eller forsikring, eller som etter tvisteloven § 26-8 annet ledd plikter å gi tilgang til bevis.

(4) Den som uten å være part i saken nekter å etterkomme pålegg fra retten om å gi tilgang til realbevis uten å begrunne det eller, eller bare oppgir en nektelsesgrunn som er forkastet ved rettskraftig kjennelse eller som åpenbart ikke kan føre frem, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen har ført til.

§ 19-5. Nektelse av å ta imot forkynnelse

Den som nekter å ta imot forkynnelse etter reglene i § 18-15 om stevnevitneforkynnelse, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen medfører.

§ 19-6. Erstatningsansvar for sakkyndige og rettstolker

(1) En oppnevnt sakkyndig eller rettstolk som

a) nekter å utføre vervet uten å oppgi en grunn til dette, eller bare oppgir en grunn som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene nektelsen har medført, eller

b) uten gyldig fravær uteblir fra et rettsmøte eller uten tillatelse forlater rettsstedet før møtets slutt,

kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene som følge av nektelsen eller fraværet.

(2) Sakkyndige og rettstolker som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

§ 19-7. Erstatningsansvar for offentlige tjenestemenn mv. for forsømmelser under rettergang

(1) En dommer, offentlig tjenestemann, prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer som ved forsømmelser eller annet utilbørlig forhold under rettergangen har påført noen et tap, kan pålegges å betale erstatning til skadelidte.

(2) Staten innestår for det erstatningsansvar som ilegges en offentlig tjenestemann. Dette gjelder likevel ikke erstatningsansvar en offentlig oppnevnt forsvarer pådrar seg overfor siktede når forsvarer etter begjæring fra siktede er oppnevnt utenfor rettskretsen.

(3) Dersom en ankeinstans finner at underinstansen ved den påankede avgjørelse har begått en åpenbar feil, kan den pålegge den ansvarlige dommer å erstatte de kostnader som den uriktige avgjørelsen har medført. For krav om at staten erstatter saks kostnader på grunn av feil ved rettens behandling, gjelder tvisteloven § 20-12.

III Behandling av spørsmål om rettergangsansvar

§ 19-8. Hvilken domstol som behandler spørsmål om rettergangsansvar

(1) Spørsmål om å ilegge ansvar etter bestemmelsene i dette kapittel, avgjøres av den rett som behandler saken. Avgjørelsen må senest treffes sammen med den dom eller kjennelse som avslutter saken. Dersom overtredelsen er begått overfor en annen domstol enn den som skal avgjøre saken, kan spørsmålet overføres til behandling sammen med hovedsaken.

(2) Spørsmål om å ilegge ansvar for dommere kan bare avgjøres av overordnet domstol. Spørsmål om ansvar for lekdommere som har fravær når forhandlingene begynner, kan avgjøres av den domstol som har innkalt dommeren.

(3) Spørsmål om ansvar i anledning saker for forlikrådet kan bringes inn for tingretten.

§ 19-9. Behandlingsmåten for spørsmål om rettergangsansvar

(1) Retten kan av eget tiltak ilegge rettergangsbot og tilkjenne erstatning til det offentlige eller til siktede i straffesak. Erstatning kan i andre tilfeller bare tilkjennes når skadelidte har fremmet krav om dette. Spørsmålet om ansvar avgjøres ved kjennelse.

(2) Spørsmål om rettergangsansvar kan bare behandles etter reglene i dette kapittel dersom slik behandling kan skje uten uforholdsmessig ulempe og retten finner det ubetenkelig. Dersom spørsmål om erstatning til det offentlige ikke tas eller kan tas under behandling, kan retten gi departementet melding om dette.

(3) Blir spørsmålet om erstatningsansvar ikke behandlet etter reglene i dette kapittel, kan det gjøres til gjenstand for særskilt søksmål.

(4) Erstatningssøksmål om en tjenstemanns eller det offentliges ansvar i anledning av rettslige avgjørelser kan ikke reises uten at

a) avgjørelsen er opphevet eller forandret,

b) avgjørelsen er bortfalt med den virkning at rettidig anke mot den ikke kunne tas under behandling eller avgjøres, eller

c) tjenestemannen ved dom er kjent skyldig i straffbart forhold ved avgjørelsen.

§ 19-10. Rettsmidler

(1) Avgjørelser som pålegger rettergangsbøter eller erstatning, eller som forkaster begjæring om dette, kan ankes. Kjennelse som tilkjenner erstatning for fravær, kan omgjøres dersom begjæring om dette fremsettes innen to uker.

(2) Ved anke i hovedsaken kan ankeinstansen prøve avgjørelser om rettergangsansvar i anledning saken så langt det følger av utfallet av retts- og bevisspørsmål som skal prøves i ankesaken.

(3) Ved anke over kjennelse som pålegger rettergangsbot eller erstatning for tap som følge av unnlattelse eller nektelse av å oppfylle en avgjørelse fra retten, kan ankeinstansen også prøve den avgjørelse som ikke er oppfylt.

0. Sammendrag

Utkastet til lov viderefører i all hovedsak gjeldende rett etter domstolloven av 1915. Det foreslås at loven får fire hoveddeler. En del med innledende bestemmelser, en del om domstolenes organisering og om rettens sammensetning, en del om utnevning, tilsetting og valg av dommere og om dommers rettigheter og plikter, og en del med alminnelige bestemmelser om domstolenes virksomhet.

Lovens første del inneholder bestemmelser om virkeområde, angivelse av hvilke organer som er domstoler, definisjon av begrepet dommer og forholdet til folkeretten.

I lovens andre del inntas bestemmelser om de alminnelige domstolenes organisering og sammensetning, det vil si Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene. Det foreslås at bestemmelsene om forliksråd skilles ut i en egen lov. Reglene om spesialdomstoler skal som hovedregel inntas i den lov som oppretter spesialdomstolen, med forbehold for jordskiftedomstolene.

Reglene om dommere samles i lovens tredje del. Dette er reglene om fagdommere og lekdommere. Kapittel 6 gjelder vilkår for å være fagdommer og utnevning eller tilsetting av fagdommere. Bestemmelsene om utvalg og uttrekning av lekdommere inntas i kapittel 7. Det foreslås presiseringer i reglene om utelukkelse fra valg på grunn av stilling og om rett til fritak og sletting på grunn av oppnådd tjenestetid. Det foreslås også en forskriftshjemmel for bestemmelser om kontroll av vandel når lekdommere blir trukket ut til tjenestegjøring i den enkelte sak, i stedet for den halvårlige kontrollen etter gjeldende bestemmelser.

Reglene om fagdommers sidegjøremål og om klage- og disiplinærordning for fagdommere inntas i kapittel 8 og 9. Det foreslås ingen materielle endringer i disse reglene, men det foreslås en presisering av tilsynsutvalgets adgang til å omgjøre vedtak.

I lovens fjerde del inntas de alminnelige reglene om domstolenes virksomhet. Dette er bestemmelser som er felles for sivile saker og straffesaker eller som angir noen utgangspunkter for rettergangen, og bestemmelser om de deler av domstolenes virksomhet som ikke nødvendigvis gjelder rettergang. I kapittel 10 inntas bestemmelsene om anvendelse av tjenestemannslovens regler for domstolens personell og om taushetsplikt.

Inhabettsreglene inntas i kapittel 11. Det foreslås en klargjøring av saksbehandlingsreglene og en annen utforming av den relative inhabilitetsregelen i dagens § 108.

Kapittel 12 og 13 inneholder kortfattede bestemmelser om domsmyndighet og om rettens sammensetning. Bestemmelsen angir dels noen alminnelige regler om domsmyndighet og rettens prøving av dette og dels bestemmelser om noen særtilfeller. Dette er i hovedsak en videreføring av gjeldende regler.

I kapittel 14 samles reglene om rettsanmodninger, og det foreslås at bestemmelsene i lov om notarius publicus inntas i dette kapitlet. For øvrig er det i hovedsak redigeringsmessige endringer i forhold til dagens bestemmelser.

Reglene om rettsmøter og rettspråk er inntatt i utkastet til kapittel 15, mens reglene om offentlighet inntas i kapittel 16. Det er i hovedsak tale om redigeringsmessige endringer. Det foreslås at rettsvitneordningen oppheves og avløses av en skjønnsmessig vurdering fra rettens side av om en tjenestemann eller annen person bør delta i rettsmøtet. Reglene om frister videreføres med kun redigeringsmessige endringer i kapittel 17.

Reglene om forkynnelser er disponert på en annen måte og inntatt i kapittel 18. Det er forsøkt lagt opp til å få klarere frem skillet mellom ulike temaer i forkynningsreglene: Hvem som kan motta forkynnelser, hvordan forkynnelsen gjennomføres og når den skal anses gjennomført og de ulike forkynningsformer. Det foreslås ingen nye forkynningsmåter, men det foreslås en forskriftshjemmel for å innføre regler om adgangen til å forkynne ved kunngjøring ved publisering på nettsider.

For reglene om rettergangsansvar er det inntatt alternative utkast. Det foreslås at reglene om rettergangsstraff oppheves og disse forholdene overlates til forfølgning etter de ordinære reglene. Domstoloven vil da bare ha bestemmelser om erstatningsansvar. Dersom domstoloven fortsatt skal ha regler om straffesanksjoner, foreslås det at dette, på grunn av de prinsipielle hensyn som gjør seg gjeldende, begrenses til tilfeller av utilbørlig opptreden i rettergang og brudd på medieforbud og taushetsplikt. Det foreslås presisert at behandling av rettergangsansvar etter de særlige reglene i domstoloven under enhver omstendighet må være ubetenkelig. Det foreslås også en adgang til å ilegge bøter overfor leddommere som ikke har gyldig fravær.

Det blir i utredningen vist til punkter hvor det er alternativer plasseringer av bestemmelsene.

1. Utredningens mandat. Generelle utgangspunkter

1.1 Mandatet. Opplegget for rapporten

Ved Justis- og beredskapsdepartementets brev 8. august 2012 ble det oppnevnt en utreder for å utarbeide utkast til ny domstollov. Det ble gitt slikt mandat for utredningen:

«Innledning

Domstoloven (lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene) fastsetter de ytre rammene for domstolenes virksomhet. Loven inneholder blant annet regler om domstolenes organisering og oppbygging, valg og utnevning av dommere, dommeres embets- eller vervsutførelse, disiplinærforhold, saksbehandlingen og regler om advokater og advokatvirksomhet. Loven ble i sin opprinnelige form vedtatt i 1915, som en del av den store sivilprosessreformen av 1915. Vi har siden den tid fått ny tvangsfullbyrdelseslov og tvistelov, og domstoloven er den siste gjenværende lov fra denne reformen.

Det har blitt gjort en rekke endringer i loven etter ikrafttredelsen. Enkelte bestemmelser er endret, og nye bestemmelser og kapitler har kommet til. Av de nyeste og mest vesentlige endringene kan nevnes at det ved lov 15. juni 2001 nr. 62 ble gitt nye regler om utnevning av dommere, en egen disiplinærordning, sidegjøremål og en ny sentral domstoladministrasjon. Lovens kapittel 5 om uttaking av lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner ble dessuten totalrevidert ved lov 15. juni 2007 nr. 38. Tvisteloven trådte i kraft 1. januar 2008, og har medført flere endringer i domstoloven. Blant annet ble reglene om oppreisning for å oversitte frister opphevet (se nå tvisteloven § 16-12 til § 16-14 om oppfriskning).

Selv om det har blitt gjort en rekke endringer i domstoloven, er det også flere kapitler som i det vesentlige har blitt stått uendret siden vedtakelsen. Dette gjelder blant annet kapittel 2 (om alminnelige bestemmelser om rettens domsmyndighet og om rettsanmodninger m.m.), kapittel 6 (ugildhet), kapittel 8 (frister), kapittel 9 (forkynnelser, meddelelser og elektronisk kommunikasjon) og kapittel 10 (rettergangsstraffer og ansvar i anledning av rettssaker).

Behovet for revisjon

Endringene i domstoloven har skjedd innenfor den lovstrukturen som ble vedtatt i 1915. Dette har resultert i at loven inneholder materielle regler av varierende alder og aktualitet. Mens enkelte deler av regelverket fremstår som aktuelle og velfungerende, er andre deler lite tidsmessige. Sentrale

brukergrupper har tatt spørsmålet om revisjon av domstolloven opp med Justisdepartementet. Departementet har blant annet mottatt flere endringsforslag fra Domstoladministrasjonens regelutvalg. Etter Justisdepartementets oppfatning er tiden moden for en bred gjennomgåelse av domstolloven. Behovet for endringer er etter departementets syn i første rekke av lovstrukturell og lovteknisk karakter. Hovedformålet med revisjonen skal være å regulere domstolens virksomhet i en ny, hensiktsmessig og fremtidsrettet lov. Arbeidet med å gjennomgå domstolloven og utarbeide forslag til ny lov bør i første rekke gjøres i form av en enkeltpersonutredning.

Nærmere om mandatet

Utredningen skal gjennomgå domstolloven med sikte på en total lovteknisk revisjon, og legge frem forslag til ny domstollov. Det bør etableres en klar og fleksibel lovstruktur, som gir rom for fremtidige endringer. Videre bør loven ha et moderne språk og en enhetlig begrepsbruk. Materielle regler bør revideres i den grad de fremstår som foredede eller uhensiktsmessige. Også når det gjelder nyere deler av domstolloven, bør det vurderes om det er behov for innholdsmessige revisjoner.

Av spørsmål som utredningen skal vurdere, peker departementet særskilt på:

1. *Offentlighet i rettspleien:* Reglene om offentlighet i rettspleien er fragmentariske, kompliserte og lite tilgjengelige. De utgjør en betydelig juridisk og pedagogisk utfordring for brukerne. Utredningen skal gjennomgå reglene om offentlighet i rettspleien, med unntak av reglene om dokumentinnsyn og utskrift i sivile saker, som reguleres i tvisteloven kapittel 14 med tilhørende forskrift. Reglene bør utformes slik at de blir enklere å praktisere. En arbeidsgruppe nedsatt av Domstoladministrasjonen har gjennomgått reglene om offentlighet i rettspleien og avga sin sluttrapport i oktober 2010. Utredningen bør se hen til rapporten.
2. *Rettergangsstraff:* Både de materielle og de prosessuelle bestemmelsene om rettergangsstraff oppleves som uklare og lite hensiktsmessige. Utredningen skal foreta en fullstendig gjennomgang av reglene om rettergangsstraff og fremme forslag om en tidsmessig og hensiktsmessig regulering.
3. *Uttaking av leddommere:* Domstolovens kapittel 5 om uttaking av lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner ble totalrevidert i 2007, og reglene er således tidsmessige. Utredningen skal likevel vurdere om det er behov for enkelte endringer og presiseringer i reglene om fritak på grunn av gyldig fravær eller allerede utført tjeneste. Blant annet skal det vurderes om det bør gis en rett for utvalgsmedlemmet til å be seg slettet fra utvalgene når lovens tjenestetid er oppnådd, som alternativ til dagens adgang til å be om fritak i hver enkelt sak. Videre bør det klargjøres i ny domstollov hva som skal til for at en har «gjort tjeneste», og således har rett til fritak resten av året eller valgperioden. Utredningen bør også gjennomgå reglene om forbigående av leddommere ved trekning, og sikre at reglene får en hensiktsmessig utforming i den nye domstolloven.
4. *Rettsvitner:* Rettsvitnet har en funksjon som uavhengig observatør av saksbehandlingen og skal gjøre oppmerksom på feil eller misforståelser. Ordningen med rettsvitner sikrer bevis for det som skjer under rettsmøtet, og dette kan blant annet ha betydning i forbindelse med en eventuell senere klage til domstolen eller Tilsynsutvalget for dommere. Utredningen skal vurdere hvorvidt ordningen med rettsvitner bør beholdes, og hvordan ordningen eventuelt bør utformes for å tjene sitt formål.
5. *Domstollederfunksjonen:* De alminnelige domstoler skal til enhver tid ha en leder. Når domstolleder, eventuelt nestleder, har fravær, må domstolen enten ledes av en stedfortredende dommer eller av en konstituert domstolleder. I dag vil eldste dommer automatisk gjøre tjeneste dersom det ikke er konstituert en annen stedfortreder. Utredningen bør vurdere om det bør åpnes for at domstolleder kan oppnevne en fast stedfortreder blant dommerne i domstolen som trer inn når domstolleder har kortere fravær. Det bør vurderes om domstolleder i enedommerembeter bør kunne oppnevne en dommerfullmektig som fast stedfortreder.

6. *Utelukkelse fra valg som meddommer/lagrettedlem på grunn av stilling: Domstoloven lister opp grupper som er utelukket fra valg som meddommer og lagrettedlem på grunn av sin stilling. Utrederen bør vurdere om også andre grupper tas med i oppregningen. For eksempel bør det vurderes om personer som har nær tilknytning til politiet, slik som tolltjenestemenn og pensjonerte politi- og lensmenn, bør utelukkes fra valg.*

7. *Dommerforsikring: Domstoloven stiller krav om at alle embetsdommere, konstituerte dommere, ekstraordinære dommere og dommerfullmektiger må avgi skriftlig dommerforsikring. Utrederen bør vurdere om kravet om dommerforsikring bør fjernes for embetsdommere, slik at det er tilstrekkelig at slike dommere avlegger ed ved utnevnelsen.*

8. *Dommerfullmektigers kompetanse: Etter domstoloven kan ikke en dommerfullmektig lede hovedforhandling eller avsi dom uten etter særskilt bemyndigelse, med unntak av ved uforutsette forfall. I noen tilfeller løses dette ved at dommerfullmektigen får skriftlig fullmakt i hver enkelt sak de tre første månedene, og deretter en alminnelig fullmakt. Utrederen skal gjennomgå reglene om bemyndigelse og fullmakt for dommerfullmektiger og vurdere hvorvidt disse reglene bør moderniseres. Domstoladministrasjonen har foretatt en omfattende gjennomgåelse av dommerfullmektigordningen, herunder hvilke oppgaver dommerfullmektiger skal utføre i fremtiden. Utrederen bør se hen til Domstoladministrasjonens arbeid.*

9. *Plassering av reglene: Utrederen bør vurdere hvorvidt regelverk bør tas inn i eller ut av domstoloven. Loven inneholder bestemmelser med mer perifer tilknytning til domstolene og rettergangen. Med hensyn til regler om advokater skal utrederen ta hensyn til mandatet til advokatlovutvalget. Videre bør utrederen f.eks. vurdere om reglene om notarius publicus, som i dag er gitt i lov 26. april 2002 nr. 12, bør tas inn i ny domstollov.*

Ved utformingen av ny lov skal det legges vekt på brukervennlighet. Forholdet til særlovgivningen bør vurderes, med sikte på et så enkelt og brukervennlig samlet regelverk som mulig. Utrederen bør vurdere i hvilken utstrekning de endringene som foreslås, påvirker annen lovgivning, herunder vurdere hvordan forholdet mellom domstoloven og prosesslovgivningen skal håndteres.

Det forutsettes at utrederen rådfører seg med ulike interessegrupper under utredningsarbeidet. Domstolene bør trekkes inn i arbeidet, og i den utstrekning det anses hensiktsmessig, bør utrederen også innhente innspill fra aktører utenfor domstolene, som påtalemyndigheten, advokatbransjen og media. Utrederen skal i sitt arbeid se hen til innspill fra Domstoladministrasjonens regelutvalg.

Utrederen skal vurdere sine forslag i lys av folkerettslige regler – særlig menneskerettighetskonvensjonene. Utrederen bør også – der det synes hensiktsmessig – vurdere løsninger som er valgt i Norden og andre land som det er naturlig å sammenligne med.

Lovforslaget skal utarbeides i samsvar med retningslinjene i Justisdepartementets veileder Lovteknikk og lovforberedelse (2000). Økonomiske og administrative konsekvenser skal utredes i samsvar med utredningsinstruksen.

Utredningen skal avgis innen 31. desember 2013.»

Det er i mandatet fremhevet at domstolene bør trekkes inn i arbeidet. Det er innenfor rammen av arbeidet forsøkt lagt til rette for dette gjennom invitasjoner til innspill, deltakelse på dommersamlinger mv., blant annet dommersamlinger ved Jæren tingrett september 2012 og Follo tingrett 8. april 2013. Det er videre avholdt møter med Den norske dommerforening, Domstoladministrasjonen og med representanter for Norsk Journalistlag, Norsk Redaktørforening mv. Utrederen var også til stede under møte mellom det finske domstollovutvalget og representanter for Oslo tingrett, Borgarting lagmannsrett og Domstoladministrasjonen. Rapportene fra Domstoladministrasjonens regelutvalg er trukket inn i arbeidet og vil bli vist til i utredningen der det er naturlig. Det har per e-post også

kommet enkelte andre innspill til arbeidet. Rapportene fra Domstoladministrasjonens regelutvalg er også gjennomgått i forbindelse med arbeidet. Det er i denne sammenheng også naturlig å nevne det spørsmål som har vært reist fra domstoladministrasjon og dommerhold om en etterkontroll av domstolkommisjonens arbeid.

Frist for utredningen var opprinnelig satt til 31. desember 2013. Arbeidet har av ulike grunner blitt forsinket, slik at fristen for levering av utredningen har blitt utsatt.

1.2 Noen generelle merknader om mandatet. Forholdet til

Advokatlovutvalget

Domstolloven var et resultat av sivilprosessreformen av 1915. Det lå et omfattende arbeid bak den reformen.¹ Som påpekt i mandatet, er det i årenes løp gjort en rekke endringer i deler av loven, mens andre deler ikke har blitt endret.

Utgangspunktet for utredningen er at revisjonen først og fremst retter seg mot lovstruktur og lovteknikk. Utredningen skal etablere en klar og fleksibel lovstruktur som gir rom for fremtidige endringer. Lovspråket må moderniseres og begrepsbruk må være enhetlig. Det betyr at et underliggende premiss for utredningen er at den nye lov skal videreføre tidligere reguleringer. Materielle endringer kan foreslås hvor reglene er foreldede eller uhensiktsmessige. Det er for vurderingen ikke avgjørende om regelen rent tidsmessig er ny eller gammel, men om den fungerer etter sin hensikt. Jeg forstår imidlertid mandatet slik at vurderingen av om de materielle reglene bør revideres, først og fremst knytter seg til eldre regulering; for «nyere deler» bør utredningen vurdere om det er «behov for» innholdsmessig revisjon.

For regulering som videreføres, er det stort sett bare tale om rent språklige eller redigeringsmessige endringer. På flere punkter bygger forslaget også på at dagens oppbygning og formulering av bestemmelsene kan videreføres. På de punkter hvor lovspråket i dag er klart nok og bestemmelsen gir veiledning, er det ikke grunn til å omformulere bestemmelsen for å sikre at bestemmelsen får ny ordlyd. De som er godt kjent med loven av 1915, burde da lett kunne orientere seg i utkastet.

Utredningen har ikke som formål å foreslå – og har heller ikke foretatt – en prinsipiell vurdering av dagens regulering. Resultatet av de vurderinger som ble gjort av Domstolkommisjonen, og departementets og Stortingets oppfølging av kommisjonens arbeid, er lagt til grunn for utredningen. På noen punkter vil utredningen peke på spørsmål som kan gjøres til gjenstand for videre drøftelser, men som faller utenfor rammen for utredningen. Dette er et stykke på vei spørsmål som ikke har direkte betydning for utformingen av lovteksten, men er mer et spørsmål om praktisering av dagens regler, jf. blant annet punkt 8 nedenfor.

Domstolloven av 1915 har i kapittel 11 regler om rettshjelpsvirksomhet og advokater. Ved kongelig resolusjon 11. januar 2013 ble det nedsatt et utvalg som skal gjennomgå og revidere reglene om advokater og andre som yter juridisk bistand (advokatlovutvalget). Fra mandatet hitsettes:

«Utvalget skal foreta en bred gjennomgang av dagens regelverk for advokater og andre som yter rettshjelp, samt foreslå revideringer av regelverket for å tilpasse det til dagens advokatrolle. Videre skal utvalget vurdere hvorvidt regelverket, unntatt det som naturlig hører hjemme i rettergangsgivningen, bør samles i en egen lov. Det skal vurderes hva som bør reguleres i lov og hva som eventuelt bør reguleres ved forskrift.»

¹ Jf. Bøhn s. 15–16.

Domstollovens regler om advokater og om rettshjelpsvirksomhet vil bli vurdert av Advokatlovutvalget, hvor også de lovtekniske spørsmål vil bli behandlet. Som det vil bli redegjort for nedenfor i punkt 1.3.3, har de regler om rettshjelp og advokatvirksomhet ikke en umiddelbar sammenheng med eller naturlig plass innenfor domstollovens ramme. Utredningen tar derfor som utgangspunkt at disse reglene ikke bør videreføres i en ny lov om domstolene. Skulle man mot formodning innta reglene i den nye loven, vil dette forholdsvis enkelt la seg innpasse i den foreslåtte lovstruktur.

1.3 Noen utgangspunkter for arbeidet. Hvilke bestemmelser bør inntas i domstoloven?

1.3.1 Noen generelle utgangspunkter for arbeidet. Lovteknikk, lovspråk og lovstruktur

Siktemålet med utredningen er å lage utkast til en domstollov som er oversiktlig og tilgjengelig for brukerne og som er fleksibel nok til å kunne romme senere endringer. Som nevnt foran, kan det ikke av umiddelbart legges til grunn at en bestemmelse må endres fordi loven er fra 1915 eller bestemmelsen er gammel. Domstoloven av 1915 ble til på bakgrunn av et omfattende forarbeid. En del reguleringer er fortsatt oversiktlige og bygd opp på en fornuftig måte. Det er derfor ikke på alle punkter naturlig med noen endring av lovens oppbygning eller utforming, verken for nyere eller eldre deler av loven. På den annen side er det at mange brukere er vant til å orientere seg i loven, ikke i seg selv et avgjørende argument for å videreføre dagens oppbygning og inndeling. Det må også være mulig for brukere som ikke er innviet i domstollovens bestemmelser, å kunne slutte seg til hva bestemmelsen regulerer.

Revisjon av domstolslovgivning drøftes også i andre nordiske land, men utredningene har til dels andre rammer enn den foreliggende utredningen. I SOU 2011:42 «En reformerad domstolslagstiftning» er det fremlagt forslag til ny lov om domstoler og dommere, med tilhørende endringer i rättegångsbalken. Det er også foreslått at reglene om meddommere inntas i en særskilt lov om «nämndemän». Det pågår også et arbeid i Finland med reform av domstollovgivningen. Bakgrunnen for det finske arbeidet er sammensatt, men hovedmålet er å utarbeide en tidsmessig lovgivning om domstolene, i motsetning til dagens regulering som et stykke på vei er forankret i dekreter fra den utøvende makt, jf. utredning 26/2014. Formålet med den finske utredningen kan sammenlignes med det arbeidet som i Norge ble gjennomført av Domstolkommisjonen. I Danmark har Retsplejerådet i en årrekke avgitt delutredninger med forslag til endringer. Det har i tillegg nylig blitt gjennomført en revisjon av forkynningsreglene, jf. omtalen av dette i punkt 18.2.4. De nordiske utredningene vil bli kommentert i utredningen så langt de kan kaste lys over revisjonsspørsmålene.

Utredningens hovedfokus er det rent lovtekniske og pedagogiske, med forbehold for de særskilte emner som er omtalt i mandatet. Flere av temaene som er nevnt i mandatet er også delvis av lovteknisk karakter. I tillegg til de lovtekniske spørsmål som knytter seg til en ny domstollov, er det mer generelle, rettslige og rettspolitiske spørsmål knyttet til domstolenes og dommernes uavhengighet, og om dommerrollen. Disse faller utenfor rammen for utredningen.

Utformingen av lovbestemmelser og hvilke bestemmelser loven må ha, må se hen til hva som reguleres og hvem som er adressat. Domstoloven gjennomfører i lovs form regler om den dømmende makt. Den skal trekke opp rammen for domstolens virksomhet og sikre domstolenes og dommernes uavhengighet og upartiskhet. Regulering som har en side til forholdet mellom statsmaktene bør som utgangspunkt inntas i loven.

Loven har videre en sammensatt krets av lovanvendere. Lovens bestemmelser retter seg mot domstolene og domstolenes personell, som er både jurister og lekfolk. Den retter seg i tillegg mot advokater og andre som deltar i saker for domstolene, og til allmennheten. Dette stiller visse krav til at lovbestemmelsene må være tilgjengelige og opplysende. Dette betyr for det første at bestemmelsene må utformes på et klart og tilgjengelig språk. For det andre stiller det visse krav til at loven gir de nødvendige svar, jf. merknadene i punkt 16.3 om offentlighetsreglene. Det reiser også spørsmål om i hvilken grad det bør inntas fullmaktsbestemmelser. For denne utredningen har det vært vurdert i hvilken grad bestemmelser som i dag er inntatt i forskrift, heller bør inntas i lovteksten, jf. særlig punkt 18.3 og utkastet til regler om forkynnelse. Et tredje moment ved utformingen har også vært å søke å begrense antall interne henvisninger til andre bestemmelser i loven.

Det foreslås at loven deles inn i kapitler, med en kapittelvis nummerering av bestemmelsene. Det foreslås også enkelte av kapitlene bruker underinndeling i avsnitt. På grunn av lovens omfang og det at den har regler om noen hovedemner, foreslås det også at den deles inn i hovedemner. Første del inneholder innledende bestemmelser, andre del har de alminnelige reglene om domstolenes organisering og sammensetning, tredje del har reglene om dommere og fjerde del inneholder alminnelige bestemmelser om domstolenes virksomhet, herunder generelle regler om rettergangen.

1.3.2 Forholdet til annen lovgivning. Bør bestemmelser overføres fra særlover til domstoloven?

God lovstruktur er spørsmål om å forene bestemmelser som bør være samlet og skille ut det som bør fremgå av annet regelverk. Spesielle reguleringer kan da innarbeides i særlovgivningen eller inntas i separate lover. Denne retningslinjen gir likevel ikke alltid klare svar på hvordan en ny domstollov bør utformes. I dette avsnittet skal det knyttes noen merknader til om det er regler i spesiallover som bør overføres til domstoloven.²

En utfordring ved valg av lovstruktur og rammen for loven, er at loven i dag regulerer ulike sider ved domstolenes organisering og virksomhet. Loven gir regler om organisering av de alminnelige domstolene og noen sider ved spesialdomstolene. Den har regler om domstolens personell (dommere og annet personell), og om advokater og andre som driver rettshjelpsvirksomhet. Det er i tillegg bestemmelser som kan karakteriseres som generelle regler om rettergangen (prosessregler), det vil si som gjelder uansett prosessform, og regler som ikke knytter seg til behandlingen av en bestemt sak for domstolene, som for eksempel enkelte av regler om rettsanmodninger. Det er videre bestemmelser som er gitt anvendelse utenfor rettergang og saker for domstolene, slik som reglene om frister og forkynnelse. Det er også regler om ansvar i anledning rettssaker som utfyller rettergangslovenes regler om partenes ansvar for kostnader og om statens erstatningsansvar overfor partene.

Dagens lov er på den annen side ikke begrenset til å angi generelle prosessregler som utfylles av straffeprosessloven og tvisteloven. Domstoloven har enkelte bestemmelser som kunne ha vært inntatt i reglene om den enkelte prosessform. Selv med et utgangspunkt om at en domstollov skal regulere domstolenes organisering og oppstille alminnelige regler for domstolens personell, vil loven ikke være uttømmende. For spesialdomstolene vil loven som etablerer den enkelte spesialdomstolen ha praktisk viktige regler, jf. punkt 2 nedenfor.

Spørsmålet om strukturen i prosesslovgivningen er drøftet av Lovstrukturutvalget, jf. NOU 1992:32 punkt 9.50.2, hvor det uttales:

² Se også Backer, «I lovgivningsperspektiv: Er straffeprosessloven moden for revisjon?», Tidsskrift for strafferett 2013 s. 447 flg. på s. 454 flg.

«Det har i forbindelse med reformarbeid innen prosesslovgivning vært fremhevet at mye taler for å samle reglene i de tre lovene i en felles rettspleielov. Så langt har en imidlertid ikke satt i gang arbeid med sikte på en slik samling av reglene. Vi mener at en neste gang prosesslovgivningen tas opp til revisjon, bør vurdere dette spørsmålet på ny. Utvalget mener at en sammenslåing til én lov kan gi økt oversiktighet i regelverket. En kan på denne måten også oppnå at det ikke oppstår ubegrunnede forskjeller i lovgivningen om rettergangsmåten i sivile saker og straffesaker. Det dreier seg imidlertid om et svært komplisert og arbeidskrevende arbeid. En bør derfor nøye vurdere fordeler og ulemper ved en fullstendig sammenslåing av lovgivningen før en setter i gang et slikt arbeid.

Når det gjelder de lovene som er listet opp ovenfor, mener utvalget at flere av dem bør inkorporeres i de tre hovedlovene. Dette kan for de fleste av lovene skje selv om de tre lovene ikke slås sammen til en felles rettspleielov. En slik opprydding i særlovene kan altså gjøres uavhengig av en eventuell fullstendig sammenslåing av rettspleielovene. Utvalget finner det ikke hensiktsmessig å gå i detalj når det gjelder hver enkelt særlov. Sammenslåingsspørsmålet vil uansett kreve en grundigere utredning.»

Lovstrukturutvalget foreslo at følgende lover burde vurderes innarbeidet i domstolloven:

- Lov 10. mai 1893 nr. 1 om avgivelse av forsikring,
- lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v.,
- lov 14. august 1918 nr 2 om utdrag i tvistemål og straffesaker
- lov 25. juni 1926 nr 2 om forandring i lovgivningen om Høyesterett (plenumsloven)
- lov 21. mars 1975 nr 9 om nordisk vitneplikt, og
- lov 7. juni 1985 nr 51 om utmarkskommisjon for Nordland og Troms.

I tillegg til de lovene Lovstrukturutvalget pekte på, er det også en rekke andre lover som har tilknytning til domstolens virksomhet:

- Lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker
- Lov 21. mars 1975 nr. 9 om nordisk vitneplikt
- Lov 26. april 2002 nr. 12 om notarius publicus
- Lov 25. juni 2004 nr. 53 om endring i rettergangslovgivningen
- Lov 4. desember 1964 om frister og betalingsutsettelse i særlige tilfeller
- Sivilprosessoverenskomster fra 1931, 1954, 1961 og 1965

Lov om avgivelse av forsikring ble opphevet ved lov nr. 15/1995 og reglene inntatt i rettergangslovene. Bestemmelsene i plenumsloven ble innarbeidet i domstolloven ved tvistelovsreformen av 2005, jf. domstolloven § 5 flg. Om forholdet til den øvrige lovgivningen, vises det til merknadene i punkt 1.3.3 nedenfor. Loven av 1964 gjelder utsettelse av frister, herunder rettergangsfrister, når riket er i krig eller statens selvstendighet og trygghet er i fare. Dette er en så vidt spesiell regulering at den bør forbli i særloven. Overenskomstene er det heller ikke grunn til å innarbeide i domstolloven. Lov om nordisk vitneplikt hører naturlig inn under rettergangsreglene og ikke domstolloven. For lov om rettergangsmåten i riksrettssaker viser det til merknadene i punkt 2.2 om spesialdomstolene.

Det er på denne bakgrunn tre regelsett som må vurderes inntatt i domstolloven: Det er lov om vitners og sakkyndiges godtgjørelse, utdragsloven og lov om notarius publicus.

Lov om notarius publicus gir ikke regler om dømmende virksomhet, men gjelder en oppgave som utføres av domstolene. Reglene har også likhetstrekk med reglene om rettsanmodninger. Det foreslås derfor at disse reglene inntas i domstolloven, jf. punkt 12.2.

Utdragsloven har behov for modernisering. Det utarbeides nå utdrag i det store flertall av saker for domstolene. En rekke av sakene for domstolene har også et slikt omfang at det er nødvendig å bruke utdrag. Det er behov for mer tidsmessige bestemmelser om utdrag i rettssaker, men slike bestemmelser vil umiddelbart passe best inn i rettergangslovgivningen. Et alternativ er å innta en kortfattet bestemmelse om dette i domstolloven i forlengelse av de generelle reglene om rettsmøtet.

Lov om vitners og sakkyndiges godtgjørelse kan også innarbeides i tvistelovens eller straffeprosesslovens bestemmelser om vitner og sakkyndige. Det er også her et alternativ å innta bestemmelsene sammen med domstollovens regler om gjennomføring av rettsmøter.

1.3.3 Rammen for en ny domstollov

Et mulig utgangspunkt for ny domstollov er at den kan ha samme tematiske ramme som dagens lov. Det vil si at den fortsatt har bestemmelsene om domstolens organisering og personell, om regler som gjelder generelt for behandling av saker for domstolene og regler om sanksjoner som ikke naturlig hører hjemme i rettergangslovgivningen for øvrig. Hensynet til et mest mulig samlet regelverk kan tale for å videreføre bestemmelsene i dagens lov i fremtiden, men med noen redigeringsmessige endringer.

Mot en slik videreføring kan det innvendes at flere av bestemmelsene i domstolloven kunne vært overført til tvisteloven og straffeprosessloven, fordi de gjelder gjennomføringen av de enkelte saker. Dette gjelder for eksempel reglene om domsmyndighet og reglene om rettens sammensetning. På noen punkter blir domstollovens bestemmelser bare et utgangspunkt eller domstolloven må begrenses til rene henvisninger til annen lovgivning.

På den annen side vil det å begrense den nye loven til kun å ha regler om domstolene og dommere og skille ut regler som knytter seg til håndtering av saker, føre til en oppdeling av regelverket. Reglene om forkynnelse og frister, som ellers passer inn i domstolloven, vil da måtte innarbeides i straffeprosessloven og tvisteloven, eventuelt med utførlige bestemmelser i den ene loven og med supplerende bestemmelser i den andre loven. Regelverket kan da bli uoversiktlig og lite tilgjengelig. Et annet eksempel er reglene om rettsanmodninger. Så langt det er tale om rettsanmodninger i saker for norske domstoler, vil reguleringen passe i tvisteloven. Men rettsanmodninger fra utenlandske domstoler passer ikke naturlig inn innenfor rammen av tvisteloven. Tvisteloven kapittel 28A viser at innarbeidelse av slike regler ikke alltid er en enkel oppgave. Alternativet til å overføre bestemmelser fra domstolloven til tvisteloven og straffeprosessloven, er at det inntas i en egen lov. Forkynnesreglene anvendes ikke bare i saker for domstolene og kan derfor i prinsippet overføres til en egen lov, men kan på den andre siden hevdes å føre til at regelverket blir uoversiktlig.

Domstolloven har noen bestemmelser som gjelder uavhengig av prosessform og noen som gjelder for bestemte sakstyper. En tanke om å la domstolloven være en fellesdel i en samlet rettergangslov fremstår ikke som en praktisk løsning. Det er også vanskelig å se for seg at en slik lov kan ha den nødvendige fleksibilitet med sikte på fremtidige endringer.

Ny domstollov bør derfor først og fremst ha regler som gjelder domstolenes organisering og personell. En slik ramme er også utgangspunktet for forslaget til ny svensk domstollov, jf. SOU 2011:42. Med et slikt utgangspunkt bør regler som gjelder domstolenes virksomhet så langt som mulig overføres til rettergangslovgivningen eller inntas i særlover.

Hvorvidt loven fortsatt bør inneholde fellesregler for sivile saker og straffesaker, det vil si som ikke utelukkende gjelder dommere eller domstolene, er ikke klart. Det må bero på en vurdering av hva som er hensiktsmessig. Etter utgangspunktet foran bør bestemmelser om saksbehandling overføres til tvisteloven eller straffeprosessloven. Enkelte av lovens bestemmelser har likevel ikke noen entydig

rubrisering. Et eksempel her er domstollovens regler om hvilken domstol som har domsmyndighet. Bestemmelsene har på den ene siden nær sammenheng med regler om saklig, stedlig og funksjonell domsmyndighet som er inntatt i prosessloven, men de har samtidig nær sammenheng med domstollovens regler om rettskretser. Domstollovens alminnelige regler vil et stykke på vei fungere som en veiviser for domsmyndighet i saker for domstolene, i tillegg til at den vil inneholde bestemmelser som gjelder uansett sakstype.

På den annen side er det regler som gjelder saksbehandling uten at de nødvendigvis regulerer saksbehandlingen i tvister for norske domstoler. Det er da unaturlig å overføre slike regler til rettergangslovgivningen. Reglene om rettsanmodninger er et eksempel på dette. Slike regler må da enten innplasseres i domstoloven eller overføres til en særlov. Det vil imidlertid føre til en spredning av regelverket som bør unngås. Hensynet til et samlet og oversiktlig regelverk taler derfor mot at regler som gjelder domstolene gjøres til særlov. Det tilsier at regler som i og for seg kunne ha blitt overført til rettergangslovene, kan beholdes i ny lov. En annen ting er at noen bestemmelser helt eller delvis kan utelates i ny lov og at deler av bestemmelsene kan overføres til rettergangslovgivningen.

Et annet spørsmål er om domstoloven bør inneholde opplysende bestemmelser om domstolenes virksomhet. I den svenske domstollagutredningen, er det foreslått bestemmelser som kort viser til hvilke saker domstolene behandler, jf. SOU 2011:42. Utkastet foreslår ikke slike rent opplysende bestemmelser.

Utkastet bygger derfor på at ny domstollov tematisk kan ha samme omfang som dagens lov, men med noen justeringer. Den nye loven bør inneholde bestemmelser om domstolens organisering og administrasjon, dommere og generelle regler om domstolenes virksomhet. Regler om rettshjelpsvirksomhet bør derfor tas ut av loven. Det foreslås derfor at reglene om advokater mv. ikke videreføres i domstoloven.

Av opplysningshensyn foreslås det at oppregningen av spesialdomstoler gjøres uttømmende, men slik at anvendelse av lovens regler på spesialdomstolene skal løses av den loven som oppretter spesialdomstolen, jf. punkt 2.2.

2. Lovens omfang – de alminnelige domstoler og spesialdomstoler

2.1 Generelt

Domstoloven er kort og godt en lov om domstolene. Under arbeidet med 1915-loven ble det drøftet om det skulle inntas en bestemmelse om lovens virkeområde, men dette ble frafalt.³ I stedet for å angi kriterier for hva som er dømmende virksomhet og kriterier for at noe er en domstol, har loven angitt virkeområdet ved å spesifisere hvilke organer som er domstoler.

Oversikten over hvilke domstoler som omfattes av domstoloven fremgår av § 1 og § 2. Utkastet foreslår at denne kasuistiske lovteknikken beholdes i ny lov. Dersom det i fremtiden opprettes nye spesialdomstoler, vil de kunne tilføyes i oppregningen.

De alminnelige domstoler er:

- Høyesterett
- Lagmannsrettene

³ Jf. Alten s. 9–10.

- Tingrettene

Forlikrådene var frem til tvistelovreformen blant domstolene nevnt i § 1. Forlikrådene er nå i utgangspunktet meklingsinstitusjoner, men har etter tvisteloven § 6-10 domsmyndighet i visse saker. Endringen av forlikrådets stilling etter domstolloven, tilsier at reglene om forlikrådet tas ut av domstolloven, jf. punkt. 2.3

I tillegg til de alminnelige domstoler, finnes det særdomstoler. Særdomstoler er etter § 2:

- Jordskifterettene
- Dømmende kommisjoner og andre overordentlige domstoler som ved lov nedsettes i bestemte tilfeller
- Konsulrettene
- Riksretten

I utkastet foreslås det at særdomstoler heretter betegnes som spesialdomstoler.

Oppregningen av domstoler er ikke uttømmende. Etter finnmarksloven § 36 første ledd er utmarkskommisjonen for Finnmark en særdomstol. Den vil da omfattes av domstolloven § 2 nr. 3 jf. § 29. Arbeidsretten har også status som særdomstol, men er ikke nevnt i § 2. Etter arbeidstvistloven har enkelte av domstollovens bestemmelser tilsvarende anvendelse, jf. eksempelvis arbeidstvistloven § 40, og det er sikker rett at domstollovens regler for øvrig kan anvendes så langt de passer, jf. Prop. 134 L (2010–2011) s. 38–39.

For særdomstolene er det i § 2 annet ledd presisert at domstolloven gjelder med mindre annet er bestemt, og at domstolloven ikke på noe punkt får anvendelse for Riksretten.

Domstolenes virksomhet er sammensatt. Domstolene utøver dømmende virksomhet, men har også forvaltningsmessige oppgaver. I tillegg kommer domstolens egen administrasjon. Utkastet til domstollov har som formål å innta de bestemmelser som først og fremst gjelder den dømmende virksomheten. Som utgangspunkt er det ikke særlige regler for domstolenes øvrige personell. Det er tre unntak fra dette som bør kommenteres:

For det første er det i loven inntatt bestemmelser om Høyesteretts direktør, utredere og protokollsekretærer. En tilsvarende presisering for administrative stillinger mv. finnes ikke for de andre domstolene. Hensett til Høyesteretts stilling, bør denne presiseringen videreføres.

For det andre er det regler om taushetsplikt og om anvendelse av tjenestemannsloven på domstolenes øvrige personell. Det foreslås at disse bestemmelsene videreføres. Presiseringen om at tjenestemannsloven gjelder for domstolenes personell kunne i stedet blitt overført til tjenestemannsloven, mens presiseringen om taushetsplikt ikke er like enkel å innplassere i det øvrige lovverket.

For det tredje har loven regler om stevnevitner. Det foreslås at denne bestemmelsen overføres til kapittelet om forkynnelser, jf. punkt 18.3..

For domstolenes organisering og sammensetning i den enkelte sak, er utkastet som utgangspunkt en ren videreføring av gjeldende bestemmelser, men det er gjort noen redigeringsmessige endringer.

2.2 Nærmere om spesialdomstolene

2.2.1 Generelt

Domstollovens oppregning er ikke uttømmende og for de domstoler som er angitt som spesialdomstoler, varierer det i hvilken utstrekning domstollovens regler får anvendelse.

Utkastet er lagt opp slik at det vil være rom for å innarbeide hele eller deler av denne lovgivningen i domstolloven. Det har i den senere tid også vært diskutert om det bør opprettes ytterligere spesialdomstoler, og det kan også være grunn til fornyet vurdering av den rettslige stillingen for en rekke av de særlige tvisteløsningsorganene som finnes.

De spesialdomstoler som er nevnt i loven i dag, vil også inngå i oppregningen i ny lov. Spesialdomstolene («særdomstoler») er domstoler i lovens forstand og disse bør derfor synliggjøres i domstolloven på en bedre måte enn i dag, uten at det fører til endringer i gjeldende rett. Den loven som oppretter spesialdomstolen vil ofte ha bestemmelser som trer i stedet for domstollovens regler, enten dette gjelder rettens sammensetning, administrative tilknytning eller annet, eller det vil være henvisning til de relevante delene av domstolloven som skal få tilsvarende anvendelse. Det er derfor bare deler av domstolloven som får direkte betydning for spesialdomstolene. Domstolloven vil da først og fremst opplyse om hvilke domstoler som finnes. Det foreslås derfor at lovens utgangspunkt er at domstolloven bare gjelder i den grad dette er bestemt i domstolloven eller i den lov som oppretter spesialdomstolen.

I utkastet er oppregningen av spesialdomstoler i lovens innledende bestemmelser utvidet sammenlignet med dagens lov. Utkastet er sammenlignbart med det som er foreslått i den svenske utredningen med forslag til ny domstolslag, jf. SOU 2011:42 s. 21 flg.

I utkastet er uttrykket «særdomstol» foreslått erstattet med «spesialdomstol» da dette ordet bedre får frem at det er tale om faglig spesialiserte domstoler med saklig avgrenset domsmyndighet.

Utkastet har innarbeidet de endringer som gjennomføres når jordskiftelova av 2013 trer i kraft.

2.2.2 De overordentlige domstoler

De overordentlige (ekstraordinære) domstoler er i utkastet fortsatt nevnt som spesialdomstoler. Domstolloven §§ 29 og 30 foreslås ikke videreført, det vil si utkastet har for øvrig ikke bestemmelser som utelukkende regulerer stillingen for disse. Dette må presiseres i den loven som oppretter den ekstraordinære domstolen.

2.2.3 Særlig om Arbeidsretten

Arbeidsretten er en spesialdomstol, men er ikke inntatt i oppregningen i domstolloven § 2. I en ny domstollov foreslås det at Arbeidsretten inkluderes som en spesialdomstol i domstollovens forstand. Revisjonen av domstolloven gir også anledning til å følge opp et tema som ble tatt opp i forbindelse med vedtakelsen av den nye arbeidstvistloven i 2012.

I forarbeidene til arbeidstvistloven av 2012 er det merknader om forholdet mellom de alminnelige domstoler og Arbeidsretten. Det vil derfor bli gitt en oversikt over diskusjonen, og med alternative forslag til hvordan spørsmålet kan reguleres i ny lov.

Arbeidsretten er en spesialdomstol. I den enkelte sak settes retten med tre fagdommere og fire dommere oppnevnt etter innstilling fra organisasjonene i arbeidslivet. Av de tre fagdommerne som deltar i den enkelte sak, skal den tredje dommeren normalt være en ekstern fagdommer, som kan være en tidligere høyesterettsdommer, en dommer fra de alminnelige domstoler eller en universitetsjurist.

Formålet med denne særregelen om rettens sammensetning er å sikre den bredde som ligger i at den tredje fagdommeren ikke er en av de faste dommerne i Arbeidsretten.

Det er vanlig å hevde at Arbeidsretten har likhetstrekk med en voldgiftsdomstol. Bakgrunnen for dette er ordningen med at organisasjoner av en viss størrelse har såkalt innstillingsrett, det vil si rett til å komme med innstilling til arbeidslivskyndige dommere. Det er også en meget begrenset ankeadgang, slik at Arbeidsretten for alle praktiske formål er første og siste instans i tvister om tariffavtalers eksistens og forståelse og i tvister om brudd på enkelte bestemmelser i arbeidstvistloven. Det er imidlertid klart at det tvisteløsningsorgan som ble etablert ved arbeidstvistloven av 1915 i lovens forstand er en domstol som må oppfylle de samme krav til uavhengighet og upartiskhet som gjelder for de domstoler som omfattes av domstolloven, jf. ARD 1991 s. 60. Enkelte bestemmelser i domstolloven er også gjort direkte anvendelig gjennom henvisninger i arbeidstvistloven, men det er åpenbart at alminnelige prosessregler, herunder bestemmelsene i domstolloven, skal anvendes så langt de passer i saker for Arbeidsretten selv om det ikke uttrykkelig er vist til dem i arbeidstvistloven, jf. Prop. 134 L. (2010–2011) s. 39, 42 og 86. Departementet kom etter en «konkret vurdering» til at det ikke var nødvendig å innta en uttrykkelig henvisning til tvisteloven og domstolloven.

Fagdommerne i Arbeidsretten må oppfylle de krav som gjelder for høyesterettsdommere. Arbeidsretten hører administrativt under Arbeidsdepartementet, som står for prosessen med innstilling og utnevning av dommere i Arbeidsretten. Domstollovens regler om Innstillingsråd mv. er ikke gitt anvendelse for Arbeidsretten. Når Arbeidsretten ikke ble knyttet til Domstoladministrasjonen og Justisdepartementet ved lovrevisjonen i 2012, har det sammenheng med at domstolen er en del av tvisteløsningsorganene på arbeidslivets område. Det var da hensiktsmessig at både Riksmekleren og Arbeidsretten fortsatt var administrativt knyttet til Arbeidsdepartementet.

Ved arbeidstvistloven av 2012 ble det gjort visse endringer i reglene om Arbeidsretten. Av sentrale elementer i lovrevisjonen er tilpasningen til tvistelovens saksbehandlingsregler, opprettelsen av et tredje dommerembete og innføring av enkelte elementer fra dommerreglene som kom inn i domstolloven på bakgrunn av Domstolkommisjonens arbeid. Det var samtidig merknader om behovet for å sikre muligheter for at Arbeidsrettens dommere kan få nødvendig utvikling i dommerarbeidet ved å åpne for at fagdommerne i perioder kan gjøre tjeneste i lagmannsretten. I Prop. 134 L (2010–2011) s. 16 uttales det:

«En mulighet som undersøkes, er om Arbeidsrettens fagdommere kan konstitueres som ekstraordinære dommere i Borgarting lagmannsrett, slik at de på nærmere vilkår kan fungere som dommere på tilkalling og gjøre tjeneste i saker for lagmannsretten. ... Dette vil gi dommerne i Arbeidsretten en bredere faglig basis, samtidig som dommerkapasiteten ved Borgarting lagmannsrett styrkes.»

Åpningen for at Arbeidsrettens dommere skal kunne gjøre tjeneste i lagmannsretten er dels begrunnet i behovet for å sikre at dommerne får nødvendige impulser og erfaring som kan komme til nytte i utviklingen av Arbeidsretten og gi erfaringer for dommerrollen. Det vil også kunne bidra til å normalisere statusen for dommere og dommerarbeidet i Arbeidsretten, blant annet i rekrutteringssammenheng. Når tilknytningen til Borgarting lagmannsrett fremheves, har det sin bakgrunn i at Borgarting lagmannsrett i sin tid fikk tilført midler til et ekstra dommerembete for å kunne stille dommere til disposisjon for saker i Arbeidsretten. Departementet åpner her for en form for gjensidighet mellom fagdommerressursene i lagmannsretten og Arbeidsretten.

Spørsmålene knyttet til at Arbeidsrettens fagdommere skal kunne gjøre tjeneste i lagmannsretten, er dels prinsipielle, dels praktiske/regeltekniske. De prinsipielle hensyn knytter seg til at det åpnes for at dommere som ikke er utnevnt etter den prosedyre som ellers gjelder for fagdommere, og som

administrativt ikke er knyttet til Domstoladministrasjonen/Justisdepartementet, skal gjøre tjeneste i de alminnelige domstoler. Disse innvendingene er av betydning, men det er tvilsomt hvor langt de rekker. Det er tale om fagdommere som oppfyller de alminnelige krav til dommere i domstoloven. Når arbeidstvistloven ikke har noen mer utførlig regulering av kravene til fagdommere i Arbeidsretten, vil det si at det er domstolovens regler som ligger til grunn for utnevnelsen.

Den praktiske og regeltekniske utfordringen er å innplassere Arbeidsretten i regler som først og fremst gjelder de alminnelige domstoler. Av hensyn til Arbeidsrettens virksomhet og saksavvikling, vil en ordning med konstitusjon kunne være for rigid. Et underliggende hensyn med å åpne for at Arbeidsrettens dommere skal kunne gjøre tjeneste i lagmannsretten, er at det vil kunne sikre bruk av dommerressurser i situasjoner hvor sakstilgangen eller saksbortfallet er slik at det ikke er mulig å få utnyttet Arbeidsrettens dommerressurser gjennom omberamming mv. Den fleksibilitet som er nødvendig, kan ivaretas ved at Arbeidsretten i så fall inngår i reglene om tilkalling av dommere fra sideordnede domstoler. Spørsmålet om tilkalling blir da en beslutning mellom førstelagmann og Arbeidsrettens leder. Et annet alternativ, som ikke gir samme fleksibilitet og mulighet for utnyttelse av dommerressurser, er at Arbeidsrettens dommere omfattes av adgangen til konstitusjon etter dagens § 55 e, det vil si at de kan konstitueres «ved siden av» stillingen i Arbeidsretten. I utkastet foreslås det at det innføres en tilkallingsregel for Arbeidsrettens fagdommere.

2.3 Forliksrådene

2.3.1 Alminnelige merknader

Etter tvistelovreformen har forliksrådene status som meglingsinstitusjoner med begrenset domsmyndighet. Forliksrådets hovedoppgave er meglings, og det kan bare i særskilt angitte tilfeller avsi dom. Forliksrådets dømmende virksomhet er dermed begrenset sammenlignet med de alminnelige domstoler. Dette taler for at bestemmelser om forliksrådet i ny domstollov ikke bør være en del av avsnittene om de alminnelige domstoler, men samles med bestemmelsene om domstoler med særskilt domsmyndighet (spesialdomstolene). På den annen side knytter forliksrådets virksomhet seg til saker som ellers kan bringes inn for tingretten, og bestemmelsen om forliksrådene er ikke omfattende. Det taler for at reguleringen kan videreføres i domstoloven. Det vil også bidra til å samle reglene om dømmende virksomhet, i stedet for at lovverket fragmenteres. Reglene om forliksrådet kan i så fall enten inntas som et avsnitt i kapittelet om tingrettene, slik at det blir et kapittel om førsteinstansene eller i et eget kapittel i forlengelsen av reglene om tingretten.

Når utkastet til lov likevel foreslår å skille ut regelverket om forliksrådene til en egen lov, er det fordi reguleringen i liten grad henger sammen med de øvrige bestemmelsene i domstoloven: Medlemmene av forliksrådet utnevnes (velges) på en annen måte enn lekdommerne for ting- og lagmannsrett, og forliksrådet er ikke administrativt tilknyttet Domstoladministrasjonen. For de øvrige reglene (om forkynnelse, rettspraak mv.), vil meglingsinstitusjonene stå i samme stilling som spesialdomstolene, det vil si domstoloven har regler som i utgangspunktet gjelder for deres virksomhet. Det er likevel ikke nødvendig å innta reglene om forliksrådet i domstoloven for å få fram dette.

Hensynet til en fleksibel og oversiktlig lovstruktur tilsier derfor at reglene om forliksrådet tas ut av domstoloven og overføres til en særlov om forliksrådene. Det kan i denne særloven presiseres hvilke deler av domstoloven som gjelder for forliksrådene. Utkastet bygger på at domstoloven først og fremst skal inneholde bestemmelser om de alminnelige domstoler og de regler om domstolens virksomhet som ikke er begrenset til bestemte sakstyper. For spesialdomstoler vil den lov som oppretter domstolen avklare hvor langt domstolovens regler gjelder og en viss spredning i regelverket

er derfor uunngåelig. Dersom reguleringen fortsatt skal være en del av domstolloven, vil de enkelt kunne redigeres slik at de passer inn i loven.

2.3.2 Utkast til lov om forliksråd

§ 1 Forliksrådets oppgaver

Forliksrådene er meklingsinstitusjoner som skal legge til rette for at partene kan få løst en tvist på en hurtig, enkel og billig måte. De kan avsi dom i de tilfeller som er bestemt i tvisteloven 6-10.

Åpningsbestemmelsen bør for sammenhengens skyld ha deler av domstollovens definisjon av forliksrådene som domstol og noen hovedtrekk av den beskrivelse av virksomheten som gis i tvisteloven § 6-1.

§ 2 Forliksrådenes organisering og sammensetning

(1) I hver kommune skal det være et forliksråd.

(2) Forliksrådet skal ha tre medlemmer og like mange varamedlemmer. Blant medlemmene og blant varamedlemmene skal det være både kvinner og menn. Varamedlemmene tilkalles i den rekkefølge oppnevningen viser.

(3) Kommunestyret velger et av medlemmene til leder. Har denne forfall, trer den av de andre som er nevnt først i oppnevningen og som kan gjøre tjeneste, i dennes sted.

(4) Med samtykke fra departementet kan kommunestyret fastsette at forliksrådet skal ha to eller flere avdelinger. Hver avdeling velges etter annet og tredje ledd. Den ene lederen fra avdelingene velges som leder for domstolen. Den andre lederen, eller de andre lederne i den rekkefølge kommunen har fastsatt, er stedfortreder for lederen for domstolen.

(5) Arbeids-, skyss- og kostgodtgjørelse til medlemmene og varamedlemmene fastsettes i samsvar med forskrift gitt av Kongen. For bestemte kommuner kan departementet fastsette at lederen og i tilfelle også de øvrige medlemmene skal ha et midlertidig tilsetningsforhold etter tjenestemannsloven.

(6) I lensmannsdistrikter er lensmannen sekretariat for forliksrådet. I namsfogddistrikter er namsfogden sekretariat. I politistasjonsdistrikter med sivile rettspleieoppgaver er politistasjonen sekretariat. Kongen kan ved forskrift gi regler om forholdet mellom forliksrådet og sekretariatet.

(7) Kommuner som har samme sekretariat for forliksrådet og dessuten ligger i samme domssogn, kan med tilslutning av minst 2/3 av hver av kommunestyrenes medlemmer beslutte å ha felles forliksråd dersom kommunene samtidig er enige om hvor mange medlemmer og varamedlemmer hver kommune skal velge, og om hvordan det skal sikres at det blant både medlemmene og varamedlemmene er både kvinner og menn. Felles forliksråd kan opprettes uavhengig av funksjonsperioden etter § 5.

Bestemmelsen viderefører § 27. Ordet «formann» er erstattet med det kjønnsnøytrale «leder», slik at begrepsbruken blir som for domstolledere ellers.

§ 3 Forliksrådets virksomhet

Forliksrådene skal holde møte en gang i måneden og oftere dersom saksmengden krever det. Forliksrådet kan unnlate å holde møte i juli. Forliksrådet kan også unnlate å holde møte en måned dersom det til møtet ikke foreligger saker til behandling. Møtene holdes på det sted i forliksrådsretsen som forliksrådet fastsetter.

Bestemmelsen viderefører § 28.

§ 4 Hvem som kan velges til medlemmer av forliksrådet

(1) Forliksrådsmedlemmer må være norske statsborgere som ved valgperiodens start er over 25 år og under 70 år, betalingsdyktige og ikke er fradømt stemmerett i offentlige anliggender.

(2) Som forliksrådsmedlemmer skal bare velges personer som anses særlig egnet til oppgaven, og som behersker norsk skriftlig og muntlig godt.

(3) Den som ikke bor i kommunen, kan nekte å ta i mot valg.

(4) Domstolloven [§§ 7-7 – 7-10] gjelder tilsvarende for valg av medlemmer til forliksrådet.

Bestemmelsen viderefører § 56, med noen tilpasninger. De alminnelige kravene til dommere i § 53 første ledd er innarbeidet. Det foreslås at reglene i § 70 annet ledd nr. 1 om øvre aldersgrense gjengis i lovteksten, men at det for øvrig vises til domstollovens regler om utelukkelses- og fritaksgrunner.

§ 5 Valgregler

(1) Forliksrådsmedlemmer med varamedlemmer velges av kommunestyret selv. Valget foregår innen 15. oktober året etter hvert kommunestyrevalg og gjelder for fire år fra 1. januar det påfølgende år.

(2) For valget gjelder bestemmelsene i kommuneloven kapittel 6 med de avvik som følger av bestemmelsene her.

(3) Ved flertallsvalg skal rekkefølgen både for medlemmene og for varamedlemmene bestemmes etter deres stemmetall, eller ved loddtrekning når stemmetallet står likt, med mindre kommunestyret enstemmig fastsetter rekkefølgen.

(4) Dersom det ved forholdsvalg er nødvendig for å oppfylle kravet i § 2 om at det blant medlemmene skal være både kvinner og menn, og opprykk etter kommuneloven § 37 nr. 3 innen den enkelte liste er utelukket, skal kandidater fra det underrepresenterte kjønn rykke opp på den listen som har fått færrest stemmer. Det samme gjelder dersom det er nødvendig for å oppfylle kravet om at det også blant varamedlemmene skal være både kvinner og menn. Dersom det har vært opprykk etter første punktum på den listen som har fått færrest stemmer, skjer opprykket for varamedlemmene på den listen som har fått nest færrest stemmer. Ved stemmelikhet avgjøres det ved loddtrekning på hvilken liste opprykk skal skje.

(5) Valget innberettes til fylkesmannen. Finner han valget lovlig, utferdiger han oppnevning for de valgte etter den rekkefølge som er fastsatt ved valget. Ellers påbyr han at det i fornøden utstrekning skal holdes nytt valg. Fylkesmannen fører tilsyn med forliksrådets virksomhet.

Bestemmelsen viderefører §§ 57 og 58.

§ 6 Valg av nye medlemmer i valgperioden

(1) Når et forliksrådsmedlem eller varamedlem dør eller flytter fra kommunen, eller når det opplyses at vedkommende mangler noen av de betingelser som nevnt i § 4 eller vedkommende ellers blir varig forhindret fra å gjøre tjeneste, foretar kommunestyret nytt valg av medlem eller varamedlem for den tid som er igjen. Valget foretas som flertallsvalg.

(2) Kommunestyret kan tillate et medlem eller varamedlem å fratrukke sin stilling før tiden og foretar i så fall nytt valg etter reglene i første ledd.

(3) Har noen forfall så forliksrådet ikke kan holde beslutningsdyktig møte, kan fylkesmannen oppnevne stedfortredere for den enkelte sak eller for inntil tre måneder. Er det ikke tid til å innhente fylkesmannens bestemmelse, kan to forrettende forliksrådsmedlemmer midlertidig tilkalle en stedfortreder når partene samtykker.

(4) Den som oppnevnes som medlem eller varamedlem etter denne paragraf, kommer i rekkefølge etter dem som er oppnevnt tidligere. Dersom det holdes valg på nytt medlem fordi formannen har fratrukket e.l., kan kommunestyret selv velge ny leder uavhengig av første punktum.

Bestemmelsen viderefører § 59.

§ 7 Forsikring

De som velges som medlemmer av forliksrådet skal gi skriftlig forsikring om at de samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter. Forsikringen sendes til fylkesmannen. Kongen fastsetter hvordan forsikringen skal lyde.

Bestemmelsen inntar de deler av § 60 som gjelder forliksrådene.

§ 8 Ikrafttredelse

...

3. Den sentrale domstoladministrasjonen

3.1 Generelle merknader

Utkastet viderefører dagens regler uten endringer, bortsett fra et forslag om bestemmelsen om representasjon i domstoladministrasjonens styre for de ansatte i domstoladministrasjonen.

Domstoladministrasjonen er i korte trekk et tjenesteorgan for domstolene, men med visse arbeidsgiverlignende funksjoner som er angitt i loven. Domstoladministrasjonens rolle har vært gjenstand for diskusjon. Det har også vært reist spørsmål om prosedyren med utnevning av domstoladministrasjonens styre. En vurdering av disse spørsmålene ligger utenfor rammen av utredningen.

Det er flere alternativer for plassering av reglene om domstoladministrasjonen i loven. Et alternativ er å innplassere dette som et kapittel om de generelle reglene om domstolens virksomhet. Et annet alternativ er å bygge videre på dagens plassering i umiddelbar forlengelse av reglene om domstolene. Det er i så fall naturlig at dette gjøres avslutningsvis i lovens del om domstolene. Et tredje alternativ er å gjøre som i Danmark og skille regelsettet ut til en egen lov. Dette vil føre til en unødvendig oppdeling av regelverket.

3.2 Spørsmålet om ansattrepresentasjon i domstoladministrasjonens styre

Spørsmålet om ansattrepresentasjon i styret i domstoladministrasjonen ble reist i høringsrunden til lovendringene da jordskifterettene skulle representeres i styret. I Ot.prp. nr. 89 (2004–2005) s. 10 uttales det:

«Departementet har merket seg forslaget om at de ansatte i Domstoladministrasjonen skal ha representanter i Domstoladministrasjonens styre, eller i det minste stemmerett når det gjelder saker som får betydning for den enkelte ansatte i Domstoladministrasjonen. Departementet har forståelse for at de ansatte ønsker dette. Spørsmålet var imidlertid ikke berørt i høringsbrevet og er følgelig heller ikke vurdert av de øvrige høringsinstanser. Da det er avgjørende å få behandlet proposisjonen her i god tid før ansvaret for administrasjonen av jordskifterettene overtas av Domstoladministrasjonen, foreslår departementet at spørsmålet om representasjon av Domstoladministrasjonens ansatte i styret eventuelt kan tas opp til vurdering på et senere tidspunkt.»

Siden Domstoladministrasjonens opprettelse har man fulgt den praksis at en av dommerrepresentantene erstattes med en representant for de øvrige ansatte i domstolene. Departementet er enig i at dette er en god praksis, og departementet antar grunnlaget for denne praksisen vil bli ytterligere styrket dersom styret utvides med ytterligere ett dommermedlem fra de alminnelige domstoler.»

Spørsmålet har også vært drøftet av juridisk enhet i domstoladministrasjonen. I notat 19. juni 2008 fra juridisk enhet til ledergruppen uttales det:

«Juridisk enhet konkluderer i notatet punkt II 7 med at det er grunnlag for ansatterepresentasjon i styret. ... Konklusjonen bygger på:

- Generelle retningslinjer for bruk av styret i staten bygger på et prinsipp om ansatterepresentasjon.
- Sammenlikning med aksjeselskaper: Dersom DA hadde vært et aksjeselskap hadde de ansatte hatt krav på to medlemmer i styret. Det er ikke noen grunn til at ansatterepresentasjonen i styret i forvaltningsorgan skal være vesentlig dårligere enn i styret i aksjeselskap.
- De ansatte i DA har et klart behov for å være representert i styret. Styrets beslutninger har stor betydning for arbeidssituasjonen for de ansatte i DA, både når det gjelder den interne organiseringen og arbeidsform og behandling av konkrete arbeidsoppgaver. De ansattes behov blir ikke fullt ut ivaretatt ved at direktøren har møterett i styret. Dette fordi direktøren representerer arbeidsgiversiden i DA, og slik sett ikke kan forventes å ivareta arbeidstakerperspektivet fullt ut.

Juridisk enhet anbefaler videre at ansatterepresentasjonen bør gjelde i alle typer saker, og at det er tilstrekkelig med bare én ansatterepresentant i styret for å ivareta behovet for ansatterepresentasjon. Representanten bør gis både møte og stemmerett, og representere alle ansatt i DA uavhengig av enhet og organisasjonstilknytning. For å unngå stemmelikhet i styret anbefales at styrets leder gis dobbeltstemme.»

Styrets sammensetning oppfyller ikke retten til medbestemmelse for ansatte i domstoladministrasjonen. Det bør ikke anses tilstrekkelig at direktøren har møterett. En mulig avgrensning av møte- og stemmerett ut fra hva saken gjelder, slik at de ansatte bare representeres når styret behandler saker som berører dem kan skape tvil om hvor langt retten til representasjon rekker.

Det foreslås at domstoloven endres i samsvar med den løsning som er skissert i notatet. Det vil si at styret utvides med en representant for de ansatte i domstoladministrasjonen. Antallet styremedlemmer blir da ti, og styreleder bør ha dobbeltstemme for å unngå stemmelikhet. Bestemmelsen om domstoladministrasjonens styre kan da gis slik utforming (forslag til endringer er understreket):

«§ --- Domstoladministrasjonens styre

(1) Styret for domstoladministrasjonen består av ti medlemmer med personlige varamedlemmer. Kongen oppnevner tre dommere, en jordskiftedommer eller jordskifteoverdommer, en representant fra de øvrige tilsatte i domstolene, en representant fra de tilsatte i domstoladministrasjonen og to advokater til styret, og Stortinget velger to medlemmer. Kongen fastsetter hvilket medlem som skal være leder for

styret for domstoladministrasjonen. Er stemmetallet likt ved styrets beslutninger, er lederens stemme avgjørende.»

Dersom det gjøres en slik endring i reglene om styrets sammensetning, foreslås det at man samtidig opphever bestemmelsen i § 33b om at representanter for de ansatte skal tiltre styret når det er tilsetningsmyndighet.

4. Reglene om dommere

4.1 Generelle merknader

Bestemmelsene om vilkår for å være dommer, om midlertidige dommerstillinger og utnevning av dommere videreføres med enkelte språklige justeringer og slik at det skilles mellom fagdommere og lekdommere. Det har ikke kommet innspill som viser til behov for endringer i disse reglene. Utkastet har som utgangspunkt ikke regler om domstolens øvrige personell. Unntak gjelder særbestemmelsen for Høyesterett og reglene om stevnevitner.

4.2 Fagdommere og lekdommere

Utkastet skiller mellom fagdommere og lekdommere. Fagdommere er faste eller midlertidige dommere som utnevnes etter reglene i kapittel 6. Fagdommer vil også inkludere jordskiftedommere, men anvendelsen av reglene på jordskiftedommere bør fremgå av jordskifteloven.

Lekdommere er dommere som utnevnes etter reglene i kapittel 7. Lekdommere gjør tjeneste som meddommere eller medlemmer av lagretten. Domstoloven har i dag noen bestemmelser som gjelder skjønnsmedlemmer, jf. § 53 om krav til dommere som viser til skjønnsloven § 14, § 60 om unntak fra kravet om dommerforsikring, § 77 om kontroll med at skjønnsmedlemmer ikke er innført i utvalgene i strid med vandelskravet og § 79 om opplysninger fra politiregisteret. Det foreslås at anvendelsen av reglene for skjønnsmedlemmer presiseres i skjønnsprosessloven og at henvisninger til skjønnsmedlemmer utelates i domstoloven.

4.3 Midlertidige dommere

Det foreslås ingen endringer i reglene om midlertidige dommere. Et spørsmål som har skapt problemer i praksis er situasjoner hvor rettens avgjørelse først blir avsagt etter at konstitusjonsperioden er utløpt. I praksis ordnes dette slik at dommeren konstitueres i anledning avsigelsen. Dersom dette ikke gjøres, er det en feil ved rettens sammensetning som er en absolutt opphevelsesgrunn, jf. Rt. 2014 s. 738 og Rt. 2012 s. 1699. Dette vil normalt kunne fanges opp i saksbehandlingssystemet, slik at det formelle normalt vil bli ordnet. Et alternativ vil være å innta en særregel i loven om at en dommer som er konstituert når forhandlingene begynner, kan være med på forhandlingene og avgjørelsen av saken. En slik særregel bør også inntas for det tilfellet at det innføres en tilkallingsordning for dommere i Arbeidsretten.

5. Domstollederfunksjonen. Oppnevning av stedfortreder

Domstoloven § 11 og § 19 bestemmer i korte trekk at dersom domstollederen (og eventuell nestleder) har forfall, skal den eldste av dommerne gjøre tjeneste som domstolleder så lenge stedfortreder ikke er oppnevnt. Utredningen skal se på om domstolleder bør ha adgang til å utpeke en dommer som kan være stedfortreder når domstolleder har fravær og om det i enedommerembeter bør være adgang til å utpeke dommerfullmektigen som stedfortreder.

Utkastet foreslår dels en videreføring av gjeldende regler, hvor stedfortreder enten er eldste dommer eller den som har blitt konstituert. For kortere fravær, for eksempel i forbindelse med ferier eller deltakere på møter og konferanser, er det ingen hensyn som taler mot at domstolledere kan utpeke en dommer som skal være stedfortreder. Dette vil naturlig ligge innenfor domstolleders organisering av virksomheten i domstolen. Domstoladministrasjonen bør imidlertid medvirke i denne ordningen, og det foreslås derfor at domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om utpeking av den som skal være stedfortredende domstolleder ved kortere fravær.

Som nevnt i punkt 6.4 er dommerfullmektigordningen opplæringsstillinger. Det foreslås derfor at adgangen til å oppnevne stedfortreder begrenses til de faste dommerne ved domstolen. Når det foreslås at en av de faste dommerne ved embetet kan utpekes som stedfortreder, betyr det at ordningen ikke vil gjelde i enedommerembeter. Stedfortreder må i så fall ordnes gjennom tilkalling av dommere eller ved konstitusjon. Utkastet må her uansett vurderes i sammenheng med hvordan de enkelte domstoler til enhver tid er organisert.

Utkastet om domstolledere bygger videre på dagens regulering. Spørsmålet om domstollederfunksjonen bør være tidsbegrenset, eventuelt om en annen organisering av domstolledelsen, er spørsmål som naturlig bør tas opp i høringsrunden.

6. Dommerfullmektiger

6.1 Gjeldende rett

Etter domstolloven § 23 skal det i de domssogn domstoladministrasjonen finner det påkrevet, ansettes dommerfullmektiger. Etter § 55 g ansettes dommerfullmektiger av domstollederen. Ansettelse kan skje for en periode på to år, men ansettelsestiden kan forlenges til tre år.

Etter § 23 annet ledd kan dommerfullmektigen «på dommerens vegne» utføre dommerens oppgaver, men som utgangspunkt ikke lede hovedforhandlinger eller avsi dom. Dommerfullmektigen kan likevel lede hovedforhandlinger og avsi dom dersom det er gitt særskilt bemyndigelse til dette eller dommerfullmektigen må tre inn ved et uforutsett forfallstilfelle. Bemyndigelse gis av domstoladministrasjonen eller av domstollederen etter bestemmelser gitt av domstoladministrasjonen.

Den kortfattede reguleringen i domstolloven suppleres av Justisdepartementets rundskriv G-46/1999. Rundskrivet har utfyllende bestemmelser om ansettelse, lønn, funksjonstid og myndighetsområde for dommerfullmektiger.

6.2 Domstoladministrasjonens evaluering av dommerfullmektigordningen

Domstoladministrasjonen gjennomførte i 2009–2010 en evaluering av dommerfullmektigordningen med en høringsrunde om en rekke tema. Det vil her innledningsvis bli gitt en kort oppsummering av denne høringsrunden og domstoladministrasjonens vurderinger med utgangspunkt i direktørens notat av 11. mars 2010 til styret.

Prosedyre for ansettelse

Dommerforeningen reiste under høringen spørsmål om ansettelse av dommerfullmektiger burde høre under Innstillingsrådet. I notatet konkluderes det med at det ikke skulle gjøres noen endring av reglene om ansettelsesmyndighet. Det ble foreslått at adgangen til å gjøre unntak fra grensen på tre års funksjonstid skulle overføres fra departementet til domstoladministrasjonen.

Tjenestetid

Det var i høringsuttalelsene i all hovedsak enighet om at dagens tjenestetid på to år var hensiktsmessig. Det ble i enkelte uttalelser vist til at en utvidelse ville sikre uavhengigheten og bedre utsiktene til rekruttering av de beste kandidatene. Dette ble likevel ikke sett på som tilstrekkelig tungtveiende til at utgangspunktet om to års tjenestetid burde endres.

Dommerfullmektig I-ordningen i Oslo tingrett

De fleste høringsuttalelsene tok til orde for at særordningen for Oslo tingrett burde avvikles. Det ble i notatet pekt på ordningen var problematisk, både i forhold til arbeidsrettslige stillingsvernsregler og i forhold til mer prinsipielle hensyn om dommers uavhengighet og det at ordningen kunne skape et spor for en senere dommerkarriere.

Dommerfullmektigenes funksjoner

Høringen tok opp en rekke praktiske spørsmål om hvordan ordningen gjennomføres i domstolene. Av temaene her var om det burde stilles krav til bemanning i domstoler som hadde dommerfullmektiger, reglene om tildeling av saker, opplæringsordning og muligheten for at yngre jurister kunne ha andre funksjoner i domstolene som alternativ til dommerfullmektigordning.

Spørsmålet om enkelte domstoler burde unntas fra ordningen gjennom krav til et minste antall embetsdommere ved domstolen hadde sammenheng med spørsmålet om ordningen som sådan skulle videreføres. Det var ikke lagt opp til en vurdering av dette spørsmålet i høringen. Notatet foreslo at dommerfullmektigordningen burde videreføres for domstoler med minst to dømmende årsverk.

DAs styre traff 14. juni 2010 slikt vedtak:

«Dommerfullmektigstillingene er viktige opplæringsstillinger. Ordningen har også stor betydning i forhold til rekruttering til senere dommerstillinger.

Domstoladministrasjonen utvikler en sentral mal for opplæringen dommerfullmektiger skal tilbys og gjennomgå.

Domstoladministrasjonen etablerer e-læringstilbud for dommerfullmektigene.

Domstoladministrasjonen arbeider for å avvikle særordningen med dommerfullmektig I-stillinger ved Oslo tingrett. Justisdepartementet kontaktes for å utvirke endring av rundskriv G46/1999.

Domstoladministrasjonen initierer arbeid for endring av domstoloven § 55g annet og tredje ledd, slik at kompetansen som i dag ligger til Justisdepartementet skal ligge til Domstoladministrasjonen.

Domstoladministrasjonen arbeider for at også de øvrige lagmannsrettene etablerer den samme praksis med bruk av utredere som allerede er etablert i Borgarting lagmannsrett.

Det er et siktemål at andelen dommerfullmektigårsverk i dømmende stillinger i tingrettene i løpet av en 6 års periode ikke skal overstige 25 %.»

6.3 Regelutvalgets forslag til endringer i reglene om fullmakter

Regelutvalget har i rapport nr. 6 fra februar 2012 merknader til reglene om dommerfullmektigenes fullmakt. Utvalget mottok innspill om å oppheve kravet til særskilt fullmakt i domstoloven § 23 annet ledd. Utvalget bemerket:

«Etter Regelutvalgets oppfatning er det en god ordning at en dommerfullmektig de første månedene tildeles særskilt fullmakt for å gjennomføre hovedforhandling og avsi dom i den enkelte sak. Ordningen sikrer at dommerfullmektigens skikkethet til å gjennomføre en bestemt sak vurderes konkret. Dommerfullmektigen kan deretter tildeles alminnelig fullmakt når embetsleder vurderer at vedkommende er klar for det ansvaret.

En streng fortolkning av ordlyden i § 23 annet ledd kan tilsi at det kreves en selvstendig skriftlig fullmakt ved tildeling av særskilt fullmakt. Etter Regelutvalgets oppfatning synes det imidlertid å være vanlig praksis at den særskilte fullmakten anses å være gitt i det domstolleder eller avdelingsleder tildeler en konkret sak til dommerfullmektigen. Den særskilte fullmakten kommer da til uttrykk ved selve sakstildelingen, og dommerfullmektigen angir deretter at saken er behandlet etter særskilt fullmakt i rettsboken. Etter Regelutvalgets oppfatning er dette en forsvarlig og hensiktsmessig løsning, forutsatt at lederen foretar en reell vurdering av egnethet ved tildeling av den enkelte sak. Framgangsmåten er etter utvalgets oppfatning også i samsvar med loven.

På bakgrunn av innspillet fra sorenskriver Bjørnøy anbefaler regelutvalget at departementet vurderer hvorvidt ordlyden bør klargjøres slik at det går klart fram at den særskilte fullmakten etter domstoloven § 23 andre ledd ikke trenger å framgå av et selvstendig fullmaktsdokument.»

6.4 Utkast til bestemmelser om dommerfullmektiger

I utkastet er regler om dommerfullmektiger inntatt i § 4-2 og § 6-11. Utgangspunktet er at det fortsatt skal være dommerfullmektiger i tingrettene. Utkastet bygger videre på at tilsetting som dommerfullmektig er tilsetting i en opplæringsstilling og ikke som hjelpedommer. Dersom ordningen med dommerfullmektig I Oslo tingrett skal videreføres, bør det komme klart til uttrykk i lovteksten; dette er dels for å få en uttrykkelig hjemmel for unntak fra stillingsvernsreglene og dels på grunn av de prinsipielle innvendingene mot ordningen. Utkastet bygger på at ordningen med dommerfullmektig I ikke videreføres. På denne bakgrunn bygger utkastet også på at det er utelukket å oppnevne dommerfullmektiger som stedfortredere for domstolledere.

Den videre utvikling av dommerfullmektigordningen vil først og fremst skje i regi av domstoladministrasjonen og de tiltak som er nevnt i vedtaket fra 2010. Det foreslås derfor at kompetansen til å gi utfyllende bestemmelser overføres fra departementet til domstoladministrasjonen.

Det har vært reist spørsmål om endring av reglene om dommerfullmektigers bemyndigelse. Etter domstoloven § 23 annet ledd kan en dommerfullmektig ikke lede hovedforhandling eller avsi dom «uten etter særskilt bemyndigelse eller i uforutsette forfallstilfeller». Praktiseringen av bestemmelsen varierer, og den legger opp til en unødvendig formalisme. Det må i første rekke tilligge den dommer som har tilsyn med dommerfullmektigen å gi den nødvendige bemyndigelse og fullmakt. Tildeling av sak bør som et utgangspunkt bety at dommerfullmektigen skal behandle saken frem til den er avgjort i tingretten, det vil si forberede saken, lede hovedforhandlingen og avsi dom. Det er unntak fra dette som bør besluttes særskilt. Utkastet til bestemmelse bygger på en slik forenkling av ordningen med bemyndigelse.

7. Dommeres sidegjøremål

Bestemmelsene om dommeres sidegjøremål foreslås videreført uten endringer. Det er ikke kommet innspill som tilsier endringer i lovteksten.

8. Klage- og tilsynsordning for dommere

Utkastet viderefører dagens regler om klage- og disiplinærordning for dommere, med noen mindre redigeringsmessige endringer. I dagens lov er bestemmelsene inntatt i en avsluttende del, etter reglene om rettshjelpsvirksomhet. I utkastet foreslås det at reglene plasseres i lovens del med regler om dommere.

Det fremgår ikke uttrykkelig av loven om utvalget har adgang til å omgjøre et vedtak og om det kan treffes tilleggsavgjørelse, men det er i praksis lagt til grunn at dette kan skje.⁴ Dette er bare aktuelt i særlige tilfeller. Spørsmålet er om loven bør ha regler om dette eller om dette kan ivaretas av den generelle adgangen til å ta en sak opp til behandling av eget tiltak. I utkastet foreslås det at den alminnelige adgangen til å ta saker opp til behandling av eget tiltak også gjelder muligheten for fornyet vurdering, men er det aktuelt med endring til ugunst, må det skje innenfor de frister som gjelder for å ta klager opp til behandling etter utløpet av klagefristen.

Uttrykket «rettspleie» som brukes i § 236 kan for noen fremstå som gammelmodig. I forslaget er dette foreslått erstattet med uttrykket prosesslovgivning.

Tilsynsutvalget kan ikke behandle klager på lekdommere. Det foreslås at dette kommer klart frem i lovteksten ved å vise til at det kan treffes vedtak om disiplinærtiltak overfor fagdommere. En slik presisering er bare nødvendig for andre domstoler enn Høyesterett. Etter jordskiftelovreformen må også jordskiftedommere nevnes særskilt. Et alternativ til å nevne dem særskilt i domstolloven, er å presisere i jordskifteloven at tilsynsordningen gjelder for disse dommerne.

Det har vært spørsmål om å nedfelle etiske regler for dommere i formelle regler, men det har ikke ført frem. I stedet for formelle regler om dommeretikken, har man formulert prinsipper for dommeratferd. Ut fra reglenes karakter vil det fortsatt være praksis som skal utvikle og avklare kravene til god dommerskikk. Oppgaven med å trekke ut essensen av utvalgets praksis, vil da være overlatt til andre enn lovgiver, og kan i stedet skje i regi av dommerforeningen og andre. Spørsmålet om formalisering av disse normene står ikke i en annen stilling nå, og det foreslås derfor ingen endringer.

Tilsynsutvalget kan for øvrig uttale seg om hva som er god dommerskikk selv om det ikke gis kritikk eller advarsel. Dette viser utvalgets oppgave med å avklare og utvikle kravene til dommere, og adgangen brukes i praksis. Som innvending mot en slik praksis, er det vist til at slike uttalelser har blitt gitt i form av negativ omtale av dommeren, noe som kan oppleves som et disiplinærtiltak, selv om dommere ikke gis kritikk eller advarsel.⁵ Innvendingen retter seg først og fremst mot utvalgets praktisering av adgangen til å uttale seg om hva som er god dommerskikk og hvordan uttalelsene utformes, og tilsier ikke endringer i lovens bestemmelse.

Det har vært reist spørsmål om behov for endring av organiseringen av sekretariatet for tilsynsutvalget.⁶ Sekretariatet er i dag organisert under domstoladministrasjonen, samtidig som domstoladministrasjonen også har adgang til å bringe saker inn for utvalget. Det er også spørsmål om enkelte sider ved adgangen til overprøving av utvalgets avgjørelser. Disse spørsmålene ligger utenfor utredningens ramme og bør i så fall drøftes som ledd i en eventuell evaluering av endringene som følge av Domstolkommisjonens arbeid. Et spørsmål som da kan vurderes, er om det bør gjelde en særskilt overprøvingsadgang for disiplinærtiltak, for eksempel hvor dommere ilegges advarsler.

⁴ Jf. Bøhn s. 1029 med henvisning Tilsynsutvalgets avgjørelse 17. april 2009.

⁵ Bøhn s. 1021.

⁶ Den norske dommerforening – Synliggjøring av domstolenes uavhengighet. Notat april 2009 s. 12-15.

9. Dommerforsikring

9.1 Gjeldende rett

Domstolloven oppstiller en rekke vilkår for å være dommer. Brudd på disse bestemmelsene vil være en saksbehandlingsfeil som kan føre til at en avgjørelse må oppheves.⁷

Alle embetsdommere og medlemmer av forliksrådet må avgi forsikring om at de «samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter», jf. domstolloven § 60 jf. § 52 og Rt. 2012 s. 1035. Embetsdommeres forsikring skal sendes til domstoladministrasjonen. Forliksrådsmedlemmers forsikringer sendes til fylkesmannen. Eden skal bevisstgjøre dommerne om betydningen av dommerrollen og alvoret i dommerarbeidet. I Rt. 2012 s. 1035 uttales det om dommerforsikringen:

«Selve dommerforsikringen etter § 60 ... er en forsikring om at dommeren samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter, dømmes etter loven og sin samvittighet og ikke vike fra rett eller rettferdighet. Når dette løftet sammenholdes med de krav § 55 tredje ledd og dens forarbeider stiller til en dommers embetsførsel, finner jeg det klart at hva dommeren skal forsikre om, ikke er noe annet enn de embetsplikter vedkommende allerede er pålagt i kraft av loven. Forsikringen som sådan stifter altså ingen selvstendige plikter for dommeren. Det er mer tale om en ordensregel. I lys av dette må en dommer som ikke har avgitt forsikring, fortsatt bedømmes som domsmyndig. Dette leder til at retten må anses som «lovlig sammensatt» også når forsikring mangler.»

For embetsdommere kommer dommerforsikringen etter domstolloven § 60 jf. § 52 i tillegg til den ed som må avgis ved utnevning i embetet, jf. Grunnloven § 21 hvorefter den som utnevnes skal «sværge eller, hvis de ved Lov ere fritagne for Edsaflæggelse, høitideligen tilsige Konstitutionen og Kongen Lydighed og Troskab». Mandatet ber om en vurdering av om kravet til dommerforsikring bør fjernes for embetsdommere.

Med utgangspunkt i Rt. 2012 s. 1035 er rettsstilstanden at manglende forsikring ikke kan påberopes av partene som grunnlag for opphevelse av en avgjørelse, uansett om det er manglende forsikring avgitt av faste eller midlertidige fagdommere eller av meddommere.⁸

9.2 Noen merknader til utkastet

Utgangspunktet for utkastet er at det avgis ed i forbindelse med utnevning i embete som dommer. Dommerforsikringen er ment å vekke dommerens bevissthet om at dommergjerningen skal utføres i samsvar med de faglige og etiske krav som stilles til dommere. Med den tydeliggjøring av krav og forventninger til dommere som følger av lovens bestemmelser og gjennomføringen av dem, kan det ikke ses at en dommerforsikring vil ha noen nevneverdig prinsipiell, praktisk eller symbolsk betydning for embetsdommerne ut over det embetseden har. For embetsdommere må det være tilstrekkelig med én formalhandling i form av embetseden.

For midlertidige dommere og meddommere vil den tradisjonelle dommerforsikringen beholdes, men det kan være grunn til å drøfte en mulig modernisering av utformingen av dommereden, spesielt den som skal avgis av leddommere, sml. diskusjonen om «domared» i det svenske utkastet til ny domstollov, jf. SOU 2011:42 s. 269 flg.

⁷ Jf. Skoghøy s. 153 flg.

⁸ Jf. Skoghøy s. 157–158.

10. Rettsvitner

10.1 Gjeldende rett

I rettsmøter i straffesaker som holdes av en enkelt dommer og det ikke møter forsvarer eller representant for påtalemyndigheten, skal det være rettsvitne, jf. domstoloven § 31 første punktum. I andre saker hvor det holdes rettsmøte eller tvangsforretning av en enkelt dommer og det ikke møter prosessfullmektig for noen av partene, kan rettsvitne tilkalles hvis dommeren av særlige grunner finner det ønskelig, jf. domstoloven § 31 andre punktum. Nærmere regler om oppnevning av rettsvitner er inntatt i domstoloven § 102. Etter domstoloven § 51 skal det til rettsmøter i konsulretten tilkalles et rettsvitne, men det skal tilkalles ett eller to sakkyndige rettsvitner «når særskilt kyndighet finnes påkrevd».

Regler om oppnevning av rettsvitner, om tjenestetid, forsikring og rettsvitnets oppgaver er inntatt i §§ 101 og 103. Særlige regler om adgang til kombinasjon av verv som tolk og som rettsvitne er inntatt i §138, jf. også § 32 om at ektefeller m.m. ikke samtidig kan sitte i retten som rettsvitner «i andre tilfelle, enn § 102 siste ledd handler om».

10.2 Formålet med rettsvitneordningen. Spørsmål om endringer

Formålet med rettsvitneordningen er *for det første* å sikre bevis for hva som har vært forhandlet i retten.⁹ Rettsvitnene skal *for det andre* sikre at prosessen gjennomføres på riktig måte ved å bidra til å oppklare misforståelser og annet som måtte oppstå under rettsmøtet – de skal «nøye følge forhandlingene og gjøre oppmerksom på misforståelser eller feil i oppfatningen eller nedtegningen av det som foregår», og skal ved slutningen av rettsmøtet eller forretningen spørres om de har noe å bemerke», jf. domstoloven § 103 andre og tredje ledd. Men rettsvitneordningen *for det tredje* styrke domstolenes legitimitet og parters og publikums tillit til prosessen. I Ot.prp. nr. 41 (1980–81) s. 8–9 er det gitt en utførlig beskrivelse av bakgrunnen for rettsvitneordningen:

«Rettsvitneordningen har lang tradisjon i norsk rettsvesen. Allerede i Kristian V's Norske lov fra 1687 finnes bestemmelser om rettsvitner, idet oppgaven som medlem av lagretten i en del saker ble omgjort til en ren rettsvitnefunksjon samtidig med at sorenskriveren ble enedommer i vedkommende saker.

Ved domstoloven av 1915 ble antallet rettsvitner begrenset til to i hver sak, men noen nærmere begrunnelse for rettsvitneordningen ble ikke gitt. I 1932 ble antallet rettsvitner i den enkelte sak redusert til en (kravet om to rettsvitner ble likevel opprettholdt i visse saker). Det ble den gang uttalt:

«Det hovedhensyn som ligger bak ordningen med rettsvitner, er ønsket om å sikre bevis for hva der har vært forhandlet i retten, erfaringen har imidlertid vist, at det i praksis ytterst sjelden har vært behov for dette. Heller ikke etter innføringen av muntlig hovedforhandling og umiddelbar bevisførsel er det grunn til å anta at en sikring av beviset for rettsforhandlingene ved adgangen til en eventuell avhøring av rettsvitnene, har fått større praktisk betydning. Under enhver omstendighet er dette hensyn helt utilstrekkelig til å begrunne opprettholdelsen av et så tungvint og bekostelig apparat.» (Ot.prp.nr. 18 for 1932 s 5.)

Domstolsutvalget (oppnevnt ved kgl resolusjon 14 januar 1977) har i sin utredning om herreds- og byrettene i framtiden, NOU 1982 : 12, blant annet vurdert vår nåværende rettsvitneordning, som i det store og hele ikke har gjennomgått noen endringer etter 1932. Etter oppdrag av utvalget har advokat Einar Nordby laget en utredning om rettsvitneordningen. Denne særutredningen er overlevert departementet som utrykt vedlegg til utvalgets utredning.

⁹ Jf. Bøhn s. 99.

Utvalget anfører at den tradisjonelle begrunnelsen for rettsvitneordningen først og fremst har vært ønske om lekmannsrepresentasjon i rettspleien. Utvalget uttaler i den forbindelse:

«Historisk har vel forestillingen om at en lekmannsrepresentant burde være til stede for å påse at ikke embetsmannen gjorde seg skyldig i overgrep mot almuen, vært tillagt en viss vekt. Videre hadde rettsvitnet en viss formidlingsfunksjon mellom dommer og klient, blant annet ved å avhjelpe språkbarrieren, som nok var vesentlig større i tidligere tider enn i dag. Som følge av rettsvitneordningen har en rekke mennesker kommet i kontakt med rettsvesenet og derved erfart hvorledes det arbeider, og i neste omgang kunnet spre kunnskap og informasjon om rettsapparatet til bredere lag av folket.

De opplistede, tradisjonelle, argumentene har hatt særlig vekt i relasjon til de «egentlige» rettsvitner. Når det gjelder «uegentlige» rettsvitner vil dels andre argumenter være dominerende. Ved registreringsforretninger skal vitnet delta i den foreløpige verdsettelse av boaktiva som boregistratoren foretar, samtidig som det skal påse at registrator ikke forsyner seg av boaktiva, og eventuelt i neste omgang stå fram og vitne for at misligheter ikke fant sted. Ved enkelte tvangsforretninger, f.eks. utleveringsforretninger etter avbetalingsloven, må vitnet, eventuelt to vitner, om nødvendig bistå namsmannen ved verdsetting av avbetalingsgjenstanden. Ved sjøforklaringer skal vedkommende herreds- eller byrett settes med to sakkyndige rettsvitner. Med kravet til sakkyndighet sier det seg selv at disse vitner er tiltenkt en noe annen rolle enn de egentlige rettsvitner.

Den tradisjonelle begrunnelsen for den egentlige rettsvitneordningen står etter utvalgets syn svakt. Dette henger til dels sammen med den måten ordningen blir praktisert på. I den grad de enkelte herreds- og byretter bruker folk utenom dommerkontoret, som rettsvitne, dreier det seg gjerne om en mindre gruppe pensjonister. Det sier seg selv at verken nøytralitetskravet, ønsket om en viss lekmannskontroll med dommerne, informasjonsspredning om rettsvesenet eller bredest mulig lekmannsrepresentasjon kan bli tilfredsstillende ivaretatt med en slik praksis.

En vesentlig endret forutsetning ligger også i de siste årtiers utjevning av sosiale og språklige barrierer mellom dommerne og domstolenes klienter. Selv om det også i dag kan oppstå kommunikasjonsproblemer på grunn av forskjellige dialekter m.v., kan man neppe hevde at det er et vesentlig argument for oppretholdelse av rettsvitneordningen.» (s 122-123).

Utvalget konkluderer med at de tradisjonelle argumentene for rettsvitneordningen ikke kan tillegges særlig vekt i dag, slik ordningen praktiseres. På den annen side peker utvalget på at utviklingen kan ha skapt et nytt argument for rettsvitneordningen:

«Fra – historisk – å representere en viss garanti mot at dommeren øvet urett mot det rettsøkende publikum, er situasjonen i dag nærmest den motsatte, dvs. at dommeren kan føle behov for beskyttelse mot publikum. Nærmere bestemt kan dommerne ha et legitimt behov for å ha et vitne til stede som eventuelt kan avkrefte senere beskyldninger om misligheter fra dommerens side. Dette vil særlig være aktuelt ved rettsmøter med bare dommeren og én annen person til stede.» (s 123).

Domstolsutvalget går i sin utredning inn for å redusere bruken av rettsvitner. Samtidig foreslås en forenkling av framgangsmåten ved utvelgning av rettsvitner. Utvalget tar også opp godtgjørelsesspørsmålet. Dels foreslås en radikal heving av godtgjørelsen til rettsvitner (som i dag er kr 15 pr dag), og dels foreslås av prinsipielle grunner at ansatte ved dommerkontorer ikke skal ha krav på godtgjørelse for tjenester som rettsvitner i arbeidstiden.»

Regelutvalget tar i rapport nr. 2 fra mai 2009 opp spørsmålet om endringer i rettsvitneordningen. Bakgrunnen var innspill fra sorenskriveren i Nordmøre tingrett om å oppheve ordningen:

«Det er videre vist til at mange domstoler bruker saksbehandlere i domstolene som rettsvitner, og at ordningen medfører en ikke helt ubetydelig arbeidsbelastning for domstolene. Det kreves også administrasjon å sørge for at et rettsvitne er tilgjengelig til enhver sak.

... [E]t alternativ [kan] være å erstatte den obligatoriske ordningen med rettsvitne med en modell hvor siktede har rett til å ha en tredjeperson tilstede ved alle rettsmøter hvor siktede er alene med en dommer. Det kan oppstilles som en plikt for dommeren å gjøre oppmerksom på denne retten.»

Regelutvalget konkluderte med at rettsvitneordningen burde beholdes og bemerket:

«Rettsvitne har en nyttig funksjon i forhold til å kunne bidra til å avdekke eventuelle feil og misforståelser under rettsmøtet. Det kan i seg selv virke betryggende for siktede at det under rettsmøtet er en ekstra person i rommet i tillegg til dommeren. Også for dommeren kan rettsvitnets tilstedeværelse være betryggende, både med tanke på sikkerhet i forhold til senere anklager om feil/overgrep under prosessen. Ordningen sikrer bevis for det som skjer under rettsmøtet. Dette kan ha betydning i flere sammenhenger, blant annet i forbindelse med en eventuell senere klage til domstolen eller Tilsynsutvalget for dommere.»

10.3 Spørsmålet om rettsvitneordningen skal videreføres

Ordningen med rettsvitner kan som nevnt foran sies å bygge på tre hensyn. For det første hensynet til å sikre bevis for hva som har skjedd i rettsmøtet. For det andre et tillitshensyn til den som møter i retten. Dette andre hensynet er særlig knyttet til rettsmøter i straffesaker ved at det kan fjerne den usikkerhet og utrygghet som siktede kan oppleve i rettsmøtet ved at dommeren ikke er alene med siktede. For det tredje kan tilstedeværelsen av et rettsvitne fungere som et korrektiv for dommeren og bevisstgjøre denne om hvordan han opptrer i rettsmøtet. Med dette som utgangspunkt for vurderingen, bygger utkastet på at ordningen med rettsvitner ikke videreføres i ny domstollov. Det foreslås i stedet at personer kan delta i rettsmøter dersom retten finner det nødvendig, uten at det er personer som skal fungere som vitner om at prosessen har gått riktig for seg. Funksjonen som rettens hjelper fremstår som mer praktisk enn funksjonen som rettens vitne.

I dagens samfunn fremstår rettsvitneordningen som en uhensiktsmessig metode for å sikre bevis for det som har skjedd i rettsmøtet. Bevissikringshensynet kan ivaretas ved bruk av lyd- og bildeopptak fra forhandlingene. Dette vil som utgangspunkt være sikrere kilder til hva som fant sted i rettsmøtet enn et rettsvitnes beskrivelse og erindring.

Et rettsvitne skal imidlertid ikke bare være en kilde til oppklaring av hva som har skjedd under møtet. Rettsvitnet skal også bidra til å oppklare feil og misforståelser mens saken behandles, det vil si sikre at saken får en betryggende behandling og kunne fungere som et korrektiv til dommeren. En dommer kan også av andre grunner se det som fornuftig at det under rettsmøtet er andre personer til stede. Slike behov kan ivaretas av at det deltar noen av rettens funksjonærer, uten at den som skal delta behøver være rettsvitne. Dette vil da være en del av funksjonærenes arbeidsoppgaver. Hvorvidt det skal tilkalles en saksbehandler for å delta i rettsmøtet sammen med dommeren, vil bero på skjønn. Hensynet til den som skal møte i retten kan ivaretas gjennom adgang til å stille med en bisitter.

Man står da igjen med hensynet til siktede i straffesaker, som regelutvalget er inne på i merknadene gjengitt foran. Dette er aktuelt i rettsmøter hvor siktede ikke har krav på forsvarer. Som påpekt i innspillet fra Nordmøre tingrett, er det spørsmål om dette best kan ivaretas ved at siktede har rett til å kreve at en tredjeperson er til stede.

Lovgivningen har bestemmelser om bruk av sakkyndige rettsvitner, jf. domstolloven § 51 annet ledd annet punktum og gjeldsordningsloven § 4-7 annet ledd annet punktum. Når rettsvitner deltar fordi de har nødvendig sakkyndighet, får det mer karakter av medhjelper for den som leder rettsmøtet eller har som formål å tilføre sakkyndighet til domstolen, enn å være en observatør som skal bidra til at dommeren går frem på riktig måte. Formålet med rettsvitnet er da ikke forankret i bevishensyn. For disse rettsvitnene bør dagens regler heller erstattes av særbestemmelser for disse tilfellene.

11. Almennelige regler om domsmyndighet

Domstoloven har regler om noen sider ved domsmyndigheten. Bestemmelsene gjelder dels forholdet mellom de enkelte domstolene og betydningen av at det etter at en sak er brakt inn for domstolen, skjer endringer som ville hatt betydning for rettens adgang til å behandle saken.

Domstolovens regler om domsmyndighet henger sammen med og supplerer regler om domsmyndighet i rettergangslovene for øvrig. I utkastet er det foreslått å beholde bestemmelsen som korte, prosessuelle veivisere. Dersom domstoloven skal begrenses til regler om domstolens organisering og personell, kan bestemmelsene overføres til prosesslovgivningen som bestemmelser i ulike deler av tvisteloven og straffeprosessloven.

12. Rettsanmodninger og notarialforretninger

12.1 Rettsanmodninger

12.1.1 Generelt

Utkastet foreslår at reglene om bevisopptak og andre rettsanmodninger videreføres i ny domstollov, og i hovedsak med samme struktur som i dag. Dette foreslås inntatt som et eget avsnitt om «Rettsanmodninger».

I tillegg til alminnelige regler om domstolenes adgang til å foreta bevisopptak, har kapittelet regler som henger sammen med det interne forholdet mellom norske domstoler, om offentlige organers adgang til å begjære bevisopptak og begjæring om bevisopptak for eller fra utenlandske domstoler mv.

Domstolens adgang til å foreta bevisopptak i saker som er til behandling, reguleres av tvisteloven og straffeprosessloven. Et alternativ ville da være å utelate regulering som overlapper med bevisreglene i prosesslovgivningen ellers. På den annen side vil korte bestemmelser om utgangspunktet om bevisopptak i saker for domstolene fungere som en opplysning om den øvrige reguleringen av bevisopptak i andre rettskretser og tjene som grunnlag for bevisopptak i forvaltningssaker.

For bestemmelsen i § 43 annet ledd om offentlige organers adgang til å begjære bevisopptak i forvaltningssaker, er et alternativ til den generelle reguleringen i domstoloven å innta bestemmelser om dette i forvaltningsloven, for eksempel i form av en generell hjemmel eller fullmaktsbestemmelse om slik regulering, eller at det presiseres i den særlov som oppretter granskningskommisjonen mv. En del særlover viser allerede i dag direkte til tvisteloven i stedet for domstoloven. I utkastet foreslås det at bestemmelsen videreføres fordi den knytter seg til domstolenes virksomhet.

12.1.2 Foreleggelse for EFTA-domstolen

Domstoloven § 51a gjelder adgangen til å forelegge tolknings spørsmål for EFTA-domstolen og er en oppfølging av EØS-avtalen artikkel 108. Formuleringen «norsk domstol» må ses i sammenheng med omfangsbestemmelsen i § 1-1 jf. § 1-2. Dermed har både alminnelige domstoler og spesialdomstoler adgang til å forelegge tolknings spørsmål for EFTA-domstolen.

Bestemmelsen bryter likevel med virkeområdet for domstoloven. Gjennom presiseringen i annet ledd gjelder bestemmelsen også for organer som ikke er nevnt i § 1-2, men som er domstoler i traktatens forstand. Slike organer kan derfor forelegge tolknings spørsmål for EFTA-domstolen. Bestemmelsen kan enten videreføres i domstoloven, med en særregel om virkeområdet i annet ledd, eller det kan vises til domstolovens bestemmelse i den loven som oppretter tvisteløsningsorganet. Det vil kreve en avklaring av hvilke organer som er domstoler i traktatens forstand. Et tredje alternativ er å innta i

EØS-loven. Samtidig har bestemmelsen naturlig sammenheng med regler om rettsanmodninger, og bør inntas sammen med dem. I en slik situasjon foreslås det å videreføre dagens bestemmelse.

12.2 Reglene om notarius publicus

Etter lov nr. 12/2002 om notarius publicus hører «notarialforretninger» under tingretten, jf. § 1 første ledd, og dommerne har status som notarius publicus. I § 1 annet ledd flg. er det særregler om notarius publicus på Svalbard og i utlandet, og med hjemler for forskrifter om å gi andre notarialmyndighet og om delegasjon av notarialmyndighet.

Notarialforretning er «utførelsen av de oppgaver som er tillagt notarius publicus i lov eller forskrift, blant annet å foreta vigsler og registreringer av partnerskap, opptak veksel- og sjekkprotester og gi notarialbekreftelser, herunder bekreftelse av underskrift og rett kopi», jf. § 2 jf. § 3.

Notarialforretningene er ikke tradisjonell dømmende virksomhet, men har likhetstrekk med regler om bevisopptak, sml. Erik Elstads hovedkonklusjoner i vedlegg til Ot.prp. nr. 81 (2000–2001) s. 29–30. Ordningen ble da også tidligere regulert av lov om rettergangsordningens ikrafttreden § 6 flg., jf. Ot.prp. nr. 81 (2000–2001) s. 22. Så fremt domstoloven har regler om domstolenes virksomhet i sin alminnelighet, er det naturlig å innta reglene om notarialforretninger i domstoloven.

I ny domstollov kan reglene om notarius publicus tydeliggjøres på to måter: Et alternativ er at reglene løftes frem gjennom en henvisning fra domstoloven til lov om notarius publicus, for eksempel i en innledende bestemmelse om domstolenes oppgaver. Et annet alternativ er at reglene lov om notarius publicus innarbeides som et eget avsnitt eller eget kapittel i domstoloven. Utkastet bygger på at reglene innarbeides i domstoloven.

En innarbeidelse reiser to spørsmål: Det ene spørsmålet er hvor bestemmelsene skal plasseres i loven. Det andre spørsmålet er om lovens bestemmelser fullt ut skal innarbeides eller om deler av reguleringen kan overføres til forskriftsnivå.

Dersom reglene innarbeides i domstoloven, bør de plasseres sammen med reglene om rettsanmodninger. Grunnen er at disse bestemmelsene gjelder domstolsarbeid som ikke nødvendigvis knytter seg til rettergang. Det foreslås derfor at reglene plasseres etter reglene om rettsanmodninger. Innarbeidelse av bestemmelsene i domstoloven bryter i utgangspunktet med lovens virkeområde gjennom definisjonen av hvem som er notarius publicus på Svalbard og i utlandet. På samme måte som bestemmelsen om foreleggelse for EFTA-domstolen, er denne utvidelsen innenfor det akseptable.

Spørsmålet om hvor omfattende lovreguleringen skal være, kan det være delte meninger om. I den danske retsplejeloven er notarialforretninger bare nevnt som en oppgave som hører under byrettene og deretter bestemmes det at justisministeren kan gi nærmere regler om notarialforretninger, jf. retsplejeloven § 11 stk 2 nr. 4 og stk. 3. I tillegg kommer bestemmelsen i § 19 stk 3 om adgangen til å delegere myndighet til å utføre notarialforretninger til andre ansatte ved domstolen. En slik kortfattet formulering av ordningen med notarius publicus gjør loven mindre brukervennlig. Det er i utkastet ikke gjort vesentlige forkortelser av bestemmelsene fra lov om notarius publicus.

13. Inhabilitet

13.1. Oversikt over gjeldende bestemmelser

13.1.1 Innledning

Domstoloven kapittel 6 har regler om inhabilitet («Ugildhet»). Ingen kan være dommer i en sak dersom dommeren har en særlig tilknytning til saken eller noen som opptrer i saken, eller om det for øvrig foreligger særlige grunner som tilsier at dommeren fratrer ved behandlingen av saken.

Bestemmelsene gjelder for dommere, men enkelte habilitetsgrunner er også gitt anvendelse for utredere, protokollsekretærer mv., jf. § 110.

13.1.2 Inhabilitetsgrunnene

Etter domstoloven § 106 er en dommer inhabil på grunn av bestemte former for tilknytning til partene eller til saken, eller til noen som opptrer i saken. Også bestemmelsen i § 107 er en regel om inhabilitet på grunn av tilknytning til saken. Bestemmelsene i § 106 og § 107 suppleres av § 108 om såkalt relativ inhabilitet. For dommerfullmektiger gjelder en særskilt regel om avledet inhabilitet, det vil si at dommerfullmektigen som utgangspunkt ikke kan behandle en sak dersom domstolens leder eller den dommer som har tilsyn med dommerfullmektigen er inhabil, jf. domstoloven § 109.

Bestemmelsen i § 32 om at ektefeller, barn m.v. ikke samtidig må sitte i retten som dommere, rettsvitner eller lagrettedmedlemmer, kan dels ses som en regel om rettens sammensetning og dels som en regel om inhabilitet, men da på grunn av tilknytning til en dommer som deltar i saken.

Domstolovens regler om inhabilitet suppleres av bestemmelser i prosesslovgivningen om tilfeller hvor dommere er avskåret fra å delta i behandlingen av en sak, slik som reglene om at den dommer som har deltatt i rettsmekling skal fratre ved den videre behandling av saken og at en dommer som har vært med på å avsi en avgjørelse som er besluttet gjenåpnet, normalt ikke skal delta ved den nye behandlingen av saken, jf. tvisteloven §§ 8-7 og 31-8 sjette ledd.

Utkastet bygger på at domstoloven bør inneholde de generelle regler om inhabilitet. Saksspesifikke inhabilitetsgrunner som i dag fremgår av bestemmelser i tvisteloven og annen lovgivning, foreslås beholdt der. De habilitetsspørsmål som i straffesaker knytter seg til betydningen av avgjørelser som treffes forut for hovedforhandling, bør vurderes i forbindelse med revisjon av straffeprosessloven.

13.1.3 Saksbehandlingsregler

Domstoloven kapittel 6 har enkelte bestemmelser om behandlingsmåten for inhabilitetsspørsmål.

Etter domstoloven § 111 må en part som vil kreve at noen skal fratre på grunn av inhabilitet, fremsette begjæring om dette så snart han blir kjent med de forhold som begrunner kravet.

Bestemmelsen har formelt sett også betydning for spørsmålet om det foreligger inhabilitet: Det er i § 111 annet ledd presisert at utelukkelse ikke kan kreves etter § 108 dersom parten har innlatt seg i forhandlinger i retten til tross for at han var kjent med de forhold som kunne begrunne inhabilitet etter § 108. Presiseringen i annet ledd må imidlertid ses i sammenheng med senere praksis. § 111 tredje ledd regulerer begjæringens form og innhold; den kan fremsettes muntlig eller skriftlig, og «skal» angi de grunner det støttes på.

Er enedommer eller leder av retten inhabil etter §§ 106 og 107, kan vedkommende treffe de nødvendige avgjørelser, jf. domstoloven § 112. For andre dommere og for funksjonærer gjelder at de skal gi melding til rettens leder. For inhabilitet etter § 108 følger det av § 113 at dommere i slike tilfeller skal ta forholdet opp med partene dersom det må antas at omstendighetene ikke er alminnelig

kjent. Dersom retten har flere medlemmer, skal forholdet tas opp med rettens leder, som deretter beslutter hva som skal gjøres. Ved oppstart av forhandlingene skal lagrettemedlemmer og meddommere gjøres oppmerksom på inhabilitetsreglene, jf. domstoloven § 115.

Utgangspunktet er også at ingen dommer skal være med på avgjørelsen av om han selv er inhabil. Dette gjelder bare så fremt retten likevel er domsfør, eller dersom annen dommer i samme domstol kan tilkalles uten vesentlig ulempe eller utgift, jf. domstoloven § 116. Adgangen til å avgjøre spørsmålet i særskilt rettsmøte reguleres i § 117. Det er der også regler om adgangen til å forelegge inhabilitetsspørsmålet for overordnet domstol. Regler om saksbehandlingen og om avgjørelsesform er inntatt i § 118. Dersom en part krever at alle eller de fleste dommerne ved en domstol skal vike sete, kan den nærmest overordnede domstol beslutte at saken skal overføres til en annen domstol, jf. domstoloven § 119.

I tillegg til lovens bestemmelser om avgjørelsesmåte kommer den rent administrative vurdering i forbindelse med fordeling av saken blant dommerne. Ved fordeling av saker er det rom for praktisering av «mer-inhabilitet», det vil si at saken ikke tildeles en dommer hvor det kan være grunn til vurdering av habilitet, uten at en slik innsigelse ville ført frem.

13.2 Regelutvalgets vurderinger

Regelutvalget har i rapport nr. 6 fra februar 2012 tatt opp spørsmålet om i hvilke tilfeller habilitetsspørsmålet må avgjøres av domstolleder og i hvilke tilfeller dette kan avgjøres av andre dommere. Bakgrunnen var et innspill fra Bergen tingrett, og det uttales i rapporten:

«Jeg har forstått det slik at domstolleder må avgjøre spørsmål om inhabilitet for rettens formann og meddommere, når spørsmålet reises før rett settes og i de tilfeller hvor hjemmelen er § 108, men ikke §§ 106 og 107, se vedlagte utsnitt av rutine for Bergen tingrett. Det er antakelig gode grunner for at sorenskriver bør ta standpunkt til inhabilitet for rettens formann, men de samme grunner gjør seg neppe gjeldende for meddommerne. Kan dere vurdere innspill til regelendring på dette, slik at rettens formann (ikke i betydningen domstolens leder) kan avgjøre disse tilfellene, og ikke sorenskriver?»

Rutine:

- *Inhabilitet etter domstoloven § 106 og § 107 - for eksempel slektskap til tiltalte eller fornærmede - avgjøres før hovedforhandlingen ved beslutning og avgjørelsen tas av en dommer (ikke nødvendigvis sorenskriveren), jf. domstoloven § 91.*
- *Inhabilitet etter domstoloven § 108 - "særegne omstendigheter foreligger som er skikket til å svekke tilliten til hans ugildhet" - avgjøres før hovedforhandling ved kjennelse og avgjørelsen tas av sorenskriveren, jf. domstoloven § 117 annet ledd.*

Regelutvalget er enig i den generelle forståelsen av reglene i sorenskriver Bjørnøys innspill til regelutvalget. Utenfor rettsmøte avgjøres spørsmålet om inhabilitet for en meddommer av en dommer som ikke nødvendigvis er embetsleder etter domstoloven § 91. Spørsmålet om inhabilitet etter § 108 eller for rettens leder etter §§ 106 og 107, avgjøres av embetsleder etter § 117 annet ledd.

Regelutvalget er enig i at spørsmålet om habilitet etter § 108 for andre enn rettens leder bør kunne avgjøres av andre enn embetsleder også utenfor rettsmøte, slik at eksempelvis saksforberedende dommer kan ta stilling til spørsmålet. Dersom habilitetsspørsmålet gjelder en embetsdommer som skal være rettens leder, finner regelutvalget det mest naturlig at beslutningskompetansen ligger til embetsleder.»

13.3 Noen utgangspunkter for utkastet

Domstoloven kapittel 6 har regler av ulik karakter. Grovstrukturen i kapittelet kan videreføres i ny lov. Det vil i korte trekk si en inndeling i bestemmelser om inhabilitetsgrunner, enkelte særregler om virkeområde og saksbehandlingsregler. Målet må være at det skal være lett å orientere seg i bestemmelsene. Saksbehandlingsreglene kan være klarere. De materielle nyheter og endringer har liten reell betydning, men er gjort for at praktiske løsninger skal komme til uttrykk i lovteksten.

De omstendigheter som fører til inhabilitet er angitt i dagens §§ 106–108. Oppregningen går fra det konkrete til den generelle normen om inhabilitet dersom det foreligger særegne omstendigheter. Denne rekkefølgen foreslås videreført i ny lov. Det foreslås at den generelle normen i § 108 fortsatt skal være en egen lovbestemmelse, jf. også merknadene nedenfor.

Domstoloven § 107 er en særbestemmelse som minner om oppregningen i § 106, men dagens formulering gjør det vanskelig å innplassere den. Det er en bestemmelse om hvilket arbeid som er uforenlig med å være dommer i saken. Bestemmelsen i § 107 første ledd er tungt formulert: Det slås der fast at den som er dommer eller lagrettemedlem ikke kan være sakkyndig i saken. Det er ikke umiddelbart lett å få tak på hvilken betydning dette har for arbeidet som dommer. For reguleringen i domstoloven er det det motsatte som er av interesse: Den som har gjort tjeneste som sakkyndig i saken, enten det er ved behandlingen i samme instans eller i underinstansen, skal ikke senere gjøre tjeneste som dommer. Den motsatte regel – at den som har vært dommer i saken, ikke senere kan oppnevnes som sakkyndig i samme sak, er en bestemmelse som passer bedre i tvisteloven kapittel 25 og straffeprosessloven kapittel 11. Domstolovens regel foreslås formulert slik at bare regulerer det som er relevant for arbeidet som dommer.

Inhabilitetsreglene gjelder som utgangspunkt den som skal være «dommer» i saken, det vil si medlemmene av retten som treffer eller er med på å treffe avgjørelser. I samsvar med definisjonen i utkastets § 1-3 omfatter det fagdommere og lekdommere. Det betyr også at bestemmelsene gjelder i rettergang eller når dommere utfører oppgaver i tilknytning til rettergang. For tilfeller hvor dommere utfører oppgaver som notarius publicus, er det presisert i bestemmelsene i det kapittelet at det er forvaltningslovens regler som gjelder.

Virkeområdet for habilitetsreglene utvides ved bestemmelsen i § 110. Etter denne bestemmelsen skal enkelte av inhabilitetsbestemmelsene i § 106 også gjelde for utredere, protokollførere, stevnevitner mv. Denne utvidelsen av virkeområdet tilsier at bestemmelsene om inhabilitet inngår som en del av de generelle kravene til domstolens virksomhet, og ikke som et underkapittel av de bestemmelser som gjelder for dommere eller rettens sammensetning.

Den overordnede normen om kravet til habilitet er domstoloven § 108 sammenholdt med grunnkravet til upartiskhet og uavhengighet i EMK artikkel 6 nr. 1. Domstoloven § 108 er en skjønsmessig og dynamisk bestemmelse. Praktiseringen av bestemmelsen har gjennomgått en utvikling over tid hvor habilitetskravene har blitt skjerpet. Et spørsmål i forbindelse med lovrevisjonen er om bestemmelsen kan gjøres mer tilgjengelig. Rettspraksis har i noen tilfeller praktisert § 108 slik at det nærmer seg en absolutt inhabilitetsgrunn, for eksempel at den dommer som i straffesaker har avsagt kjennelse om rettshåndhevelsesarrest (straffeprosessloven § 172), ikke kan være dommer i den senere hovedforhandlingen. Denne inhabilitetsgrunnen kunne vært inntatt i oppregningen av tilfeller hvor dommere må fratres på grunn av tidligere befatning med saken. En bestemmelse om inhabilitet i slike tilfeller er inntatt i den danske retsplejeloven § 60 stk. 3. Også for dommere som mekler i saker etter barneloven kan det hevdes at slik befatning med saken kunne vært angitt som utelukkelsesgrunn. Når utkastet ikke har noen regulering av slike tilfeller, er det fordi de er saksspesifikke, mens utkastet

bygger på videreføring av de generelle habilitetsregler. De regler som etter sikker praksis gjelder for bestemte sakstyper, bør eventuelt innarbeides i de regler som gjelder for behandlingen av saken.

Når det ses bort fra tilfeller hvor § 108 har blitt praktisert slik at den fører til inhabilitet i typetilfeller, er det spørsmål om bestemmelsen kan gjøres mer tilgjengelig. Utkastet bygger videre på at vurderingstemaet er om det foreligger særlige forhold («særegne omstendigheter»). Spørsmålet er om det i tillegg til dette overordnede temaet bør inntas momenter til vurderingen. I § 108 annet punktum jf. § 111 er det særregel om betydningen av at parten har påberopt inhabilitet etter § 108 og at dette ikke kan påberopes etter at parten har møtt og forhandlet. Bestemmelsen i § 111 har liten praktisk betydning, jf. Rt. 2011 s. 1133. Betydningen av at det er reist innsigelse inngår uansett som moment i vurderingen. Kravet til at det må foreligge «særegne omstendigheter» har blitt praktisert nært opp til vurderingstemaet etter EMK artikkel 6, hvor det opereres med en objektiv og subjektiv test. Den subjektive testen er i korte trekk om det kan påvises at dommeren faktisk har opptrådt partisk. Den objektive testen bygger på en vurdering av dommerens ulike oppgaver under behandlingen av saken og på hvordan dommeren har opptrådt.¹⁰ I utkastet foreslås det at dette vurderingstemaet kan fremgå av lovteksten. Bestemmelsen om relativ inhabilitet kan ikke bli en klar og presis bestemmelse, men det kan sies litt mer i lovteksten om hovedtrekkene i vurderingen. Spørsmålet om dommeren må fratres fordi det foreligger særlige forhold, må bygge på om dommerens tilknytning til saken eller partene eller opptreden for øvrig er egnet til å skape tvil om dommerens upartiskhet og uavhengighet.

14. Lekdommere – utvalg og trekning

14.1 Generelle merknader

Det lovtekniske skillet mellom reglene om utvalg og trekning foreslås videreført og at bestemmelsene plasseres i umiddelbar sammenheng.

Bestemmelsene gjelder lekdommere - både meddommere og medlemmer av lagretten. I Juryutvalgets utredning NOU 2011:13 er det fremmet forslag om endringer i domstollovens regler om medlemmer av lagretten. Utvalget var delt i to fraksjoner – en som ville videreføre lagretten og en som ville innføre meddomsrett også i lagmannsretten. Lagrettefraksjonen foreslår endringer i domstolloven §§ 52, 87, 93 annet ledd, 107 og 108. Det foreslås at lagrettemedlemmer skal omfattes av definisjonen av dommer i § 52, med , tilhørende tekniske endringer som følge av dette i §§ 107 og 108. Det foreslås også endringer av antall lagrettemedlemmer som skal trekkes til hver sak og adgangen til på kort varsel å tilkalle ytterligere lagrettemedlemmer. Meddomsrettsfraksjonen foreslår å oppheve lagretteordningen og erstatte den med meddomsrett i lagmannsretten. Det foreslås å oppheve § 87, 88 fjerde ledd og § 93 annet ledd, og foreta de nødvendige endringer og tilføyelser i §§ 85, 86, 90, 91, 95 og § 105a.

Det er usikkert om det vil bli gjort endringer i lagretteordningen. Utkastet tar utgangspunkt i dagens regulering, men ved utforming av utkastet er det sett hen til at det kan komme endringer som følge av juryutvalgets arbeid. Det foreslås en lovteknisk og begrepsmessig endring i en ny lov: I definisjonen av dommere foreslås det å fjerne presiseringen om at lagrettemedlemmer ikke kalles dommere. Utkastet bygger på at lekdommere er dommere, men de kalles lagrettemedlemmer når lagmannsretten settes med lagrette og meddommere i andre tilfeller hvor lekdommere tiltrer retten. De regler som ellers gjelder for dommere, vil gjelde for begge kategorier av lekdommere. Det er da ikke nødvendig med lagrettemedlemmer som eget alternativ i habilitetsbestemmelsene, og reglene om rettergangsstraff

¹⁰ Se særlig Harris m.fl., *Law of the European Convention on Human Rights* (2014) s. 450 flg.

vil gjelde på samme måte som for meddommere. I utkastet skilles det bare mellom lekdommere når det er behov for. Når loven bruker uttrykket lekdommer sikter det både til de som gjør tjeneste i lagretten og de som gjør tjeneste som meddommere. Lekdommer er da motstykket til fagdommer, som er faste og midlertidige dommere utnevnt etter reglene i utkastets kapittel 6.

Spørsmålet om endringer i reglene om meddommere har sitt grunnlag i et omfattende innspill fra Borgarting lagmannsrett og som er omtalt i Regelutvalgets rapport nr. 4 fra september 2010. Innspillene fra Borgarting lagmannsrett omtales fortløpende i merknadene nedenfor.

14.2 Utelukkelse på grunn av stilling

14.2.1 Gjeldende rett

Domstoloven § 71 utelukker bestemte yrkesgrupper fra valg til meddommerutvalgene. Dette er:

1. Stortingets representanter og vararepresentanter,
2. statsrådets medlemmer, statssekretærer, statsrådenes personlige politiske rådgivere og ansatte ved Statsministerens kontor,
3. fylkesmenn og assisterende fylkesmenn,
4. utnevnte og konstituerte dommere og ansatte ved domstolene,
5. ansatte ved påtalemyndigheten, i politiet og kriminalomsorgen og personer som er tildelt begrenset politimyndighet,
6. ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og Domstoladministrasjonen og dens styre,
7. ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Fængselsskolen,
8. praktiserende advokater og advokatfullmektiger,
9. kommunens administrasjonssjef (medlemmene av kommunerådet i kommuner med et parlamentarisk styringssystem) og andre kommunale tjenestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget.

Bestemmelsen ble endret og oppregningen utvidet i 2007, jf. endringslov 38/2007 og Ot.prp. nr. 22 (2006–2007). Endringslov 47/2010 tilføyde tillegget om begrenset politimyndighet i § 71 nr. 5, jf. Rt. 2009 s. 1681 og Prop 116 L (2009–2010).

Reglene om utelukkelse bygger ivaretar hensynet til domstolens uavhengighet og upartiskhet. Det er først og fremst offentlig tjeneste som er utelukkelsesgrunn, ved at personer som gjør tjeneste for lovgivende, utøvende eller dømmende makt er utelukket fra valg. I tillegg til unntaket for personer med tilknytning til lovgivende og utøvende myndighet, er det også gjort unntak for utnevnte og konstituerte dommere, ansatte ved domstolene og for praktiserende advokater og advokatfullmektiger. Unntaket for dommere er begrunnet i skillet mellom lekdommere og fagdommere, og å unngå at vervet som lekdommer skulle gå ut over fagdommerens embetsgjerning, jf. NOU 2002:11 s. 54. Unntaket for advokater er begrunnet i «ønsket om å skille dommerrollen og prosessfullmektigrollen», jf. NOU 2002:11 s. 56. Mens unntaket for dommere, stortingsrepresentanter og ansatte i politi og påtalemyndighet bygger på hensynet til domstolens upartiskhet og uavhengighet, er advokatunntaket mer begrunnet i muligheten for sviktende rolleforståelse.

14.2.2 Endringsforslag

14.2.2.1 Innledning

Det er i mandatet reist spørsmål om andre stillingsgrupper bør utelukkes fra valgeregelen. To grupper er nevnt i mandatet: Tolltjenestemenn og pensjonerte politi- og lensmenn. Spørsmålet er om det er forhold ved disse persongruppene som tilsier at utelukkelsesregelen også bør gjelde for dem.

14.2.2.2 Regelutvalgets drøftelser

I Regelutvalgets rapport nr. 4 fra september 2010, tar utvalget opp spørsmålet om utvidelse av gruppen av tjenestemenn som er utelukket fra valg:

«I innspillet til utvalget anbefales det å vurdere om også tolltjenestemenn bør tas med i oppregningen i domstolloven § 71. Bakgrunnen for forslaget er at det mellom mange tolltjenestemenn og polititjenestemenn er et nært kjennskap og samarbeid. Det kan være et problem at tolltjenestemenn er meddommere i straffesaker hvor polititjenestemennene som de samarbeider/ har samarbeidet med er inne i saken som vitner. Samarbeidet mellom etatene medfører at dette kan være et problem også i de tilfeller der det ikke er direkte kjennskap mellom politivet og meddommeren. Publikum er også kjent med samarbeidet mellom politiet og tollvesenet, og en del skiller vel heller ikke mellom etatene. På denne bakgrunn, og for å unngå hver gang å måtte vurdere forholdet opp mot domstolloven § 108, bør det vurderes om tolltjenestemenn skal inntas blant de stillingsgrupper som nevnes i domstolloven § 71.

Regelutvalget anbefaler at forslaget følges opp. Dersom departementet går videre med forslaget, bør det samtidig vurderes hvorvidt det også er andre grupper med nært samarbeid med/ tilknytning til politiet som bør utelukkes fra valg. Forholdet til pensjonerte politi- og lensmenn bør eksempelvis vurderes.»

14.2.2.3 Forslag til endring

14.2.2.3.1 Tolltjenestemenn

Tolltjenestemenn nevnes ikke i oppregningen, og er heller ikke omtalt i NOU 2002:11 eller Ot.prp. nr. 22 (2006–2007). I NOU 2002:11 s. 55 uttales det om bakgrunnen for at ansatte ved politi og påtalemyndighet er utelukket fra valg:

«Hensynet bak reglene ... om utelukkelse av tjenestemenn ved påtalemyndigheten, politiet og fengslene, er dels faren for inhabilitet i straffesaker, og dels de nevnte tjenestemenns tilknytning til påtalemyndigheten. Disse hensynene kan gjøre seg gjeldende ikke bare for de som direkte hører til påtalemyndigheten etter straffeprosessloven § 55 eller har politimyndighet i politilovens forstand ..., men også for funksjonærene som arbeider ved påtalemyndigheten, politiet og fengslene. Om funksjonærene er utelukket pr. i dag er usikkert. Funksjonærer ved den sivile virksomheten ved lensmannskontorene må antakelig anses som valgbare.

Hensynene bak reglene om utelukkelse av tjenestemenn gjør seg etter utvalgets syn gjeldende for andre ansatte ved påtalemyndigheten, politiet og fengslene i så sterk grad at disse bør være utelukket. Særlig gjelder det funksjonærer som arbeider med politisaker. Men fordi det ikke alltid er klare grenser mellom sivile og politimessige gjøremål, og fordi man, som utvalget tidligere har påpekt, bør søke å unngå tvil om retten er lovlig besatt, bør imidlertid alle ansatte ved påtalemyndigheten, politiet og fengslene være utelukket. Dette gjelder også de som utelukkende har sivile arbeidsområder. Dette overensstemmer for øvrig med de danske reglene, jf retsplejeloven § 70 og punkt 6.5.2.1 ovenfor.

Også for ansatte i Kriminalomsorg i frihet, ansatte ved Politihøgskolen og Fængselskolen og for studentene der, vil utvalget hevde at faren for inhabilitet er større enn vanlig og at tilknytningen til påtalemyndigheten er sterk. Utvalget foreslår derfor at også disse skal utelukkes fra valg.»

Det var under lovforberedelsen diskusjon om studenter og ansatte ved Politihøgskolen burde utelukkes. Om dette uttales det i Ot.prp. nr. 22 (2006–2007) s. 52:

«Studentene ved Politihøgskolen og Fængselskolen har en betydelig del av sin utdanning i praktisk politi- og fængselsarbeid. Et stykke på vei er de dermed likestilt med ansatte i politi- og fængselsvesenet, som jo er utelukket etter dagens regler. Dette tilsier at også studentene skal utelukkes. Også en del av de ansatte ved skolene vil ha tett kontakt med praktisk politi- og fængselsarbeid. Rent administrativt personale er det isolert sett ikke grunn til å utelukke. Regelverket blir imidlertid komplisert og lite oversiktlig dersom en skal skille mellom de to gruppene av ansatte. På samme måte som for ansatte i domstolene, Justisdepartementet og så videre, foreslår departementet derfor at alle ansatte ved de to skolene skal være utelukket fra valg.»

Tollmyndighetenes oppgaver er på noen punkter sammenlignbare med politimyndighet. Spørsmålet om denne gruppen tjenestemenn bør utelukkes fra valg, er omtalt i Regelutvalgets rapport nr. 4 fra september 2010. Utvalget foreslår at denne gruppen skal utelukkes fra valg og uttaler:

«Bakgrunnen for forslaget er at det mellom mange tolltjenestemenn og polititjenestemenn er et nært kjennskap og samarbeid. Det kan være et problem at tolltjenestemenn er meddommere i straffesaker hvor polititjenestemennene som de samarbeider/ har samarbeidet med er inne i saken som vitner. Samarbeidet mellom etatene medfører at dette kan være et problem også i de tilfeller der det ikke er direkte kjennskap mellom politivitnet og meddommeren. Publikum er også kjent med samarbeidet mellom politiet og tollvesenet, og en del skiller vel heller ikke mellom etatene. På denne bakgrunn, og for å unngå hver gang å måtte vurdere forholdet opp mot domstoloven § 108, bør det vurderes om tolltjenestemenn skal inntas blant de stillingsgrupper som nevnes i domstoloven § 71.»

Tillitshensynet kan tale for at også denne gruppen ansatte er utelukket fra valg. Det foreslås derfor at ansatte i tollmyndigheten ikke er valgbar. Det kan innvendes at et slikt unntak er vidtrekkende da en del av tollarbeidet ikke er sammenlignbart med politiets oppgaver. En avgrensning ut fra arbeidets innhold kan være vanskelig å praktisere. Utgangspunktet for utkastet er derfor at bestemmelsen gjelder tolltjenestemenn.

14.2.2.3.2 Utelukkelse av andre grupper?

Det er også reist spørsmål om utelukkelse for pensjonerte politi- og lensmenn. Regelen om utelukkelse av politi- og tjenestemenn, og forslaget om tolltjenestemenn, bygger på hvordan forholdet kan fremstå utad. Tjenestemenn i ordensmakten skal ikke samtidig opptre som dommere i saker. Unntaket er ment å unnta grupper hvor det ofte kan oppstå spørsmål om inhabilitet. I vurderingen av inhabilitet etter domstoloven § 108 anvendes det blant annet en objektiv test, det vil i korte trekk si en vurdering av hvordan forholdet fremstår utad for det rettsøkende publikum. Motstykket til dette er den subjektive testen, det vil si om dommeren faktisk var partisk i et konkret tilfelle.

De hensyn som taler for utelukkelse av politi- og lensmenn i aktiv tjeneste, kan tale for at pensjonerte politi- og lensmenn skal være utelukket. For begge gruppene kan det anføres at de som møter i retten ikke kan ha den nødvendige tillit til retten, selv om det (subjektivt sett) ikke er grunn til å mistenke dommeren for å identifisere seg med politi- og påtalemyndighet.

En vesentlig innvending til dette, er at det vil samsvare dårlig med prinsippet om representativitet i lekdommerutvalget, jf. NOU 2002:11 s. 70:

«Ut i fra hensynene som er nevnt foran i punkt 7.7.1, vil utvalget ikke anbefale at meddommere og lagrettemedlemmer skal velges ut fra et rendyrket kvalifikasjonsprinsipp, dvs. et valg der det overhodet ikke legges vekt på å få meddommere og lagrettemedlemmer fra alle sosiale, økonomiske og politiske lag og alle aldersgrupper. Utvalget mener det er et grunnleggende hensyn bak lekdommerelementet at

slike nyanser i befolkningen, i hvert fall til en viss grad, gjenspeiler seg i lekdommerstanden. Dette var i sin tid et grunnleggende argument for innføringen av lekdommere i (særlig) straffeprosessen, og har etter utvalgets syn ikke mindre verdi i dag. Sosiale, økonomiske, kulturelle og verdimeslige forskjeller i befolkningen bør søkes representert blant lekdommerne. Særlig gjelder dette den delen av befolkningen som har annen etnisk bakgrunn enn norsk. Kjønn- og aldersforskjellene vil også kunne ha stor betydning for rettsoppfatningen.

Etter utvalgets syn er hensynene som tilsier representativitet i meddommer- og lagretteutvalgene så sterke at representasjonsprinsippet bør være førende for utvelgelsen av disse.

Med utgangspunkt i representativitetshensynet, mener utvalget at man - foruten å ivareta de hensyn som tidligere er nevnt - bør tilføre retten kompetanse slik den er representert i ulike deler av befolkningen. Med kompetanse siktes i første rekke til kompetanse slik utvalget har beskrevet det i punkt 7.3.1 ovenfor, dvs. kompetanse i form av livserfaring, allmenndannelse, lokalkjennskap, klokskap og fornuft.»

En mellomløsning kunne være å innføre en form for karantene for denne gruppen, slik at pensjonerte politi- og lensmenn først er valgbare en viss tid etter at de har fratrudd stillingen. Det er også vanskelig å finne en klar avgrensning av en slik regel. Det kan hevdes at den først og fremst skal ta sikte på de som etter lang og tro tjeneste i politi- og lensmannsetaten går over i pensjonistenes rekke. Også for personer som har lang fartstid i politi- og påtalemyndighet, men som skifter stilling før oppnådd pensjonsalder, kan det hevdes at det blant det rettssøkende publikum er slik fare for identifikasjon mellom lekdommeren og politi- og påtalemyndighet, at også denne gruppen må utelukkes fra valg. Dersom utelukkelsesreglene også skal omfatte personer som har arbeidet som politi- eller lensmenn, strekker man utelukkelsesgrunnen ganske langt. Da vil en gruppe alltid være utelukket fra lekdommerutvalget. Som utgangspunkt får dette heller vurderes innenfor habilitetsreglene. Konklusjonen er at utkastet ikke foreslår en utvidelse av reglene om utelukkelse fra valg for pensjonerte politi- og lensmenn.

14.2.3 Kontroll med vandelskravet for lekdommere

Domstoloven § 72 har bestemmelser om utelukkelse fra valg på grunn av vandel. En lekdommer som i valgperioden kommer i situasjoner som nevnt i § 72, skal slettes fra utvalget, jf. domstoloven § 91 første ledd bokstav a jf. § 76 første ledd annet punktum.

Plikten til å påse at ingen velges i strid med reglene i § 72 påhviler kommunen, jf. § 73. Tilsvarende er det kommunen som skal sørge for at lekdommere slettes fra utvalget dersom dommeren «ikke oppfyller valgbarhetsvilkårene i §§ 70–72», jf. § 76 første ledd annet punktum.

Ordringen med halvårlig kontroll er vanskelig å praktisere i valgperioden. Det er ikke gitt at kommunen fører det nødvendige tilsyn med utvalget og avdekker ikke forhold som inntreffer mellom kontrollene. Saken i Rt. 2013 s. 1084 viser dette: Tiltalte ble 16. mai 2013 i lagmannsretten dømt for flere overtredelser av straffelovens bestemmelser om seksuallovbrudd. Domfelte anket til Høyesterett over lovanvendelsen under skyldspørsmålet, reaksjonsfastsettelsen og saksbehandlingen. Før forsvarer hadde rukket å inngi støtteskriv, ble det avdekket at det ene lagrettemedlemmet ikke oppfylte vandelskravet fordi hun var bøtelagt to ganger, blant annet en gang for tyveri. Høyesteretts ankeutvalg måtte da oppheve lagmannsrettens dom med ankeforhandling. Situasjonen skal ha oppstått fordi vandelskontrollen ble gjennomført i oktober 2012, mens bøteleggelsen for tyveri skjedde i november 2012.¹¹

¹¹ <http://www.nrk.no/sorlandet/hoyesterett-opphvet-voldteksttdom-1.11217591>.

Ordningen med kontroll av at lekdommerne oppfyller vandelskravet bør utformes slik at man unngår slike situasjoner. Dette kan enten gjøres ved hyppigere kontroll fra kommunens side eller ved at kontrollen gjennomføres i forbindelse med trekningen. Ved den sistnevnte løsningen kan kontrollen enten skje ved at kommunene må foreta vandelskontrollen eller at domstolene i forbindelse med trekningen kan forelegge spørsmålet for politiet. Vandelskontrollen blir da bare aktuell så fremt medlemmet trekkes i forbindelse med en sak. Personvern hensyn kan ivaretas ved at politiet ikke skal opplyse om detaljene om det straffbare forholdet, men bare gi en negativ tilbakemelding på om det foreligger slike straffbare forhold som gjør at lekdommeren nå skulle vært slettet fra utvalget og dermed ikke kan gjøre tjeneste i saken. Dette er spørsmål om å få på plass en kontrollordning mellom Lovisa og politiets systemer. Det foreslås derfor en justering av forskriftshjemmelen i dagens § 77 slik at det er mulig med regelmessig kontroll, men da bare i tilfeller hvor vedkommende trekkes som dommer, og ikke som en regelmessig kontroll av utvalget som sådan og heller ikke slik at detaljerte opplysninger skal overføres til domstolene.

14.3 Fritak på grunn av gyldig fravær eller på grunn av allerede utført tjeneste

14.3.1 Innledning

Etter domstoloven § 90 har den som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer i 15 dager eller mer i løpet av samme år som saken behandles eller i 60 dager eller mer i valgperioden, ikke plikt til å gjøre tjeneste som lagrettemedlem. Blir en slik dommer trukket ut, kan det foretas ny trekning. Den som kan påberope seg fritak, går inn i utvalget ved senere trekning.

14.3.2 Rett til fritak på grunn av oppnådd tjenestetid

I Regelutvalgets rapport nr. 4 fra september 2010 gjengis Borgarting lagmannsretts innspill til endring av reglene lekdommers rett til å kreve seg slettet fra utvalget. Lagmannsretten foreslo at § 90 ble endret slik at lekdommeren kunne kreve seg slettet fra utvalget ved oppnådd tjenestetid, men slik at slettingen utløste suppleringsvalg:

«Når domstolene etter hvert behandler flere lengre saker, vil disse vilkårene for fritak i en god del tilfeller være oppfylt. Dette vil riktignok kunne avhjelpest dersom utvalgene allerede nå økes ved suppleringsvalg, og ved generell økning av utvalgenes størrelse ved de nye valgene i 2012. § 90 gir videre bare en rett til fritak: En del meddommere kan finne tjenesten så tilfredsstillende at de ikke vil benytte seg av denne fritaksgrunnen. Det kan også tenkes at en del vil be seg fritatt i forbindelse med den første eller de første uttrekningene etter "opptjent" tjenestetid, men at de senere i perioden er villige til å møte igjen. Man kan likevel ikke se bort fra at det i årene som kommer vil være en del som ikke lenger ønsker å delta i det hele tatt på grunn av lang tjenestegjøring i samsvar med § 90.»

Forslaget er innarbeidet i utkastet.

14.3.3 Klargjøring av hva som er utført tjeneste

En lov som skal gi veiledning til brukerne bør inneholde en presisering av hva som inngår i beregningen av opptjent tjenestetid. Bestemmelsen bør forklare hva som menes med utført tjeneste. I Borgarting lagmannsretts forslag til endringer, uttales det:

«Tilsvarende tidligere regler i domstoloven § 68 gjaldt ikke fritak innenfor valgperioden, men rett til fritak for neste valg. Paragrafen inneholdt opprinnelig en regel om at den som hadde vært lagrettemedlem tre ganger, kunne kreve fritak uansett tjenestens samlede lengde. Denne bestemmelsen ble fjernet i forbindelse med vedtagelsen av straffeprosessloven av 1981, som forutsatte at ordningen med lagrette skulle opphøre. Endringen kan ikke ses kommentert i forbindelse med at lagretteordningen

likevel fortsatte. Med de reglene om tjenestedager som nå gjelder, er det antakelig ikke grunn til å gjeninnføre den.

Videre gikk det fram av § 68, som ble redaksjonelt endret i forbindelse med straffeprosessloven av 1981, at reisedager skulle regnes som tjeneste, og det samme skulle nødvendig opphold på rettsstedet inntil utskyting/trekning var gjennomført, eller til vedkommende lagrettemedlem/meddommer hadde fått rettens samtykke til å forlate stedet. "Påbegynt" dag var altså en hel dag i bestemmelsens forstand.

Angivelse av reise og frammøte som "tjeneste" i § 68 ble ikke tatt med i § 90 første ledd ved lovendringen i 2007, men det er ikke noe som tyder på at det var meningen å endre reglene. Vi antar derfor at reise til og fra rettsstedet på dager før og etter rettsmøtet der hvor avstanden er for stor til at reisen kan skje rettsmøtedagen, skal regnes som et tilsvarende antall dagers tjeneste. Dette innebærer også at reisedager fra rettsstedet og hjem i helgene samt retur til rettsstedet i forbindelse med lengre saker må regnes med hvis reisen ikke kan skje på rettsmøtedagen (fredag kveld/mandag morgen). Hvis avstanden er for stor til at hjemreise i helgene kan skje, må opphold på rettsstedet i helgen anses som "nødvendig" og dermed "tjeneste" i samsvar med tidligere § 68.

Det kan som nevnt være grunn til å klargjøre hva som ellers skal regnes som "tjeneste" i § 90 første ledd andre punktum.

I § 86 fjerde ledd om hvem som skal holdes utenfor trekningen, skilles det mellom det å gjøre "tjeneste" og det å møte fram "uten å gjøre tjeneste", men begge deler anses som så byrdefylt at det fritar for ny uttrekning fram til det skal trekkes fra hele utvalget på nytt. På bakgrunn av at § 90 allerede i dag må forstås slik at den omfatter frammøte på rettsstedet, antar vi at frammøte i samsvar med § 86 fjerde ledd må regnes som en dags tjeneste etter § 90 første ledd andre punktum. Dette bør klargjøres. Hvis § 86 blir endret slik at det å holde seg klar som varameddommer uten å møte anses som tjeneste, bør det samme gjelde som en dags tjeneste etter § 90 første ledd.

Det bør også klargjøres om rettsfrie dager innimellom i saken (vanligvis holdes det ikke ankeforhandling i Borgarting lagmannsrett én dag i uken i saker som går over flere uker), skal regnes som tjeneste eller ikke. Hvis lekdommeren ikke kan dra hjem, må denne dagen anses som tjeneste, jf. ovenfor, ellers antakelig ikke, her har lekdommeren fri.

Det bør også klargjøres om oppmøte til rådslagning/domskonferanser, som i omfattende saker, særlig meddomsrettssaker, kan innebære frammøte en rekke ganger etter at hovedforhandlingen/ankeforhandlingen er gjennomført, skal telle med. Selv om disse møtene normalt legges utenom arbeidstid for meddommerne, representerer dette åpenbart en større byrde enn en sak som avsluttes med dom innenfor et gitt antall rettsdager, og rimelighet taler for at frammøte til rådslagning/domskonferanse bør telle med. Det kan være noe usikkert om dager med konferanser i fjernmøter (telefonkonferanser) bør telle med, muligens bør de ikke det. Frammøte til rettsmøter der dom avsies offentlig, må alltid regnes med, uansett når på dagen rettsmøtet holdes. På den andre siden er det klart at et lagrettemedlem som ikke trekkes ut til å delta under straffutmålingen, ikke lenger gjør tjeneste når saken fortsetter.»

Lagmannsretten peker på fire punkter hvor det er behov for klargjøring. Dette er dels presiseringer som har falt ut uten at det er klart at det er meningen å endre loven, dels er det tale om å klargjøre sammenhengen med reglene om hvem som skal holdes utenfor trekningen og dels er det tale om å tilpasse reglene til den praktiske avviklingen av saker i dag hvor sakene kan være omfattende og det kan gå med tid til møter etter at hovedforhandlingen er gjennomført.

Det foreslås for det første at det presiseres at reise- og frammøtetid skal medregnes. En slik bestemmelse bør inntas i loven.

Det foreslås *for det andre* at tjeneste i den tiden meddommeren har møtte frem som varamedlem uten å gjøre tjeneste, skal regnes med ved beregning av tjenestetid. Det bør være sammenfall mellom reglene om trekning og reglene om fritak fra tjeneste, og utkastet foreslår at dette tas inn i nye bestemmelser.

Det foreslås *for det tredje* å innta bestemmelser som fanger opp særlig forhold ved avvikling av saker over flere uker. Hovedforhandlingen gjennomføres oftest slik at det holdes en rettsfri dag i uken. Borgarting lagmannsrett foreslår at den rettsfrie dagen kan inngå i beregningen så fremt meddommeren ikke kan reise hjem. Dette er lagt til grunn i utkastet.

Det foreslås *for det fjerde* at oppmøte til rådslagning eller domskonferanser skal inngå i beregningen. Dette må være riktig. Det er i forslaget reist spørsmål om det bare er fysisk oppmøte i retten som skal telle med i slike tilfeller eller om fjernmøter skal regnes med. Selv om belastningen med å delta i fjernmøte praktisk sett er mindre, står meddommeren likevel til disposisjon. I utkastet foreslås det derfor ikke noe skille mellom møteform, men at dager som går med til dommerens deltakelse i saken ut over hovedforhandlingen, skal regnes med. Dette er forsøkt markert ved at det i stedet for «oppmøte», kreves at dommeren «deltar i» rådslagning eller domskonferanse.

Lagmannsretten foreslo at presiseringen av hva som er tjeneste, kunne gjøres slik:

«Som tjenestedager medregnes, i tillegg til de dagene leddommeren deltar under hovedforhandlingen, nødvendige reisedager til og fra rettsstedet utenom rettsmøtedagene, dager leddommeren etter innkalling har møtt fram på rettsstedet uten å gjøre tjeneste og dager leddommeren har måttet oppholde seg på rettsstedet uten å kunne dra hjem. I tillegg medregnes dager leddommeren har møtt fram til rådslagning og domsavsigelse i saken. (Også oppmøtedagen i saker der et varamedlem er pålagt å holde seg klare til å møte, regnes med, selv om oppmøte ikke blir nødvendig.)»

Forslaget er i hovedtrekk lagt til grunn i utkastet til § 7-19, med noen redigeringsmessige endringer.

14.3.4 Krav til dokumentasjon av sykdom

Borgarting lagmannsrett tar i uttalelsen til Regelutvalget opp spørsmålet om det bør innføres klarere regler om dokumentasjon for sykdom. Lagmannsretten uttaler:

«Det må antas at praksis med hensyn til å godta vanlige sykmeldinger som fraværsgrunn varierer atskillig. Det kan muligens være grunn til å presisere, i hvert fall i merknadene til bestemmelsene, at man vanligvis må godta en alminnelig uspesifisert sykmelding som grunnlag for å anse et lagrettedmedlem eller en meddommer for å ha gyldig fravær. Kriteriet bør være et annet enn det som gjelder for parter og vitner, hvor man er avhengig av nettopp vedkommende person for å kunne få saken opplyst og gjennomføre den. En sykmelding fra en part eller et vitne innebærer ikke nødvendigvis at vedkommende kan la være å møte i retten: Dette vil avhenge av om sykdommen er til hinder for slikt frammøte. Den som ikke kan utføre sitt arbeid på grunn av et beinbrudd, kan likevel bli pålagt å møte i retten som part eller vitne. Men for leddommere er det naturlig å anse tjenesten, som vanligvis går over fulle dager, som arbeid, jf. det tilsvarende synspunktet som gjelder for advokater (der sykmeldingen riktignok gjelder nettopp advokatens vanlige arbeid, slik at situasjonen ikke er helt parallell). Se Rt. 1999 side 664: Man måtte godta den sykmeldingen advokaten la fram. Tilsvarende bør antakelig gjelde for alminnelige sykmeldinger for leddommere. I Prp. nr. 22 til lovendringene i 2007 (side 80) er det da også sagt at loven ikke har bestemmelser om registrering av helseopplysninger i fortegnelsen over utvalgsmedlemmene. "Det legges ikke opp til registrering av begrunnelsen for et eventuelt fravær." Det kan vanligvis ikke være grunnlag for, ikke minst av personvern hensyn, å forlange noen nærmere redegjørelse i forbindelse med at en leddommer legger fram sykmelding. Det vil antakelig være så få tilfeller hvor sykmeldingen er så konkret knyttet til vedkommende leddommers spesielle yrkesutøvelse at vedkommende likevel uten problemer kunne gjort tjeneste som leddommer, at dette ikke rettferdiggjør et

generelt krav om at retten skal pålegge lekdommerne noe ut over å levere sykmelding. Det kan også spørres om en sykmeldt person bør delta i retten. Eventuelle nærmere undersøkelser fra rettens side må være forbeholdt de tilfellene hvor det er klar mistanke om at vedkommende lekdommer urettmessig forsøker å unndra seg tjeneste, for eksempel etter tidligere avslåtte søknader om fritak. - Alternativt bør det klargjøres at det for lekdommere kreves en særskilt legeerklæring som omtaler spørsmålet om tjenestegjøring som lekdommer spesielt, dersom man mener det er grunn til å pålegge dette. Lekdommerne bør i så fall informeres på forhånd om at vanlig sykmelding ikke er tilstrekkelig.»

Som lagmannsretten påpeker, kan det ikke stilles samme krav til spesifisering i en erklæring som skal dokumentere lekdommers sykdom som ved dokumentasjon for sykdom hos en part, et vitne eller en prosessfullmektig. Utgangspunktet er kort og godt at domstolen i første omgang ikke trenger mer opplysninger som sykdommen enn at lekdommeren er syk. Det vil normalt være tilstrekkelig at dette er ledsaget av en ordinær, nærmest uspesifisert, legeerklæring, med mindre forholdene gir grunn til å kreve ytterligere redegjørelse og dokumentasjon fra lekdommeren, jf. lagmannsrettens eksempel på tilfeller hvor det er mistanke om at vedkommende søker å unndra seg tjeneste.

En presisering av hvilke krav som stilles til dokumentasjon, trenger neppe fremgå av lovteksten. Det kan enten legges til grunn som en forutsetning ved tolkning av vilkåret at den som krever fritak skal gi en begrunnelse for dette. Nærmere retningslinjer kan enten oppstilles av den enkelte domstol eller det kan inntas en fullmaktsbestemmelse i bestemmelsen om at domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om dette. I utkastet er det lagt til grunn at det ikke er nødvendig med en slik fullmaktsbestemmelse.

14.3.4 Fastsettelse av fritaksperiodens lengde

Ved avgjørelse om fritak fra tjeneste som dommer, må det fastsettes hvor lenge lekdommeren er fritatt for tjeneste. I Regelutvalgets rapport uttales det om dette:

«Borgarting lagmannsrett foreslår videre at det gis en generell bestemmelse om at domstolen i det enkelte tilfellet fastsetter hvor lenge fritaket (fritaksgrunnen) skal gjelde (det vil si første og siste dato av fritaksperioden, som kan ligge fram i tid). Et medlem som er fritatt, skal straks føres tilbake i utvalget igjen og være tilgjengelig for ny trekning som ikke kommer i konflikt med fritaksgrunnen (som kan være for eksempel et framtidig tre dagers sykehusopphold eller en forhåndsbestilt 14 dagers ferie), jf. § 86 andre og fjerde ledd motsetningsvis. Man må unngå at medlemmer som har søkt om og fått fritak, straks etterpå igjen trekkes ut til saker de skal fritas for fordi fritaksgrunnens varighet ikke er korrekt registrert i Lovisa. Det bør klargjøres i loven at retten fastsetter lengden av fritaksperioden, noe som ofte må skje nokså skjønsmessig, for eksempel når sykdom må antas å vare en (u-)viss periode.»

I utkastet er dette foreslått presisert gjennom en tilføyelse i bestemmelsen om avgjørelsesmyndighet. Den som treffer beslutning om fritak, skal samtidig fastsette hvor lenge lekdommeren er fritatt for tjeneste.

14.3.5 Skal tjeneste for høyere rett være fritaksgrunn?

Borgarting lagmannsrett foreslår i uttalelsen å oppheve regelen om fritak ved tjeneste for høyere rett.

«Regelen fantes i loven slik den lød i 1915, og var begrunnet i at de særlige utvalgene av fagkyndige meddommere opprinnelig var felles for by-/herredsretten og lagmannsretten, og at man også kunne oppnevne i stedet for å trekke alminnelige meddommere fra eller utenfor utvalgene, jf. Ot. prp. nr. 10 (1913) side 17. Nevnte regler er opphevet, og det følger av domstolloven § 68 siste ledd at man ikke kan velges til de alminnelige utvalgene både for tingrett og lagmannsrett. Regelen gjaldt altså kolliderende oppdrag i høyere rett i form av lekdommerdeltakelse begge steder, og begrunnelsen for den er dermed borte. Men etter ordlyden omfatter "tjeneste for høyere rett" andre typer oppdrag enn lekdommeroppdrag. Dette er ikke særlig praktisk, men det kan tenkes at et medlem av utvalgene har et

sakkyndigoppdrag i ankeinstansen. Den opprinnelige regelen måtte forstås slik at høyere rett hadde forrang i kollisjonstilfeller også når trekningen dit skjedde etter trekningen til underinstansen, på samme måte som det må antas at innkalling til militærtjeneste er gyldig fravær selv om den kommer etter innkallingen til å møte som leddommer. Det framstår ikke som fornuftig at en leddommer som er trukket ut til å delta i en sak, senere skal kunne påta seg et sakkyndigoppdrag i lagmannsretten eller i Høyesterett til fortrenghet for leddommerdeltakelsen, og det synes i hvert fall ikke å være noen grunn til å særregulere så spesielle tilfeller. Regelen bør oppheves.»

Selv om bestemmelsen springer ut av et annet system for leddommerutvalg, kan den fortsatt ha betydning. Det virker ikke hensiktsmessig at en leddommer etter at han er trukket ut til en sak i tingretten, skal kunne påta seg oppdrag som sakkyndig i sak i overordnet instans til fortrenghet for dommervervet. Bestemmelsen bør bare gi en løsning for tilfeller hvor en person gjør tjeneste som dommer i ulike domstoler.

Så langt det gjelder kolliderende tjeneste som dommer, er dette i utgangspunktet forhindret ved at en person ikke kan stå i dommerutvalget for både tingrett og lagmannsrett. Men kolliderende dommerplikter kan oppstå på en annen måte: Leddommere i utvalget for de alminnelige domstoler kan også være oppnevnt som dommere i Arbeidsretten etter innstilling fra arbeidslivets organisasjoner. Slike kollisjoner faller utenfor bestemmelsen fordi Arbeidsretten som spesialdomstol ikke er «høyere rett» hvis dette leses som en domstol som er overordnet i det ordinære domstolshierarkiet. En løsning på dette er at personer som utnevnes som dommere i spesialdomstolene, ikke kan inngå i leddommerutvalgene for de alminnelige domstolene. Dette er neppe en heldig løsning. Et annet alternativ er å videreføre bestemmelsen. Utkastet foreslår derfor at bestemmelsen videreføres i ny lov, men med tilføyelse av alternativet spesialdomstol.

14.3.6 Presisering av ankebestemmelsen

I regelutvalgets rapport er det påpekt at reglene om anke over avgjørelser om fritak for tjeneste, er uklare. Borgarting lagmannsrett uttaler om dette:

«Det går fram av § 90 første ledd at en leddommer etter bestemmelsen kan påberope seg to forhold som grunnlag for ikke å gjøre tjeneste: Gyldig fravær og tidligere tjeneste av et visst omfang. Det siste gir rett til fritak, som terminologisk er noe annet enn gyldig fravær. Bestemmelsen om hvem som kan ta avgjørelse etter fjerde ledd og ankeadgangen etter femte ledd er begrenset til "avgjørelse av spørsmål om gyldig fravær". Det er klart at avgjørelser av spørsmålet om tidligere tjeneste er tilstrekkelig til fritak, også omfattes av reglene i fjerde ledd, og at ankeadgangen etter femte ledd også omfatter slike avgjørelser. Dette bør gå fram av bestemmelsen.»

I utkastet er regelen om gyldig fravær og opptjent tjenestetid formulert som rett til fritak fra plikten til å gjøre tjeneste, og at det er avgjørelser om unntak fra plikten som kan begjæres overprøvd.

14.3.7 Utkast til bestemmelse om fritak fra tjeneste

§ Fritak fra tjeneste på grunn av gyldig fravær eller oppnådd tjenestetid

(1) Et medlem som har gyldig fravær, plikter ikke å gjøre tjeneste som leddommer eller varamedlem. Gyldig fravær foreligger hvis sykdom eller andre hindringer gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Offentlige verv, unntatt militærtjeneste og tjeneste som leddommer i høyere rett, skal vanligvis ikke regnes som gyldig fravær for lagrettemedlemmer og meddommere.

(2) Medlemmet plikter heller ikke gjøre tjeneste som leddommer eller varamedlem dersom vedkommende har gjort tjeneste som leddommer i 15 dager eller mer i løpet av samme år som saken skal behandles, eller som har gjort tilsvarende tjeneste i 60 dager eller mer i valgperioden. Følgende dager inngår i beregningen av om kravet til tjenestetid er oppfylt:

a) Dager medlemmet har deltatt i hovedforhandling

b) Nødvendige reisedager til og fra rettsstedet utenom rettsmøtedagene

c) Dager medlemmet etter innkalling har møtt frem på rettsstedet uten å gjøre tjeneste

d) Dager medlemmet har måttet oppholde seg på rettsstedet uten å kunne dra hjem. I tillegg medregnes dager medlemmet deltar i rådslagning og domsavsigelse i saken. Oppmøtedager i saker der medlemmet er pålagt å holde seg klar til å møte, selv om oppmøte ikke blir nødvendig.

*I stedet for fritak for tjeneste i den enkelte sak, kan det kreves sletting fra utvalget etter § ***

(3) Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger forhold som gir krav på fritak, foretas ny trekning. Ellers gjelder § **.

(4) Den som mener å ha rett til fritak fra tjeneste etter denne bestemmelsen, skal straks gi domstolen melding om dette og om begrunnelsen. Beslutning om det foreligger rett til fritak tas av en dommer, eller av en tjenestemann ved domstolen etter retningslinjer gitt av domstollederen. I beslutning om fritak skal det samtidig fastsettes hvor lenge leddommen er fritatt for tjeneste.

(5) Avgjørelse av spørsmål om rett til fritak som er tatt av en tjenestemann, kan kreves forelagt for en dommer. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

14.4 Forbigåelse ved trekning

14.4.1 Behovet for endringer

Domstoloven § 91 har bestemmelser om forbigåelse ved trekning. I Borgarting lagmannsretts innspill til Regelutvalget påpekes det at bestemmelsen på noen punkter har et misvisende innhold:

«Første ledd er ikke lenger knyttet til spørsmålet om når det skal skje en forbigåelse ved trekningen, men er blitt en generell bestemmelse om når en leddommer ikke skal delta i saken. Første ledd d), "er utelukket fra å gjøre tjeneste etter § 106 eller § 107", er dermed blitt misvisende: Det er klart at heller ikke en leddommer som er inhabil etter § 108, skal delta. Poenget med bestemmelsen tidligere var at inhabilitet etter § 106 og § 107, som regulerer de ikke-skjønsmessige tilfellene av inhabilitet, kunne konstateres uformelt allerede ved trekningen i form av forbigåelse, hvis forholdet var på det rene straks. Spørsmål om inhabilitet etter § 108 måtte derimot avgjøres senere etter alminnelige regler for slike avgjørelser, som regel i form av særskilt kjennelse. Bokstav d) bør derfor endres til "er inhabil". Det er paragrafens andre ledd om uformell forbigåelse ved trekningen som må knyttes til § 106 og § 107.

Etter tredje ledd kan en tjenestemann ta beslutning "etter første ledd bokstav a) og c)", mens beslutning "for øvrig [...] etter første ledd" tas av "en dommer". Det går fram av forarbeidene at det her som utgangspunkt siktes til forbigåelse ved selve trekningen, altså der forholdet kan konstateres med en gang og før det er reist noen innsigelse. Se Prp. 22 side 94: "Tredje ledd regulerer spørsmålet om hvem i domstolen som kan treffe avgjørelse om forbigåelse." (Vår utheving.) Men tredje ledd knytter ikke kompetansereglene til trekningssituasjonen i andre ledd, men til første ledd, som gjelder denne typen avgjørelser i sin alminnelighet, uavhengig av tidspunkt. Og av departementets generelle merknader i punkt 10.10 synes det å gå fram at "forbigåelse" her også omfatter avgjørelser som tas på et senere tidspunkt, for eksempel etter at en trukket leddommer har sendt inn en legeattest som skal vise at han eller hun mangler personlig egnethet (Prp. 22 side 84) eller etter at leddommen har gitt opplysninger om straffbare forhold.

Dette er i utgangspunktet uproblematisk: Det er ikke noe i veien for å benytte kompetansereglene i tredje ledd på avgjørelsen av spørsmål om leddommere i disse tilfellene skal gjøre tjeneste i saken, også om spørsmålet oppstår en tid etter trekningen fordi retten først da blir (gjort) oppmerksom på det.

Første ledd d) sammenholdt med tredje ledd om at avgjørelsen om inhabilitet etter § 106 eller § 107 (bare) (og slik reglene også var tidligere) kan tas ved beslutning av en dommer, innebærer at habilitet her kan konstateres uformelt allerede ved trekningen i form av forbigåelse. Det er altså ikke nødvendig med noen særskilt kjennelse om inhabilitet etter domstoloven § 118, heller ikke om det er uenighet om habilitetsspørsmålet og avgjørelsen ikke tas i forbindelse med trekningen, men senere. § 106 og § 107 regulerer de ikke-skjønsmessige tilfellene av inhabilitet. Spørsmål om inhabilitet etter § 108, som må avgjøres skjønsmessig, må derimot etter det som fortsatt gjelder, avgjøres etter alminnelige regler for slike avgjørelser, som regel i form av særskilt kjennelse fra domstolleder/avdelingsleder/lagmann, jf. § 117 og § 118. Slik var reglene også før endringslov 38/2007. Det bør vurderes om ikke også avgjørelser om habilitet for lekdommere etter § 108, som er det praktiske, skal kunne avgjøres av vedkommende dommer, og det bør klargjøres at slike avgjørelser kan tas "ved trekningen eller senere".»

14.4.2 Utkast til bestemmelse

Utkastet foreslår at avgjørelser om inhabilitet kan treffes av en dommer uansett om inhabilitetsgrunnen er domstoloven §§ 106, 107 eller 108. Motstykket til dette er at det ikke lenger er et krav at domstolleder må avgjøre spørsmål om habilitet etter § 108.

Ordlyden i bestemmelse om forbigåelse ved trekning er ikke lett tilgjengelig. Bestemmelsen gjelder også adgangen til å dimmitere dommere etter trekningen, typisk ved forhold som først avdekkes når lekdommeren møter i retten, som når lekdommeren ikke lenger oppfylder helsemessige krav.

Etter § 70 er det et krav at den som skal velges, er personlig egnet som lekdommer. Dersom dommerne ikke er personlig egnet, for eksempel på grunn av mentale svekkelser, skal vedkommende strykes fra utvalget, jf. § 76. Aldersdomssvekkelse kan også gi grunnlag for fritak etter § 74. Spørsmålet er om § 91 klarere kan få frem adgangen til å forbigå lekdommeren ved trekningen i slike tilfeller. Dette kan gjøres ved en presisering av bokstav a. Når det der står at vedkommende «skulle vært» slettet, leder det tanken i retning av at det bare gjelder når vilkårene i §§ 70–72 ikke lenger er oppfylt. Ordlyden kan i stedet for «skulle vært» nevne at vedkommende kunne ha krevd sletting. Lekdommeren kan da forbigås i trekningen dersom vedkommende «skulle vært slettet fordi vilkårene for valgbarhet ikke er oppfylt eller medlemmet flytter eller kunne krevd sletting på grunn av helsemessige grunner eller andre særlige grunner».

En løsning som kan vurderes er å senke terskelen for å beslutte forbigåelse fra at det må være på det rene til at det er «grunn til å tro» at lekdommeren kunne krevd sletting, det vil si om det er indikasjoner eller holdepunkter i det lekdommeren sier eller gjør som gir grunnlag for en slik slutning.

Bestemmelsen om forbigåelse ved trekning kan da få slik utforming:

Et lagrettemedlem, en meddommer eller et varamedlem skal ikke gjøre tjeneste dersom vedkommende

- a) skulle vært slettet fordi vilkårene valgbarhet ikke er oppfylt, medlemmet flytter eller kunne krevd sletting på grunn av helsemessige grunner eller andre særlige grunner,*
- b) ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper,*
- c) er siktet for et straffbart forhold, uten at siktelsen har ført til et forelegg,*
- d) er utelukket fra å gjøre tjeneste på grunn av inhabilitet eller*
- e) skal delta i en sak hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, og ikke kan klareres og autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgrad.*

*Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger et forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § ***

*Beslutning etter første ledd treffes av en dommer. Det kan overlates til en av domstolens tjenestemenn å treffe beslutning etter første ledd bokstav a og c. Bestemmelsen i § ** gjelder tilsvarende.*

Den det gjelder, kan forlange forbigåelsesspørsmålet forelagt en dommer når det er avgjort av en tjenestemann. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

15. Almennelige regler om domstolens virksomhet

15.1 Generelt

Det foreslås et kapittel om «Almennelige bestemmelser om domstolens virksomhet» med de generelle bestemmelser om domstolens virksomhet som ikke er inntatt i tvisteloven, straffeprosessloven eller prosesslovgivningen for øvrig. Domstolovens regler om rettsmøter foreslås videreført.

Domstoloven § 139 har bestemmelser om rettens almenlige arbeidstid. Bestemmelsen har liten praktisk betydning, og det foreslås at slik regulering ikke inntas i ny lov. Tidsrammen for rettsmøtet og rettens etterfølgende drøftelser i rådslagning samme dag må vurderes ut fra kravene til forsvarlig saksbehandling. Tidsrammen for rettsmøter må fastsettes sammen med sakens parter, og det er selvsagt at rettsmøter over åtte timer så vidt mulig bør søkes unngått. Fastsettelsen av rettsmøtets lengde når det gjennomføres, hører under rettens leder. Rammen for kontortid ellers følger av annen lovgivning og kan fastsettes i administrative bestemmelser. Dette er også spørsmål som naturlig kan tas opp i veiledninger eller annen informasjon domstolene utarbeider for allmennheten.

Bestemmelsen i domstoloven § 63a om taushetsplikt foreslås inntatt som en del av de almenlige bestemmelsene. Plasseringen er dels begrunnet i at utkastet som utgangspunkt bare har bestemmelser om dommere og ikke annet personell og at bestemmelsen gjelder enhver som gjør tjeneste for retten.

15.2 Bør prinsippet om saksfordeling i domstolene lovfestes?

Domstoloven skal blant annet virke til å gjennomføre på lovs nivå prinsippet om en uavhengig, dømmende makt. Domstoloven har enkelte bestemmelser om organiseringen av arbeidet i domstolene, herunder domstolleders ledelse av arbeidet og fordeling av saker.

Norske domstoler praktiserer et tilfældighetsprinsipp. Saker fordeles i den rekkefølgen de kommer inn til domstolen til den dommer som står for tur. Prinsippet er ikke lovfestet, men er sikker rett. Det er også lagt til grunn i forretningsordenen for Høyesteretts ankeutvalg § 5, hvor det heter:

«Saksfordelingen skal skje slik at det er tilfeldig hvilke av utvalgets dommere som tildeles den enkelte sak, og hvilken dommer som får saken til behandling først. Utvalgets leder kan gjøre unntak fra dette når utvalget har til behandling saker som er særlig arbeidskrevende, eller når andre tungtveiende grunner taler for det.

Hvis det ikke er tilstrekkelig antall habile dommere i utvalget til å behandle en sak, oppnevner direktøren – etter retningslinjer fastsatt av justitiarius – det nødvendige antall dommere i den enkelte sak.»

Det sentrale er at saker skal fordeles ut fra objektive kriterier og ikke på en slik måte at det kan påvirke sakens utfall.

I den svenske utredningen om domstollovgivning, foreslås det at prinsippene for fordeling og omfordeling av saker blant dommere skal inntas i loven, jf. SOU 2011: 42 s 41 jf. 211. Slike bestemmelser foreslås inntatt i rättegångsbalken 4 kap 1 §:

«Varje domstol bestämmer själv hur mål och ärenden ska fördelas mellan enskilda domare. Fördelningen får inte vara ägnad att påverka målens eller ärendenas utgång.»

Fördelningen ska vara baserad på i förväg fastställda objektiva kriterier som är ägnade att medföra en rimlig arbetsfördelning och ett effektivt utnyttjande av såväl domstolens resurser som domarnas särskilda kunskaper. Om det föreligger särskilda skäl får domstolen besluta att visst mål ska fördelas på annat sätt än vad som följer av dessa kriterier.»

Det svenske forslaget må blant annet ses i sammenheng med Europarådets anbefalinger om dommeres uavhengighet mv. (CM/Rec(2010)12). I punkt 9 og 24 heter det:

«A case should not be withdrawn from a particular judge without valid reasons. A decision to withdraw a case from a judge should be taken on the basis of objective, pre-established criteria and following a transparent procedure by an authority within the judiciary.»

...

The allocation of cases within a court should follow objective pre-established criteria in order to safeguard the right to an independent and impartial judge. It should not be influenced by the wishes of a party to the case or anyone otherwise interested in the outcome of the case. »

Prinsippet kan i loven enten inntas sammen med bestemmelsene om organiseringen av arbeidet i domstolene (kap 2 flg.) eller som generelle prinsipper for domstolenes virksomhet. I utkastet er dette inntatt i bestemmelsene om lagmannsrettens og tingrettens organisering.

16. Offentlighet i rettspleien

16.1 Offentlighet i rettspleien – noen utgangspunkter

Offentlighetsprinsippet i domstolene er allmennhetens rett til å være til stede i rettsmøter (møteoffentlighet), rett til innsyn i sakens dokumenter og rettens avgjørelser (dokumentoffentlighet), og retten til fritt å gjengi fra hva som har funnet sted i rettsmøtet og fra dokumenter og avgjørelser (referatrett).

I rettspleielovgivningen er reglene om offentlighet spredt på ulike lover. Tvisteloven og straffeprosessloven har regler om rett til innsyn i sakens dokumenter. Det er også enkelte bestemmelser som regulerer unntak fra prinsippet om offentlige rettsmøter og offentliggjøring av rettsavgjørelser.

Domstollovens regler om offentlighet i rettspleien ble revidert ved endringslov 37/1999. Formålet med revisjonen var i all hovedsak å gjøre reglene lettere tilgjengelige.

16.2 Arbeidsgruppens rapport

Domstoladministrasjonen nedsatte i 2009 en arbeidsgruppe om delrevisjon av reglene om offentlighet i rettspleien. Arbeidsgruppen avga rapport oktober 2010. Hovedformålet med arbeidsgruppens arbeid var å forenkle og modernisere reglene om offentlighet i rettspleien, men innenfor rammen av gjeldende regelverksstruktur. Arbeidsgruppen foreslo endringer i domstoloven, tvisteloven, forskrift

om offentlighet i rettspleien og forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio, fjernsyn eller internett i rettsmøter.

Arbeidsgruppen foreslo endringer i domstoloven §§ 125, 129, 130 og 198, og tilføyelse av nye bestemmelser i §§ 124a og 131. Dette var blant annet lovfesting av prinsippet om rettens plikt til å vurdere meroffentlighet for spørsmål om dokumentinnsyn, klargjøring av pressens uttalerett og ankerett i spørsmål om å holde rettsmøte for lukkede dører og en bestemmelse om fotografering og lydopptak i sivile saker og straffesaker. Forskriftsendringene gjaldt justeringer av regler om pressens rett til dokumentinnsyn i straffesaker og en del spørsmål rundt domstolenes elektroniske pressesider.

16.3 Nærmere om utkastet til regulering

16.3.1 Generelle merknader

Utkastet viderefører i hovedsak domstolovens regler om offentlighet i rettspleien. Det er foreslått enkelte endringer, men formålet med endringene er stort sett å klargjøre gjeldende rett.

Reglene om møteoffentlighet og referatrett er i dag inntatt i domstoloven, mens reglene om dokumentinnsyn for parter og allmennheten er inntatt i tvisteloven og straffeprosessloven. I tvisteloven er regler om dokumentinnsyn for parter og tredjemenn inntatt i kapittel 14. I straffeprosessloven er regler om dokumentinnsyn inntatt i § 28, som gjelder for avsluttede saker. Rett til innsyn i verserende saker er inntatt i forskrifter gitt med hjemmel i § 28 (påtaleinstruksen og forskrift om offentlighet i rettspleien) og i andre bestemmelser i straffeprosessloven.

Reglene om møteoffentlighet, dokumentoffentlighet og referatrett kan være vanskelige å plassere. Bestemmelser om møteoffentlighet hører naturlig sammen med bestemmelsene om rettsmøter. Bestemmelsene om dokumentoffentlighet er delvis generelle regler for domstolenes virksomhet og dels bestemmelser som knytter seg til behandlingen av enkeltsaker. De kan derfor enten plasseres i domstoloven eller overføres til tvisteloven og straffeprosessloven. For straffeprosessloven er det behov for å samle bestemmelsene om dokumentoffentlighet etter mønster av tvisteloven. Så langt spørsmålet er regulert i tvisteloven eller straffeprosessloven, bør domstoloven begrense seg til en henvisning til disse lovene, se utkastet til § § 16-1 første ledd.

16.3.2 Prinsippet om meroffentlighet

I § 16-1 annet ledd foreslås en programerklæring om rettens plikt til å vurdere meroffentlighet. Arbeidsgruppen som vurderte delrevisjon av reglene om offentlighet i rettspleien, foreslo en bestemmelse om plikt til å vurdere meroffentlighet for innsyn i dokumenter. Arbeidsgruppen uttaler på s. 46:

«Ved å sammenholde reglene om når offentligheten har krav på et dokument og, og om når det er forbudt å gi ut et dokument, ser en at retten har en vid adgang til å praktisere offentlighet i de tilfelle der allmennheten ikke har krav på innsyn/utskrift. Den vide skjønnsadgangen som retten har, gir grunnlag for at domstoler og dommere praktiserer reglene ulikt, noe arbeidsgruppen anser som klart uheldig. Forskjellsbehandling har også medført kritikk.

Ulik praksis har nær sammenheng med hvilket syn en har på meroffentlighet. Dette kan skyldes at dommeren er usikker på om det er adgang til å gi ut et dokumenter som allmennheten eller pressen ikke har krav på, men hvor det ikke gjelder noe forbud.

For å synliggjøre rettens vide adgang til å praktisere meroffentlighet, og dermed også motvirke forskjellsbehandling, bør det etter arbeidsgruppens mening innføres en generell regel om at retten plikter å vurdere meroffentlighet.

En lovfesting av plikt til å vurdere meroffentlighet, vil ha størst betydning for dokumentoffentlighet. Når et gjelder møteoffentlighet, står det i domstoloven § 125 og § 126 når dørene kan lukkes. Men også her bør dommeren vurdere om en i stedet for å lukke dørene skal benytte andre alternativer, for eksempel å la pressen være til stede med referatforbud.

Det er som hovedregel forbudt å referere fra rettsmøter utenfor hovedforhandling i straffesaker. En generell plikt til å vurdere meroffentlighet, vil være et signal om at dommeren bør vurdere om det bør gjøres unntak fra forbudet i det konkrete tilfellet.

...

Arbeidsgruppen er likevel i tvil om en regel om meroffentlighet også bør omfatte møteoffentlighet med videre. Gruppen viser blant annet til at spørsmålet om meroffentlighet når det gjelder rettsmøter allerede er regulert i loven. Arbeidsgruppen mener dette er tilstrekkelig, og begrenser derfor konklusjonen til dokumentoffentlighet.»

I utkastet foreslås det en generell bestemmelse om meroffentlighet som omfatter både møteoffentlighet, referatrett og dokumentoffentlighet. Formålet er å tydeliggjøre forpliktelsen til å vektlegge hensynet til allmennheten generelt og pressen generelt. Det har vært vurdert om bestemmelsen også burde tydeliggjøre hensynet til pressens oppgaver, men det kan ikke være behov for å si dette særskilt.

16.3.4. Regulering av adgangen til å foreta lyd- og bildeopptak

Arbeidsgruppen foreslo i sin rapport en egen bestemmelse om adgangen til å foreta lyd- og bildeopptak. I domstoloven § 131a er det uttrykkelig regulering av adgangen til slike opptak i straffesaker, mens det i sivile saker er lagt til grunn at spørsmålet om adgangen til lyd- og bildeopptak må avgjøres av retten som ledd i ledelse av rettsmøtet etter § 133. Arbeidsgruppen foreslo at spørsmålet ble regulert i ny § 131 med slik ordlyd:

«Under rettsmøter kan fotografering og filmopptak bare skje med rettens tillatelse. Det samme gjelder opptak for radio, fjernsyn eller internett.

Rettens tillatelse kan gis når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

Det er forbudt å fotografere eller gjøre opptak av siktede eller domfelte på veg til eller fra rettsmøtet, under rettsmøtet, eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes, uten vedkommendes samtykke.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

Kongen kan i forskrift gi saksbehandlingsregler til utfylling av reglene i tjenesteloven for søknad om tillatelse til fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn, herunder om saksbehandlingsfrist og rettsvirkninger av fristoverskridelse. Unntak fra tjenesteloven § 11 andre ledd kan bare gjøres når det er begrunnet ut fra tvingende allmenne hensyn, herunder hensynet til privatpersoners beskyttelsesverdige interesser.»

Arbeidsgruppens forslag klargjør reglene om lyd- og bildeopptak i sivile saker og justerer reglene om lyd- og bildeopptak i straffesaker. I rapporten s. 27–28 uttales det om utkastet:

«Arbeidsgruppens forslag innebærer en endring for sivile saker, hvo fotografering og opptak i dag som hovedregel er tillatt. Forslaget innebærer også en endring for rettsmøter utenfor hovedforhandlingen i straffesaker, hvor det i dag gjelder et totalforbud mot fotografering og opptak.

Etter arbeidsgruppens oppfatning er en hovedregel om forbud mot fotografering og opptak nødvendig for å gi retten adgang til å avklare vilkårene for fotografering og filming før saken starter. Retten bør ha mulighet til å ta opp spørsmål om fotografering og filming med partene på forhånd. Dette gjelder også i sivile saker med stor medieinteresse. Det kan blant annet være grunn til å vurdere antall kameraer i salen, og hvem/hva det skal gis tillatelse til å fotografere/filmes. I motsatt fall vil retten kunne møte et «hav» av kameraer når retten settes, noe som kan skape kaotiske tilstander. I større saker kan det være en hensiktsmessig å organisere en «pool», det vil si, at for eksempel bare ett TV-selskap står for opptaket og deretter fordeler opptaker til alle andre interesserte. De praktiske problemstillinger omkring fotografering og opptak bør være avklart før rettsmøtet starter.

Arbeidsgruppen anbefaler, som nevnt, at domstolene i alle saker og i alle typer rettsmøter gis adgang til å gjøre unntak fra forbudet mot fotografering og opptak. Arbeidsgruppen mener at det heller ikke på dette punktet er grunn til å skille mellom hovedforhandling og rettsmøter til behandling av tilståelsessaker eller rettsmøter under etterforskningen. Det vises til at det i alle tilfeller vil være opp til rettens diskresjonære skjønn å avgjøre om det skal gis tillatelse til fotografering eller opptak. Dersom hensynet til etterforskning tilsier at det ikke bør skje fotografering eller opptak i rettsmøtet, kan retten beslutte å ikke gi tillatelse.

Den ovennevnte hovedregelen om forbud mot fotografering og opptak bør også gjelde rettsmøter for avsigelse av dom. Det vises til at også for slike rettsmøter kan være grunn til å avklare på forhånd hvordan fotografering eller opptak skal skje. Arbeidsgruppen anbefaler imidlertid til at domstolene oppfordres til å føre en liberal praksis i forhold til å gi tillatelse til fotografering og opptak for rettsmøter for avsigelse for dom. Det vises i denne forbindelse til Dommerforeningens mediehåndbok side 23, hvor det er lagt til grunn at dagens totalforbud mot fotografering i rettsmøter utenfor hovedforhandlingen ikke gjelder for rettsmøter for domsavsigelse:

«Utvalget antar at det gjeldende lovforbud ikke gjelder ved særskilt berammet rettsmøte til domsavsigelse. Verken ordlyd eller reelle hensyn tilsier at fotografering eller opptak fra et slikt rettsmøte også rammes av forbudet. I motsatt fall vil det ikke kunne gis tillatelse etter annet ledd for et slikt rettsmøte idet dispensasjonsadgangen er begrenset til hovedforhandlingen. Det kan neppe ha vært meningen. Hensynet til domfelte synes å være ivarettatt av det særskilte fotoforbudet i første ledd annet punktum.»

Felles regler om fotografering og opptak i alle typer rettsmøter kan skape noe merarbeid for domstolene. Dette skyldes at retten må behandle søknader om tillatelse til fotografering og opptak i tilknytning til rettsmøter hvor dette tidligere ikke var aktuelt. Dette gjelder både for sivile saker, hvor det i dag er lovlig med fotografering og opptak, og i rettsmøter utenfor hovedforhandlingen i straffesaker, hvor det i dag gjelder et totalforbud. Rettens merarbeid knyttet til søknader om tillatelse til fotografering og opptak antas imidlertid ikke å bli betydelig, ettersom avslag på søknad om fotografering eller opptak kan skje ved formløs beslutning uten ankerett til overordnet domstol.»

Arbeidsgruppens forslag er et naturlig utgangspunkt for bestemmelsen. Utkastet snur utgangspunktet i forhold til det som er antatt å gjelde i sivile saker i dag – fra at lyd- og bildeopptak er tillatt til krav om tillatelse. Lydopptak til privat bruk rammes ikke av bestemmelsen, mens tillatelse er nødvendig for fotografering uansett formål med opptaket.

Et alternativ til arbeidsgruppens forslag til regulering ville være å videreføre dagens regulering for straffesaker, men med det motsatte utgangspunktet for sivile saker. De sivile saker hvor det umiddelbart er behov for unntak, er saker som ellers normalt går for lukkede dører. Når utkastet likevel bygger på arbeidsgruppens forslag, er det fordi det gir en klar og enkel regel og med arbeidsgruppens merknader om terskelen for å gi tillatelse til lyd- og bildeopptak, og det ivaretar de praktiske hensyn knyttet til medias opptak fra forhandlinger.

Arbeidsgruppen foreslår også å oppheve kravet om særlige grunner som vilkår for å gi tillatelse og uttaler på s. 29:

«Ved å ta bort vilkåret om «særlige grunner» signaliseres at domstolene ikke bør legge en for streng vurdering til grunn i forhold til om det skal gis tillatelse til fotografering eller opptak. Det vises til den utvikling som har vært i domstolene i de senere år med i større grad å gi tillatelse til fotografering, fjernsynsoverføring og videoopptak. Det har ikke vært særlige negative erfaringer med denne utviklingen.»

Arbeidsgruppen har vurdert spørsmålet om forbud mot blogging eller direkte overføring av rettsforhandlinger, men kommet til at dette ikke er nødvendig. Spørsmålet om forbud mot blogging mv. fra rettsmøter står ikke i en annen stilling nå. Adgangen til slik overføring fra rettsmøter vil fortsatt vurderes etter den alminnelige bestemmelsen om rettens ledelse av rettsmøtene, slik at dommeren kan forby slike overføring dersom det forstyrrer forhandlingene eller hensynet til sakens opplysning tilsier begrensninger i slik overføring. Utkastet foreslår derfor ingen særregler om blogging mv. Det er heller ikke noe som tilsier behov for en slik særskilt regulering som finnes i den danske retsplejeloven § 32, hvor utgangspunktet er at tekstoverføring er forbudt for andre enn de som deltar i saken, med mindre retten gir tillatelse til det, og med adgang for retten til å nekte noen å ta med opptaksutstyr inn i rettssalen.

16.3.5 Saksbehandlingsregler. Rettsmidler mot avgjørelser som begrenser referatretten, møteoffentligheten og dokumentoffentligheten

Arbeidsgruppen tok opp Kildevernutvalgets forslag om uttalerett for representanter for pressen ved avgjørelser om unntak fra offentlighet, jf. NOU 1988:2 s. 50. Kildevernutvalgets forslag ble ikke gjennomført ved revisjonen i 1999, blant annet fordi det var uklart om en slik uttalerett ville ha noen reell betydning. Arbeidsgruppen uttaler på s. 38–39:

«Arbeidsgruppen mener det er prinsipielt riktig å gi pressen anledning til å uttale seg om dette spørsmålet. I praksis vil pressens representanter kunne framheve hensynene som tilsier møteoffentlighet i det enkelte tilfelle, og dette vil bidra til å sikre offentlighetens interesser ved rettens vurdering av offentlighetsspørsmålet. En uttalelsesrett for pressen gir retten et bedre avgjørelsesgrunnlag.

Av praktiske hensyn bør pressens uttalerett i det enkelte tilfelle utøves av en eller et fåtall presserepresentanter, og uttaleretten bør være begrenset til de presserepresentantene som er til stede når rettsmøtet starter. Pressen som er til stede bør selv peke ut en eller et fåtall representanter som uttaler seg på vegne av alle, ...

Etter arbeidsgruppens oppfatning bør pressens representanter gis anledning til å uttale seg om spørsmålet når begjæringen om lukkede dører framsettes i rettsmøtet, og deretter forlate rettsmøtet før forhandlingene fortsetter. Dette sikrer at pressens synspunkter kommer fram, og sikrer samtidig at opplysningen som kommer fram i de etterfølgende forhandlingene ikke blir kjent for andre enn retten og sakens parter. Flere domstoler benytter allerede i dag denne framgangsmåten, og så vidt arbeidsgruppen kjenner til fungerer dette uten særlige problemer.»

Pressens medvirkning er i arbeidsgruppens forslag begrenset til tilfeller hvor pressen er til stede i det rettsmøtet hvor det reises spørsmål om lukkede dører, jf. s. 39:

«Kjennelse om lukkede dører kan bli avsagt både før og under rettsmøtet avgjørelsen gjelder. Etter arbeidsgruppens oppfatning bør pressens uttalelsesrett begrenses til de situasjonene hvor pressen er til stede. Det er praktisk umulig å etablere en ordning hvor alle presseorganer som kan tenkes å ville følge en sak blir varslet og får uttale seg når avgjørelsen skal treffes under saksforberedelsen. Dette vil i praksis bety at pressens uttalerett kun vil være aktuell når spørsmålet behandles i rettsmøtet.»

Utkastet bygger på arbeidsgruppens utkast. Grensen for pressens uttalerett må ses i sammenheng med presiseringen om adgangen til omgjøring av kjennelser og pressens ankerett over avgjørelser om unntak fra offentlighet.

Kildevernutvalget diskuterte om pressen skulle kunne bruke rettsmidler mot avgjørelser om lukkede dører, jf. NOU 1988: s. 49 hvor en slik løsning ble forkastet. Arbeidsgruppen foreslo særskilte ankeregler, jf. s. 41:

«Arbeidsgruppen mener at pressen bør ha ankerett over kjennelser om lukkede dører, og at dette må gjelde også når disse treffes i rettsmøtet. Kjennelser om lukkede dører er ofte mer inngripende enn en del avgjørelser som kan påankes, blant annet pålegg om referatforbud mot offentlig gjengivelse. Dette taler for å gi tilsvarende ankerett også når det gjelder kjennelser om lukkede dører. Etter arbeidsgruppens oppfatning vil ankerett bidra til rettsavklaring, ettersom det vil bli mer rettspraksis om temaet. I praksis ser man et klart behov for rettsavklaring på dette området, noe en ankerett for pressen etter arbeidsgruppens oppfatning vil bidra til.

Ved anke over kjennelser avsagt før rettsmøtet, er det opp til retten å vurdere om anken skal gis oppsettende virkning. ...

En særskilt anke over kjennelse om lukkede dører avsagt i rettsmøtet bør etter arbeidsgruppens oppfatning ikke gis oppsettende virkning. Dersom man gir en slik anke oppsettende virkning, vil rettsmøtet bli utsatt, og dette vil i tilfelle være uheldig både for partene og av ressurs- og effektivitetshensyn. ...

Selv om den praktiske interessen i den konkrete saken er falt bort fordi rettsmøtet allerede er gjennomført, vil ankebehandlingen etter arbeidsgruppens oppfatning uansett ha verdi i disse tilfellene. Anken medfører at en høyere rett må ta stilling til spørsmålet om lukkede dører, og dette vil ha positive virkninger når det gjelder rettsavklaring. Ankeretten medfører at det utvikles rettspraksis. Arbeidsgruppen anbefaler derfor at det ikke stilles krav til rettslige interesse eller aktuell ankeinteresse når det gjelder pressens anke over lukkede dører.»

Denne løsningen er lagt til grunn i utkastet. Om begrepet «presse», vises det til arbeidsgruppens forslag til definisjon i forslag til endring av forskrift om offentlighet i rettspleien, jf. rapporten s. 22:

«Begrepet «presse» omfatter i denne forskriften alle som opptrer på vegne av massemedier som avis, ukeblad, fagblad, nettpublikasjoner, tv og radio, uten hensyn til medlemskap i presseforbund eller lignende, og som har forpliktet seg til å følge de pressefaglige og presseetiske normer. Frilansjournalister med journalistikk som hovedyrke og som leverer til medier som har forpliktet seg til å følge de pressefaglige og presseetiske normer, omfattes også av pressebegrepet.»

Denne definisjonen er veiledende for lovens vilkår.

Utkastet presiserer også at avgjørelsesformen er kjennelse når det besluttes begrensninger i offentlighetsprinsippet, jf. arbeidsgruppens rapport s. 54:

«Endringen medfører at det innføres krav om begrunnelse, noe som bidrar til å sikre kvaliteten på avgjørelsen og letter overprøvelsesinstansens arbeid. Begrunnelsen vil også fungere opplysende i forhold til brukerne. Endringen bedrer dessuten sammenhengen i regelverket, ettersom avgjørelsen om lukkede dører allerede treffes ved kjennelse.»

17. Frister

Domstollovens regler om frister foreslås videreført, med noen språklige oppdateringer og justeringer. Domstolloven har i tillegg til regler om beregningen av fristløp, bestemmelser om såkalt rettsferie. Til

tross for navnet og at den står i umiddelbar forlengelse av bestemmelsen om rettens daglige arbeidstid, er det ingen regulering av domstolens åpningstid eller virksomhet i løpet av året.¹² Rettsferien er regler om fristløp, med andre ord at visse frister ikke løper i bestemte perioder – «fristferie». Bestemmelsene om rettsferie hører derfor sammen med bestemmelser om beregning av frister. Bestemmelsen fryser fristløpet i bestemte tider av året, hvor det normalt er ferietid (påske, sommer og jul/nyttår).

Ved tvisteloven ble det gjort tilsiktede og utilsiktede endringer i domstollovens regler om frister og oppreisning. Den viktigste endringen var at ankefrister ikke lenger løp i rettsferien. Regelutvalget har tatt opp spørsmålet om dette er en hensiktsmessig regulering, og foreslår å gå tilbake til rettstilstanden slik den var under tvistemålsloven.¹³

Utkastet foreslår at rettstilstanden videreføres.

18. Forkynnelse

18.1 Innledning. Utgangspunkter for revisjonen. Lovteknisk løsning

Forkynnelse og meddelelser er betegnelser på fremgangsmåten ved formidling av et dokument som partene eller andre skal ha i rettssaker eller før rettslige skritt kan gjennomføres, jf. NOU 1980:12 s. 217. Domstolloven skiller mellom forkynnelse og meddelelse, jf. § 187. For dokumenter hvor domstolloven ikke krever forkynnelse, kan dokumentet meddeles på en hensiktsmessig måte. Forkynnelse må derimot skje på den måte som er foreskrevet i domstolloven kapittel 9. I tillegg til forkynnelser og meddelelser, har kapittel 9 bestemmelser om annen kommunikasjon med domstolene.

Tvistemålsutvalget ga i sin tid uttrykk for at det var et snarlig behov for en opprydding i forkynnesreglene, jf. NOU 2001:32 side 86. Forkynnesreglene er ikke særskilt fremhevet i mandatet, men omfattes av den overordnede målsetningen om pedagogisk forenkling. Som jeg skal komme tilbake til nedenfor, har reglene om forkynnelse i Sverige og Danmark blitt revidert i den senere tid, og disse revisjonene kan på noen punkter vurderes gjennomført også i norsk rett.

Reglene i dagens lov er uoversiktlige. En omstrukturering av reglene må klarere få frem hvem som utfører eller lar utføre forkynnelse, hvilke former for forkynnelse som finnes, hvem forkynnelse skal skje overfor og når forkynnelse skal anses for å ha funnet sted. Utkastet er basert på en videreføring av dagens regler, men med enkelte justeringer dels på et punkt hvor gjeldende rett anses uheldig og dels for å ta høyde for bruk av elektronisk kommunikasjon.

Utkastet bygger på at reglene om forkynnelse fortsatt skal være inntatt i domstolloven. Reglene har imidlertid et virkeområde som går ut over kommunikasjon med domstolene i rettergang. Det vises i andre lover til domstollovens regler om forkynnelse uten at det nødvendigvis er knyttet til saker for domstolene. Forkynnesreglene vil da i praksis anvendes i alle tilfeller hvor lover pålegger forkynning.¹⁴ I tillegg kommer egne regler om stevnevitner i domstolloven § 63. Stevnevitner er lensmenn, namnsfogd eller politistasjonssjef. Stevnevitnene er en gruppe tjenestemenn som ikke umiddelbart er naturlig å regne som en del av domstolens personell, med unntak for personer som etter § 63 annet ledd settes av Høyesterett for å utføre forkynnelser i den kommunen Høyesterett har sete. Reglene om stevnevitner foreslås derfor overført fra dagens kapittel om domstolens tjenestemenn til kapittelet om forkynnelse.

¹² Bøhn s. 606.

¹³ Regelutvalgets rapport nr. 1 s. 6–7.

¹⁴ Bøhn s. 690 med henvisninger.

Det at forkynnesreglene ikke utelukkende anvendes av domstolene eller gjelder i rettergang, kan tale for at regelsettet skilles ut til en egen lov, slik det er gjort i Sverige i form av delgivningslagen. Dette vil på den annen side føre til en oppdeling av regelverk som i første rekke gjelder domstolenes virksomhet og rettergang. Tematisk sett har reglene om forkynnelse sammenheng med annen kommunikasjon med domstolene. Reglene om forkynnelse har også nær sammenheng med fristreglene som fortsatt bør fremgå av domstoloven. Det foreslås derfor at regler om forkynnelse plasseres i en hoveddel med alminnelige regler om domstolenes virksomhet. Et annet alternativ er å skille ut de deler av reglene som gjelder straffesaker, slik at denne delen av regelsettet i straffeprosessloven.

Utkastet er etter dette forsøkt bygd opp slik at det først presenterer de generelle reglene om forkynnelser og meddelelser. Domstoloven bestemmer ikke når noe skal forkynnes, men sier bare hvordan det skal gås frem dersom noe skal forkynnes. Når forkynnelse eller meddelelse skal benyttes, vil fremgå av andre bestemmelser. En nærmere redegjørelse for dette ligger utenfor rammen av mandatet.

18.2 Behovet for endringer. Regelutvalget. Svensk og dansk rett

18.2.1 Innledning

Regelutvalget har tatt opp enkelte spørsmål om forkynnesreglene. I tillegg er det ved valg av struktur for reglene om forkynnelse og meddelelser, av interesse å se hen til de lovtekniske løsninger i Sverige og Danmark. Det skal i dette avsnittet gis en kort oversikt over disse reglene.

18.2.2 Regelutvalgets merknader

Regelutvalget har i rapport nr. 2 fra mai 2009 anbefalt at domstoloven § 163a første ledd siste punktum oppheves slik at det ikke gjelder særregler om postforkynnelse av forliksrådets dokumenter. Dersom § 163a ikke oppheves, foreslås det at tvisteloven § 6-14 fjerde ledd oppheves slik at det er adgang til å begjære oppfriskning. Regelutvalget uttaler om behovet for endring:

«Flere tingretter oppgir at de har inntrykk av at det bringes inn et økende antall søksmål over fraværdommer i forliksrådet hvor den innklagede part i forliksrådet hevder å ikke ha mottatt forliksklage eller innkalling til forliksrådet.

Dette fører til en økt arbeidsmengde for tingretten. Videre fører det til økte utgifter for private parter som må betale et høyere rettsgebyr ved at de må gå direkte til tingretten, samt redusert tillit til rettsvesenet for parter som opplever å få dommer mot seg uten å ha kjennskap til at det verserer en sak.

I domstoloven § 163a første ledd siste punktum er det gitt en særregel for forkynning av forliksrådets dokumenter. Det følger av bestemmelsen at forliksrådets dokumenter kan forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering. Postforkynning uten mottakskvittering er en praktisk fremgangsmåte på grunn av den store saksmengden i forliksrådene, men det er en stor risiko for at dokumentene ikke når adressaten innenfor de fristene som forliksrådet har satt.

...

Det skal i denne forbindelse tilføyes at tvisteloven § 6-4 tredje ledd andre punktum ikke er tilstrekkelig som "sikkerhetsventil", da forliksrådene ofte ikke vil være kjent med forfallsgrunnen før fraværdommen avsies.»

I Regelutvalgets rapport nr. 6 fra februar 2012 gjengis et forslag om endring av kunngjøringsregelen i § 181:

«Det fremstår som veldig gammeldags med oppslag på rettsstedet etter domstolloven § 181 første ledd og i tillegg Lysningsblad og lokalavis etter annet ledd. Vi må ofte bruke denne bestemmelsen f.eks. i barnefordelingssaker og farskapssaker der en av partene (far) er på ukjent adresse i utlandet på ubestemt tid. Ikke er han innom tinghuset og ikke leser han lysningsbladet eller lokalavis, så det er gjerne bare en formalitet.

I vår moderne verden tenker jeg at et godt alternativ kunne være kunngjøring på tingrettens- og evt. DAs nettsider. Det er mer sannsynlig at vedkommende ved f.eks. å Google seg selv kommer over et treff som gjør at han leser forkynnelsen på internett enn at han får vite om det ved dagens ordning.

Dette vil i tillegg til å være mer i tiden også være meget arbeidsbesparende og dessuten kostnadsbesparende. Kanskje det også kunne være laget en link til de aktuelle dokumentene i sin helhet, evt. i anonymisert form? Det er mulig vi på nettsidene våre kunne hatt et eget punkt som het f. eks. "Kunngjøringer".»

Regelutvalget uttaler til dette:

«Regelutvalget er enig i at reglene om forkynning ved oppslag på rettsstedet er utidsmessige, og mener at de sannsynligvis har mistet sin berettigelse som følge av samfunns- og teknologiutviklingen. Før reglene fjernes bør det imidlertid etableres et alternativ.

Regelutvalget er enig i at en internettbasert løsning sannsynligvis vil være den beste måten å oppnå formålet med de gamle reglene om oppslag på. Dette reiser imidlertid praktiske og prinsipielle problemstillinger som må vurderes. Blant annet vil publisering på internett ha en helt annen spredningsgrad, og tungtveiende personvern hensyn kan følgelig gjøre seg gjeldende. Regelutvalget mener at man bør finne en alternativ teknisk løsning som avveier de relevante hensynene og behovene på en god måte. Man bør se hen til erfaringene fra andre områder hvor man har prøvd ut elektronisk varsling for eksempel Postens DigiPost-forsøk.

... Regelutvalget anbefaler at dagens regler om oppslag erstattes med en ordning for internettforkynning når forkynningsreglene blir revidert.»

18.2.3 Delgivningslagen

I Sverige har regler om forkynning vært inntatt i en særskilt lov, delgivningslagen (2010:1932). Loven er i hovedsak en videreføring av tidligere regler. Den nye loven har imidlertid noen endringer med sikte på å legge til rette for bruk av elektronisk kommunikasjon og at partene i noe større utstrekning skulle ha ansvaret for at forkynning kan gjennomføres, blant annet ved at den som skal gjennomføre forkynnelsen kan anvende den kontaktinformasjon som mottakeren har meddelt eller er registrert med.

Loven gjelder når forkynning skal skje i saker for domstolene eller andre offentlige myndigheter, eller når det ellers er bestemt ved lov eller i medhold av lov at noe skal forkynnes. Loven har i en innledende del bestemmelser om hva forkynning er, en oppregning av de ulike forkynningsformer og om forkynning overfor personer i utlandet. Det er også presisert at forkynningsform skal velges ut fra det som er «ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt», og den forkynningsform som velges må være forsvarlig i det enkelte tilfellet, jf. 4 §. Kravet til at man skal velge en egnet forkynningsmåte i det enkelte tilfellet, er en generell bestemmelse. I forarbeidene vises det til at dette er et unntak som dels kan innebære at en bestemt forkynningsmåte overhodet ikke kan anvendes, eller det kan være at forkynningsmåten ikke

er egnet i det enkelte tilfellet. Som eksempel på det siste viser forarbeidene til at den som kan ta i mot forkynnelse på vegne av mottakeren, er beruset, jf. Prop. 2009/2010:237 s. 231.

Etter den innledende delen, er det bestemmelser om hvem som skal gjennomføre forkynnelse og hvem som kan motta forkynnelser. Deretter har loven bestemmelser om de enkelte forkynnesmåter: Vanlig forkynnelse, muntlig forkynnelse, forenklet forkynnelse, særlige forkynnesmåter overfor juridiske personer, stevnevitneforkynnelse og kunngjøringsforkynnelse. Reguleringen for den enkelte forkynnesformen har bestemmelser om hvordan forkynnelsen gjennomføres, i hvilke tilfeller forkynnesformen kan anvendes og hva som er forkynnesstidspunktet.

18.2.4 Retsplejelovens regler om forkynnelse

18.2.4.1 Innledning

I Danmark er regler om forkynnelse inntatt i retsplejeloven kapittel 17. Ved endringslov nr. 1242 av 18. desember 2012 ble det gjort endringer i reglene om forkynnelse. Endringen trådte i kraft 1. juli 2013. Hovedformålet med revisjonen var å innføre mer effektive forkynnesregler. De vesentligste endringene var at forkynnelse på arbeidsplassen ble likestilt med forkynnelse på bopel, at det ble åpnet for forkynnelse kunne skje overfor ledelse eller personale på institusjon eller sykehus hvor mottakeren oppholder seg, og at adgangen for private til å foreta forkynnelse uten rettens medvirkning ble utvidet. Det ble også åpnet for bruk av tekstmelding (SMS) og e-post/skjerm brev med påminnelser til personer som skal møte i retten. Det ble også innført en ny forkynnesform, jf. merknader nedenfor om dette.

Retsplejeloven § 155 angir etter endringen slike forkynnesformer:

- Brevforkynnelse
- Postforkynnelse
- Stevnevitneforkynnelse
- Telefonforkynnelse

Brevforkynnelse, postforkynnelse og stevnevitneforkynnelse tilsvarer stort sett de norske forkynnesformene. Telefonforkynnelse er ny ved lovendringen i 2012, og vil bli omtalt nærmere nedenfor. I tillegg til forkynnesformene i § 155, ble det i § 154a inntatt bestemmelser om adgangen til bruk av elektronisk kommunikasjon. Det ble samtidig vedtatt regler om elektronisk forkynnelse som vil tre i kraft på et senere tidspunkt.

18.2.4.2 Telefonforkynnelse

Telefonforkynnelse er etter retsplejeloven § 154 nr 4. forkynnelse som «telefonisk gives den pågældende, der forinden eller efterfølgende får tilsendt eller overdraget dokumentet og efterfølgende får tilsendt en bekræftelse på forkyndelse». Slik forkynnelse er etter § 156a gjennomført når «personen vedkender sig at være den person, der skal ske forkyndelse for, og personen må antages at have forstået telefonsamtalen. Forkyndelsen anses for sket den dag, meddelelsen telefonisk gives den pågældende». Dokumenter skal sendes til den som skal ha forkynnelsen, men det er uten betydning for om forkynnelsen skal anses å ha skjedd om dokumentene har kommet frem til mottakeren. Det er den forutgående eller etterfølgende telefonsamtalen som er forkynnelsen og forkynnesstidspunktet.

Telefonforkynnelsen kan bare gjennomføres i samtale med den som skal ha forkynnelsen, og ikke overfor stedfortreder. Mottakeren skal gjøres oppmerksom på at han kan kreve at innholdet i dokumentet leses opp. Samtalen skal følges opp av en tekstmelding med bekræftelse av samtalen, selv om vedkommende ikke har samtykket i bruk av digital kommunikasjon, jf. retsplejeloven § 154a stk. 1 nr. 3. Dersom telefonforkynnelsen er gjort gjennom fasttelefon, skal bekræftelsen sendes i vanlig brev. Det ble samtidig gjort endringer i de danske regler om elektroniske kommunikasjonsnett, slik at

domstolene skulle få full tilgang til telefonnumre, også i tilfeller hvor mottakeren hadde hemmelig telefonnummer.

Telefonforkynnelse fremstår som en praktisk forkynningsform. Arbeidsgruppen som forberedte forslaget, presiserte at myndighetene måtte foreta en konkret vurdering av om det var forsvarlig med telefonforkynnelse av dokumentet. Forkynningsformen var derfor velegnet for innkallelser til møter eller betalingspåkrev, mens stevninger og tiltalebeslutninger normalt ikke kunne forkynnes på denne måten. Det er imidlertid ikke inntatt noen slik begrensning i lovteksten.

Det er med andre ord mottakeren som har ansvaret for å følge opp saken dersom dokumentet ikke kommer frem og som har risikoen for forsinkelser. Ut fra forarbeidene til bestemmelsen, skal det utvises en viss varsomhet med bruk av denne forkynningsformen, jf. L12 (2012–2013) s. 17.

18.2.4.3 Digital forkynnelse

Ved lovendringen i 2012 ble det også vedtatt regler om bruk av digital kommunikasjon ved forkynnelse, jf. § 154a stk 1 nr 2 og 3. Slik kommunikasjon kan for det første brukes dersom det er bestemt at forkynnelse skal skje digitalt. For det andre kan digital kommunikasjon brukes for å bekrefte en telefonforkynnelse. Regler om digital forkynnelse er vedtatt, men har såvidt vites ennå ikke trådt i kraft. Når reglene trer i kraft, vil det gjelde to ulike former for digital forkynnelse: ordinær digital forkynnelse og forenklet digital forkynnelse.

Den ordinære digitale forkynnelse skal gjennomføres ved at det som skal forkynnes, gjøres tilgjengelig for den det skal forkynnes for, og ved at mottakeren samtidig anmodes om å bekrefte at forkynnelsen er mottatt. Digital forkynnelse har skjedd når den som skal ha forkynnelsen bekrefter at meddelelsen er mottatt, enten ved en meddelelse som sendes med digital signatur eller ved at det sendes en signert kopi av meddelelsen. Forkynnelsen skal anses for å ha skjedd den dagen mottakeren oppgir å ha mottatt meddelelsen. Dersom det ikke er oppgitt noen mottaksdato eller det er oppgitt en dato som i tid ligger etter den dato som er registrert som mottaksdato for den elektroniske sendingen eller dato som fremgår av postens stempel på den signerte kopien, skal forkynnelse anses skjedd på den datoen som er registrert elektronisk eller som fremgår av poststemplet.

Den forenklete digitale forkynnelsen gjennomføres ved at det som skal forkynnes, gjøres tilgjengelig for den det skal forkynnes for i en digital postkasse som brukes til sikker digital kommunikasjon med det offentlige. Forenklet digital forkynnelse har skjedd når meddelelsen er åpnet, jf. § 156c. Det er i § 157a inntatt særregler om digital forkynnelse overfor juridiske personer. Reglene er de samme som for brevforkynnelse.

18.3 Noen generelle merknader til utkastet

Domstoloven opererer med ulike former for forkynningsformer og -situasjoner:

- postforkynnelse
- stevnevitneforkynnelse
- underhåndsforkynnelse
- oppslagsforkynnelse

Loven angir i tillegg to forkynningsformer for straffesaker:

- domsforkynnelse (§ 159a annet ledd) og
- fremmøteforkynnelse (§ 159a tredje ledd).

Det er også særregler om forkynnelse ved rekommandert brev og om forkynnelse i rettsmøte.

Utkastet til kapittel om forkynnelser og meddelelser er i hovedtrekk en videreføring av gjeldende regler, men er forsøkt lagt opp slik at regelverket blir oversiktlig. Ved utformingen av utkastet er det også sett hen til bestemmelser som i dag er inntatt i forskrifter. For at loven skal være mer opplysende, bør en del av det som i dag er inntatt i forskrift, inntas i lovteksten. Som nevnt i punkt 18.1 er reglene om stevnevitner overført til avsnittet om stevnevitneforkynnelse.

Som påpekt av regelutvalget, er det uheldig at forliksrådets dokumenter kan forkynnes uten bruk av mottakskvittering. Dette er i og for seg en praktisk ordning på bakgrunn av de mange saker som bringes inn for forliksrådet, men det kan vanskelig forsvares så lenge forliksrådene skal ha domsmyndighet. Det er to måter man kan avhjelpe denne mangelen:

Den ene måten er at dagens unntaksregel for forliksrådets forkynnelser ikke videreføres. Utkastet bygger på denne løsningen. Dersom unntaket for forliksrådet blir videreført, bør tvistelovens regler om oppfriskning endres slik at det er adgang til å begjære oppfriskning overfor fraværsavgjørelser fra forliksrådet som er begrunnet i at dokumentet ikke har kommet frem til saksøkte.

19. Rettergangsstraff og ansvar i anledning av rettssaker

19.1 Innledning

Domstoloven kapittel 10 har bestemmelser om «rettergangsstraffer og ansvar i anledning rettsaker».¹⁵ Både strukturen i kapitlet og bestemmelsene er uoversiktlige. Det er flere årsaker til dette. Bestemmelsene retter seg mot forskjellige aktører i rettergangen i både sivile saker og straffesaker. De gjelder også ansvar i anledning tvangsfullbyrdelse og under etterforskning. Bruk av henvisningsteknikker gjør at det er vanskelig å få det fulle bildet av reguleringen. Bestemmelsene hjemler både strafferettslig og sivilrettslig ansvar. Lovteksten gir heller ingen uttømmende regulering av vilkårene for ansvar, noe som best illustreres av den fragmentariske reguleringen av skyldkravet for rettergangsstraff.

Et særtrekk ved bestemmelsene om rettergangsstraff i domstoloven kapittel 10 er at de gjør unntak fra anklageprinsippet.¹⁶ Dette har særlig betydning for det prinsipale utkastet til regulering i ny lov, jf. punkt 19.2.2 nedenfor. For øvrig er prosessreglene i kapittel 10 meget knappe, samtidig som unntaket fra anklageprinsippet gjør det nødvendig med særlige prosessregler. Et særlig hensyn som ligger til grunn for det subsidiære utkastet er om de forhold som sanksjoneres i kapittel 10 helt eller delvis reguleres av den alminnelige straffeloven og forfølges etter de ordinære straffeprosessuelle regler.

19.2 Kort om gjeldende rett

19.2.1 De materielle reglene om straff- og erstatningsansvar

Reglene om rettergangsansvar gjelder en rekke situasjoner. Reglene gjelder i hovedtrekk ansvar for brudd på regler om medieforbud og taushetsplikt, utilbørlig opptreden i rettergang, ansvar for grunnløse søksmål eller bruk av rettsmidler, å innlede tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring mot bedre vitende eller hindring av opplysning av slike saker og unnløstelser og fravær fra vitner, sakkyndige og andre i forbindelse med rettergang, og for brudd på plikten til å motta forkynning.

¹⁵ Se generelt Andreassen [Skoghøy], Rettergangsstraff. Særlig om domstolslovens §§ 198, 200 og 204. Den norske advokatforenings småskrift nr. 51 (2. utg. 1994), med forslag til endringer i reglene på s. 87 flg.

¹⁶ Se Andreassen [Skoghøy], Rettergangsstraff, særlig s. 92–94.

Kapitlet har også særlige regler om erstatningsansvar for dommere og annet personell. Det skal her gis en kort oversikt over bestemmelsene i domstoloven.

Etter domstoloven § 198 første ledd kan den som under rettsmøte forstyrrer forhandlingene eller kommer med upassende uttalelser eller personangrep eller for øvrig krenker domstolens verdighet, straffes med bøter. Etter § 198 annet ledd straffes den som i prosesskriv kommer med fornærmelser mot retten eller med andre usømmelige uttalelser.

Domstoloven § 198 tredje ledd rammer den fotograferer eller gjør opptak i strid med § 131a eller som offentliggjør bilde eller opptak tatt i strid med den bestemmelsen. Det er i § 198 fjerde ledd presisert at straff ilagt etter § 198 ikke er til hinder for at gjerningen forfølges på vanlig måte, men at den ilagte straff i slike tilfeller skal tas i betraktning ved straffutmålingen.

Domstoloven § 199 rammer den som bevirker eller medvirker til at noe som er forhandlet i rettsmøte som holdes for lukkede dører og skal holdes hemmelig, blir kjent for uvedkommende eller at noe blir gjengitt i strid med § 129 om referatforbud fra rettsforhandlinger og § 130 om referatforbud fra rettsavgjørelser. Bestemmelsen angir ikke skyldkravet, men det er antatt at uaktsomhet er tilstrekkelig.¹⁷

Domstoloven § 200 første ledd gir regler om straff- og erstatningsansvar for offentlig tjenestemann, prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer som gjør seg skyldig i forsømmelig eller annet utilbørlig forhold under «rettergang, tvangfullbyrdelse eller midlertidig sikring». Paragraf 200 annet ledd flg. har utfyllende bestemmelser om i hvilken utstrekning erstatningskravet kan rettes mot staten og i hvilken utstrekning det kan reises erstatningsøksmål om det offentliges ansvar i anledning rettslige avgjørelser. Det er også vist til tvisteloven § 20-12 om statens ansvar for partenes sakskostnader. Ytterligere presisering av dommeres erstatningsansvar er inntatt i § 201; dersom en overordnet domstol finner at underinstansen har begått en åpenbar feil, kan den pålegge den skyldige dommeren helt eller delvis å dekke de tilleggs kostnader som denne feilen har ført til. For handlinger som rammes av § 200 kan en domstol også idømme bøter på grunnlag av andre straffebestemmelser, jf. § 213 første ledd annet punktum.

Etter domstoloven §§ 202–204 kan det ilegges straff eller erstatningsansvar ved unødige bruk av søksmål, tvangfullbyrdelse, midlertidig sikring eller rettsmidler, eller ved trenering av saken. Bestemmelsen rammer parter, partshjelpere, stedfortredere, prosessfullmektiger og rettslige medhjelpere, jf. § 202 annet og tredje ledd. Det er i § 202 gjort unntak for siktede og påtalemyndigheten i saker om straff.

Domstoloven §§ 205–207 har bestemmelser som straff- og erstatningsansvar for vitner. § 205 rammer vitner som uteblir uten gyldig fravær eller som ikke i tid melder om fravær. Ved ny innkalling til å møte kan det ilegges straff- og erstatningsansvar en gang til. § 206 rammer vitner som uten gyldig grunn nekter å avgi forklaring eller forsikring. Bestemmelsen rammer også den som i sak om utlegg eller arrest nekter å gi namsmyndighetene opplysninger som han er pålagt å gi etter tvangfullbyrdelsesloven § 7-12. Paragraf 207 presiserer at det som er bestemt om vitners fravær, også gjelder for vitner som nekter å etterkomme pålegg fra retten om å undersøke registrerte regnskapsopplysninger mv.

¹⁷ Bøhn s. 834.

Paragraf 208 gjelder straff- og erstatningsansvar for sakkyndige eller rettsolker som nekter å overta vervet, som uteblir fra rettsmøte uten gyldig fravær eller gjør seg skyldig i usømmelig eller utilbørlig forhold.

Paragraf 209 gjelder straff- og erstatningsansvar for andre enn sakens parter ved brudd på plikten til å gi tilgang til realbevis

Domstoloven § 210 gir reglene i §§ 205–207 og 209 om straff- og erstatningsansvar for fravær, nektelse av å avgi forsikring mv., ved unnlattelse av å gi tilgang til regnskapsopplysninger mv. og om å fremlegge realbevis, anvendelse på parter og stedfortredere så fremt disse personene har plikt til å møte, avgi forklaring mv. etter regler i tvisteloven kapittel 23 og 26.

Domstoloven § 211 har bestemmelser om erstatningsansvar for vitner, sakkyndige og rettsolker som ved rettsstridig atferd volder en part omkostninger i andre tilfeller enn nevnt i §§ 205–209.

Domstoloven § 212 har bestemmelser om straff- og erstatningsansvar for den som i henhold til §§ 169–171 er forpliktet til å motta forkynnelse på vegne av andre, eller i strid med § 175 unnlater å underrette den som skal ha forkynnelsen om dokumentet.

Bestemmelsene i kapittel 10 har ikke klare regler om skyldkrav som gjelder for straffansvar. Skyldformen må da finnes ved en tolkning av bestemmelsen. Det er for eksempel antatt at overtredelser av § 198 må være forsettlig for å kunne straffes, mens § 199 rammer både forsettlig og uaktsomme overtredelser.¹⁸

19.2.2 De prosessuelle reglene

Domstoloven §§ 213–217 regulerer noen prosessregler for saker om rettergangsansvar, men er ikke uttømmende.

Paragraf 213 modifierer anklageprinsippet i straffesaker og disposisjonsprinsippet i sivile saker. Enhver rett som har med saken å gjøre kan uten særskilt tiltale eller søksmål ilegge straff eller erstatning. Dette gjelder likevel ikke ansvar for dommere, jf. domstoloven § 213 første ledd første punktum. Slikt ansvar for dommere kan likevel ilegges av overordnet domstol, jf. § 213 annet ledd. For offentlig tjenestemann mv. som gjør seg skyldig forsømmelig forhold mv., kan domstolen også ilegge bøter etter andre straffebestemmelser. Forlikrådet kan ikke ilegge straff- eller erstatningsansvar, men spørsmål om slikt ansvar i anledning sak for forlikrådet kan bringes inn for tingretten.

For tilfeller hvor handlinger som omtalt i §§ 200 og 205–212 er begått ved en annen domstol enn den som har hovedsaken til behandling, kan det overlates til den andre domstolen å avgjøre spørsmålet om erstatningsansvar, jf. domstoloven § 213 tredje ledd. Spørsmål om ansvar for forhold begått i anledning sak om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring for namsmannen kan bringes inn for tingretten, jf. domstoloven § 213 fjerde ledd. Spørsmål om ansvar i anledning av etterforskning kan bringes inn for tingretten på stedet for den påklagede handling, jf. domstoloven § 213 femte ledd.

Domstoloven § 214 første ledd modifierer anklageprinsippet og disposisjonsprinsippet: I straffesaker kan retten av eget tiltak ta opp spørsmål om straff og erstatning til det offentlige og erstatning til siktede. Andre erstatningskrav forutsetter at det nedlegges påstand om dette. Avgjørelsen treffes i den dom eller kjennelse som avslutter saken, eller i særskilt kjenne, med mindre det gjelder spørsmål om overtredelse av §§ 201–203.

¹⁸ Andreassen [Skoghøy], Rettergangsstraff s. 37 og Bøhn s. 834.

Domstoloven § 214 annet ledd åpner for at spørsmålet kan avgjøres uten særskilt tiltale eller søksmål også etter at hovedsaken er avsluttet. Dette gjelder dersom det er spørsmål om ansvar overfor parten for prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer, og begjæring fremsettes innen en måned etter sakens avslutning. Tilsvarende frist gjelder for adgangen til å bringe inn spørsmålet om ansvar for forhold begått under tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring, jf. domstoloven § 214 tredje ledd. For tilfeller hvor spørsmålet bringes inn etter at hovedsaken er avsluttet, bestemmer § 214 fjerde ledd at avgjørelsesformen er kjennelse.

Retten til kontradiksjon følger av § 215 første ledd. Dette gjelder likevel ikke ved spørsmål om straff etter § 203 første og annet ledd og § 203, eller spørsmål om å ilegge straff eller erstatning ved fravær. Kjennelse som ilegger ansvar overfor fraværende kan omgjøres dersom begjæring fremsettes innen innen to uker, jf. domstoloven § 215 annet ledd.

Plikten til å behandle ansvarsspørsmålet er ikke ubetinget. Etter § 216 første ledd kan retten unnlate å behandle ansvarsspørsmålet dersom det vil føre til «vanskeligheter». Dersom det er spørsmål om unnlate å behandle spørsmål om straff eller erstatning til det offentlige eller det er spørsmål ansvar som ikke kan behandles etter reglene i domstoloven kapittel 10, skal retten i så fall gi innberetning til påtalemyndigheten.

Dersom spørsmålet om ansvar ikke blir behandlet etter fremgangsmåten i § 214 eller ikke blir avgjort, kan det bringes inn for domstolene gjennom særskilt søksmål eller tiltale. Dette gjelder likevel ikke ansvar etter §§ 202 og 203.

Noen sider ved rettsmiddels spørsmålet er behandlet i § 217. Avgjørelser som ilegger ansvar eller som forkaster begjæring om at det skal ilegges ansvar, kan ankes. Ankeadgangen gjelder likevel ikke spørsmål om ansvar etter §§ 202 og 203. Hvis hovedsaken er avgjort ved dom, er ankeinstansen bundet av bevisbedømmelsen i dommen. Dersom hovedsaken bringes inn for ankeinstansen, kan ankeinstansen omgjøre avgjørelsen om straff eller erstatning dersom dette følger av utfallet i ankesaken eller av ankeinstansen prøving av retts- eller bevisspørsmål. Ved anke over ileggelse av straff for ikke å etterkomme en avgjørelse av retten, kan ankeinstansen også prøve holdbarheten av den avgjørelse som ikke er etterlevet. Bestemmelsen løser ikke spørsmålet om anken følger tvistelovens eller straffeprosesslovens regler.

19.3 Noen utgangspunkter for modernisering og oppdatering av reglene om rettergangsstraff

19.3.1 Saksbehandlingsreglene ved rettergangsstraff – forholdet til EMK artikkel 6 og kravet til forsvarlig rettergang

Reglene om rettergangsstraff gjør unntak fra anklageprinsippet. Domstolen kan av eget tiltak behandle spørsmål om rettergangsstraff, og spørsmålet skal som hovedregel avgjøres av den rett som har saken til behandling. Det oppstilles enkelte saksbehandlingsregler med sikte på at straffespørsmålet kan behandles raskt og effektivt.

Rettergangsgarantiene i artikkel 6 gjelder for saker om rettergangsstraff. Et system med straffesanksjoner ilagt av den domstol som behandler saken reiser spørsmål om saken behandles av en upartisk domstol, jf. EMK artikkel 6. Det er hittil lagt til grunn at domstollovens inhabilitetsregler ikke er til hinder for at den rett som har saken til behandling, også avgjør spørsmålet om rettergangsstraff. I tillegg kommer retten til å få prøvd skyldspørsmålet i to instanser.

De spørsmål en slik ordning kan reise i forhold til EMK artikkel 6, er bakgrunnen for at Danmark i 2007 endret retsplejelovens regler om rettergangsstraff. Bakgrunnen var blant annet EMDs storkammeravgjørelse 15. desember 2005 i saken Kyprianou mot Hellas (appl. no. 73797/01).¹⁹ Spørsmålet i den saken var om rettergangsstraff i form av frihetsberøvelse av en forsvarer i en drapssak var i strid med EMK. Bakgrunnen for rettergangsstraffen var at forsvareren under avhør av et av påtalemyndighetens vitner ble avbrutt av dommerne. Forsvareren reagerte på avbrytelsen og ba om å bli fritatt for forsvareroppgjøret. Begjæringen ble ikke tatt til følge. Forsvareren anklaget også dommerne for å ha sendt lapper til hverandre, omtalt som «ravaskia». «Ravaskia» er et kypriotisk uttrykk for kjærlighetsbrev eller korte og hemmelige beskjeder med ubehagelig innhold. Dommerne uttalte til dette at de som personer hadde blitt dypt fornærmet («deeply insulted») av uttalelsen, men at det som virkelig var bekymringsverdig var hensynet til «the authority and integrity of justice». Dommerne uttalte at de kunne ikke forestille seg andre tilfeller med et så klart og uakseptabelt tilfelle av forakt for retten, og at det ville påføre rettssystemet stor skade dersom det ikke ble reagert umiddelbart og drastisk på advokatens uttalelser. Forsvareren ble oppfordret til enten å trekke tilbake det han hadde sagt eller å begrunne hvorfor det ikke skulle ilegges en sanksjon for uttalelsen. Da forsvareren ikke gjorde dette, ble han av rettens flertall idømt fem dagers fengsel for forakt for retten. Rettens formann stemte for å idømme en bot på 180 euro.

Spørsmålet for EMD var blant annet om straffen var ilagt etter avgjørelse av en upartisk domstol. I denne vurderingen inngår en såkalt objektiv og subjektiv test. Den objektive testen går i korte trekk ut på en vurdering av om omstendighetene gir berettiget tvil om domstolens upartiskhet, mens den subjektive testen går på om dommerne faktisk opptrådte partisk.

EMDs flertall kom til at artikkel 6 var krenket både på grunnlag av den objektive og den subjektive testen. I den objektive testen ble det lagt vekt på at den krenkende uttalelsen var rettet direkte til dommerne og mot dommernes opptreden, og at det var disse dommerne som skulle ta stilling til spørsmålet om rettergangsstraff. Denne sammenblandingen av rollene som fornærmet, vitne, påtalemyndighet og dommer gjorde at det utad skapte berettiget tvil om domstolens upartiskhet.

Det er uklart hvor langt EMDs avgjørelse rekker. Den underkjenner ikke på generelt grunnlag en adgang for den retten som har saken til behandling å ilegges sanksjoner for brudd på påbud og beslutninger retten treffer i rettsmøtet, eller for på annen måte å reagere overfor den som utviser forakt for retten, jf. avsnitt 124–125.²⁰ Det som vektlegges i prøvingen etter artikkel 6 er dels krenkelsens karakter og rettens reaksjoner på denne, og om retten har lagt opp til en reell og fri vurdering av om det bør reageres på overtredelsen. Sanksjonens karakter og forholdsmessighet er nok også et moment i vurderingen. Det som særlig har spilt inn var nok også at det gjaldt en krenkelse «aimed at the judges personally» (avsnitt 120, understreket her):

”They had been the direct object of the applicant's criticisms as to the manner in which they had been conducting the proceedings. The same judges then took the decision to prosecute, tried the issues arising from the applicant's conduct, determined his guilt and imposed the sanction, in this case a term of imprisonment. In such a situation the confusion of roles between complainant, witness, prosecutor and judge could self-evidently prompt objectively justified fears as to the conformity of the proceedings with the time-honoured principle that no one should be a judge in his or her own cause and, consequently, as to the impartiality of the bench”

¹⁹ I EMDs silingsavgjørelse i Furuholmen mot Norge (appl. no. 53349/08) var EMD avskåret fra å prøve om avgjørelsen var truffet av en upartisk domstol fordi nasjonale rettsmidler ikke var uttømt for dette spørsmålet, jf. avgjørelsens avsnitt «The Law» del B punkt 3.

²⁰ Jf. også Aarli, Offentlig rettergang s. 458–459.

Konklusjonen er etter dette at EMK artikkel 6 inntil videre ikke er til hinder for ordningen med rettergangsstraff. På den annen side må de skjerpede krav til upartiskhet som nå følger av EMK artikkel 6 og som også er fulgt opp i anvendelsen av habilitetsreglene i domstolloven, også gjelde for behandlingen av saker om rettergangsstraff. Dette tilsier at ordningen i alle fall må praktiseres med varsomhet, og i tilfeller som er sammenlignbare med Kyprianou-avgjørelsen kan domstolen som behandler saken ikke behandle spørsmålet om rettergangsstraff. Begrensningene vil først være aktuelle dersom skille mellom krenkelse av rettens medlemmer og krenkelse av retten etter omstendighetene fremstår som kunstig. For å oppfylle kravet om at straffespørsmålet skal bli avgjort av en upartisk domstol i slike tilfeller, må spørsmålet avgjøres av andre dommere, eventuelt overlates til forfølgning etter straffeprosesslovens regler.

I tillegg til kravet om avgjørelse ved en upartisk domstol, kommer en begrensning ut fra hensynet til forsvarlig behandling av saken: Ordningen med rettergangsstraff bygger på en forenklet saksbehandling hvor det er særlig viktig at straffespørsmålet avgjøres uten at det går for lang tid. Dette tilsier at adgangen til å ilegge rettergangsstraff kun bør gjelde hvor det er ubetenkelig ut fra de retts- eller bevisspørsmål straffesaken reiser. Dersom saken reiser kompliserte spørsmål, bør adgangen til å forfølge straffespørsmålet etter domstollovens regler ikke benyttes.²¹

19.3.2 Reglens formål og funksjon

Utredningen skal foreslå en tidsmessig og hensiktsmessig regulering av reglene om rettergangsstraff. Reglene om erstatning skal ikke revideres, jf. merknader nedenfor om utgangspunktene for erstatningsreglene.

Bestemmelsene om rettergangsansvar i dagens lov gjelder først og fremst forhold under rettergang. Det er kun økonomiske sanksjoner som kan ilegges. Den bot som ilegges er å anse som straff, blant annet etter straffeloven § 15, straffeprosessloven § 1 og – ikke minst – EMK artikkel 6 og 7. tilleggsprotokoll artikkel 4. Dette har materielle og prosessuelle konsekvenser. Domstolene får i tillegg en annen rolle enn etter de ordinære sivil- og straffeprosessuelle regler.

Et første spørsmål er om det fortsatt bør være regler om rettergangsstraff som kan håndheves av den rett som har saken til behandling. Motstykket til at den rett som har saken til behandling kan ilegge rettergangsbot, er å åpne for at saken må forfølges av påtalemyndigheten, eventuelt at spørsmål må avgjøres ved at retten settes med andre dommere. Et tredje alternativ er å overføre dette til en form for forvaltningsprosess.

Det sentrale kjennetegnet ved regler om rettergangsstraff er at det skal være en sanksjon som kan ilegges etter en forenklet saksbehandling og knytter seg til den saken som er til behandling i domstolen. Det er tale om å avgjøre forhold begått umiddelbart overfor den domstolen som behandler saken og for å sikre oppfyllelse av rettens beslutninger og avgjørelser. Skal det være bestemmelser om rettergangsstraff, må det legges vekt på å utforme regler som er lett tilgjengelig og er enkle å anvende.

Rettergangsstraff blir derfor ikke bare en sanksjon mot uønsket opptreden, men et virkemiddel som først og fremst skal tjene saken som er til behandling i domstolene («hovedsaken»). Det tilsier at bestemmelsene i domstolloven må ha en funksjon for rettergangen. Adgangen til å pådømme forhold begått under tvangsfullbyrdelse bør da tas ut av domstollovens regler. Dersom det er behov for effektiv sanksjonering under tvangsfullbyrdelse, bør dette vurderes i sammenheng med den samlede gjennomgangen av forvaltningsstraffsaksjoner. Det samme gjelder spørsmål om straffbare forhold under

²¹ Jf. Aarli, Offentlig rettergang (2010) s. 456 flg.

etterforskningen.²² På denne bakgrunn foreslås det at slike forhold ikke skal kunne pådømmes etter reglene om rettergangsstraff, jf. § 213 fjerde og femte ledd. Bestemmelsen har liten praktisk betydning.²³ På denne bakgrunn fremstår adgangen til å behandle spørsmål om ansvar for forhold under etterforskningen etter de forenklete rettergangsreglene ikke som et nødvendig virkemiddel. De straffbare forhold det her er tale om, bør forfølges gjennom andre kontrollmekanismer, slik som muligheten for klage over påtalevedtak og de alminnelige disiplinær- og tilsynsordningene som gjelder for politi- og påtalemyndighet og bestemmelsene i den alminnelige straffelov.

Danmark har over tid endret reglene om rettergangsstraff, blant annet ved at straffesanksjoner mot unødvendig trette er opphevet fordi retten skal drive aktiv saksstyring og at en del opptreden vil motvirkes eller sanksjoneres ved bruk av reglene om sakskostnader. Det var derfor ikke behov for en egen straffesanksjon, jf. Betænkning 1425/2004 og endringslov nr. 554 av 24. juni 2005. Fra 2005, det vil si etter at EMD hadde avsagt avgjørelser i Kypriano-saken, hadde retsplejeloven kun regler om rettergangsstraff for beslutninger av retten som sikret at rettsmøter ble gjennomført med den nødvendige ro og verdighet, og for forsømmelser fra aktor, forsvarer eller prosessfullmektig i private straffesaker. Disse reglene ble opphevet ved endringslov nr. 518 av 6. juni 2007. Retsplejeloven har nå bare regler om rettergangsbot for meddommere som har ugyldig fravær mv. Når disse reglene ikke har blitt opphevet, har det blitt begrunnet med at det er bot av ordensmessig karakter som ilegges på grunnlag av et lett konstaterbart forhold, jf. L 150 (2006–2007) s. 10–11. De prinsipielle innvendingene mot slike sanksjoner er mindre enn de straffebed som retter seg mot parter, prosessfullmektiger, vitner mv.

Unntak fra anklageprinsippet, og de spørsmål som kan reises i forhold til kravet om at straff bare kan ilegges av et uavhengig og upartisk organ, tilsier at klare og tungtveiende grunner må tale for reguleringen og de må gjelde et saklig begrenset område. Det må foretas en avveining mellom behovet for sanksjoner som domstolene kan ilegge av eget tiltak etter en forenklet rettergang og sanksjoner som må overlates til forfølgning etter de ordinære straffeprosessuelle regler. Straffereglene i domstoloven må også tilpasses reguleringen i den alminnelige straffelovgivningen.

Utredningen skal lage utkast til en tidsmessig og hensiktsmessig regulering. Utgangspunktet for forslaget er formålet med bestemmelsene: Reglene om straff og erstatning skal gi domstolen muligheter for effektiv rettsåndhevelse mot forsømmelser under og motarbeidelse av rettergangen. Dette er kjerneområdet for ordningen med rettergangsstraff. Dagens regulering har også bestemmelser som overlapper med bestemmelser i den alminnelige straffeloven. Sistnevnte regulering reiser vanskelige spørsmål, og hvor det ikke nødvendigvis kan forsvares å gjøre unntak fra anklageprinsippet; hensynet til samordnet forfølgning kan tilsi at slike tilfeller ikke skal dekkes av domstollovens regler.

Selv om særreguleringen på noen punkter bør videreføres, må den for øvrig ses i sammenheng med de nyeste reformer av prosessreglene. Er hensynet til forsvarlig behandling av saken tilstrekkelig ivaretatt av prosessreglene eller må det også gjelde særskilte regler om straffesanksjoner? Tvistelovens prinsipp om en mer aktiv dommerstyring av prosessen kan hevdes å ha redusert behovet for særlige straffe- og erstatningsbestemmelser.²⁴ For den som opptrer i rettergang (advokater mv.), kan

²² Jf. også Kjelby, Rettergangsbot for utilbørlig forhold i anledning etterforskning, i Stat og rett. Festskrift til Per Stavang (1998) s. 653 flg. på s. 667–669.

²³ Jf. også Kjelby, Rettergangsbot for utilbørlig forhold i anledning etterforskning, i Stat og rett. Festskrift til Per Stavang (1998) s. 653 flg. på s. 667–669.

²⁴ Sml. Andreassen [Skoghøy], Rettergangsstraff s. 91.

disiplinærforføyninger være mer egnede virkemidler. Følgende merknad fra det danske retsplejerådet i betænkning 1401/2001 s. 283 har klar overføringsverdi til norske forhold:

«Retsplejerådet finder endvidere, at egentlig straf i form af bøde (med mulighed for fastsættelse af forvandlingsstraf) ikke bør anvendes over for det blotte urimelige sagsanlæg (eller appel). Retsplejerådet foreslår derfor, at bestemmelserne i retsplejelovens §§ 324-327 om rettergangs bøder ophæves. Økonomiske sanktioner bør højst angå sagsomkostninger, hvorved bemærkes, at også en part, der har fri proces, i særlige tilfælde kan pålægges at betale sagsomkostninger, jf. retsplejelovens § 335. Det er desuden generelt betænkeligt, at egentlig straf (og herunder - i kraft af forvandlingsstraffen - potentielt frihedsstraf) pålægges umiddelbart ved dom, uden at der foreligger en anklage, og uden at den pågældende har krav på at udtale sig om spørgsmålet, før afgørelsen træffes. Tilsvarende betænkeligheder gør sig således gældende med hensyn til straf efter retsplejelovens § 151, stk. 2, og § 1015. Særligt med hensyn til rettergangsfuldmægtige (jf. retsplejelovens § 327) bemærkes, at advokater, der på pligtstridig måde medvirker ved gennemførelsen af urimelige sagsanlæg eller appeller, vil kunne pålægges disciplinære sanktioner efter de herom gældende regler, jf. retsplejelovens §§ 147 b-147 f.»

Selv om bestemmelser om rettergangsstraff kortes ned eller utelates i ny lov, er det mye som taler for at bestemmelsene om erstatningsansvar bør videreføres. Dette er regler som kan ha praktisk betydning og som kan fungere som tillegg til de alminnelige regler om sakskostnader. Reglene i § 201 om dommers erstatningsansvar kan eventuelt inntas i kapittelet om dommernes rettigheter og plikter.

19.3.3 Konklusjon

Utredningen bygger prinsipielt på at reglene om rettergangsstraff ikke videreføres. Jeg forestår likevel mandatet slik at det skal foreslås tidsmessig og klarere regler for rettergangsstraff, slik at det samtidig fremlegges et subsidiært utkast til slike regler, men begrenset til de straffebestemmelser som kan hevdes å ha størst betydning for rettergangen.

Bestemmelser som videreføres i det subsidiære utkastet er de som antas å ha praktisk betydning og hvor de prinsipielle innvendingene mot ordningen ikke har avgjørende vekt. Det er alltid en usikkerhet knyttet til vurderinger av om en bestemmelse har praktisk betydning eller ikke. Regelutvalget viser i rapport nr. 1 s. 7 til at reglene er kompliserte og at dette er en grunn til at de ikke brukes ofte. For enkelte bestemmelser er det likevel ikke dristig antakelse å legge til grunn at bestemmelsen har liten praktisk betydning. Domstolloven § 208 om straff- og erstatningsansvar for en sakkyndig eller rettstolk som nekter å påta seg et oppdrag, kan nevnes som et eksempel.²⁵ Noen sanksjoner for å fremtvinge et oppdrag som rettstolk eller sakkyndig dekker neppe et sterkt praktisk behov, men kan kanskje begrunnes som en regel om erstatningsansvar. Det nødvendige oppfyllelsespress bør heller oppnås gjennom adgang til å ilegge tvangsmulkt. Videre foreslås det at overtredelser som omfattes av den alminnelige straffeloven, ikke skal kunne sanksjoneres ved rettergangsstraff.

19.4 Bestemmelser som uansett foreslås utelatt i utkastet til ny lov

De kryssende hensyn som er kommentert foran, tilsier at en tidsmessig regulering av rettergangsstraff bør ha et annet og mer begrenset omfang. Utkastet viderefører de sanksjoner som domstolene bør ha i anledning rettergang. Dette er sanksjoner mot uønsket opptreden overfor retten i forbindelse med sakens behandling, slik som utilbørlige uttalelser, nektelse av å følge rettens pålegg mv. Dette gjelder rettens opptreden som «rettergangspoliti».

Det som først og fremst er utelatt i utkastet, er sanksjoner mot opptreden under tvangfullbyrdelse og under etterforskningen. Disse straffebestemmelsene har ingen umiddelbar tilknytning til rettens behandling av saken (rettergang) og hører ikke tematisk inn under en lov om domstolene. Noe annet er

²⁵ Jf. Bøhn s. 867–868.

at tvangsfullbyrdelsesloven og straffeprosessloven skal ha særlige bestemmelser om at slike spørsmål kan bringes inn for retten til avgjørelse. Den andre lede-tråden for revisjonen er om overtredelsen gjelder et forhold som heller bør forfølges etter bestemmelsene i den alminnelige straffeloven etter de ordinære prosessreglene. Det er ingenting som tilsier at domstolene skal kunne ilegge straff overfor den som hindrer sakens opplysning. Dette bør forfølges etter de regler som ellers gjelder for straffesaker og på grunnlag av bestemmelsene i straffeloven.

19.5 Utkast til regler om erstatningsansvar i saker for domstolene

§ ... Erstatning som følge ugyldig fravær og manglende oppfyllelse av rettens pålegg overfor parter, vitner m.fl.

(..) Et vitne som forsettlig eller uaktsomt:

a) uten gyldig grunn uteblir fra et rettsmøte,

b) bortvises fra rettsmøtet etter reglene i § 15-2 fjerde ledd

c) ikke i tide har varslet retten om fravær,

d) forlater rettsstedet uten tillatelse,

e) uten gyldig grunn unnlater eller nekter å etterkomme pålegg fra retten om å undersøke regnskap, møtereferater mv. , gjøre notater eller ta med dokumenter eller andre bevis, eller

f) nekter å avgi forklaring eller forsikring uten å begrunne det, eller bare oppgir en grunn for nektelsen som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse eller som er åpenbart uholdbar,

kan pålegges å erstatte tap som følge av forsømmelsen. Erstatningsansvar etter denne bestemmelse kan bare pålegges to ganger i samme sak.

(..) Vitner som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

(...)Bestemmelsene foran gjelder tilsvarende for parter og stedfortredere som etter tvisteloven § 23-1 eller § 23-2 plikter å møte, avgi forklaring eller forsikring, eller som etter tvisteloven § 26-8 annet ledd plikter å gi tilgang til bevis.

(...)Den som uten å være part i saken nekter å etterkomme pålegg fra retten om å gi tilgang til realbevis uten å begrunne det eller, eller bare oppgir en nektelsesgrunn som er forkastet ved rettskraftig kjennelse eller som åpenbart ikke kan føre frem, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen har ført til.

Bestemmelsen er et forslag til felles bestemmelse om nektelse av å etterkomme rettens pålegg. Bestemmelsen viderefører § 205, § 206 første setning og annet ledd og § 207. § 206 første ledd annet punktum foreslås tatt ut av domstolloven. Videre er inntatt § 209 og 210 første punktum. De deler av § 211 som gjelder vitner, er inntatt i annet ledd. Alternativet om bortvisning fra rettsmøtet gjelder i dag bortvisning fordi vitnet er beruset. Det foreslås at dette erstattes med bortvisning etter de alminnelige regler om gjennomføring av rettsmøter.

Domstolloven § 207 gir mulighet til å reagere mot vitners manglende forberedelse av forklaringen. Ordlyden er tilpasset oppregningen i tvisteloven § 24-4 og straffeprosessloven § 116. Etter tvisteloven § 24-4 første ledd og § 116 første ledd kan retten pålegge et vitne å ta med dokumenter og andre bevis

som det plikter å legge frem, og etter annet ledd kan det pålegges å «friske opp sitt kjennskap til saken», for eksempel ved å undersøke regnskapsopplysninger, dokumenter mv. og om nødvendig gjøres notater. Slik § 207 er formulert, er det ikke innlysende at den knytter seg til pålegg om å ta med bevis og pålegg om å friske opp kjennskap til saken. Utkastet er formulert slik at begge situasjoner omfattes av bestemmelsen.

I domstolloven § 207 er slike forsømmelser likestilt med fravær uten gyldig grunn. I utkastet foreslås det at dette inntas i en oppregning av de forsømmelser som kan sanksjoneres fra rettens side. Til utformingen av bestemmelsen er det også spørsmål om å synliggjøre rettsstridsbegrensningen. Det er antatt at straff bare kan ilegges dersom vitnet hadde en rimelig mulighet for å følge pålegget.²⁶ En slik begrensning er forsøkt markert gjennom henvisningen til «gyldig grunn». Et alternativ er å videreføre ordlyden uten en slik presisering, slik at begrensningen dels vil følge av at det må foreligge et gyldig pålegg som er meddelt vitnet og den alminnelige rettsstridsreservasjonen.

I tillegg til opptegnelser som gjøres for å forberede en vitneforklaring, kan vitner nå etter tvisteloven § 26-5 annet ledd også pålegges å utarbeide sammenstillinger, utdrag eller annen bearbeiding av opplysninger som kan hentes ut av bevisgjenstander. Også slike pålegg omfattes av ordlyden i utkastet.

Nektelse av å avgi forklaring eller forsikring foreslås videreført i bokstav f. I dagens bestemmelse er straffansvar betinget av at vitnet ikke oppgir en noen grunn til nektelsen, eller oppgir en grunn som er forkastet ved rettskraftig kjennelse. Likestilt med ikke å oppgi noen grunn for nektelsen, er at vitnet oppgir en åpenbart uholdbar grunn.²⁷

§ ... Nektelse av å ta imot forkynnelse

Den som nekter å ta imot forkynnelse etter reglene i § 18-15, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen medfører.

Bestemmelsen viderefører § 212. Reguleringen kan eventuelt inntas i kapittelet om forkynnelse, slik at det kapittelet får en fullstendig regulering av forkynnelsen.

§ ... Erstatningsansvar for sakkyndige og rettstolker

(1) En oppnevnt sakkyndig eller rettstolk som

a) nekter å utføre vervet uten å oppgi en grunn til dette, eller bare oppgir en grunn som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene nektelsen har medført, eller

b) uten gyldig fravær uteblir fra et rettsmøte eller uten tillatelse forlater rettsstedet før møtets slutt, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene som følge av nektelsen eller fraværet.

(2) Sakkyndige og rettstolker som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

Bestemmelsen viderefører § 208 og de deler av § 211 som gjelder rettstolker og sakkyndige.

²⁶ Bøhn s. 867.

²⁷ Bøhn s. 863.

Et alternativ for rettstolker og sakkyndige er å videreføre den generelle erstatningsregelen i annet ledd. Det blir da en henvisning til alminnelige erstatningsregler, uten særbestemmelsen i første ledd om fravær mv.

§ ... Erstatningsansvar for offentlige tjenestemenn mv. for forsømmelser under rettergang

(1) En dommer, offentlig tjenestemann, prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer som ved forsømmelser eller annet utilbørlig forhold under rettergangen har påført noen et tap, kan pålegges å betale erstatning til skadelidte.

(2) Staten inntår for det erstatningsansvar som ilegges en offentlig tjenestemann. Dette gjelder likevel ikke erstatningsansvar en offentlig oppnevnt forsvarer pådrar seg overfor siktede når forsvarer etter begjæring fra siktede er oppnevnt utenfor rettskretsen.

(3) Dersom en ankeinstans finner at underinstansen ved den påankede avgjørelse har begått en åpenbar feil, kan den pålegge den ansvarlige dommer å erstatte de kostnader som den uriktige avgjørelsen har medført. For krav om at staten erstatter sakskostnader på grunn av feil ved rettens behandling, gjelder tvisteloven § 20-12.

Bestemmelsen viderefører § 200 første, annet og siste ledd og § 201 siste ledd. Det foreslås å tilføye «dommer» i oppregningen.

§ ... Hvilken domstol som behandler spørsmål om rettergangserstatning

(1) Spørsmål om å ilegge erstatningsansvar etter bestemmelsene i dette kapittel, avgjøres av den rett som behandler saken. Avgjørelsen må senest treffes sammen med den dom eller kjennelse som avslutter saken. Dersom overtredelsen er begått overfor en annen domstol enn den som skal avgjøre saken, kan spørsmålet overføres til behandling sammen med hovedsaken.

(2) Spørsmål om å ilegge ansvar for dommere kan bare avgjøres av overordnet domstol. Spørsmål om ansvar for lekdommere som har fravær når forhandlingene begynner, kan avgjøres av den domstol som har innkalt dommeren.

(3) Spørsmål om ansvar i anledning saker for forlikrådet kan bringes inn for tingretten.

Bestemmelsen viderefører § 213 første ledd, men annet punktum er utelatt. I tillegg inntas reglene i § 214.

Når også lagrettemedlemmer omfattes av dommerbegrepet, vil det være en realitetsendring. Men for lekdommere er det antatt at ansvar først hører under ankeinstansen når det gjelder lekdommerens forholde etter at de har tatt sete i retten.²⁸ Ansvar for lekdommere som ikke møter, kan da avgjøres av underinstansen, mens fravær etter at forhandlingene har begynt, må avgjøres av overordnet domstol.

§ ...Behandlingsmåten for spørsmål om rettergangsansvar

(1) Retten kan av eget tiltak tilkjenne erstatning til det offentlige eller til siktede i straffesak. Erstatning kan i andre tilfeller bare tilkjennes når skadelidte har fremmet krav om dette. Spørsmålet om erstatning avgjøres ved kjennelse.

²⁸ Bøhn s. 877.

(2) Spørsmål om erstatning kan bare behandles etter reglene i dette kapittel dersom slik behandling kan skje uten uforholdsmessig ulempe og retten finner det ubetenkelig. Dersom spørsmål om erstatning til det offentlige ikke tas eller kan tas under behandling, kan retten gi departementet melding om dette.

(3) Blir ansvarsspørsmålet ikke behandlet etter reglene i dette kapittel, kan det gjøres til gjenstand for særskilt søksmål. Erstatningssøksmål om en tjenstemanns eller det offentliges ansvar i anledning av rettslige avgjørelser kan ikke reises uten at

a) avgjørelsen er opphevet eller forandret,

b) avgjørelsen er bortfalt med den virkning at rettidig anke mot den ikke kunne tas under behandling eller avgjøres, eller

c) tjenestemannen ved dom er kjent skyldig i straffbart forhold ved avgjørelsen.

Første ledd viderefører § 214 første ledd.

Annet ledd er en omformulering av § 216, men er i hovedsak en videreføring. Dagens bestemmelse gjør unntak for tilfeller hvor ansvarsspørsmålet «ikke uten vanskelighet eller opphold» kan bli tilstrekkelig opplyst. Dette dekker tilfeller hvor Innføringen av kravet til at slik behandling skal være ubetenkelig, er ingen realitetsendring, men en markering av at saken kan reise slike spørsmål at det bør overføres til behandling etter de alminnelige regler. Dette vil dekke situasjoner som i Kyprianou-saken. Vilkåret markerer at domstolen også kan foreta en hensiktsmessighetsvurdering. Ordlydmessig er det en endring i perspektiv: I dagens lov åpnes det for unntak fra en plikt til å behandle spørsmålet, mens det i utkastet er formulert som inngangsvilkår. Noen realitetsforskjell er ikke tilsiktet, men det fremgår klarere at avgjørelser etter den forenklete behandlingsmåten i domstoloven skal bygge på en konkret vurdering.

Annet ledd siste punktum er en videreføring av dagens bestemmelse, men er foreslått forenklet ved at det vises til at ansvarsspørsmålet ikke «tas eller kan tas» under behandling. Formuleringen «kan tas» sikter både til overtredelse av domstolovens regler og andre regler. I førstnevnte tilfelle kan kravet i prinsippet tas under behandling, men at det avvises fordi det ikke er hensiktsmessig å følge behandlingsmåten i domstoloven. Det sistnevnte sikter til overtredelse av andre regler enn reglene i domstoloven; i slike tilfeller domstolen ikke kompetanse til å behandle spørsmålet. Det forslås at innberetning «kan» skje, og ikke at det er en ubetinget plikt til å gjøre dette. Unntaket for ansvar etter §§ 202 og 203 er ikke nødvendig da det ikke foreslås regler om ansvar for slike forhold.

Tredje ledd viderefører § 216 tredje ledd og § 200 tredje ledd.

Det foreslås at adgangen til å ilegge ansvar uten at den ansvarlige har fått uttale seg, ikke videreføres, bortsett fra i fraværstilfeller. Dersom bestemmelsen likevel skal videreføres, kan regelen om at den ansvarlige så vidt mulig skal få uttale seg, inntas i første ledd siste punktum. Omgjøringsregelen kan inntas i første ledd i bestemmelsen om rettsmidler.

§ ... Rettsmidler

(1) Avgjørelser som tilkjenner erstatning, eller som forkaster begjæring om dette, kan ankes. Anken følger prosessreglene i hovedsaken. Kjennelse som tilkjenner erstatning for fravær, kan omgjøres dersom begjæring om dette fremsettes innen to uker.

(2) Ved anke i hovedsaken kan ankeinstansen prøve avgjørelser om erstatning i anledning saken så langt det følger av utfallet av retts- og bevissspørsmål som skal prøves i ankesaken.

(3) Ved anke over kjennelse som tilkjenner erstatning for tap som følge av unnlatelse eller nektelse av å oppfylle en avgjørelse fra retten, kan ankeinstansen også prøve den avgjørelse som ikke er oppfylt.

Ved tvistelovreformen ble betegnelsen på rettsmiddelet endret fra kjæremål til anke. Dette skaper uklarheter for rettergangsbotene fordi avgjørelsesformen i dagens lov varierer etter om boten er ilagt ved kjennelse eller dom. Utkastet foreslår at avgjørelsesform for rettergangsbøter skal være kjennelse. Anke over rettergangsbøter vil da følge reglene om anke over kjennelse. Regelen i § 215 om adgangen til å begjære omgjøring, er inntatt i utkastets første ledd.

Det kan oppstå spørsmål om prosessform ved anke over avgjørelser om rettergangsansvar. Det foreslås presisert at ansvar ilegges ved kjennelse og at kjennelsen kan ankes etter reglene som gjelder for avgjørelser i hovedsaken. I sivile saker gjelder tvisteloven og i straffesaker gjelder straffeprosessloven.

Siste ledd viderefører § 217 siste ledd, med noen språklige endringer.

19.6 Utkast til regler om rettergangsstraff

19.6.1 Generelle merknader

Skal domstolloven ha bestemmelser om straffesanksjon, bør dette begrenses til situasjoner hvor erstatningssanksjonen ikke er tilstrekkelig og hvor prosessreglene ikke gir retten de nødvendige virkemidler. Dette er sanksjoner mot opptreden i rettsmøtet og om brudd på medieforbud.

19.6.2 Subsidiært utkast til bestemmelser

§ xx (Krenkelse av rettens verdighet)

(1) Den som under et rettsmøte forsettlig forstyrrer forhandlingene eller ikke følger et påbud fra retten eller rettens leder, kan straffes med bøter.

(2) På samme måte kan den straffes som under et rettsmøte eller i prosesskriv kommer med utilbørlige eller åpenbart krenkende ytringer om noen, eller som for øvrig i ord eller handling opptrer på en måte som virker støtende eller på annen måte klart strider mot kravet til sømmelig opptreden under rettergang.

Utkastet viderefører § 198 første og annet ledd, med noen justeringer. Utkastet er et stykke på vei sammenfallende med forslaget til endring i Skoghøy, Rettergangsstraff s. 90, men med noen språklige forskjeller. Utkastet bygger på utgangspunktet etter straffeloven 2005, slik at forsett er vilkår for straff.

§ 198 tredje ledd er flyttet til og samlet med bestemmelsene om medieforbud og taushetsplikt. § 198 siste ledd er ikke videreført. Adgangen til å kunne forfølge overtredelsen på annet grunnlag må avgjøres av andre regler.²⁹ Det kan ikke ses å være noen grunn til å ha en slik særregulering av spørsmålet i ny lov, se i denne forbindelse forslaget til bestemmelser om domstolens rapporteringsplikt om eventuelle straffbare forhold. Når det gjelder kravet til utforming av gjerningsbeskrivelsen, vises det til EMDs avgjørelse i Furuholmen mot Norge (appl.no 54339/08). Det kan ikke ses at det er alternative, mer presise måter å utforme gjerningsbeskrivelsen på. Det sentrale er uansett at opptredenen må overstige en terskel før det er grunnlag for straffansvar, og at det må gjelde et

²⁹ Jf. diskusjonen om den tilsvarende bestemmelsen i arbeidstvistloven av 1927 i Prop 134 L (2010–2011) s. 69 og Bøhn s. 832.

betydelig slingringsmann før det er utvist støtende opptreden. Det foreslås en viss innstramming av gjerningsbeskrivelsen for å få frem at ikke ethvert brudd på kravet til sømmelig opptreden gir grunnlag for ansvar.

§ Brudd på bestemmelser om medieforbud og taushetsplikt

Den som forsettlig eller uaktsomt:

a) foretar fotografering eller opptak i strid med § 16-6, eller som offentligjør slike fotografier eller opptak,

b) overfor uvedkommende røper opplysninger som det er pålagt taushetsplikt om etter § 16-4 og § 16-5 eller som medvirker til dette, eller

c) overfor uvedkommende røper opplysninger i strid med § § 16-4 eller § 16-5 eller medvirker til dette,

kan straffes med bøter.

Bestemmelsen viderefører § 198 tredje ledd og § 199, med noen språklige justeringer. Adgangen til å behandle slike overtredelser må ses i sammenheng med vilkåret om at den forenklede pådømmelsen bare kan skje dersom det er ubetenkelig.

Det er omtvistet om dagens § 199 bare rammer det å videreformidle det som er fremkommet i selve rettsmøtet eller om den også rammer å videreformidle opplysninger fra sakens dokumenter uten hensyn til om de har blitt forhandlet i rettsmøtet.³⁰ Straffebestemmelsen er foreslått knyttet til det som beslattes etter § § 16-4 og presiseringen om «opplysninger». Det er da ikke bare det som er forhandlet i rettsmøtet som er omfattet. Det foreslås også å skille mellom opplysninger som er omfattet av lovens påbud om taushetsplikt og de pålegg om taushetsplikt som retten gir. En annen mulighet å la bokstav c være en samlet bestemmelse – å meddele noe i strid med bestemmelsene i §§ 16-4 og 16-5 dekker begge situasjonene.

Saksbehandlingsreglene for spørsmål om rettergangsbot vil være de samme som gjelder for rettergangsrestatning. På grunn av kravet om at pådømmelse skal være ubetenkelig, vil spørsmål om rettergangsbot for overtredelse av medieforbud bare være aktuelt i tilfeller hvor det er klart at vilkårene for rettergangsbot er oppfylt. Rettsmiddelet vil imidlertid være anke etter straffeprosesslovens regler.

19.6.3 Rettergangsbot overfor lekdommere som ikke har gyldig fravær

19.6.3.1 Generelt

Utkastet foreslår at reglene om rettergangsstraff i det alt vesentlige blir opphevet, med unntak for de straffebestemmelser som knytter seg til gjennomføring av rettsmøter og beslutninger om medieforbud.

De straffebestemmelser som retter seg motparter, prosessfullmektiger og andre som opptrer i saken foreslås opphevet. Feil og forsømmelser bør først og fremst sanksjoneres sivilrettslig og motvirkes gjennom effektiv saksstyring i tråd med de nye prosessreglene. Dette er i samsvar med rettstilstanden i Danmark.

³⁰ Se omtalen i Bøhn s. 834 med henvisninger.

For meddommere foreslås det at det gjelder adgang til å ilegge sanksjoner mot ugyldig fravær. En tilsvarende løsning er valgt i Danmark. Retsplejeloven § 85 har slik bestemmelse

«En nævning, som udebliver uden lovligt forfald eller uden rettidigt at have meldt sit forfald, straffes med bøde. Det samme gælder den nævning, som efter at være mødt uden oplyst forfald unddrager sig opfyldelsen af de ham som nævning påhvilende pligter.

Stk. 2. Den afsagte kendelse forkyndes snarest muligt for den pågældende nævning. Denne har i en uge fra kendelsens forkyndelse adgang til at fremkomme med oplysninger for retten om, at han har haft lovligt forfald. Findes disse fyldestgørende, kan retten omgøre sin kendelse.

Stk. 3. Afgørelse af de i denne paragraf omhandlede spørgsmål træffes af retten.

Stk. 4. De omhandlede kendelser kan ikke gøres til genstand for anke, men kan påkæres, når bøden er over 400 kr.»

Det antas å være behov for en sanksjon som kan ilegges overfor lekdommere som ikke møter eller ikke i tide gir beskjed om forfall. Prosessreglene for øvrig angir ikke noen virkemidler mot slike forsømmelser. Utkaster foreslår videreføring av deler av reglene om rettergangsstraff begrenset til det som er nødvendig for denne typen sanksjon.

19.6.3.2 Utkast til bestemmelse om rettergangsbot overfor lekdommere

§ ... Rettergangsbot ved ugyldig fravær

(1) Retten kan ilegge bøter overfor en lekdommer som ikke har gyldig fravær.

(2) Kjennelse som ilegger bøter, kan ankes etter straffeprosesslovens regler. Bøter som ilegges på grunn av fravær, kan omgjøres dersom lekdommeren innen 14 dager fra kjennelsen er forkynt fremlegger opplysninger som viser at det forelå gyldig fravær eller det ellers ikke var grunnlag for å ilegge bøter.

20. Økonomiske og administrative konsekvenser

Utkastet er i hovedsak en lovteknisk oppdatering av gjeldende lov som ikke vil ha særlige økonomiske konsekvenser.

Forslaget til endring av forkynningsregler for forliksrådene vil kunne føre til noe merarbeid og utgifter. Det gjelder også dersom det alternativet med endring av oppfriskningsreglene blir gjennomført.

21. Utkast til lov med merknader

Lov om domstolene og dommere (domstoloven)

Første del Innledende bestemmelser

Kapittel 1 Lovens virkeområde. Definisjoner

§ 1-1. Virkeområde

(1) Loven gjelder for de alminnelige domstolene og for spesialdomstolene så langt det er bestemt.

*(2) For forliksrådene får bestemmelsene anvendelse så langt det er bestemt i lov *** om forlikråd.*

Bestemmelsen er ny og ment som en kort angivelse av virkeområdet. For sammenhengens skyld kunne det ha vært tilføyd en henvisning til at rettergangslovgivningen gjelder for behandlingen av de enkelte saker, men det kan ikke ses at det vil ha særlig betydning.

§ 1-2. Domstolene

(1) De alminnelige domstoler er:

a) Høyesterett

b) Lagmannsrettene

c) Tingrettene

(2) Spesialdomstolene er:

a) Jordskifterettene

b) Konsulrettene

c) Arbeidsretten

d) Utmarksdomstolen for Finnmark

e) Ekstraordinære domstoler som nedsettes med hjemmel i lov eller som Kongen nedsetter i sivile saker med samtykke fra partene

f) Riksretten

Bestemmelsen viderefører oppregningen i §§ 1 og 2, med unntak for forliksrådene som foreslås overført til egen lov, og tilføyelse av de øvrige spesialdomstoler som finnes i dag men som ikke er nevnt i oppregningen. Bokstav e gjelder ekstraordinære domstoler (overordentlige domstoler), jf. domstolloven § 29. Disse må enten ha hjemmel i lov eller de kan i sivile saker nedsettes av Kongen i statsråd dersom partene samtykker. Det foreslås at de ekstraordinære domstoler bare nevnes i den innledende oversikten over domstoler, og at domstolloven § 29 ikke videreføres. Det foreslås også opphevelse av § 30 om adgangen til å fastsette en instansrekkefølge for det tilfellet at særloven ikke har egne regler om dette.

§ 1-3. Dommere

(1) Med dommer menes i denne lov alle medlemmer av en domstol som kan treffe eller være med på å treffe dømmende avgjørelser, med mindre annet er bestemt eller fremgår av sammenhengen.

(2) Med fagdommere menes i denne lov dommere utnevnt etter bestemmelsene i kapittel 6.

(3) Med lekdommer menes i denne lov dommere utnevnt etter bestemmelsene i kapittel 7. Lekdommere gjør tjeneste som meddommer eller som medlem av lagretten.

Bestemmelsen viderefører definisjonen i § 52, men med hjelpebegrepene fagdommer og lekdommer. Det foreslås at dommerbegrepet får generell rekkevidde og inkluderer medlemmer av lagretten. Lovens regler om dommere vil da gjelde både for fagdommere og lekdommere, mens det ved behov kan sondres mellom fagdommer og lekdommer, og mellom meddommer og medlem av lagretten.

§ 1-4 Folkerettens betydning for anvendelsen av loven

Loven gjelder med de begrensninger som er anerkjent i folkeretten eller følger av overenskomst med fremmed stat.

Bestemmelsen er ny, men en naturlig presisering på linje med rettergangslovene for øvrig.

Andre del De alminnelige domstolenes organisering og sammensetning i den enkelte sak

Det foreslås at lovens andre del gjelder domstolenes organisering og sammensetning, på samme måte som kapittel 1 i gjeldende lov. Da spesialdomstolenes organisering og regler om deres sammensetning i den enkelte sak vil følge av loven som oppretter spesialdomstolen, foreslås det at kapittelet gjelder de alminnelige domstolenes organisering og sammensetning.

I kapitlene om domstolene inntas bestemmelser om organisering og de bestemmelser om personell som må følge av lov. Det foreslås videre at domstoloven som utgangspunkt ikke har regler om annet personell enn dommere.

Kapittelet viderefører gjeldende lovs systematikk hvor regler om både organisering og sammensetning i den enkelte sak er inntatt, med utgangspunkt i Høyesterett. En alternativ disponering er at reglene om organisering inntas i kapittel 2 flg., mens reglene om sammensetning kan inngå som del av de alminnelige reglene om domstolens virksomhet.

Kapittel 2 Høyesterett

§ 2-1. Høyesteretts organisering

(1) Høyesterett har sitt sete i Oslo, når ikke særlige forhold er til hinder for dette.

(2) Høyesterett skal ha en høyesterettsjustitiarius som domstolleder og nitten andre dommere.

(3) Høyesterett er inndelt i to avdelinger for behandling av saker som skal avgjøres av fem dommere. For saker som skal avgjøres av tre dommere, kan Høyesterett nedsette ett eller flere utvalg, som betegnes som Høyesteretts ankeutvalg.

(4) Kongen kan når særlige forhold gjør det nødvendig, bestemme at Høyesterett for en periode skal ha flere dommere eller avdelinger enn det som følger av annet og tredje ledd.

(5) Høyesterett skal ha en direktør, som leder domstolens kontor, og så mange protokollsekretærer og utredere som saksmengden krever. Høyesteretts direktør er embetsmann. Protokollsekretærer og utredere ved Høyesterett tilsettes av departementet eller av Høyesterett etter bestemmelser gitt av departementet. Protokollsekretærer og utredere kan tilsettes på åremål.

Bestemmelsen viderefører og slår sammen §§ 3, 4 og 9, med noen språklige endringer. Det foreslås at fremgår av lovteksten at Høyesterett inndeles i to avdelinger og hvor mange dommere det er, jf. Ot.prp. nr. 74 (2007–2008) s. 24. Det er bare i særlige tilfeller Kongen skal fastsette antall dommere og hvordan Høyesteretts virksomhet skal organiseres. Inndelingen i avdelinger gjelder behandlingen av saker som skal avgjøres av fem dommer.

§ 2-2. Alminnelige regler om Høyesteretts virksomhet

(1) Høyesterettsjustitiarius leder rettens forretninger, fastsetter tiden for dens møter og for behandlingen av sakene og fordeler forretningene mellom rettens medlemmer og i tilfelle dens

avdelinger og utvalg. Alminnelige regler om dette kan fastsettes i en forretningsorden. Har høyesterettsjustitiarius forfall, gjør eldste dommer tjeneste så lenge ingen annen er oppnevnt.

(2) Når Høyesterett skal treffe avgjørelser som ikke gjelder de enkelte rettssaker, skal fem dommere være med på avgjørelsen hvis ikke annet er bestemt ved lov. Alle dommerne skal delta ved fastsettelse av Høyesteretts forretningsorden, men avgjørelse kan treffes selv om noen av dommerne har forfall.

(3) Høyesterettsjustitiarius leder behandlingen i avdelinger og utvalg og behandlingen av saker i storkammer eller plenum, som han er med i. Ellers ledes behandlingen av eldste dommer som er med.

Bestemmelsen viderefører og slår sammen § 7 og § 8.

§ 2-3. Høyesteretts sammensetning i den enkelte sak

(1) Høyesterett settes i den enkelte sak med fem dommere, med mindre annet er bestemt.

(2) I saker som etter lov skal avgjøres av Høyesterett satt med tre dommere, kan det bestemmes at saken skal avgjøres i avdeling med fem dommere.

(3) I særlig tidkrevende saker kan det bestemmes at ytterligere en eller to dommere følger forhandlingene og deltar i avgjørelsen i tilfelle forfall.

(4) I saker etter første og annet ledd som er av særlig viktighet, kan det bestemmes at saken, eller rettsspørsmål i den, skal avgjøres av Høyesterett i storkammer, satt med 11 dommere. Ved vurderingen skal det blant annet legges vekt på om det oppstår spørsmål om å sette til side en rettsoppfatning Høyesterett har lagt til grunn i en annen sak, eller om saken reiser spørsmål om konflikt mellom lover, provisoriske anordninger eller stortingsbeslutninger og Grunnloven eller bestemmelser Norge er bundet av i internasjonalt samarbeid. I helt særlige tilfeller kan det bestemmes at saken, eller rettsspørsmål i saken, skal avgjøres av Høyesterett i plenum, som da består av alle Høyesteretts dommere som ikke er ugilde eller har forfall.

(5) Får noen av rettens medlemmer forfall i saker etter fjerde ledd, kan retten avgjøre saken så lenge det er minst fem dommere tilbake. Er det ved avgjørelsen et like antall dommere, fratrer yngste dommer.

Bestemmelsen viderefører § 5, med en liten endring i redigeringen av bestemmelsen.

§ 2-4. Avgjørelser om Høyesteretts sammensetning

(1) Avgjørelse om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn den som følger av § 2-3 første ledd, treffes av høyesterettsjustitiarius før den muntlige ankeforhandling er begynt, eller i skriftlige saker før partene har inngitt sitt siste skriftlige innlegg. Etter dette tidspunkt, kan to av avdelingens fem dommere kreve at saken skal behandles av Høyesterett med en sammensetning etter § 2-3 fjerde ledd. Høyesterettsjustitiarius avgjør da om saken skal behandles i storkammer eller plenum.

(2) Avgjørelse om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn den som følger av § 2-3 annet ledd første punktum, treffes før saken er fordelt til forberedende dommer, av høyesterettsjustitiarius. Etter fordeling treffes avgjørelsen av ankeutvalget, men slik at høyesterettsjustitiarius treffer eventuell avgjørelse om at saken skal behandles i storkammer eller plenum.

(3) Når det er truffet avgjørelse om at saken skal behandles i storkammer, kan høyesterettsjustitiarius i stedet bestemme at saken skal behandles i plenum. Det skal gjøres hvis minst seks av Høyesteretts

dommere krever det. Vedtak etter første punktum og krav etter annet punktum må i tilfelle settes fram før ankeforhandlingen eller den avsluttende skriftlige behandlingen i den forsterkede rett påbegynnes.

(4) Beslutninger om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn det som følger av § 2-3 første og annet ledd, kan omgjøres.

Bestemmelsen viderefører § 6. Beslutninger om rettens sammensetning kan omgjøres, jf. Rt. 2007 s. 1003, Rt. 2011 s. 1097 og HR-2014-1974-U. Selv om dette følger av tvistelovens og straffeprosesslovens regler, foreslås det at dette kort nevnes i lovteksten.

Kapittel 3 Lagmannsrettene

§ 3-1. Lagdommer, lagsogn og rettssteder

(1) Kongen fastsetter rikets inndeling i lagdommer for hver lagmannsrett og lagdommenes inndeling i rettskretser (lagsogn). Kongen fastsetter hvilke lagdommer som skal utøve domsmyndighet på innretninger og anlegg for undersøkelse etter eller utnyttning, lagring eller transport av undersjøiske naturforekomster på den norske del av kontinentalsokkelen og i norsk økonomisk sone.

(2) For hvert lagsogn fastsetter domstoladministrasjonen ett eller flere rettssteder. Når størrelsen av lagsognet eller andre grunner gjør det hensiktsmessig, skal det fastsettes flere rettssteder, hvert for en del av lagsognet. På disse rettssteder behandles i alminnelighet de saker som hører hjemme i den del av lagsognet. Når det er hensiktsmessig, kan rett settes på andre steder i lagsognet eller i et annet lagsogn.

Bestemmelsen viderefører og slår sammen §§ 16, 18 og 26a. Forskriftshjemmelen i første ledd annet punktum kunne også ha vært plassert sammen med reglene om domsmyndighet. Det foreslås at bestemmelsen fortsatt bør plasseres sammen med reglene om lagdommer og lagsogn.

§ 3-2. Lagmannsrettene organisering

(1) Lagmannsrettene skal ha en førstelagmann som domstolleder og så mange lagmenn, lagdommere og jordskiftelagdommere som til enhver tid er bestemt.

(2) Hvor saksmengden gjør det påkrevet, kan lagmannsretten etter bestemmelse av domstoladministrasjonen deles i avdelinger. I så fall kan det utnevnes en lagmann som leder for hver avdeling.

(3) Lagmannsrettene skal ha jordskifteteknisk personale.

Bestemmelsen viderefører § 10 første ledd og § 11 tredje ledd.

§ 3-3. Alminnelige regler om lagmannsrettens virksomhet

(1) Førstelagmannen fordeler sakene mellom avdelingene og treffer bestemmelse om dommernes tjenestegjøring. Lagmannen fordeler sakene mellom dommerne i avdelingen. Fordeling av saker skal bygge på objektive kriterier som legger til rette for rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne og en effektiv bruk av domstolens ressurser. Kongen kan gi nærmere regler om fordelingen av sakene i lagmannsrettene.

(2) Avgjørelser som ikke gjelder de enkelte rettssaker, treffes av førstelagmannen. Førstelagmannen kan bemyndige lagmennene til å utføre de oppgaver som ligger til førstelagmannen

(3) Har førstelagmannen forfall, skal den dommer som er utnevnt som stedfortreder for førstelagmannen, gjøre tjeneste som førstelagmann. Hvis ingen stedfortreder er utnevnt, skal den eldste av lagmennene eller den eldste av de øvrige dommerne gjøre tjeneste som førstelagmann. Førstelagmannen kan beslutte at en av de faste dommerne skal gjøre tjeneste som domstolleder i forbindelse med kortere fravær. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om ordningen med stedfortreder.

Bestemmelsen viderefører § 11 annet ledd og § 13. Det foreslås inntatt en presisering om at fordeling av saker skal bygge på objektive kriterier som legger til rette for rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne og en effektiv bruk av domstolens ressurser.

Det foreslås i tredje ledd dels videreføring av bestemmelsen om at eldste lagmann skal gjøre tjeneste som førstelagmann når denne har fravær og det ikke er oppnevnt stedfortreder. I tillegg foreslås det at førstelagmannen skal kunne beslutte at en av de faste dommerne skal gjøre tjeneste som førstelagmann i forbindelse med kortere fravær.

§ 3-4. Lagmannsrettens sammensetning i den enkelte sak

(1) I den enkelte sak settes retten med tre fagdommere. I straffesaker settes retten med lagrette eller meddommere når dette er bestemt i straffeprosessloven og i sivile saker settes retten med meddommere når dette er bestemt i tvisteloven, jordskiftelova eller annen lov. Retten kan ikke settes med mer enn en dommer tilkalt etter § 3-5 eller pensjonist som er konstituert etter § 6-10, med mindre en av lagmannsrettens dommere får uventet forfall. Førstelagmannen treffer beslutning om hvem av lagmannsrettens dommere som skal gjøre tjeneste som rettens leder (administrator).

(2) I vidløftige saker kan førstelagmannen bestemme at et varamedlem for fagdommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av dem får forfall.

(3) Førstelagmannen kan i sak som er anket fra jordskifterett, beslutte at en av de tre dommerne nevnt i første ledd første punktum, skal være jordskiftelagdommer. Også i andre saker som gjelder bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom, kan førstelagmannen beslutte tilsvarende sammensetning av retten. Førstelagmannens beslutning etter første og annet punktum kan ikke ankes.

(4) I saker hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, skal det kun delta dommere som har nødvendig klarering og er autorisert for den aktuelle sikkerhetsgrad. Nærmere regler om klarering og autorisasjon kan gis av Kongen.

(5) Om endringer i rettens sammensetning etter at hovedforhandlingen er begynt, gjelder § 13-2.

Bestemmelsen viderefører og slår sammen §§ 10 annet ledd annet punktum, 12, 14 og 15.

Bestemmelsen om endringer i rettens sammensetning på grunn av forfall blant dommerne, foreslås flyttet til kapittel 13.

§ 3-5. Tilkalling av dommere

Førstelagmannen kan tilkalle dommere fra tingrettene i lagdømmet til å ta sete i retten. Når særlige grunner foreligger, kan førstelagmannen også tilkalle dommere ved tingrettene og lagmannsretten i et annet lagdømme, jordskiftelagdommere eller fagdommer i Arbeidsretten dersom de er villige til å gjøre tjeneste.

Bestemmelsen viderefører § 10 annet ledd første og annet punktum. Det er også inntatt forslag om å åpne for tilkalling av dommere fra Arbeidsretten. Dette er foreslått innarbeidet i oppregningen av hvilke dommere som kan tilkalles.

Kapittel 4 Tingrettene

Kapittel 4 inneholder bestemmelsene om tingrettens organisering og sammensetning i den enkelte sak. Dersom bestemmelsene om forliksrådet skal videreføres i domstoloven, kan kapittel 4 i stedet inneholde bestemmelsene om domstoler som dømmer i første instans, slik at bestemmelsene om forliksrådet blir et underavsnitt om bestemmelsene om tingretten.

§ 4-1. Domssogn og rettssteder

(1) Rikets inndeling i domssogn for tingrettene (rettskretser) bestemmes av Kongen. Kongen fastsetter hvilke rettskretser som skal utøve domsmyndighet på innretninger og anlegg for undersøkelse etter eller utnyttning, lagring eller transport av undersjøiske naturforekomster på den norske del av kontinentalsokkelen og i norsk økonomisk sone.

(2) Domstoladministrasjonen fastsetter ett eller flere faste rettssteder for tingrettene. Når det er hensiktsmessig, kan rett settes på andre steder.

(3) Dersom ikke staten stiller rettslokale til rådighet, skal vedkommende kommune eller kommuner skaffe rettslokale og nødvendige andre rom på rettssted som nevnt i første ledd, og dessuten sørge for oppvarming, lys, renhold og utstyr i rommene. Rettslokalene må være godkjent av domstoladministrasjonen. Utgiftene til rettslokaler dekkes i alle tilfelle av vedkommende kommune eller kommuner. Mellom flere kommuner fordeles utgiften i forhold til folkemengden ved siste folketelling. Domstoladministrasjonen kan i særlige tilfelle fastsette en annen fordelingsmåte.

(4) Dersom ikke staten stiller rettslokale til rådighet for jordskifteretten, skal vedkommende kommune eller kommuner skaffe rettslokale. Tredje ledd gjelder tilsvarende for lokaler jordskifteretten bruker til rettsmøter.

Bestemmelsen viderefører §§ 22, 25 og 26a.

§ 4-2. Tingrettenes organisering

(1) Tingrettene skal ha en sorenskriver som domstolleder og så mange tingrettsdommere som til enhver tid er bestemt. Det kan også utnevnes en nestleder.

(2) Domstoladministrasjonen kan bestemme at det ved tingrettene skal ansettes dommerfullmektiger. Dommerfullmektigen kan utføre oppgaver på vegne av dommeren, men kan bare lede hovedforhandling eller avsi dom etter fullmakt gitt av domstoladministrasjonen eller av sorenskriveren etter nærmere bestemmelser gitt av domstoladministrasjonen.

(3) Hvor saksmengden gjør det påkrevet, kan tingrettene etter bestemmelse av domstoladministrasjonen deles i avdelinger. I så fall kan det utnevnes en leder og en nestleder for hver avdeling.

(4) Kongen kan bestemme, at en eller flere av tingrettenes forretningsgrener skal styres av en eller flere av dommerne.

(5) Domstoladministrasjonen kan oppnevne en særskilt dommer til en eller flere bestemte straffesaker eller til å styre skjønn, ekspropriasjonssaker eller saker som reises under ett etter tvisteloven § 4-5 første ledd, når det er påkrevet fordi saken er vidløftig eller fordi forretningene bør ledes av samme dommer i flere domssogn. For skjønn, ekspropriasjonssaker og saker etter tvisteloven § 4-5 første ledd kan domstoladministrasjonen oppnevne et varamedlem som skal følge forhandlingene og tre inn i retten om lederen får forfall.

Bestemmelsen viderefører §§ 19, 20 og 23, med enkelte endringer.

Annet ledd er en videreføring av § 23, men det foreslås at «domssogn» erstattes med «tingrettene». Det er opp til domstoladministrasjonen å fastsette hvor mange dommerfullmektiger det skal være og ved hvilke tingretter det skal være dommerfullmektiger. I dagens lov skilles det mellom adgangen til å utføre «forretninger» på vegne av dommeren og adgangen til å lede hovedforhandling og avsi dom. Lovteksten bør fortsatt uttrykke krav om fullmakt, men de nærmere bestemmelser om dette br inntas i reglene gitt av domstoladministrasjonen. Dagens lov har unntak fra kravet til bemyndigelse ved uforutsette forfallstilfeller. Dette unntaket foreslås ikke videreført. Med den fremtidige organiseringen av dommerfullmektigordningen og endringer i domstolsstrukturen, antas dette å ha liten praktisk betydning. Med dommerfullmektigordningen som en opplæringsstilling bør kravet til fullmakt gitt av domstoladministrasjonen eller domstollederen alltid ligge til grunn for adgangen til å lede hovedforhandling og avsi dom. Det skal ligge en vurdering av egnethet til grunn for dommerfullmektigens adgang til å lede hovedforhandling og avsi dom. Loven oppstiller imidlertid ikke særlige krav til fullmakten, og domstoladministrasjonen kan gi nærmere regler om dette, og dette vil også kunne implementeres som løsning i Lovisa slik at tildeling av sak i seg selv vil være tildeling av fullmakt til å lede saken frem mot avslutning. I tillegg til reglene om at det skal være dommerfullmektiger ved tingrettene, er regler om tilsettingsmyndighet og tjenestetid videreført i utkastets § 6-11.

Fjerde og femte ledd er en videreføring av domstolloven § 20. Paragraf 20 første ledd foreslås endret ved at tillegget «særskilte embetsmænd» utelates. Det vil ikke ha noen praktisk betydning slik bestemmelsen praktiseres i dag. Oppgavene overlates til dommere, slik at den særskilte embetsmann det siktes til, ville vært et særskilt dommerembete.³¹

§ 4-3. Alminnelige regler om tingrettens virksomhet

(1) Sorenskriveren fordeler saker mellom dommerne og leder tingrettens forretninger. Har sorenskriveren og eventuell nestleder forfall, og det ikke er oppnevnt stedfortreder, skal den eldste av de andre dommerne gjøre tjeneste. Sorenskriveren kan beslutte at en av de faste dommerne skal gjøre tjeneste som domstolleder i forbindelse med kortere fravær. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om ordningen med stedfortreder.

(2) Har tingretten flere avdelinger, fordeler sorenskriveren sakene mellom avdelingene og treffer bestemmelse om dommernes tjenestegjøring. Avdelingslederen fordeler sakene mellom dommerne i avdelingene. Fordeling av saker skal bygge på objektive kriterier som legger til rette for rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne og en effektiv bruk av domstolens ressurser.

(3) Har tingretten flere avdelinger, kan sorenskriveren bemyndige avdelingsledere til å utføre de oppgaver som etter andre lovbestemmelser er tillagt sorenskriveren.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om fordelingen av sakene i tingrettene.

³¹ Bøhn s. 81.

Bestemmelsen viderefører § 19, med noen språklige endringer. Det er også inntatt forslag bestemmelse om stedfortreder for domstollederen.

§ 4-4. Tingrettens sammensetning i den enkelte sak

(1) I saker for tingretten gjør bare en fagdommer tjeneste, med mindre annet er bestemt. Retten settes med meddommere i de tilfelle som tvisteloven og straffeprosessloven bestemmer.

(2) I vidløftige saker kan sorenskriveren bestemme at en varadommer skal følge forhandlingen og tre inn dersom dommeren får forfall. Når retten settes med en dommer og en varadommer og det bare er en fast dommer ved domstolen, tilkaller domstolen en dommer etter reglene i domstolloven § 19 annet ledd.

(3) I saker hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, skal det alene delta dommere som har nødvendig klarering og er autorisert for den aktuelle sikkerhetsgrad. Nærmere regler om klarering og autorisasjon kan gis av Kongen. Om klarering og autorisasjon av meddommere gjelder § 7-20.

(4) Om endringer i rettens sammensetning etter at hovedforhandlingen er begynt, gjelder § 13-2.

Domstollovens regler om rettens sammensetning suppleres av reglene i tvisteloven og straffeprosessloven om forsterket rett, jf. tvisteloven § 9-12 fjerde ledd og straffeprosessloven § 276. Disse bestemmelsene kan delvis gis samme utforming for sakstypene og kunne ha vært overført til domstolloven.

Betydningen av at en dommer får forfall etter at forhandlingene er begynt, som i dag er inntatt § 21 annet ledd siste punktum, er foreslått overført til § 13-2.

§ 4-5. Tilkalling av dommere

Til å ta sete i retten i en eller flere bestemte saker kan sorenskriveren tilkalle dommere som er villige til å gjøre tjeneste fra tingretter i samme eller et annet lagdømme eller be lagmannsretten om å foreta tilkalling av slike dommere innen lagdømmet.

Bestemmelsen viderefører § 19 annet ledd.

Kapittel 5 Den sentrale domstoladministrasjonen

§ 5-1. Den sentrale domstoladministrasjonens oppgaver

(1) Domstoladministrasjonen ledes av et styre som sørger for at den sentrale administrasjonen av domstolene skjer på en forsvarlig og hensiktsmessig måte.

(2) Domstoladministrasjonen fastsetter antall faste dommerstillinger for den enkelte domstol. I tillegg kan det opprettes faste dommerstillinger felles for flere domstoler. Domstoladministrasjonen gir nærmere bestemmelser om organiseringen av disse dommernes tjenester. For Høyesterett fastsetter Kongen antall dommerstillinger.

(3) Domstoladministrasjonen fremmer forslag til budsjett for domstolene for departementet.

(4) Gjennom Stortingets behandling av budsjettproposisjonen gis årlige retningslinjer for domstoladministrasjonens virksomhet og administrasjonen av domstolene.

(5) Kongen i statsråd kan treffe vedtak om domstoladministrasjonens virksomhet og administrasjonen av domstolene. Domstoladministrasjonen skal gis anledning til å uttale seg før det treffes slike vedtak. Stortinget skal underrettes om vedtaket.

Bestemmelsen viderefører og slår sammen § 33 og § 33c. Presiseringen om at Kongen fastsetter antall dommerstillinger i Høyesterett, må ses i sammenheng med forslaget til lovfesting av dette, og med en mer begrenset kompetanse for den utøvende makt.

§ 5-2. Domstoladministrasjonens styre

(1) Styret for domstoladministrasjonen består av ti medlemmer med personlige varamedlemmer. Kongen oppnevner tre dommere, en jordskiftedommer eller jordskifteoverdommer, en representant fra de øvrige tilsatte i domstolene, en representant fra de tilsatte i domstoladministrasjonen og to advokater til styret, og Stortinget velger to medlemmer. Kongen fastsetter hvilket medlem som skal være leder for styret for domstoladministrasjonen. Er stemmetallet likt ved styrets beslutninger, er lederens stemme avgjørende.

(2) Oppnevning og valg skjer for en periode på fire år med adgang til gjenoppnevning eller gjenvalg for én periode. Oppnevningen eller valget kan trekkes tilbake dersom et medlem ikke er i stand til eller villig til å utføre vervet på en forsvarlig måte.

(3) Kongen kan avsette styret dersom det ikke følger opp kritikk fra Riksrevisjonen. Styret kan også avsettes hvis det kan bebreides for ikke å følge opp retningslinjer etter § 5-1 fjerde ledd eller vedtak av Kongen i statsråd etter § 5-1 femte ledd. Det samme gjelder hvis styret ikke følger bestemmelser fastsatt i lov eller forskrift. Kongen skal straks underrette Stortinget om at styret er avsatt.

(4) Direktøren for domstoladministrasjonen eller den direktøren bemyndiger, har møterett i styret, unntatt når styret behandler klager over direktørens vedtak, jf. § 5-3 første ledd.

Bestemmelsen viderefører § 33a, med forslag om endring for representasjon fra de ansatte i domstoladministrasjonen, jf. punkt 3.2.

§ 5-3. Almennelige regler om domstoladministrasjonens virksomhet. Tilsettingsmyndighet

(1) Forvaltningsloven og offentleglova gjelder for domstoladministrasjonens virksomhet. Klageinstans for direktørens vedtak er styret og for styrets vedtak Kongen i statsråd.

(2) Styret har tilsettingsmyndighet for domstoladministrasjonens stillinger. For lederstillinger utenom stillingen som domstoladministrasjonens direktør, avgir direktøren forslag. For andre stillinger avgis innstillingen fra et innstillingsråd etter tjenestemannsloven. Styret kan delegerer til direktøren å foreta ansettelser.

(3) Styret fastsetter eventuell stillingsinstruks for direktøren og instruks for saksbehandlingen i domstoladministrasjonen.

(5) Kongen kan gi nærmere forskrifter om domstoladministrasjonens virksomhet.

Bestemmelsen viderefører § 33b og forskriftshjemmelen i § 33d.

Tredje del: Dommere

Kapittel 6 Utnevning av fagdommere

I. Innledende bestemmelser

§ 6-1. Vilkår for å være dommer

Den som skal utnevnes til dommer må være norsk statsborger, betalingsdyktig og ikke være fradømt stemmerett i offentlige anliggender. Den som utnevnes i fast dommerstilling kan ikke ha permisjon fra stilling utenfor domstolene. Manglende betalingdyktighet er i seg selv ikke ankegrunn eller grunnlag for inhabilitet.

Bestemmelsen viderefører § 53 første ledd første punktum og annet ledd og § 121j. Presentasjonen av kravene til lekdommere som er inntatt i § 53 første ledd annet punktum foreslås utelatt. Bestemmelsen er ment som en innledende presentasjon av de krav som stilles til fagdommere.

I dagens lov er kravet om at den som er i fast stilling ikke kan ha permisjon fra stilling utenfor domstolene, inntatt i kapittelet om sidegjøremål § 121j. Kravet skal sikre dommerens uavhengighet og foreslås overført til bestemmelsen om vilkår for å være fast dommer.

Uttrykket «vederheftig» foreslås erstattet med betalingsdyktig. Uttrykket vederheftig har tradisjonelt blitt tolket som et krav om at man er «suffisient», det vil si at verdien av de aktiva man har, overstiger passiva.³² Slik at bestemmelsen ikke blitt anvendt i praksis, men har blitt forstått som et krav om solvens, det vil si at den som skal være dommer må være i stand til å dekke forpliktelser etter hvert som de forfaller. Kravet til betalingsdyktighet er et moderne uttrykk for det samme. Kravet om betalingsdyktighet er en pliktregel for den som skal utnevne eller tilsette dommere, og er ikke et slikt vilkår at det i seg selv kan påberopes som opphevelsesgrunn eller grunnlag for inhabilitet.³³ I utkastet er dette markert gjennom presiseringen i annet punktum om at det i seg selv ikke er ankegrunn eller grunnlag for inhabilitet.

§ 6-2. Dommerembetet

(1) En dommer er uavhengig i sin dømmende virksomhet. En dommer skal utføre sin dommergjerning upartisk og på en måte som inngir alminnelig tillit og respekt.

(2) Dommere til Høyesterett og fagdommere i lagmannsrettene, tingrettene, jordskifteoverrettene og jordskifterettene utnevnes som embetsmenn av Kongen etter Grunnloven § 21. De kan ikke sies opp eller forflyttes mot sin vilje og kan bare avskjediges etter rettergang og dom.

(3) En midlertidig dommer, herunder dommerfullmektig og jordskiftedommerfullmektig, kan ikke sies opp eller forflyttes mot sin vilje og kan bare avskjediges etter rettergang og dom i den perioden konstitusjonen eller tilsettingen gjelder for. Dersom en konstitusjon eller tilsetting har vart i mer enn ett år, skal den midlertidige dommeren ha minst en måneds varsel før stillingen opphører. Etter utløpet av perioden fratrer midlertidige dommere uten oppsigelse eller avskjed.

³² Bøhn s. 185–186 og Skoghøy s. 156.

³³ Skoghøy s. 157.

(4) Domstoladministrasjonen avgjør søknader om permisjon for faste og midlertidige dommere. Permisjoner med varighet inntil tre måneder avgjøres av domstollederen.

Bestemmelsen viderefører § 55 første, annet og tredje ledd, § 55h og § 55j.

II. Utnevnelse av fagdommere. Innstillingsrådet for dommere

§ 6-3. Alminnelige krav til fagdommere

(1) Til fagdommere bør utnevnes personer som tilfredsstillende høye krav til faglige kvalifikasjoner og personlige egenskaper.

(2) Høyesterettsdommere, førstelagmenn og lagmenn må ha fylt 30 år og ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap.

(3) Lagdommere og tingrettsdommere må ha fylt 25 år og ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Jordskiftedommere og jordskiftelagdommere må ha fylt 25 år og ha jordskiftefaglig utdanning på mastergradsnivå med fagkrets fastsatt etter jordskiftelova § 2-4.

(4) Dommerfullmektiger må ha fylt 21 år og ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Jordskiftedommerfullmektiger må ha fylt 21 år og ha jordskiftefaglig utdanning på mastergradsnivå med fagkrets fastsatt etter jordskiftelova § 2-4.

(5) Kravet om juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap kan i særlige tilfelle oppfylles ved tilsvarende juridisk eksamen i utlandet, så fremt det godtgjøres at vedkommende har tilstrekkelige kunnskaper i norsk rett. Avgjørelsen tas etter en samlet vurdering av den avlagte eksamen og vedkommendes virksomhet, særlig her i landet, supplert med en prøve. Kongen kan gi forskrift om i hvilken utstrekning og på hvilke vilkår juridisk utdanning i utlandet kan godtas. Det gjelder tilsvarende når denne eller annen lov krever jordskiftefaglig utdanning på mastergradnivå.

Bestemmelsen viderefører § 54 og innarbeider også § 55 annet ledd. Paragraf 241 har presisering av kravet til juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Denne bestemmelsen foreslås inntatt som siste ledd. Dersom det i andre lover stilles krav om juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap for utnevning til embete eller tilsetting i stilling, bør det ved behov inntas en henvisning til denne bestemmelsen. Forskriftshjemmelen i 241 annet ledd foreslås videreført men da som en bestemmelse som utfyller den generelle bestemmelsen om utnevning- eller tilsetningsmyndighetens skjønnsutøvelse.

Det har blitt påpekt at formulering av utdanningskravet i domstolloven ikke dekker en periode da embetseksamen ble avviklet og mastergradstudiet ble innført. Det er noen kull som ikke tok embetseksamen eller mastergrad, men ble candidatus/candidata juris. Spørsmålet er om lovteksten bør tilpasses og uttrykkelig nevne denne gruppen kandidater. Dette kunne forholdsvis enkelt gjøres ved å tilføye cand.jur-graden som et alternativ til embetseksamen og mastergrad, for eksempel ved oppregningen «ha juridisk embetseksamen, graden candidatus/candidata juris eller mastergrad i rettsvitenskap». Utkastet har ikke noen slik tilføyelse, men det må legges til grunn at eksamenskravet vil være oppfylt også for kandidater som ble uteksaminert i denne mellomperioden. En særskilt bestemmelse om dette er da ikke nødvendig.

§ 6-4. Utnevnelse og tilsetting av fagdommere

(1) Dommere til Høyesterett, lagmannsrettene, tingrettene og jordskifterettene utnevnes som embetsmenn av Kongen etter Grunnloven § 21. Midlertidige fagdommere kan bare konstitueres eller tilsettes i de tilfeller som er nevnt i §§ 6-9 – 6-11.

(2) Innstillingsrådet for dommere skal avgi innstilling i forbindelse med dommerutnevning og foreta enkelte konstitusjoner etter nærmere bestemmelser i §§ 6-9 og 6-10.

(3) Domstolleder kan tilsette dommerfullmektiger etter nærmere bestemmelser i § 6-11.

Bestemmelsen er ment som en innledende presentasjon av hvem som er tilsettingsmyndighet.

§ 6-5. Innstillingsrådet for dommere

(1) Innstillingsrådet for dommere skal bestå av tre dommere fra Høyesterett, lagmannsrettene eller tingrettene, en advokat, en jurist ansatt i det offentlige og to medlemmer som ikke er jurister. Når Innstillingsrådet behandler saker som gjelder utnevning eller konstitusjon av jordskiftelagdommere og jordskiftedommere, deltar en jordskiftelagdommer eller en jordskiftedommer og en jordskiftetekandidat i stedet for henholdsvis en dommer og juristen ansatt i det offentlige. Kongen oppnevner medlemmene av Innstillingsrådet med personlige varamedlemmer, og fastsetter hvilket medlem som skal være leder for Innstillingsrådet.

(2) Oppnevningen skal skje for en periode på fire år med adgang til gjenoppnevning for én periode.

(3) Oppnevningen kan trekkes tilbake dersom et medlem ikke er i stand til eller villig til å utføre vervet på en forsvarlig måte.

(4) Direktøren for domstoladministrasjonen eller den direktøren bemyndiger, har møterett i Innstillingsrådet.

Bestemmelsen viderefører § 55a.

§ 6-6. Fremgangsmåten ved utnevning til dommerembeter

(1) Kongen innhenter innstilling fra Innstillingsrådet for dommere før en dommer blir utnevnt. Dommere til Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene bør rekrutteres blant jurister med forskjellig yrkesbakgrunn.

(2) Innstillingsrådet innhenter de opplysninger som er nødvendige for å gi innstilling. Til dommerembeter i tingretten, i lagmannsretten og i jordskifteretten gir domstollederen skriftlig uttalelse.

(3) Innstillingsrådet gir en begrunnet innstilling av tre kvalifiserte søkere til ledige dommerembeter. Dersom Innstillingsrådet ikke innstiller tre søkere, skal dette begrunnes.

(4) Til ledig embete som høyesterettsdommer gir høyesterettsjustitiarius muntlig eller skriftlig uttalelse direkte til departementet etter at Innstillingsrådet har gitt sin innstilling.

(5) Dersom Kongen vurderer å utnevne en søker som ikke er innstilt, skal det bes om en uttalelse fra Innstillingsrådet om denne søkeren. En søker som innstilles av et mindretall av Innstillingsrådet, skal anses som innstilt.

(6) Om habilitet for medlemmene av Innstillingsrådet gjelder §§ 11-2 og 11-3.

(7) Kongen kan gi nærmere forskrifter om behandlingen av innstillingssaker.

(8) Reglene i denne paragrafen gjelder ikke for utnevning av høyesterettsjustitiarius. For konstituering av dommere gjelder bestemmelsene i §§ 6- 9 og 6-10.

Bestemmelsen viderefører §§ 55 b og 55c.

§ 6-7. Forholdet til forvaltningsloven og offentleglova

(1) Forvaltningsloven og offentleglova gjelder for utnevning av faste og midlertidige dommere.

(2) Offentlige søkerlister til dommerstillinger skal inneholde samtlige søkeres navn og alder og fullstendige opplysninger om deres utdanning og praksis i offentlig og privat virksomhet.

(3) Innstillingsrådets innstilling uten begrunnelse er offentlig. Det samme gjelder anmodning om tilleggsvurdering etter § 6-6 femte ledd, men uten at søkerens navn er offentlig, og Innstillingsrådets tilleggsinnstilling.

Bestemmelsen viderefører § 55i.

§ 6-8. Krav om politiattest

Tilsettingsmyndigheten kan kreve fremleggelse av uttømmende politiattest i forbindelse med utnevning av faste og midlertidige dommere eller tilsetting av midlertidige dommerfullmektiger.

Bestemmelsen viderefører § 55 fjerde ledd.

III Midlertidige fagdommere

§ 6-9. Konstitusjon som dommer ved siden av fast dommerstilling

(1) En dommer som er utnevnt etter § 55 kan ved siden av sin faste stilling konstitueres som dommer ved en sideordnet domstol for inntil to år ved

a) ledighet eller fravær i dommerstilling

b) inhabilitet

c) behov for ekstra dommere eller

d) omorganisering av domstoler.

Konstitusjon av dommer til jordskifterett kan skje for inntil fire år.

(2) En dommer eller en pensjonert dommer, med unntak av jordskiftelagdommer og dommer i jordskifterettene, kan likevel alltid konstitueres ved en annen domstol for å foreta vigsler. Slik konstitusjon gjøres av domstollederen der vigselen skal foretas.

(3) Beslutning om konstitusjon som nevnt i første ledd, gjøres av Innstillingsrådet for dommere. Innstillingsrådet kan delegere til domstoladministrasjonen å foreta konstitusjonen. Konstitusjoner med varighet inntil tre måneder kan foretas av domstollederen.

Bestemmelsen viderefører § 55e. Det er regelteknisk overlappning mellom bestemmelsene i § 55e om konstitusjon ved siden av fast dommerstilling og § 55f om konstitusjon i ny dommerstilling. Det har vært vurdert om bestemmelsene kunne vært slått sammen med sikte på forenkling. Dette er ikke hensiktsmessig, blant annet på grunn av særreglene for Høyesterett. Bestemmelsene gjelder forskjellige situasjoner og det bør komme klart frem i lovteksten.

§ 6-10. Konstitusjon i ny dommerstilling

(1) Dersom behov som nevnt i § 6-9 første ledd ikke dekkes ved konstitusjon ved siden av fast dommerstilling etter § 6-9 tredje ledd eller ved felles fast dommerstilling for flere domstoler etter § 5-1 annet ledd, kan ny dommer konstitueres for inntil to år. Konstitusjon av dommer til jordskifteoverrett eller jordskifterett kan skje for inntil fire år.

(2) Konstitusjoner med varighet inntil ett år gjøres av Innstillingsrådet for dommere. Innstillingsrådet kan delegerer til domstoladministrasjonen å foreta konstitusjon.

(3) Konstitusjon av dommere til Høyesterett eller konstitusjoner med lengre varighet enn ett år, gjøres av Kongen. Før Kongen beslutter konstitusjon for en annen domstol enn Høyesterett, skal Kongen innhente innstilling fra Innstillingsrådet. Til konstitusjon som høyesterettsdommer gir høyesterettsjustitiarius muntlig eller skriftlig uttalelse direkte til departementet.

Bestemmelsen viderefører § 55f.

§ 6-11. Dommerfullmektiger

(1) Dommerfullmektiger tilsettes for inntil to år av domstollederen.

(2) Jordskiftedommerfullmektiger tilsettes for inntil tre år.

(3) Domstollederen kan forlenge dommerfullmektigens tjeneste, men samlet tjeneste kan ikke overstige tre år. Jordskifterettslederen kan forlenge jordskiftedommerfullmektigens tjeneste, men samlet tjeneste kan ikke overstige fire år. Domstoladministrasjonen kan fastsette unntak fra varigheten av dommerfullmektigenes og jordskiftedommerfullmektigenes funksjonstid.

(4) Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om tilsetting av dommerfullmektiger og jordskiftefullmektiger.

Bestemmelsen viderefører § 55g, men slik at adgangen til å gi nærmere bestemmelser om tilsetting av dommerfullmektiger overføres til domstoladministrasjonen

§ 6-12. Dommerforsikring

Midlertidige dommere skal gi skriftlig forsikring om at de samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter. Forsikringen sendes domstoladministrasjonen.

Bestemmelsen viderefører § 60 for så vidt gjelder fagdommere, jf. punkt 9.2.

Kapittel 7 Valg og trekning av lekdommere

I Lekdommerutvalg

§ 7-1. Lekdommerutvalgene

(1) I hvert lagsogn skal det for lagmannsrettssaker være to utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere, ett for kvinner og ett for menn. I hvert domssogn skal det for tingrettssaker være to utvalg av meddommere, ett for kvinner og ett for menn.

(2) Domstollederen fastsetter antallet utvalgsmedlemmer slik at det kan forventes at hvert medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år. Deretter fordeler domstollederen utvalgsmedlemmene mellom lagsognets eller domssognets kommuner etter folketallet. Hver kommune skal likevel ha minst ett medlem i hvert utvalg. Senest 1. mars det året valget foretas, jf. § 7-2 underretter domstollederen kommunene om fordelingen.

Bestemmelsen viderefører § 64 og 65. Første ledd viderefører § 64 første ledd og § 65 annet ledd. Annet ledd viderefører og slår sammen § 64 annet ledd og § 65 annet ledd.

§ 7-2. Valg av lekdommer. Kommuner med flere domssogn

(1) Medlemmene til utvalgene av lekdommere velges av kommunestyret selv hvert fjerde år. Valget foretas innen 1. juli året etter hvert kommunestyrevalg, og gjelder for fire år fra 1. januar det påfølgende år.

(2) Utvalgene av lekdommere skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen. Kommunen skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater til valget.

(3) Er en kommune delt mellom flere domssogn, velges medlemmer til utvalgene særskilt for hver del av kommunen blant dem som er bosatt i vedkommende del. Bestemmelsene i § 7-1 annet ledd, og § 7-11 får i slike tilfeller tilsvarende anvendelse for så vidt angår de enkelte deler av kommunen. Sletting etter § 7-11 skal også foretas når noen som er innført i fortegnelsene, ikke er valgbar etter dette ledd første punktum. Skal deling gjennomføres i løpet av en valgperiode, skal det for den tiden som gjenstår av perioden, foretas særskilte valg som nevnt i annet ledd første punktum. Valget foregår da etter nærmere regler som fastsettes av domstoladministrasjonen. Fra delingen opphører funksjonstiden for dem som tidligere var valgt fra kommunen.

Bestemmelsen viderefører § 66 og § 67. Bestemmelsen er ment som en generell regel om gjennomføring av valget. Bestemmelsen i § 66 siste ledd er egentlig en regel om suppleringsvalg i valgperioden som kunne ha vært innarbeidet i § 66a (utkastets § 7-3). I utkastet foreslås det å samle reglene om kommuner som er delt mellom flere domssogn, og reguleringen for tilfeller hvor deling skjer i valgperioden, i samme ledd.

§ 7-3. Valg av nye medlemmer i valgperioden

(1) Oppstår i løpet av valgperioden særlige forhold som medfører at behovet for medlemmer til utvalgene av lekdommere er klart større enn først beregnet, eller et medlem krever sletting etter § 7-11 annet ledd etter oppnådd tjenestetid, kan domstollederen bestemme at det skal velges flere medlemmer til utvalgene for resten av perioden. Domstollederen fastsetter antallet medlemmer som skal velges, og fordeler disse mellom kommunene i sognet ut fra behov regnet etter folketall.

(2) Kommunen gjennomfører valget innen tre måneder etter at underretning fra domstollederen er mottatt. Valget gjelder fra det tidspunkt domstollederen bestemmer.

Bestemmelsen viderefører § 66a. Uttrykket «suppleringsvalg» kunne i og for seg ha vært brukt her, men det sikter i vanlig språkbruk til en bestemt valgordning og bør derfor ikke brukes i domstolloven.

Utkastet til § 7-11 åpner for at et medlem som har oppnådd tjenestetid kan velge å kreve seg slettet fra utvalget. Dersom et medlem krever sletting fra utvalget, bør det gjennomføres suppleringsvalg. Det er en kan-regel, slik at det er overlatt til domstolleders skjønn om det skal gjennomføres valg før perioden har utløpt.

§ 7-4. Forberedelse av valget

(1) Formannskapet eller det faste utvalg kommunestyret har tildelt oppgaven, forbereder valget, avgjør begjæringer om fritak fra valg og avgir forslag til valg i samsvar med § 7-2 an net ledd. Forslaget legges ut til alminnelig ettersyn i minst to uker. I kunngjøringen om dette oppfordres enhver som har noe å innvende mot forslaget, om å melde det til kommunen innen en fastsatt frist.

(2) Etter å ha avgjort innvendinger og fritaksbegjæringer som er kommet inn etter kunngjøringen som nevnt i første ledd siste punktum, velger kommunestyret selv det antallet medlemmer til hvert av utvalgene som er bestemt etter § 7-1.

(3) Ingen kan velges til mer enn ett av utvalgene.

Bestemmelsen viderefører § 68.

§ 7-5. Fortegnelse over lekdommere

(1) Fortegnelse over de valgte lekdommere føres av kommunen. Fortegnelsene skal inneholde utvalgsmedlemmenes fulle navn, adresse, fødselsnummer, telefonnummer, yrke og stilling.

(2) Gjenpart av fortegnelsen sendes vedkommende domstol innen 15. september året etter hvert kommunestyrevalg. Ved valg etter § 7-3 er fristen to uker etter at valget er foretatt. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere forskrift om fortegnelsene.

Bestemmelsen viderefører § 69.

§ 7-6. Vilkår for valgbarhet

Den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, og for øvrig være personlig egnet til oppgaven. I tillegg må vedkommende

- a) være over 21 år og under 70 år, ved valgperiodens start,*
- b) ikke være fradømt stemmeretten i offentlige anliggender,*
- c) ikke være under offentlig gjeldsforhandling eller konkursbehandling eller i konkursskarantene,*
- d) stå innført i folkeregisteret som bosatt i kommunen på valgdagen, og*
- e) være statsborger i Norge eller et annet nordisk land, eller ha stått innført i folkeregisteret som bosatt i riket de tre siste år før valgdagen.*

Bestemmelsen viderefører § 70.

§ 7-7. Utelukkelse fra valg på grunn av stilling

Utelukket fra valg på grunn av stilling er:

- a) Stortingets representanter og vararepresentanter,*

b) statsrådets medlemmer, statssekretærer, statsrådenes personlige politiske rådgivere og ansatte ved Statsministerens kontor,

c) fylkesmenn og assisterende fylkesmenn,

d) utnevnte og konstituerte dommere og ansatte ved domstolene,

e) ansatte ved påtalemyndigheten, i politiet og kriminalomsorgen, personer som er tildelt begrenset politimyndighet og tolltjenestemenn,

e) ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og Domstoladministrasjonen og dens styre,

f) ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Kriminalomsorgens Utdanningscenter,

g) praktiserende advokater og advokatfullmektiger,

h) kommunens administrasjonssjef (medlemmene av kommunerådet i kommuner med et parlamentarisk styringssystem) og andre kommunale tjenestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget.

Bestemmelsen viderefører § 71, med enkelte justeringer. Det vises til merknadene i punkt 14.2.2. Uttrykket «Fengselsskolen» er foreldet. Etter iverksettelsen av straffegjennomføringsloven, er det Kriminalomsorgen som i korte trekk har ansvaret for slik utdanning, som skjer i regi av Kriminalomsorgens Utdanningscenter.

§ 7-8. Utelukkelse fra valg på grunn av vandel

Utelukket fra valg på grunn av vandel er:

a) den som er idømt ubetinget fengselsstraff i mer enn ett år,

b) den som er idømt forvaring eller særreaksjoner etter straffeloven §§ 39–39 c,

c) den som er idømt ubetinget fengselsstraff i ett år eller mindre, og det ved valgperiodens start er mindre enn 15 år siden dommen var rettskraftig,

d) den som er idømt betinget fengselsstraff, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig,

e) den som er idømt eller har vedtatt bøtestraff for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig eller vedtakelsen,

f) den som har fått betinget påtaleunntatelse eller domsutsettelse for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden avgjørelsen var rettskraftig.

(2) Dom på samfunnsstraff medfører utelukkelse etter første ledd bokstav a eller c, avhengig av lengden av den subsidiære fengselsstraffen. Ved delvis betinget fengselsstraff vurderes hver del for seg etter første ledd.

Bestemmelsen viderefører § 72. Bestemmelsen kan gi tilfeldige utslag i spesielle tilfeller, men dette er et spørsmål om straffutmåling, og ikke noe som tilsier at bestemmelsen i domstoloven bør endres.³⁴ De endringer som kommer når straffeloven av 2005 trår i kraft er ikke innarbeidet i utkastet.

§ 7-9. Fritak fra valg grunn av helsetilstand eller på grunn av tidligere tjeneste mv.

(1) En person kan kreve seg fritatt fra valg dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det, eller vedkommende har vært medlem av et utvalg av lekdommere i to perioder tidligere.

(2) De fritak for å overta ombud som er gitt i andre lover, gjelder ikke for vervet som lekdommer.

(3) Avgjørelse om fritak treffes av kommunen.

Bestemmelsen viderefører § 74 og § 75.

§ 7-10. Kontroll med vilkårene for valgbarhet. Politiets opplysningsplikt.

(1) Kommunen skal kontrollere at ingen velges i strid med §§ 7-6 – 7-8. For domstolens kontroll gjelder § 7-12

(2) For kontroll etter § 7-8 kan det foretas vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.

(3) Etter anmodning fra en domstol, kommune eller fylkeskommune, skal politiet gi opplysning om siktelse, tiltale eller dom mot personer som er aktuelle ved valg av lagrettemedlemmer, meddommere, skjønnsmedlemmer eller jordskiftemeddommere. Dersom det er gitt opplysning om siktelse eller tiltale, skal det også gis underretning om sakens avgjørelse

Bestemmelsen viderefører § 73 og § 79.

§ 7-11. Sletting fra utvalget

(1) Når et utvalgsmedlem dør eller flytter fra kommunen, skal kommunens administrasjonssjef slette vedkommende fra utvalget. Det samme gjelder dersom vedkommende ikke oppfyller valgbarhetsvilkårene etter §§ 7-6 – 7-8. Utvalgsmedlem som flytter til en annen kommune i sognet, overføres til fortegnelsen for den nye kommunen. Bestemmelsen i § 7-10 annet ledd gjelder tilsvarende.

(2) Den som er kommet i en situasjon som nevnt i § 7-9 første ledd, kan kreve seg slettet fra utvalget. Om krav om sletting på grunn av samlet tjenestetid, gjelder § 7-19 annet ledd

(3) Endelig beslutning om sletting etter paragrafen her meddeles domstolen uten opphold.

Første og annet ledd viderefører § 76 første, annet og fjerde ledd. Det er også inntatt henvisning til bestemmelsen om rett til å kreve sletting ved oppnådd tjenestetid etter § 7-19.

§ 7-12. Domstolenes kontroll med lekdommerutvalget

(1) Finner domstolen at noen med urette er innført i fortegnelsen eller skulle vært slettet etter bestemmelsene i § 7-11, skal domstolen av eget tiltak slette vedkommende fra fortegnelsen. Kommunen varsles om slettingen. Retten kan i den forbindelse begjære at det foretas vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.

³⁴ Se typetilfellet beskrevet av Holmboe i merknad 11. desember 2012 til domstoloven § 72 i lovdata.no.

(2) Kongen kan gi forskrift om at domstoladministrasjonen ved uttaking av lekdommere skal kontrollere om medlemmet er innført i fortegnelsen i strid med § 7-8 herunder om adgang for Domstoladministrasjonen til å begjøre vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.

Bestemmelsen viderefører § 79 og forskriftshjemmelen i § 78. Forskriftshjemmelen foreslås endret til fra en ordning med halvårlig kontroll til en kontroll på det tidspunkt dommeren trekkes ut til saker. Kontrollen bør knyttes til trekningen av det enkelte medlemmet og i form av bekreftelse fra strafferegisteret om at medlemmet oppfyller vandelskravet.

§ 7-13. Overprøving av beslutninger

(1) Den som mener seg urettmessig innført eller ikke innført i et utvalg, eller som mener seg urettmessig slettet eller nektet slettet fra et utvalg, kan påklage kommunens avgjørelse til den domstolen som fortegnelsen gjelder. Domstolen treffer sin avgjørelse ved kjennelse.

(2) Domstolens beslutning om sletting etter § 7-11 tredje ledd kan bringes inn for overordnet domstol.

Bestemmelsen skiller ut reglene om overprøving fra § 76 tredje ledd og § 78 annet punktum til en felles bestemmelse.

II Uttaking av lekdommere til den enkelte sak

§ 7-14. Hvordan lekdommere trekkes til den enkelte sak

(1) Lekdommere og varamedlemmer for meddommere trekkes til den enkelte sak etter reglene i §§ 7-14 –7-21, med mindre vilkårene for tilkalling etter § 7-22 er til stede.

(2) Utfallet av trekningen og de avgjørelser som er truffet etter § 7-20, nedtegnes og oppbevares blant sakens dokumenter.

(3) Fagkyndige meddommere oppnevnes etter reglene i § 7-23.

Bestemmelsen viderefører § 85.

§ 7-15. Trekningskretsen

(1) Trekningskretsen er for tingretten domssognet og for lagmannsretten lagsognet. Domstoladministrasjonen kan ved forskrift dele lagsogn og domssogn i flere trekningskretser.

(2) Lekdommere og varamedlemmer for meddommere skal på tilfeldig måte trekkes blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Domstollederens kan beslutte at varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra den kommune hvor rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner.

(3) Når et lagsogn eller domssogn er delt i flere trekningskretser, og det foreligger særlige grunner, kan en dommer i den enkelte sak beslutte at lekdommere og varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets eller andre kretser innenfor domssognet eller lagsognet. Når det er nødvendig for å få lekdommere som ikke er inhabile, kan en dommer likeledes beslutte at det skal trekkes fra utvalg utenfor domssognet, lagsognet eller lagdømmet. Retten kan be vedkommende domstol foreta trekning utenfor domssognet eller lagdømmet eller gjøre det selv.

(4) Den som har gjort tjeneste som lekdommer, eller som har møtt frem til rettsmøte som lekdommer eller varamedlem for slik uten å gjøre tjeneste, deltar ikke i trekningen til andre saker før domstolen neste gang begynner å trekke fra hele utvalget. I trekningen deltar heller ikke den som er trukket ut til å gjøre tjeneste som lekdommer eller varamedlem til et rettsmøte som ennå ikke er holdt. Dersom det etter dette ikke er minst dobbelt så mange igjen i utvalget som det antallet som skal trekkes, skal det trekkes fra hele utvalget.

Bestemmelsen viderefører § 86.

§ 7-16. Trekning av lagrettemedlemmer

(1) Når en sak skal behandles med lagrette, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke åtte lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene etter § 7-1.

(2) I saker som nevnt i straffeprosessloven § 355 annet ledd kan det trekkes ni lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene.

(3) Dersom en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye lagrettemedlemmer til saken.

Bestemmelsen viderefører § 87.

§ 7-17. Trekning av meddommere

(1) Når en sak skal behandles med meddommere, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke ut meddommere og varamedlemmer for disse, like mange fra hvert av utvalgene etter § 7-1. Dersom det skal trekkes et ulikt antall meddommere eller varamedlemmer, skal det trekkes lodd om hvilket utvalg den siste meddommeren eller det siste varamedlemmet skal trekkes fra.

(2) Det skal trekkes to varamedlemmer for meddommerne. En dommer kan likevel beslutte at det bare skal trekkes ett varamedlem. For saker der hovedforhandlingen antas å kunne avvikles i løpet av én dag, kan en dommer beslutte at det ikke skal trekkes varamedlemmer. Domstollederen bestemmer om varamedlemmer for meddommere skal pålegges å møte til rettsmøtet når de varsles om trekningen. En dommer kan fravike en slik beslutning i den enkelte sak.

(3) Dersom varamedlemmer skal følge forhandlingene, skal det trekkes lodd om personvalget, likevel slik at det så langt mulig blir like mange kvinner og menn.

(4) Dersom det er besluttet at en sak skal behandles med lagrette og lagrettemedlemmene er trukket ut, men det senere besluttet at saken skal behandles i meddomsrett, kan meddommere og varamedlemmer trekkes blant de uttrukne lagrettemedlemmene. Dersom ankeforhandlingen er begynt, kan meddommerne trekkes blant de lagrettemedlemmene som gjør tjeneste. Første ledd annet punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.

(5) Når en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye meddommere og varamedlemmer til saken.

Bestemmelsen viderefører § 88.

§ 7-18. Trekning til flere saker

Ved trekningen kan en dommer bestemme at de samme lekdommere skal gjøre tjeneste i flere saker, dersom sakene skal behandles i umiddelbar sammenheng og det må antas at de til sammen ikke vil vare i mer enn ti dager. Dersom det foreligger tungtveiende grunner, kan de samme lekdommere pålegges å gjøre tjeneste i flere saker i umiddelbar sammenheng også når det må antas at sakene vil vare i mer enn ti dager. Domstollederen kan treffe en generell beslutning etter første punktum for foreleggssaker som skal behandles i umiddelbar sammenheng samme dag.

Bestemmelsen viderefører § 89.

§ 7-19. Fritak fra tjeneste på grunn av gyldig fravær eller oppnådd tjenestetid

(1) Et medlem som har gyldig fravær, plikter ikke å gjøre tjeneste som lekdommer eller varamedlem. Gyldig fravær foreligger hvis sykdom eller andre hindringer gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Offentlige verv, unntatt militærtjeneste og tjeneste som lekdommer i høyere rett eller spesialdomstol, skal vanligvis ikke regnes som gyldig fravær for lekdommere.

(2) Medlemmet plikter heller ikke gjøre tjeneste som lekdommer eller varamedlem dersom vedkommende har gjort tjeneste som lekdommer i 15 dager eller mer i løpet av samme år som saken skal behandles, eller som har gjort tilsvarende tjeneste i 60 dager eller mer i valgperioden. I beregning av om kravet til tjenestetid er oppfylt inngår

a) dager medlemmet har deltatt i hovedforhandling

b) nødvendige reisedager til og fra rettsstedet utenom rettsmøtedagene

c) dager medlemmet etter innkalling har møtt frem på rettsstedet uten å gjøre tjeneste

d) dager medlemmet har måttet oppholde seg på rettsstedet uten å kunne dra hjem.

e) dager medlemmet deltar i rådslagning og domsavsigelse i saken.

f) oppmøtedager i saker der medlemmet er pålagt å holde seg klar til å møte, selv om oppmøte ikke blir nødvendig.

I stedet for fritak for tjeneste i den enkelte sak på grunn av opptjent tjenestetid, kan det kreves sletting fra utvalget etter § 7-11 annet ledd.

(3) Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger forhold som gir krav på fritak, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 7-21.

(4) Den som mener å ha rett til fritak fra tjeneste etter denne bestemmelsen, skal straks gi domstolen melding om dette og om begrunnelsen. Beslutning om det foreligger rett til fritak tas av en dommer, eller av en tjenestemann ved domstolen etter retningslinjer gitt av domstollederen. I beslutning om fritak skal det samtidig fastsettes hvor lenge lekdommeren er fritatt for tjeneste.

(5) Avgjørelse av spørsmål om rett til fritak som er tatt av en tjenestemann, kan kreves forelagt for en dommer. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

Bestemmelsen viderefører § 90, med noen endringer om klargjøring av hva som ligger i kravet til å ha gjort tjeneste og om rett til å kreve sletting fra utvalget. Det vises til merknadene foran i punkt 14.3.3.

§ 7-20. *Forbigåelse ved trekning mv.*

(1) *Et lagrettemedlem, en meddommer eller et varamedlem skal ikke gjøre tjeneste dersom vedkommende*

a) skulle vært slettet fordi vilkårene valgbarhet ikke er oppfylt, medlemmet flytter eller kunne krevd sletting på grunn av helsemessige grunner eller andre særlige grunner,

b) ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper,

c) er siktet for et straffbart forhold, uten at siktelsen har ført til et forelegg,

d) er utelukket fra å gjøre tjeneste på grunn av inhabilitet eller

e) skal delta i en sak hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, og ikke kan klareres og autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgrad.

(2) *Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger et forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 7-21.*

(3) *Beslutning etter første ledd treffes av en dommer. Det kan overlates til en av domstolens tjenestemenn å treffe beslutning etter første ledd bokstav a og c. Bestemmelsen i § 7-13 annet ledd gjelder tilsvarende.*

(4) *Den det gjelder, kan forlange forbigåelsesspørsmålet forelagt en dommer når det er avgjort av en tjenestemann. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.*

Bestemmelsen viderefører § 91, med noen endringer. Det vises til merknadene foran i punkt 14.4.

§ 7-21. *Varamedlemmer for meddommere*

(1) *Dersom en uttrukket meddommer ikke kan gjøre tjeneste eller ikke møter, skal et varamedlem av samme kjønn innkalles. Er dette varamedlemmet forhindret fra å gjøre tjeneste, eller er det trukket bare ett varamedlem og dette ikke er av samme kjønn som den meddommeren som er forhindret, skal det trekkes en ny meddommer, med mindre dette ville medføre uforholdsmessig ulempe. I andre tilfeller skal det varamedlemmet som står til disposisjon, gjøre tjeneste.*

(2) *Dersom det ikke er trukket varamedlemmer for meddommerne, skal det i tilfeller som nevnt i første ledd første punktum trekkes en ny meddommer av samme kjønn som den meddommeren som ikke skal gjøre tjeneste.*

(3) *Hvis domstolen innkaller et varamedlem til å gjøre tjeneste, kan det trekkes et nytt varamedlem.*

Bestemmelsen viderefører § 92.

§ 7-22. *Hurtigtilkalling*

(1) *Dersom det i løpet av de to siste virkedagene før rettsmøtet eller samme dag som rettsmøtet skal holdes, blir klart at en meddommer ikke møter eller kan gjøre tjeneste, og det heller ikke er trukket et varamedlem som kan gjøre tjeneste, kan retten tilkalle en meddommer fra utvalgene som kan møte. Innkalling av varamedlem kan unnlates dersom slik innkalling ville innebære en uforholdsmessig ulempe. Første og annet punktum gjelder også etter at retten er satt, i tilfeller der retten har, men ikke*

benytter adgangen til å fortsette forhandlingene med færre medlemmer etter § 13-2. Forhandlingene må i så fall gjentas i nødvendig omfang.

(2) Dersom det i samme tidsrom som etter første ledd første punktum blir klart at antallet lagrettemedlemmer som møter og kan gjøre tjeneste i en sak er mindre enn tolv, eller når lagretten skal settes med flere enn ti lagrettemedlemmer, mindre enn fjorten, uten at lagrettelisten i sin helhet er ugyldig, kan retten tilkalle det nødvendige antallet lagrettemedlemmer fra utvalgene som kan møte på kort varsel. Tilkalling kan unnlates dersom partene er villige til ikke å skyte ut flere enn at det blir tilbake minst ti lagrettemedlemmer som kan gjøre tjeneste, eller i tilfelle det nødvendige større antall. Første ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

(3) Beslutning om tilkalling etter denne paragrafen kan tas av en dommer eller en av domstolens tjenestemenn. Beslutning om tilkalling etter første ledd tredje punktum tas av den eller de fagdommere som deltar i rettsmøtet.

(4) Tilkallingen skal så langt råd er skje tilfeldig. Det skal så vidt mulig tilkalles et lagrettemedlem eller en meddommer av samme kjønn som den som opprinnelig var trukket ut.

Bestemmelsen viderefører § 93.

§ 7-23. Fagkyndige meddommere

(1) Ved oppnevning av fagkyndige meddommere skal retten oppnevne personer som har særskilt kyndighet innenfor det saken gjelder, og som fyller vilkårene etter loven her for å være meddommer. Den øvre aldersgrensen etter § 7-6 bokstav a og § 7-6 bokstav d gjelder ikke ved oppnevning av fagkyndige meddommere.

(2) Skal det oppnevnes mer enn én fagkyndig meddommer, skal det så vidt mulig oppnevnes like mange av hvert kjønn. Retten skal oppnevne et eller flere varamedlemmer for de fagkyndige meddommerne, med mindre den finner dette åpenbart unødvendig. Ved forfall gjelder § 7-21.

Bestemmelsen viderefører § 94. Det har vært reist spørsmål om partene bør ha uttalerett om hvem som skal oppnevnes som fagkyndige meddommere fordi dette gir partene en mulighet for å påvirke rettens sammensetning. Dette er mer et spørsmål om praktisering av bestemmelsen enn noe som bør reguleres i bestemmelsen. Det er tradisjon for at partene kan komme med innspill til hvem som er aktuelle som meddommere, jf. også arbeidsmiljøloven § 17-7 tredje ledd hvor partene har forslagsrett innenfor arbeidslivskyndige utvalget.

§ 7-24. Innkalling av lekdommere

(1) Retten skal snarest mulig gi lekdommere og varamedlemmer melding om at de er trukket ut. De skal også få opplyst hvem som er sakens parter, tid og sted for rettsmøtet og forventet varighet av tjenesten. Dersom det er trukket ut varamedlemmer for meddommere, og disse ikke innkalles til å møte, skal de på samme tidspunkt gis melding om å holde seg klare til å møte på kort varsel.

(2) Senest dagen før hovedforhandlingen skal partene meddeles en liste over de lagrettemedlemmene som skal gjøre tjeneste i saken. For saker som skal behandles med meddommere, skal partene ved henvendelse til domstolen få opplyst hvem som er trukket ut som meddommere og varamedlemmer.

Bestemmelsen viderefører § 95.

§ 7-25. Forsikring

(1) Første gang noen gjør tjeneste som meddommer, skal rettens leder gjøre oppmerksom på meddommeres oppgaver og ansvar. Meddommeren skal avgi forsikring om at han vil gi vel akt på alt som forhandles i retten, og at han vil dømme slik han for sannest og rettest å være etter loven og bevisene i saken. Alle tilstedeværende skal reise seg når forsikringen avgis.

(2) Medlemmer av lagretten avgir forsikring i hver sak etter bestemmelsene i straffeprosessloven § 360.

Bestemmelsen viderefører § 100, med noen språklige endringer. Formuleringen av forsikringen som skal gis, er tilpasset forsikringen i straffeprosessloven § 360.

§ 7-26. Godtgjøring

Godtgjørelsen til lekdommere fastsettes av rettens leder etter forskrifter gitt av Kongen. Avgjørelser om godtgjørelse etter paragrafen her kan ankes etter reglene i lov av 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v. § 12.

Kapittel 8 Fagdommeres sidegjøremål

§ 8-1. Hva bestemmelsene gjelder

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder fagdommeres sidegjøremål mv. Sidegjøremål er medlemskap, verv eller andre engasjementer fagdommere har i eller for foretak, organisasjoner, foreninger eller organ for stat, fylkeskommune eller kommune.

(2) Kongen kan gi nærmere forskrifter om dommeres sidegjøremål.

Bestemmelsen viderefører § 121a og § 121k. Forskriftshjemmelen i § 121k foreslås inntatt som annet ledd i bestemmelsen. Bestemmelsene gjelder bare fagdommere i de alminnelige domstoler og jordskiftedomstolene.

§ 8-2. Forbud mot rettshjelpsvirksomhet og godtgjørelser fra tidligere eller fremtidig arbeidsgiver

(1) En dommer i Høyesterett eller en fagdommer i lagmannsrettene, tingrettene og jordskifterettene kan ikke utøve rettshjelp til stadighet eller mot vederlag.

(2) En dommer kan ikke motta lønn eller annen form for godtgjøring fra sin tidligere eller framtidige arbeidsgiver eller sitt tidligere eller framtidige arbeidssted.

Bestemmelsen viderefører § 121b, 121i og § 121j. Dette er bestemmelser om gjøremål hvor loven oppstiller forbud og ikke godkjenningsordning. Det foreslås at disse samles i en bestemmelse. Kravet om at den som skal utnevnes i fast stilling ikke kan ha permisjon fra stilling utenfor domstolene, foreslås inntatt i § 6-1 som et vilkår for å være fagdommer.

§ 8-3. Hvilke sidegjøremål som må godkjennes

(1) En dommer i Høyesterett eller fagdommer i lagmannsrettene, tingrettene og jordskifterettene må søke om godkjenning for sidegjøremål

a) som kan medføre at dommeren mer enn leilighetsvis kan bli inhabil

b) som kan medføre at arbeidet i dommerstillingen hemmes eller sinkes

c) i kollegiale forvaltningsorganer hvor det er sannsynlig at avgjørelsen kan bli brakt inn for domstolene til overprøving

d) i privat eller offentlig næringsvirksomhet

e) om gransking

f) i private tvisteløsningsnemnder og

g) som medlem i voldgiftsrett

(2) Unntatt fra godkjenning er

a) valg eller oppnevning som foretas av Stortinget eller av Kongen i statsråd

b) valg som stortingsrepresentant, som medlem av Sametinget eller som medlem av folkevalgte organer i kommune eller fylkeskommune og

c) verv i registrert politisk parti.

(3) Når Kongen i statsråd foretar oppnevninger etter første ledd jf. annet ledd nr. 1, skal det likevel innhentes uttalelse fra domstoladministrasjonen⁵ hvis det ikke gjelder oppnevning til granskingskommisjon eller medlem til styret i domstoladministrasjonen, Tilsynsutvalget⁶ eller Innstillingsrådet.

Bestemmelsen viderefører § 121c.

§ 8-4. Godkjenningsmyndighet

(1) Godkjenning av dommers sidegjøremål gis av domstoladministrasjonen.

Domstoladministrasjonen kan delegerer til domstollederen å treffe vedtak i saker om godkjenning. For dommere i Høyesterett godkjennes sidegjøremål av justitiarius.

(2) For saker om godkjenning gjelder forvaltningslovens³ regler om enkeltvedtak, likevel slik at vedtak av domstoladministrasjonen og vedtak av justitiarius i Høyesterett ikke kan påklages.

Bestemmelsen viderefører § 121d.

§ 8-5. Registrering av sidegjøremål. Innsynsrett

(1) Sidegjøremål for dommere i Høyesterett, lagmannsrettene, tingrettene og jordskifterettene skal registreres. Det samme gjelder opplysning om siste stilling før utnevnelsen eller tilsetningen som dommer.

(2) Unntatt fra registreringen er

a) medlemskap i politiske partier, i trossamfunn, i interesseorganisasjoner og ideelle foreninger

b) verv og lignende i ideelle foreninger som har færre enn 100 medlemmer og

c) enkeltstående foredrag, forelesninger og lignende.

(3) Unntaket i annet ledd nr. 1 og 2 gjelder ikke for sidegjøremål i ideelle foreninger hvor medlemmene har særlige gjensidige forpliktelser overfor hverandre (brorskaps- eller søsterforbund).

(4) Investeringer som representerer eierinteresser i selskaper, skal registreres dersom de overstiger en grense som fastsettes av Kongen.

(5) Registeret over sidegjøremål føres av domstoladministrasjonen. Enhver har rett til å gjøre seg kjent med opplysningene i registeret. Domstoladministrasjonen bestemmer hvordan opplysningene skal gjøres tilgjengelige for den som ber om det.

Bestemmelsen viderefører og slår sammen § 121e, 121f og 121h.

§ 8-6. Meldeplikt for sidegjøremål

(1) En dommer skal melde fra om registreringspliktige sidegjøremål til registerføreren snarest mulig, og senest innen en måned etter at dommeren påtok seg sidegjøremålet. Meldingen skal inneholde følgende opplysninger:

- a) dommerens tittel, navn og domstoltilknytning
- b) hva gjøremålet består i
- c) hvem som eventuelt er oppdragsgiver
- d) tidspunktet for og varigheten av sidegjøremålet og
- e) om dommeren mottar godtgjøring.

(2) Et registrert sidegjøremål skal slettes når det er gått tre år etter at sidegjøremålet ble avsluttet.

(3) Melding om investering skal inneholde navn og adresse for det selskap som den enkelte investering er foretatt i.

Utkastet viderefører 121 g, men det foreslås presisert at meldeplikten sammenfaller med angivelsen av hvilke sidegjøremål som skal registreres.

Kapittel 9. Om klage- og disiplinærordning for dommere

§ 9-1. Tilsynsutvalget for dommere

(1) Tilsynsutvalget for dommere behandler klager og vurderer disiplinærtiltak mot dommere.

(2) Tilsynsutvalget skal bestå av to dommere fra Høyesterett, lagmannsrettene eller tingrettene, en advokat og to medlemmer som representanter for allmennheten. Når Tilsynsutvalget behandler saker som gjelder en jordskiftelagdommer eller en jordskiftedommer, deltar en jordskiftelagdommer eller jordskiftedommer i stedet for en dommer.

(3) Kongen oppnevner medlemmene av Tilsynsutvalget med personlige varamedlemmer, og fastsetter hvilket medlem som skal være leder for Tilsynsutvalget. Oppnevning og valg skjer for en periode på fire år med adgang til gjenoppnevning eller gjenvalg for én periode. Oppnevningen og valget kan trekkes tilbake dersom et medlem ikke er i stand til eller villig til å utføre vervet på en forsvarlig måte.

(4) Kongen kan gi nærmere forskrifter om organiseringen og behandlingen av disiplinærsaker i Tilsynsutvalget.

Bestemmelsen viderefører § 235, men inndelingen i avsnitt er en annen enn i gjeldende lov. Dette er ingen realitetsendring. Forskriftshjemmelen fra § 240 foreslås innarbeidet som siste ledd.

§ 9-2. Disiplinærtiltak

(1) Tilsynsutvalget kan treffe vedtak om disiplinærtiltak når en dommer i Høyesterett eller fagdommer i lagmannsretten, tingretten eller jordskifteretten forsettlig eller uaktsomt overtrer de plikter som stillingen medfører, eller for øvrig opptrer i strid med god dommerskikk

(2) Som disiplinærtiltak kan en dommer gis kritikk eller advarsel.

(3) Tilsynsutvalget kan gi en uttalelse om hva som er god dommerskikk, uten at dommeren ilegges disiplinærtiltak.

(4) Tilsynsutvalget kan ikke vurdere forhold som kan overprøves etter reglene i prosesslovgivningen for øvrig.

Bestemmelsen viderefører § 236. Uttrykket rettspleie kan for noen fremstå som gammelmodig, og i forslaget er dette foreslått erstattet med uttrykket prosesslovgivning. Tilsynsutvalget kan ikke behandle klager på lekdommere. Det foreslås at dette kommer klart frem i lovteksten ved å vise til at det kan treffes vedtak om disiplinærtiltak mot fagdommere. En slik presisering er bare nødvendig for andre domstoler enn Høyesterett.

§ 9-3. Hvem som kan klage til Tilsynsutvalget. Klagefrist

(1) Rett til å klage en dommer inn for Tilsynsutvalget har

a) parter, prosessfullmektiger, sakkyndige, vitner og andre personer som mener at en dommer har overtrådt bestemmelsene i § 9-2 og som selv har vært direkte berørt av dette,

b) departementet,

c) domstoladministrasjonen,

d) domstollederen ved den domstol som dommeren er tilknyttet og

e) Den Norske Advokatforening eller andre som har en særlig interesse i å få Tilsynsutvalgets vurdering av dommerens atferd.

(2) Rett til å klage en dommer inn for Tilsynsutvalget på grunn av forhold utenfor tjenesten har bare departementet, domstoladministrasjonen og domstollederen ved den domstol som dommeren er tilknyttet.

(3) Tilsynsutvalget kan ta en sak til behandling etter henvendelse fra andre enn de som har klagerett etter første ledd, eller av eget tiltak.

(4) Dommeren må klages inn for Tilsynsutvalget innen tre måneder etter at forholdet som er grunnlag for klagen, fant sted eller etter at klageren ble kjent eller burde vært kjent med dette forholdet. Tilsynsutvalget kan ikke ta en disiplinærsak opp til behandling etter klage eller av eget tiltak når det

er gått mer enn ett år siden forholdet fant sted. Kongen kan i forskrift fastsette et annet tidspunkt for fristberegningen.

(5) Tilsynsutvalget kan ikke behandle forhold som en dommer tidligere er straffedømt for.

Bestemmelsen viderefører § 237.

§ 9-4. Saksbehandlingen i Tilsynsutvalget

(1) Tilsynsutvalgets avgjørelser om disiplinærtiltak er enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Forvaltningsloven og offentleglova gjelder for Tilsynsutvalgets saksbehandling med de særregler som følger av denne paragraf og § 9-5.

(2) En part har rett til å forklare seg muntlig for Tilsynsutvalget. Dette gjelder likevel ikke dersom utvalget finner det åpenbart unødvendig av hensyn til sakens opplysning. Når utvalget finner at det vil være av vesentlig betydning for sakens opplysning, kan utvalget pålegge en part å avgi forklaring for utvalget. Utvalget kan bestemme at partsforklaring gis ved fjernavhør.

(3) Tilsynsutvalget kan bestemme at det skal foretas avhør av vitner og at vitneforklaring gis ved fjernavhør. Bestemmelsene i tvisteloven om vitneplikt og vitneførsel gjelder så langt de passer.

(4) Tilsynsutvalget treffer sine vedtak i møte. For at utvalget skal være vedtaksført, må alle medlemmer være til stede. Møtene holdes for lukkede dører. Når det holdes muntlige forhandlinger og utvalget finner det forsvarlig av hensyn til sakens parter, kan utvalget bestemme at forhandlingene skjer for åpne dører. I særlige tilfelle kan utvalget behandle saken skriftlig.

(5) Reglene i kapittel 11 om habilitet for dommere gjelder tilsvarende for medlemmene av Tilsynsutvalget.

(6) Tilsynsutvalget kan gi utvalgets leder eller et annet av utvalgets medlemmer myndighet til:

a) å avvise en klage når det ikke foreligger klageadgang etter loven her, og

b) å avgjøre en klagesak når klagen er åpenbart ubegrunnet.

(7) Tilsynsutvalgets vedtak i disiplinærsaker er offentlige i anonymisert form.

Bestemmelsen viderefører § 238.

§ 9-5. Overprøving av Tilsynsutvalgets vedtak

(1) Tilsynsutvalgets vedtak kan ikke påklages etter forvaltningslovens regler.

(2) Tilsynsutvalget kan innen ett år etter at vedtaket er truffet ta vedtaket opp til fornyet vurdering etter begjæring eller av eget tiltak. § 9-4 sjette ledd får tilsvarende anvendelse.

(3) Partene i saken kan bringe Tilsynsutvalgets vedtak inn for tingretten ved søksmål. Søksmålsfristen er to måneder etter at partene ble underrettet om Tilsynsutvalgets vedtak.

(4) Retten kan bare prøve vedtakets lovlighet. Ved prøving av vedtakets lovlighet skal retten ta stilling til om vedtaket er innholdsmessig lovlig, om det er truffet av den myndighet som kreves etter loven her og om det er blitt til på lovlig måte. Ved behandlingen i tingretten og lagmannsretten skal retten settes med meddommere.

Det foreslås at utvalgets adgang til å omgjøre et vedtak og treffe tilleggsavgjørelse, men det er i praksis lagt til grunn at dette kan skje. Dette er bare aktuelt i særlige tilfeller. I utkastet foreslås det at den alminnelige adgangen til å ta saker opp til behandling av eget tiltak også vil gjelde muligheten for fornyet vurdering, men innenfor de frister som gjelder for å ta klager opp til behandling etter utløpet av klagefristen.

Fjerde del Alminnelige regler om domstolenes virksomhet

Kapittel 10 Domstolens personell. Taushetsplikt

§ 10-1 Forholdet til tjenestemannsloven

(1) For tjenestemenn ved domstolene gjelder lov 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. dersom ikke annet følger av loven her.

(2) Etter bestemmelser gitt av domstoladministrasjonen kan domstollederen for kortere eller lengre tid eller for den enkelte sak oppnevne stedfortredere for domstolens tjenestemenn.

Bestemmelsen viderefører § 62 om anvendelse av tjenestemannsloven og om domstolleders adgang til å oppnevne stedfortredere for domstolens tjenestemenn.

§ 10-2. Taushetsplikt

(1) En dommer og andre som utfører tjeneste eller arbeid for domstolene, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det de i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om:

a) noens personlige forhold, eller

b) tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår.

(2) Forvaltningsloven §§ 13 til 13 e og straffeloven § 121 får tilsvarende anvendelse.

(3) Paragrafen her gjelder ikke for noe som er kommet frem i et rettsmøte eller en rettsavgjørelse. Taushetsplikten gjelder heller ikke om det som er framkommet i de deler av et saksdokument som allmennheten kan gis innsyn i etter reglene i tvisteloven kapittel 14.

Bestemmelsen viderefører § 63a. Formuleringen tjeneste eller arbeid for et «dommerkontor» er foreslått endret til «domstolene».

Kapittel 11 Om forhold som utelukker dommere fra å gjøre tjeneste (inhabilitet)

§ 11-1. Virkeområde

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder krav til habilitet for den som skal gjøre tjeneste som dommer i en sak.

(2) Bestemmelsene i § 11-2 bokstav a–f får tilsvarende anvendelse for Høyesteretts protokollsekretærer og utredere og for den som forestår trekning av meddommere eller lagrettemedlemmer. Bestemmelsen i § 11-2 bokstav a og b gjelder tilsvarende for stevnevitne og

protokollfører, herunder vitner ved en forretning for tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring eller vitne ved en registreringsforretning for tingretten. Det samme gjelder rettsvitner i saker etter gjeldsordningsloven. Retten kan beslutte at tjenestemenn skal fratres dersom de er i situasjoner som andre inhabilitetsgrunner

Bestemmelsen er dels en innledningsbestemmelse om virkeområdet for reglene for å avgrense den mot domstolens øvrige personell. Annet ledd viderefører § 110, men med noen justeringer. For det første er de ubetingede habilitetsgrunnene angitt ved henvisning til § 106 nr. 1 og 2, som betyr at kretsen for inhabilitet utvides i slektsleddet fra søsken til søskenbarn. For det andre er henvisningen til når retten uansett kan beslutte at de skal fratres, utvidet til å inkludere § 108, i motsetning til dagens bestemmelse hvor fratreden etter § 108 er betinget av at det er reist inhabilitetsinnsigelse.

Utvidelsen av virkeområdet foreslås videreført. I dagens lov er det en blanding av henvisning til deler av 106 og full beskrivelse av inhabilitetsgrunnen. Dette foreslås forenklet.

§ 11-2. Inhabilitet på grunn av tilknytning til saken eller til noen som opptrer i saken

Ingen kan være dommer i en sak:

a) når han selv er part i saken eller er medberettiget, medforpliktet eller regresspliktig i forhold til en part, eller når han i straffesak er fornærmet ved den straffbare handling

b) når han er i slekt eller svogerskap i opp- eller nedadstigende linje eller sidelinje så nær som søskenbarn med noen som står i slike forhold som nevnt i bokstav a

c) når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til noen som står i slike forhold som nevnt i bokstav a

d) når han er verge eller hjelpeverge for noen som står i slikt forhold som nevnt i bokstav a, eller har vært verge eller hjelpeverge for en part etter at saken begynte;

e) når han styrer eller er medlem eller varamedlem av styret for et selskap, et samvirkeforetak, en forening, sparebank, stiftelse eller offentlig virksomhet eller ordfører eller varaordfører i en kommune eller fylkeskommune som står i et slikt forhold til saken som nevnt i bokstav a, eller når han styrer eller er medlem eller varamedlem av styret for et bo som står i slikt forhold til saken, og det ikke er tingretten selv som styrer boet;

f) når han har handlet i saken for en part, eller for påtalemyndigheten eller fornærmede

g) når han er i slekt eller svogerskap i opp- eller nedadstigende linje eller sidelinje så nær som søsken, eller gift med eller forlovet med noen som handler i saken for en part, påtalemyndigheten eller den fornærmede, eller med noen som har vært dommer i saken i lavere rett;

h) når han tidligere har hatt med saken å gjøre som voldgiftsdommer eller som dommer i lavere rett

i) når han tidligere har hatt med saken å gjøre som sakkyndig

j) når dommeren er påberopt som vitne i saken og har noe å forklare som vedkommer saken.

Bestemmelsen viderefører § 106 og innarbeider deler av § 107.

Det er gjort visse språklige justeringer i oppregningen. I bokstav e er henvisningen til offentlige innretninger erstattet med offentlig virksomhet. Lagrettemedlemmer er heller ikke nevnt uttrykkelig i bestemmelsen, men omfattes av henvisningen til dommere.

Paragraf 107 inneholder bestemmelser av forskjellig karakter om dommere som vitner i saken. Første ledd bestemmer at den som er dommer ikke kan være sakkyndig i saken. Den er formulert som et forbud mot at dommeren er sakkyndig i saken. Bestemmelsen må leses slik at den dekker to situasjoner: For det første kan den som er dommer i saken, ikke også være sakkyndig i saken. For det andre kan den som har vært sakkyndig på et tidligere stadium av saken, ikke senere behandle saken som dommer.³⁵ Utkastet omfatter det å ha utført sakkyndigarbeid enten det er for lavere instans eller samme instans.

§ 107 annet ledd bestemmer at dommeren er inhabil dersom han er vitne i saken og har noe å forklare som vedkommer saken. Bestemmelsen i annet ledd er tolket slik at den bare får anvendelse dersom dommeren er påberopt som vitne.³⁶ På den annen side er den ikke til hinder for at dommeren er med på avgjørelser om rettergangsstraff, selv om dommeren der må bygge på observasjoner han selv har gjort av det som begrunne rettergangsstraff.³⁷

Paragraf 107 tredje ledd har regler om fremgangsmåten for avklaring av spørsmålet. Forholdet til rettergangsstraff. Denne foreslås inntatt i bestemmelse om behandlingsmåten for habilitetsspørsmål, jf 11-5 tredje ledd.

§ 11-3. Inhabilitet på grunn av særlige omstendigheter

Ingen kan være dommer i en sak hvis det på grunnlag av dommerens tilknytning til saken eller partene eller dommerens opptreden for øvrig, foreligger særlige omstendigheter som er egnet til å skape tvil om dommerens upartiskhet og uavhengighet.

Bestemmelsen viderefører 108. Det foreslås at denne fortsatt skilles ut i en egen bestemmelse.

§ 11-4. Avledet inhabilitet for dommerfullmektiger

(1) Er domstollederen, nestlederen eller stedfortreder for domstollederen eller den tingrettsdommeren som har tilsyn med dommerfullmektigen inhabil, er også dommerfullmektigen utelukket fra å være dommer i saken. Det samme gjelder i forholdet mellom jordskiftedommer og jordskiftedommerfullmektig.

(2) Partene kan samtykke i at dommerfullmektigen ikke viker sete, med mindre dommerfullmektigen selv er utelukket fra å være dommer etter §§ 11-2 og 11-3.

Bestemmelsen viderefører § 109, men er utvidet med sikte på tilfeller hvor stedfortredere for domstollederen er inhabile.

§ 11-5. Behandling av habilitetsspørsmål

(1) Retten skal av eget tiltak vurdere om en dommer er inhabil og skal gjøre de nødvendige undersøkelser i den forbindelse. Før forhandlingene begynner i den enkelte sak, skal rettens leder gjøre lekdommerne oppmerksomme på at de er utelukket fra å gjøre tjeneste hvis det foreligger slike

³⁵ Bøhn s. 388.

³⁶ Skoghøy s. 203–204.

³⁷ Skoghøy s. 204

omstendigheter som er angitt i §§ 11-2 og 11-3, og skal oppfordre dommerne og partene til å si ifra hvis det måtte være tilfellet.

(2) Dersom det foreligger omstendigheter som kan tilsi inhabilitet, og dommeren ikke trer ut av saken etter reglene i § 11-6 tredje ledd, skal spørsmålet forelegges partene til uttalelse. Har en part reist inhabilitetsinnsigelse etter § 11-3, kan parten oppfordres til å klargjøre grunnlaget for innsigelsen.

(3) Den dommer som kreves utelukket, bør få anledning til å uttale seg om spørsmålet. Gjelder det utelukkelse fordi dommeren har noe å forklare som kan vedkomme saken, kan det besluttes at dommeren skal avgi forklaring i særskilt rettsmøte før saken behandles. Er det reist innsigelse i det rettsmøte saken behandles, kan dommeren avgi forklaringen fra dommerbordet.

(4) En enedommer, leder av retten eller domstolleder som er inhabil, skal fratre ved behandlingen av saken, men kan treffe de avgjørelser som er nødvendige på grunn av inhabiliteten. Har retten flere medlemmer, eller det gjelder inhabilitet for domstolens tjenestemenn, skal spørsmålet forelegges for rettens leder, som treffer beslutning om den videre behandling av spørsmålet.

(5) Spørsmål om det foreligger inhabilitet bør reises så tidlig som mulig. Hvis retten har flere medlemmer eller det gjelder spørsmål om inhabilitet for andre tjenestemenn i domstolen, skal det forelegges for rettens leder som treffer beslutning om den videre behandling.

Bestemmelsen viderefører deler av § 111, § 112, § 113, § 115, § 118 og § 121. § 111 annet ledd er ikke videreført, jf. merknadene i punkt 13.3. Bestemmelsen inneholder en påminnelse om at dommere til enhver tid må være bevisst på om det foreligger omstendigheter som kan medføre inhabilitet. § 118 tredje ledd videreføres i oppdatert form. Bestemmelsene skiller mellom ulike habilitetssituasjoner, men poenget er uansett å få frem hvordan dommeren skal opptre. Forenklingen er å klargjøre at det i enedommertilfeller mv. skal dommeren fratre, men kan treffe de beslutninger som er nødvendige for behandlingen av habilitetsspørsmålet. Det sies derfor det samtidig at dommeren selvsagt kan treffe de tiltak som rent praktisk er nødvendige på grunn av dette.

Bruken av formuleringen «er» inhabil, er ment å vise at det gjelder bare der det åpenbart er inhabilitet, enten fordi det er forhold som er oppregnet i § 11-2 eller det er et tilfelle som etter § 11-3 medfører inhabilitet.

§ 11-6. Rettens sammensetning og avgjørelsesform. Rettsmidler

(1) Habilitetsspørsmål kan under saksforberedelsen avgjøres av forberedende dommer og av domstolleder dersom det gjelder rettens leder. I saker for Høyesterett avgjøres spørsmålet av Høyesteretts ankeutvalg. Det kan også settes rett til behandling av spørsmålet. Er det spørsmål om å utelukke en enedommer, domstolens leder eller to av domstolens faste medlemmer, kan enedommeren eller lederen beslutte at spørsmålet skal forelegges for den nærmest overordnede domstol. Dersom saken står for lagmannsretten, avgjøres spørsmålet av Høyesteretts ankeutvalg.

(2) Ingen dommer må være med på å avgjøre spørsmål om egen habilitet. Reises habilitetsspørsmål i rettsmøte til behandling av saken, skal den dommeren innsigelsen er rettet mot, ikke være med på avgjørelsen dersom retten likevel er domfør eller det uten vesentlig ulempe kan tilkalles en annen dommer.

(3) Avgjørelser om at en dommer skal fratre etter at det er fremsatt begjæring om det eller etter at forhandlingene er påbegynt, treffes ved kjennelse. Ellers kan det ved beslutning bestemmes at dommeren skal fratre og en annen dommer tre inn i saken.

(4) Avgjørelse om at en dommer ikke kan delta i behandlingen av en sak, kan ikke ankes. Avgjørelser om at alle eller de fleste dommere ved domstolen ikke kan delta i behandlingen av en sak, kan ankes.

Bestemmelsen viderefører §§ 116 og 117. Vilåret om at man ikke uten vesentlig ulempe kan tilkalle annen dommer fra samme domstol er endret ved at begrensningen til samme domstol ikke videreføres. Dette gir mulighet for bruk av tilkallinger så langt det er praktisk mulig. I dagens lov står det at slik dommer «bør» tilkalles. Det er lagt til grunn at dette åpner for å unnlate å tilkalle dommer dersom det er åpenbart at innsigelsen ikke kan føre frem.³⁸ Utkastet er ingen endring på dette punktet.

Ved tildeling av saker kan det tas hensyn til at en eller flere dommere er avskåret fra å behandle en sak, men det kan også praktiseres «mer-inhabilitet». Dersom det etter fordelingen av saken oppdages at en dommer ikke kan delta i behandlingen, er det spørsmål om i hvilken form det kan bestemmes at dommeren skal fratre. Dagens regler er ikke helt klare. Etter § 118 skal avgjørelse av en begjæring om fratreden treffes ved kjennelse dersom det besluttes at dommeren skal fratre eller en parts begjæring om fratreden skal forkastes. I praksis håndteres gjerne spørsmålet slik at en annen dommer overtar saken etter at domstolleder treffer beslutning om dette, men det er uenighet om hvor langt en slik formløs fremgangsmåte kan følges.

Skoghøy legger til grunn at avgjørelse om å utelukke en dommer må treffes ved kjennelse dersom det ikke er andre dommere ved embetet som kan overta saken eller de muntlige forhandlingene i saken er påbegynt.³⁹ Bøhn er enig i at kjennelsesformen må følges etter at de muntlige forhandlingene er påbegynt, men legger til grunn at avgjørelse før dette bare kan treffes ved beslutning dersom spørsmålet er reist internt i domstolen, for eksempel i forbindelse med tildeling av saken. Bøhn viser særlig til at adgangen til å bruke beslutningsformen i tilfeller hvor en part fremmer innsigelse etter å ha blitt gjort kjent med rettens sammensetning, kan gi en part mulighet for å «påvirke rettens sammensetning i tilfeller hvor han ikke ønsket en bestemt dommer, ved å anføre inhabilitetsliknende forhold av mer og mindre vekt, i håp om at retten bytter dommeren ut av makelighetsgrunner».⁴⁰ Faren for at retten av makelighetsgrunner skal bytte ut en dommer, skal likevel ikke overdrives. Utkastet bygger på at slike innvendinger ikke kan være avgjørende. Det avgjørende er at domstolen selv vurderer på fritt grunnlag hvordan sakene skal fordeles mellom dommerne og fortsatt har rom for omfordeling av saker uten endelig avgjørelse av habilitetsspørsmålet, uten at partene har det avgjørende ord i dette.

Det har vært diskutert om det bør gjelde særregler for tilfeller hvor det fremsettes habilitetsinnsigelse mot alle dommerne i Høyesterett.⁴¹ Som påpekt av Skoghøy, er dette spørsmål som (sannsynligvis) vil oppstå i helt spesielle tilfeller. Dersom saken reiser slike spørsmål at alle eller de fleste dommerne i Høyesterett vil være inhabile ut fra de krav som under ellers like vilkår stilles til dommere i rettergang, er det vanskelig å se at det på forhånd kan opprettes reserveløsninger med dommere som ikke rammes av samme habilitetsgrunn. Det er derfor i utkastet ikke lagt opp til noen regulering av slike tilfeller. Gjeldende rett er ikke uheldig, men uungåelig i helt spesielle tilfeller.

Det ligger i inhabilitetsreglene at det kan være behov for overprøving av avgjørelser hvor innsigelsen ikke fører frem. Samme behov foreligger ikke for avgjørelser som utelukker en dommer fra å gjøre tjeneste. Utkastet viderefører derfor regelen om at avgjørelser om at en dommer skal vike sete ikke kan

³⁸ Bøhn s.483–484.

³⁹ Skoghøy s. 210.

⁴⁰ Bøhn s. 474.

⁴¹ Hylland, Hva bør gjøres når svært mange høyesterettsdommere er inhabile?» Lov og rett 2009 s. 112 flg. og Skoghøy, «Praktiseringen av krav til dommerhabilitet i Norges Høyesterett», Lov og rett 2009 s. 323 flg.

ankes. Med bakgrunn i Rt. 2011 s. 1140 foreslås det unntak for tilfeller hvor alle dommerne ved domstolen kjennes inhabile. En slik avgjørelse fører til at saken må overføres til en annen domstol, og sammenhengen med regelen om at overordnet domstol ellers kan beslutte slik overføring etter søknad, tilsier at en underordnet domstols avgjørelse om at alle dommerne er inhabile bør kunne ankes av partene.

Domstoloven § 120 har særregler om ankeadgangen. Første ledd har ikke lenger praktisk betydning, jf. Bøhn s. 507. I Rt. 2013 s. 1 tok ankeutvalget ikke endelig stilling til om straffeprosesslovens regler gir § 120 anvendelse for anke over avgjørelser om inhabilitet for oppnevnte aktører. Hvorvidt bestemmelsene skal få tilsvarende anvendelse for andre enn rettens ansatte, må reguleres i spesiallovgivningen. Det kan ikke være praktisk behov for videreføring av § 120 første ledd, og bestemmelsen foreslås opphevet. For de øvrige ankereglene i § 120 foreslås det enkelte justeringer.

§ 11-7. Overføring av sak

(1) Har en part krevd at alle eller de fleste dommerne ved en domstol skal vike sete som inhabile ved behandlingen av en sak, kan den nærmest overordnede domstol, eller Høyesteretts ankeutvalg dersom saken står for lagmannsretten, etter søknad fra domstolens leder beslutte at saken skal overføres til en annen domstol av samme orden. Den overordnede domstolens avgjørelse kan ikke angripes.

(2) Søkes det om slik overføring etter at en domstol i medhold av bestemmelsene i §§ 11-5 og 11-6 har avgjort at alle dommere ved domstolen eller de fleste av dem er utelukket fra å gjøre tjeneste i en sak, kan den overordnede domstolen oppheve kjennelsen dersom den finner at utelukkelsen er besluttet uten gyldig grunn.

Bestemmelsen viderefører § 119.

Kapittel 12 Domsmyndighet

§ 12-1. Domsmyndighet

(1) Domstolen prøver av eget tiltak om den har domsmyndighet. Er en sak lovlig fremmet for domstolen, faller domsmyndigheten ikke bort dersom det senere inntreffer forhold som gjør at saken ikke kunne vært tatt til behandling, med mindre annet er bestemt.

(2) Dersom flere domstoler har domsmyndighet i en sak, skal saken behandles av den domstol saken først ble brakt inn for, med mindre saken overføres etter reglene i §§ 11-7 eller 12-3.

(3) Har en domstol erklært at den ikke har domsmyndighet i saken, er denne avgjørelsen straks bindende for andre domstoler av samme eller lavere orden. For en domstol av lavere orden er avgjørelsen bindende selv om den tidligere har truffet en motsatt avgjørelse som har blitt rettskraftig.

Bestemmelsen viderefører §§ 34, 35 og 36, med noen språklige justeringer. Det er tale om forholdsvis kortfattede presiseringer av utgangspunktene om domsmyndighet. Bestemmelsen løser ikke alle spørsmål knyttet til endringer i domstolens domsmyndighet mens en sak er til behandling, jf. Rt. 2014 s. 489.

Domstoloven § 36 annet ledd har en særskilt bestemmelse om rettens forhold til partenes prosesshandlinger ved behandling avgjørelsen av spørsmål om domsmyndighet. Denne foreslås utelatt

i ny lov. Rettens forhold til partenes prosesshandlinger ved prøving av spørsmålet om domsmyndighet må da løses etter de retningslinjer som er oppstilt i rettspraksis.

§ 12-2. Statens adgang til å opptre ved spørsmål om domsmyndighet for norske domstoler

Har en domstol fremmet en sak som ikke hører under domstolene eller som hører under utenlandsk domsmyndighet, kan staten på vegne av det offentlige fremme innsigelser overfor den rett som har saken til behandling eller anke avgjørelsen om å fremme saken. For slik anke gjelder det ikke krav til ankefrist eller krav til ankejenstandens verdi.

Bestemmelsen viderefører § 37 og gjelder spesielle tilfeller og har hatt begrenset praktisk betydning. I dagens lov bestemmes det at spørsmålet kan ankes til Høyesterett, det vil si at det gjelder direkte anke dersom tingretten har fremmet saken. Det foreslås at de alminnelige regler om anke skal gjelde, med unntak for ankefrist og krav til ankejenstandens verdi.

§ 12-3. Overføring av sak til en annen domstol

(1) Den domstol som en sak er brakt inn for, kan etter søknad fra en part eller av eget tiltak beslutte at saken skal overføres til en sideordnet domstol, når særlige grunner taler for det.

(2) Domstolen skal gi motparten eller partene, og den domstol som i tilfelle skal overta saken, anledning til å uttale seg før det treffes beslutning om overføring. Dersom domstolen som saken skal overføres til motsetter seg overføring, avgjøres spørsmålet av den domstol som er nærmest overordnet den domstol som saken er brakt inn for eller av Høyesteretts ankeutvalg dersom saken står for lagmannsretten.

(3) Er beslutningen om overføring til annen domstol begrunnet i at alle eller de fleste dommerne ved domstolen er utelukket fra å gjøre tjeneste i en sak, kan beslutningen om overføring oppheves av overordnet domstol dersom vilkårene for utelukkelse ikke er oppfylt.

(4) Søknad om overføring har bare oppsettende virkning når retten bestemmer det.

Bestemmelsen viderefører § 38. Det er uklart om beslutning om overføring kan ankes eller brukes som ankegrunn. Det foreslås at begrensningen i ankeadgangen oppheves. Med den begrensede prøvingsadgangen som gjelder for beslutninger, vil dette ikke ha noen særlig praktisk betydning. Den skjønsmessige vurderingen av om saken skal overføres, vil ikke kunne prøves, samtidig som det kan være adgang til prøving av den generelle forståelsen av vilkårene for overføring. Formuleringen «annen domstol av samme orden» foreslås endret til sideordnet domstol. Det foreslås også en bestemmelse i tredje ledd for det tilfellet at beslutningen om overføring er begrunnet i at alle eller de fleste dommerne er inhabile og spørsmålet ikke er behandlet etter reglene i § 11-7.

§ 12-4. Avgjørelser avsagt av domstol som ikke har domsmyndighet

(1) Avgjørelser avsagt av en domstol som ikke hadde domsmyndighet i saken, skal oppheves. Dette gjelder likevel ikke dersom avgjørelsen er avsagt av en overordnet domstol i stedet for en underordnet domstol. Er avgjørelsen truffet av en underordnet domstol istedenfor overordnet domstol, kan feilen ikke påberopes som grunnlag for opphevelse dersom overordnet domstol etter anke kan prøve sakens realitet.

(2) De avgjørelser retten har truffet som ledd i sakens opplysning kan ikke ankes på det grunnlag at de skulle vært avsagt av en annen domstol. Hvis det er fare ved opphold, bør retten treffe saksforberedende avgjørelser selv om saken må avvises.

Bestemmelsen viderefører § 40 og § 42. Paragraf 40 gjelder betydningen av at en domstol som ikke har domsmyndighet treffer avgjørelse eller ellers handler i saken. Alternativet til å videreføre bestemmelsen i loven, er å innta presisering av dette i reglene om anke-domstolens prøving av saken. Paragraf 42 er en særregel om gyldigheten av det domstolen har foretatt til opplysning av saken eller til sikring av partenes tarv. Bestemmelsen klargjør at slike avgjørelser er gyldige selv om saken hører under en annen domstol. Det er uklart hva som ligger i forbeholdet om handlinger domstolen foretar til sikring av partenes tarv. I utkastet foreslås det at adgangen til å treffe slike avgjørelser er begrenset til tilfeller hvor det skjer til opplysning av saken.

Kapittel 13 Rettens sammensetning i den enkelte sak

§ 13-1. Rettens sammensetning

(1) Retten settes i den enkelte sak med det antall dommere som er bestemt i lov.

(2) Ektefeller, foreldre og barn, søsken eller noen som er i svogerskap, må ikke samtidig sitte i retten som dommere.

Bestemmelsen er dels ny, dels videreføring av § 32.

§ 13-2. Endringer i rettens sammensetning etter påbegynt hovedforhandling

(1) Får noen av rettens medlemmer forfall etter at hovedforhandlingen er påbegynt, kan den fortsette med de gjenværende dommerne så fremt det bare er ett lagrettemedlem eller en meddommer og bare en fagdommer mindre. Det må alltid være igjen en fagdommer som kan gjøre tjeneste som rettens leder. Det samme må jordskiftelagdommeren ved ankebehandling av jordskifteavgjerd.

(2) Forhandlingene kan ikke fortsette dersom rettens leder får forfall eller retten er satt med tre fagdommere og noen av dem får forfall.

Bestemmelsen viderefører § 15 og § 21, men er omformulert. Bestemmelsen er ment som en felles regulering for tingrett og lagmannsrett. Presiseringen om at bestemmelsen gjelder både straffesaker og sivile saker foreslås strøket. I annet ledd er henvisningen til § 12 utelatt. Poenget med bestemmelsen er å slå fast at forhandlingen ikke kan fortsette om den dommer som utpekes som rettens leder får forfall eller retten er satt med tre fagdommere og en av dem får forfall.

§ 13-3. Feil ved rettens sammensetning

(1) Har en rett feilaktig begynt å behandle en sak uten meddommere i tilfeller hvor meddommere skal delta, eller med meddommere fra uriktig utvalg eller med oppnevnte istedenfor uttrukne dommere, skal feilen så vidt mulig rettes ved at rettens sammensetning uten opphold forandres, og forhandlingene gjentas i den utstrekning som anses påkrevet.

(2) Bli en part oppmerksom på feilen ved rettens sammensetning, bør han snarest mulig kreve den rettet. Har han visst om feilen, men likevel møtt og forhandlet i saken, kan han ikke senere gjøre dette gjeldende som feil som ubetinget skal tillegges virkning. Dette gjelder likevel ikke dersom saken er behandlet uten at retten er satt med meddommere.

Bestemmelsen viderefører § 42, med noen språklige justeringer. Det foreslås at bestemmelsen inntas sammen med bestemmelsene om rettens sammensetning. Prosesslovgivningen har ellers bestemmelser

om konsekvensene for rettens avgjørelser dersom avgjørelsen ankes. Domstollovens regel tar først og fremst sikte på situasjonen mens saken behandles i underinstansen, før avgjørelsen er truffet.

Kapittel 14 Rettsanmodninger og notarialforretninger

I Rettsanmodninger (bevisopptak m.m.)

§ 14-1. Bevisopptak for domstolene

(1) Enhver domstol kan under behandlingen av en sak beslutte bevisopptak, med mindre annet er bestemt.

(2) En granskingskommisjon, et kontrollutvalg eller et annet særskilt organ som er oppnevnt av Kongen, Stortinget eller et departement eller en fylkesmann for å granske faktiske forhold med sikte på å avdekke lovbrudd eller kritikkverdige forhold, kan kreve bevisopptak ved domstolene. Videre kan et forvaltningsorgan som ledd i forberedelsen av eller kontrollen med enkeltvedtak kreve slikt bevisopptak.

Bestemmelsen viderefører § 43. I første ledd har liten praktisk betydning, men foreslås videreført som en opplysende bestemmelse. Den angir et utgangspunkt som modifieres av annet ledd.

For de alminnelige domstoler er presiseringen unødvendig, fordi adgangen til å beslutte bevisopptak under behandlingen av en sak vil følge reglene i tvisteloven og straffeprosessloven. Også for spesialdomstolene har bestemmelsen liten praktisk betydning. For spesialdomstoler som omfattes av domstolloven, er det ment som presisering at de kan foreta bevisopptak, men bevisopptaket må i så fall følge tvistelovens regler. Henvisningen i dagens lov til at bevisopptak i andre saker enn straffesaker skal følge reglene i tvisteloven foreslås utelatt. Bestemmelsen gjelder bevisopptak i forbindelse med behandlingen av saken. Behandlingsreglene for spesialdomstolen må da legges til grunn, og med mindre annet er bestemt i loven som etablerer spesialdomstolen, vil tvistelovens regler gjelde. Bestemmelsen foreslås derfor videreført som opplysning om adgangen til bevisopptak. Den suppleres av de øvrige bestemmelsene om adgangen for andre enn dømmende organer til å begjære bevisopptak, bevisopptak utenfor rettskretsen og krav om bevisopptak for eller fra utenlandske myndigheter.

Utkastets annet ledd viderefører § 43 annet ledd. Henvisningen i § 43 annet ledd til § 44, er utelatt. I 1915-loven var hensikten med henvisningen å presisere at det offentlige organet som hadde begjært bevisopptak kunne påkjære (anke) avslaget. I utkastet er ankeadgangen regulert i § 14-3, som også vil omfatte begjæring om bevisopptak etter annet ledd i bestemmelsen her. Henvisningen til at tvistelovens regler om bevissikring utenfor rettsak gjelder i slike tilfeller, foreslås videreført av opplysningshensyn for de særskilte tilfellene som reguleres av bestemmelsen.

Bestemmelsen om offentlige organers adgang til å kreve bevisopptak kom inn i domstolloven ved endringslov 54/1990. Bøhn s. 145 peker på at justiskomiteen la til grunn at fylkesmannen selv kunne fremme slik begjæring, men at dette ikke dekkes av ordlyden. Noe praktisk behov for endring er det ikke, når bestemmelsen omfatter utvalg nedsatt av fylkesmannen.

§ 14-2. Rettergangsskritt utenfor embetskretsen

(1) Dersom rettergangsskritt i en sak må gjennomføres utenfor domssognet eller lagdømmet til den domstol saken står for, skal rettergangsskrittet utføres av den stedlige tingretten. Begjæring om slike

rettergangsskritt fremmes av den domstol som behandler saken, med mindre annet er bestemt eller følger av prosesshandlingens art.

(2) Dersom hensynet til saksbehandlingen tilsier det, kan domstolen som har saken selv gjennomføre rettergangsskrittet. Dersom særlige grunner tilsier det, kan hovedforhandling holdes utenfor embetskretsen.

(3) Enhver domstol som har fått en rettsanmodning kan foreta rettergangsskritt utenfor embetskretsen dersom det er fare ved opphold. I så fall skal domstolen uten opphold gi melding om dette til den stedlige domstolen.

Bestemmelsen viderefører § 44, med noen språklige endringer. Kriteriet i § 44 annet ledd første punktum er forenklet i lys av tvistelovens formålsbestemmelse. Henvisningen til hva som er «ønskelig» eller at «opphold eller omkostninger kan undgaaes», foreslås erstattet med hensynet til saksbehandlingen. Dette vil typisk være hensynet til rasjonell og fornuftig behandling, også rent kostnadsmessig.

§ 14-3. Behandling av rettsanmodninger

(1) Domstolen prøver om vilkårene for å gjennomføre rettsanmodningen er oppfylt. Avgjørelsen treffes ved kjennelse dersom det er tvist om vilkårene er oppfylt eller retten avslår anmodningen fordi vilkårene ikke er oppfylt. Dersom en annen domstol har kompetanse til å gjennomføre rettsanmodningen, skal domstolen som har mottatt anmodningen overføre rettsanmodningen til denne domstolen. Melding om overføringen sendes til den som har fremsatt rettsanmodningen.

(2) Kjennelse som avslår en rettsanmodning kan ankes av partene og av den som har fremsatt rettsanmodningen. For øvrig kan rettens avgjørelser etter denne paragraf ikke ankes.

Bestemmelsen viderefører § 45, med noen språklige forenklinger. § 45 annet ledd siste punktum om at retten skal varsle den som har fremsatt anmodningen om at den overføres til en annen domstol, er strengt tatt overflødig, men bør bli stående som en påminnelse. Henvisningen til at retten prøver om vilkårene for anmodningen er oppfylt, er strengt tatt overflødig ved siden av bestemmelsene i kapittel 13, men er beholdt slik at § 14-3 er mer opplysende. I lovteksten er det presisert at avgjørelsen treffes ved kjennelse dersom begjæringen avslås eller dersom det er tvist om vilkårene for rettsanmodningen er oppfylt. Det foreslås at ankeadgangen skal være begrenset til kjennelser som avslår rettsanmodningen.

§ 14-4. Rettsanmodninger fra utenlandske domstoler mv.

(1) Rettsanmodninger fra utenlandske domstoler eller andre utenlandske myndigheter skal bare gjennomføres når de blir sendt gjennom vedkommende norske departement, hvis ikke annet er bestemt av Kongen, eller følger av overenskomst med fremmed stat.

(2) Anmodningen sendes til stedets tingrett, hvis ikke annet er bestemt eller følger av handlingens art. Dersom flere domstoler er kompetente til å gjennomføre anmodningen, avgjør departementet ved hvilken rett den skal gjennomføres. Retten prøver selv om den har adgang til å behandle anmodningen. Kan retten ikke behandle rettsanmodningen, avslås den ved kjennelse. Rettens avgjørelse kan ankes av vedkommende departement. Finner retten at anmodningen bør fremsettes overfor en annen rett eller myndighet, kan den sende anmodningen videre til denne.

(3) Forretningen utføres i samsvar med norsk lov. Varsel til partene er ikke nødvendig, medmindre det uttrykkelig er krevet. Er en særskilt form eller fremgangsmåte uttrykkelig begjært, skal denne begjæring så vidt mulig imøtekommes, hvis det ikke er forbudt etter norsk rett.

(4) Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke fullbyrdelse av utenlandske rettsavgjørelser og midlertidige forføyninger til sikring av fullbyrdelse av slike avgjørelser. Heller ikke gjelder det utlevering av folk som i utlandet er dømt til straff eller er under strafforfølgning, eller bruk av tvangsmidler etter straffeprosessloven.

(5) EFTA-domstolen kan i samsvar med Avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol 7 protokoll 5 artikkel 25 begjære bevisopptak direkte for den domstol som skal holde bevisopptaket.

(5) Kongen kan gi nærmere regler om rettsanmodninger fra utenlandske myndigheter.

Bestemmelsen viderefører § 46, med språklige oppdateringer. Det foreslås presisert i ordlyden at avgjørelsesformen er kjennelse ved avvisning av en anmodning. Bestemmelsen om ankeadgang presiserer at staten kan anke rettens avgjørelse om å behandle eller forkaste en rettsanmodning. Bestemmelsen presiserer ankeadgangen for staten og skal ikke tolkes antitetisk; også den som har begjært eller motsatt seg anmodningen, samt den anmodningen er rettet mot, kan anke rettens avgjørelser. Dette følger av tvistelovens regler, og det antas at det ikke er nødvendig å innta slik presisering i domstolloven.

§ 14-5. Bevisopptak ved utenlandske domstoler mv.

(1) Den rett som har en sak til behandling kan beslutte at bevisopptak skal søkes foretatt ved utenlandsk myndighet. Står saken ikke for noen domstol, kan slik beslutning etter søknad treffes av tingretten på det sted hvor søkeren bor, eller hvor det er et verneting for saken.

(2) Før beslutningen treffes, skal retten i sivile tvister gi motparten adgang til å uttale seg og i straffesaker påtalemyndigheten, siktede og forsvareren dersom forsvarer er oppnevnt.

(3) Retten kan kreve at den part som begjærer bevisopptaket må stille sikkerhet for kostnadene.

(4) For bevisopptak i straffesak ved utenlandsk myndighet gjelder også lov 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbrytere m.v. § 23 b.

(5) Kongen kan gi nærmere regler om rettsanmodninger til utenlandske myndigheter i andre tilfeller.

Bestemmelsen viderefører § 47 med språklige justeringer. Fullmaktsbestemmelsen i § 49 foreslås inntatt i siste ledd.

§ 14-6. Utforming av rettsanmodninger til utenlandske domstoler mv.

(1) Den rett som beslutter å anmode en utenlandsk myndighet om bevisopptak, skal selv utferdige anmodningen. Har retten flere medlemmer, skal rettens leder utarbeide den. Rettsanmodningen sendes gjennom vedkommende departement, hvis ikke annet følger av overenskomst med fremmed stat eller er fastsatt av Kongen. Er rettsanmodning fra en norsk domstol nødvendig for tvangsfullbyrdelse som skal foregå i en annen stat, utferdiges anmodningen av den rett som har avgjort saken i første instans.

(2) Anmodningen skal inneholde en kort fremstilling av saksforholdet og klart angi hva som skal utføres.

(3) Utformingen av rettsanmodningen skal skje i samsvar med de bestemmelser som følger av overenkomst med fremmed stat eller som er fastsatt av Kongen. Finner retten at den fremgangsmåte ved gjennomføringen av anmodningen som følger av norsk lov gir en særlig sikkerhet, bør de begjæres iaktatt av den utenlandske myndigheten hvis det er adgang til det. Motparten bør under enhver omstendighet få adgang til å ivareta sine interesser i samsvar med norsk lov.

(4) Bevisopptak i utlandet likestilles med bevisopptak foretatt i Norge dersom den fremmede retts eller den norske retts former er iaktatt.

Bestemmelsen viderefører §§ 48 og 48a. Domstoloven § 48 a foreslås innarbeidet i bestemmelsen om fremgangsmåten ved rettsanmodninger overfor utenlandske myndigheter. Siste ledd foreslås omformulert i samsvar med den mer tilgjengelige formuleringen av normen i Rt. 1997 s. 869 og den formulering som er brukt i § 50.

§ 14-7. Bevisopptak for norsk konsulrett

(1) Bevisopptak i utlandet kan skje ved norsk konsulrett, dersom det er adgang til det overfor den fremmede stat. Disse bevis likestilles med bevis som er opptatt ved norske domstoler.

(2) Bevisopptaket skal foregå etter de regler som gjelder for innenlandske dommerhandlinger så langt de hensiktsmessig kan følges.

(3) Konsulretten styres av norsk utenrikstjenestemann som Kongen har gitt myndighet til det.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om konsulretten og om fremgangsmåten ved bevisopptak for konsulretten.

Bestemmelsen viderefører § 50. I tråd med forslaget til opphevelse av rettsvitneordningen, foreslås det at dette heller ikke skal anvendes ved bevisopptak i konsulretten.

§ 14-8 Foreleggelse av tolkningsspørsmål for EFTA-domstolen

(1) Når en norsk domstol i en sak må ta stilling til tolkningen av Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde med protokoller, vedlegg og de rettsakter vedleggene omhandler, kan den i samsvar med Avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol artikkel 34 forelegge tolkningsspørsmålet for EFTA-domstolen. Beslutning om at et tolkningsspørsmål skal eller ikke skal forelegges for EFTA-domstolen, kan ikke angripes ved anke.

(2) Domstoler som ikke er nevnt i § 1-2 har også adgang til å forelegge tolkningsspørsmål for EFTA-domstolen.

(3) Forlikrådene har ikke adgang til å forelegge tolkningsspørsmål for EFTA-domstolen.

Bestemmelsen viderefører § 51a, jf. punkt 12.1.2.

II Notarialforretninger

§ 14-9. Notarius publicus

(1) Notarialforretninger hører under tingretten. Har et domssogn flere domstoler, fastsetter Kongen hvilken domstol notarialoppgavene skal høre under. Dommerne ved embetet er notarius publicus. For Svalbard er Sysselmannen notarius publicus. I utlandet er norsk utenriksstjenestemann eller den han eller hun bemyndiger, notarius publicus. Kongen kan ved forskrift gi bestemmelser om notarialkompetanse for andre eller om delegasjon av notarialkompetanse.

(2) Om habilitet for notarius publicus gjelder reglane i forvaltningsloven kapittel 2.

Bestemmelsen viderefører lov om notarius publicus § 1 og § 4.

§ 14-10. Notarialforretninger og notarialbekreftelser

(1) Notarialforretninger er utføring av oppgaver som i lov eller forskrift er lagt til notarius publicus, herunder å utføre vielser og gi notarialbekreftelser og bekreftelser av underskrift og rett kopi. Dersom notarius publicus skal ta imot forsikring, kan forsikring tas imot etter reglene i § 15-6. Kongen kan gi forskrift om den praktiske utføringen av notarialforretninger.

(2) Notarius publicus har til oppgave å gi bekreftelser for faktiske forhold han kan innestå for riktigheten av. Bekreftelse for annet enn faktiske forhold kan gis i særlige tilfeller.

(3) Begjæringer om notarialbekreftelse for handlinger eller dokumenter som strider mot norsk lov eller ærbarhet eller som kan utnyttes på en uakseptabel måte i reklame eller annen kommersiell sammenheng, skal avvises.

(4) Notarius publicus kan avvise begjæringer om notarialbekreftelse dersom:

a) notarialbekreftelsen etter norsk eller utenlandsk rett ikke tillegges særlig beviskraft,

b) notarialbekreftelsen av andre grunner ikke er nødvendig eller

c) kravene til utførselen av notarialbekreftelsen ikke står i rimelig forhold til behovet for forretningen.

(5) Kongen kan i forskrift gi regler om gebyr for forretninger etter bestemmelsene i dette kapittel. Gebyret tilfaller staten. Gebyret er tvangsgrunnlag for utlegg.

Bestemmelsen viderefører lov om notarius publicus § 2 og § 3.

§ 14-11. Rettsmidler mot avgjørelser under notarialforretninger

(1) Avgjørelser under notarialforretninger ankes til lagmannsretten, dersom ikke annet er bestemt i eller i medhold av lov. For anke gjelder reglene i tvisteloven og domstolloven dersom ikke annet følger av andre til sjetten ledd.

(2) Anken hører under lagmannsretten i lagdømmet hvor notarius publicus har sete. For avgjørelse tatt av norsk notarius publicus i utlandet er Borgarting lagmannsrett ankeinstans. For avgjørelser tatt av Sysselmannen på Svalbard som notarius publicus, er Hålogaland lagmannsrett ankeinstans.

(3) For den som har fått underretning om avgjørelsen, er fristen for å erklære anke én måned fra den dag vedkommende mottok underretningen. For andre er fristen én måned fra den dag da vedkommende har fått eller burde ha skaffet seg kjennskap til avgjørelsen, likevel ikke utover tre måneder fra det tidspunkt avgjørelsen ble truffet. Er ankefristen utløpt, gjelder forvaltningsloven § 31 tilsvarende.

(4) Notarius publicus skal tilrettelegge saken for ankeinstolen og gi slik redegjørelse for saken som er nødvendig for ankeinstansen.

(5) Om dekning av sakskostnader fra det offentlige gjelder forvaltningsloven § 36 første ledd og tredje ledd første og andre punktum tilsvarende.

Bestemmelsen viderefører lov om notarius publicus § 5.

Kapittel 15 Om rettsmøter og rettsspråk

§ 15-1. Rettsmøter. Berammelseslister

(1) Rettsmøter er møter domstolene avholder til forhandlinger mellom partene, for å avhøre parter, vitner eller sakkyndige, for å undersøke realbevis eller som i loven er kalt rettsmøte.

(2) Enhver skal ved henvendelse til domstolene gis opplysning om tid og sted for berammede rettsmøter. Kongen kan gi nærmere forskrifter om berammelseslister og om elektroniske pressesider.

Bestemmelsen viderefører § 122. Det foreslås en justering av forskriftshjemmelen slik at den også hjemler bestemmelser om de elektroniske pressesider, herunder om tilgangen til saksdokumenter og rettsavgjørelser.

§ 15-2. Gjennomføring av rettsmøter. Tilrettevisning, bortvisning mv.

(1) Rettsmøtene åpnes, ledes og heves av rettens leder. Ved åpning av rettsmøtene skal det gis melding om det gjelder begrensninger i forhandlingenes offentlighet, og partene skal spørres om de er kjent med forhold som tilsier at noen av rettens medlemmer må fratre. Innsigelser mot ledelsen av rettsmøtet avgjøres av den samlede rett dersom retten har flere medlemmer.

(2) Forhandlingene i rettsmøter skal foregå med orden og verdighet. Rettens leder kan tilrettevise den som

a) forstyrrer forhandlingene eller ikke følger et påbud fra retten,

b) kommer med utilbørlige eller åpenbart krenkende ytringer om noen eller

c) i ord eller handling opptrer på en måte som virker støtende eller på annen måte strider mot kravet til sømmelig opptreden under rettergang eller kan være til hinder for en forsvarlig behandling av saken.

(3) En part eller dennes stedfortreder, prosessfullmektig eller forsvarer som er tilrettevist og som fortsatt opptrer utilbørlig, kan fratras ordet i rettsmøtet. I tilfeller hvor det å bli fratatt ordet eller bortvist vil medføre fravær i saken, skal vedkommende gjøres oppmerksom på det.

(4) Fortsetter den som er tilrettevist å forstyrre forhandlingene eller krenke domstolens verdighet, kan vedkommende bortvises fra rettsmøtet. De som er med i saken kan bare bortvises dersom opptreden fortsetter etter at vedkommende har fått tilrettevisning fra retten.

(5) Dersom rettens pålegg om bortvisning ikke blir etterkommet, kan retten ved kjennelse bestemme at vedkommende skal fengsles så lenge rettsmøtet pågår, men ikke ut over tre døgn.

(6) Domstoladministrasjonen kan gi nærmere bestemmelser om bruk av kapper og annet antrekk under rettsmøte for dommere og rettens personale for øvrig, advokater og aktor og andre representanter for påtalemyndigheten.

Bestemmelsen viderefører §§ 123, 133, 134 første ledd og 142. Presiseringen i § 134 annet ledd annet ledd om at fengslig forvaring for den som trenger seg inn i rettsmøtet ikke er til hinder for senere strafforfølgelse, foreslås utelatt i ny lov. Muligheten for fengsling vil være en siste utvei til å gjenopprette orden i rettsmøtet, og foreslås videreført. Det foreslås at bestemmelsen også viser til hensynet til forsvarlig behandling av saken, for eksempel hvor tilhørerens plassering eller opptreden kan få et vitne til å vegre seg mot å gi fullstendig forklaring.

§ 15-3. Rettsmøter hvor det ikke møter prosessfullmektiger for noen av partene

(1) I rettsmøter hvor partene ikke møter med prosessfullmektig, skal det tas lyd- og bildeopptak fra forhandlingene i rettsmøtet. Retten kan beslutte at en av domstolens tjenestemenn eller en annen person skal delta under gjennomføringen av møtet. Partene skal på forhånd gjøres oppmerksom på muligheten for at en tredjeperson deltar under rettsmøtet.

(2) Bestemmelsen i første ledd gjelder tilsvarende ved gjennomføring av tvangsforretning.

Bestemmelsen foreslår en skjønnsmessig adgang til å beslutte at det i retten skal delta en tredjeperson. Denne personen kan være en tjenestemann ved domstolen eller en annen person, for eksempel dersom en part i en sak ønsker at en bestemt person skal være til stede. Det er overlatt til rettens skjønn hvordan slike rettsmøter skal gjennomføres, men det må legges vekt hva partene mener om spørsmålet. Partene skal på forhånd gjøres oppmerksom på muligheten for å få en tredjepersons tilstedeværelse i retten, men dette kan gjøres skriftlig i innkallingen til rettsmøtet.

Ordningen avløser rettsvitneordningen og er ikke undergitt de samme formelle krav til oppnevning mv. Den person som deltar i møtet har først og fremst funksjon som en form for medhjelper for dommeren i den grad det måtte være behov for det.

§ 15-4. Rettspråk

(1) Rettspråket er norsk. Om utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet gjelder sameloven § 3-4.

(2) Prosesskriv og dokumentbevis som ikke er på norsk, må være ledsaget av oversettelse. Oversettelsen må være bekreftet av offentlig godkjent translatør eller av en tolk. Retten kan gjøre unntak fra kravet til oversettelse av dokumentet dersom alle som opptre i saken kan det fremmede språket eller retten finner at oversettelse av dokumentet kan gjøres i rettsmøtet.

(3) Når noen som ikke kan norsk skal delta i rettsmøte, skal det brukes tolk. Dersom sakens viktighet tilsier det, kan retten beslutte at protokollasjon også skal gjøres på det fremmede språket. Protokollasjonen skal forelegges partene for vedtakelse.

(4) Tolking kan unnlates dersom retten og partene, prosessfullmektiger og andre som deltar i saken kan det fremmede språket. I andre saker enn straffesaker kan tolking også unnlates dersom rettens medlemmer har tilstrekkelig kjennskap til det fremmede språket, og partene samtykker i at forklaringen ikke oversettes. I rettsmøte under etterforskningen i straffesaker, kan tolking av siktedes forklaring unnlates dersom dommeren kan det fremmede språket og oversettelse ikke er nødvendig av hensyn til siktede.

(5) Skal noen som er døv eller stum delta i rettsmøtet, skal det brukes tolk. Skal vedkommende avgi forklaring for retten, kan dette gjøres gjennom skriftlige spørsmål og svar.

Bestemmelsen viderefører §§ 135, 136, 136a og 137. Kravet om at tolken må være godkjent av retten, er utelatt i utkastet. Hvem som kan gjøre tjeneste som tolk følger av utkastets § 15-5.

I dagens lov står det at oversettelse kan unnlates dersom «alle vedkommende» forstår det fremmede språket. Som påpekt av Bøhn s. 600, dekker uttrykket «alle» rettens medlemmer, partene/partsrepresentanter, fornærmede, prosessfullmektiger, vitner og sakkyndige. Henvisningen til alle foreslås endret til alle som opptrer i saken.

Kravet til bruk av tolk er at noen som deltar i saken ikke «kan» norsk. I kravet om at vedkommende ikke må «kunne» norsk ligger en skjønnsmessig vurdering. En alternativ formulering ville være å kreve at vedkommende behersker norsk eller har tilstrekkelige norskkunnskaper, men dette gjør ikke vurderingstemaet mer presist. Det kreves ikke grundige kunnskaper i norsk, men at vedkommende har slike kunnskaper at han eller hun kan få med seg det som skjer og sies i retten. Det foreslås at loven fortsatt bare krever at vedkommende «kan» norsk. Det foreslås presisert at et alternativ til å kreve skriftlig oversettelse når prosesskrivet inngis eller dokumentet fremlegges, er at det oversettes i rettsmøtet.

Dagens bestemmelse regulerer også det tilfellet at rettsvitnet ikke kan norsk; i tråd med forslaget om å utvikle rettsvitneordningen, foreslås den reguleringen opphevet.

Etter § 135 annet ledd er tolking ikke nødvendig dersom retten og partene kan det fremmede språket. Det er lagt til grunn at oppregningen ikke er uttømmende. Det må også kreves at prosessfullmektiger, aktor, forsvarer og fornærmede må kunne det fremmede språket for at tolking skal unnlates. Dette er i utkastet forsøkt omfattet ved å vise til at de som «deltar i saken» må kunne det fremmede språket.

§ 135 tredje ledd har en særbestemmelse om at det er unødvendig med tolk under etterforskningen i straffesaker dersom dommeren selv kan det fremmede språket. Som påpekt av Bøhn må bestemmelsen først og fremst ta sikte på situasjoner hvor siktede forklarer seg for dommeren. Den vil ikke gjelde tilfeller hvor siktede ikke forstår et vitne eller dommeren. Forskjellen fra unntaksregelen i sivile saker, er at samtykke ikke er nødvendig fra de andre aktørene.

§ 137 har en særregel om forklaringer fra noen som er døve eller stumme. Slike forklaringer kan enten gjøres ved skriftlige spørsmål og svar eller gjennom tolk. Et alternativ til regulering i domstolloven er at dette presiseres som unntak fra muntlighetsprinsippet, jf. tvisteloven § 9-14 og straffeprosessloven § 278. Særreguleringen om bruk av tolk når døve og stumme skal avgi forklaring, er strengt tatt overflødig gjennom kravet om bruk av tolk når noen som ikke kan norsk skal delta i forhandlingene. Men lovteksten vil ikke være opplysende dersom dette tilfellet utelates i lovteksten. I dagens lov er adgangen til bruk av tolk forbeholdt tilfeller der det skal avgis forklaring, noe som tilsynelatende ikke dekker tilfeller hvor det er parten som er døv eller stum. I utkastet er dette foreslått endret slik at tolk som utgangspunkt skal brukes i alle tilfeller hvor døve eller stumme deltar i rettsmøtet, men at adgang til skriftlighet dersom det bare er tale om å avgi forklaring.

§ 15-5. Tolker

(1) Som tolk i saker for domstolene skal brukes personer som er godkjent eller oppnevnt av retten. En protokollfører kan også gjøre tjeneste som tolk i saken.

(2) En tolk oppnevnt av retten har samme rettigheter og plikter som sakkyndige. Første gang noen gjør tjeneste som tolk, skal dommeren eller andre som har fullmakt til det, gjøre ham oppmerksom på de plikter som påhviler en rettstolk. Tolken skal avgi forsikring etter reglene i § 15-6.

(3) Oppnevnte tolker gjør tjeneste så lenge saken varer, med mindre de fritas fra tjeneste. Tolken skal følge forhandlingene i rettsmøtet og gjøre oppmerksom på misforståelser eller feiloppfatninger av det som sies eller i det som blir protokollert. Ved avslutningen av rettsmøtet skal tolken spørres om han har noe å tilføye. Rettstolkens erklæring skal protokolleres.

(4) Kongen kan gi forskrifter om tolker i saker for domstolene.

Bestemmelsen samler domstollovens regler om tolker. Presiseringen om at tolker må være oppnevnt eller godkjent av retten foreslås inntatt her, og ikke som del av bestemmelsene hvor det kreves tolking. I tillegg foreslås det noen presiseringer om forsikring mv. som i dag dekkes av henvisningene til § 103 og 104.

§ 15-6. Forsikringer

Når ikke annet er bestemt, avgis forsikring for retten ved at den som tar imot forsikringen, spør: «Forsikrer du at...». Til dette svarer den som skal gi forsikring, stående: «Det forsikrer jeg.» Når forsikring gis skriftlig, skal bekreftelse n formuleres slik: «Det forsikrer jeg.»

Utkastet har i tråd med tvistelovens modernisering, endret fra De- til du-form.

Kapittel 16 Offentlighet i domstolene

§ 16-1. Møteoffentlighet, referatrett og dokumentinnsyn

(1) Rettsmøter er offentlige og forhandlinger i rettsmøter og rettsavgjørelser kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller i medhold av lov. Om rett til dokumentinnsyn i saker for domstolene, gjelder tvisteloven og straffeprosessloven.

(2) Så lenge det ikke gjelder forbud mot offentlighet, skal retten ved anvendelse av bestemmelser som begrenser offentlighetens innsyn i rettergangen, vurdere om innsyn likevel skal gis.

(3) Retten skal ved åpning av rettsmøter, eller så snart det er truffet avgjørelser om unntak fra offentlighet, gi meddelelse om de begrensninger som gjelder. Opplesning av domsslutninger gjøres alltid offentlig, men personopplysninger kan utelates når hensynet til privatlivets fred tilsier det.

(4) Kongen kan gi nærmere bestemmelser om elektronisk adgang til saksdokumenter og rettsavgjørelser for pressen.

Bestemmelsene i første og annet ledd er nye og er ment som en innledende bestemmelse om offentlighetsprinsippet. Den slår fast grunnleggende utgangspunktet om allmennhetens krav på møteoffentlighet, referatrett og innsyn i rettsavgjørelser og til en viss grad saksdokumenter.

I annet ledd foreslås en programerklæring om rettens plikt til å vurdere meroffentlighet.

Arbeidsgruppen som vurderte delrevisjon av reglene om offentlighet i rettspleien, foreslo en bestemmelse om plikt til å vurdere meroffentlighet for innsyn i dokumenter, jf. punkt 16.3.2. I utkastet

foreslås det en generell bestemmelse – det vil si som omfatter både møteoffentlighet og dokumentoffentlighet.

Tredje ledd viderefører § 124 første, tredje og fjerde ledd.

Fjerde ledd inntar en forskriftshjemmel for bestemmelser om dokumentinnsyn gjennom elektroniske pressesider.

§ 16-2. Alminnelige regler om lukkede rettsmøter. Taushetsplikt

(1) Dersom retten bestemmer at rettsmøtet skal være lukket, har bare de som har med saken å gjøre, rett til å være til stede. I straffesaker har fornærmede rett til å være til stede i lukkede rettsmøter, med mindre særlige grunner taler mot det. Det samme gjelder etterlatte som nevnt i straffeprosessloven § 93a. Hvis særlige grunner taler for det, kan retten bestemme at andre enn dem som har med saken å gjøre, kan være til stede.

(2) Dersom særlige grunner taler for at sakens opplysninger helt eller delvis bør holdes hemmelig, inntil videre eller for bestandig, kan retten gi de tilstedeværende pålegg om det. Ved muntlige forhandlinger om bevisavskjæring av opplysninger som nevnt i straffeprosessloven § 216 i første ledd tredje punktum bokstav d første punktum, jf. § 216 m sjetten ledd, skal de tilstedeværende bevare taushet om det som fremkommer der, frem til det eventuelt avsies kjennelse som tillater opplysningene ført som bevis.

Bestemmelsen viderefører § 127 og § 128. Det er også foreslått en rent opplysende bestemmelse om hva det vil si at det besluttes lukket rettsmøte («lukkede dører»)⁴². Strukturen i annet ledd er at kan-regelen står før skal-regelen om hemmelighold. Presiseringen om at pålegg om taushetsplikt skal gis ved kjennelse er utelatt da avgjørelsesformen følger av § 16-7.

Bestemmelsen har flere regler som kun gjelder straffesaker. Et alternativ til å videreføre bestemmelsene i domstolloven, er å innta bestemmelsene i utkastets annet ledd i straffeprosessloven, slik at straffeprosessloven i større grad gir en fullstendig regulering av behandlingen av spesielle saker. Domstollovens regler vil da gjelde så langt straffeprosessloven ikke har strengere regler.

§ 16-3. Om når rettsmøter er lukkede rettsmøter

(1) Rettsmøter i saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling av formuen, skal være lukkede rettsmøter, med mindre retten av særlige grunner beslutter at saken helt eller delvis skal være offentlig. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

(2) I andre tilfeller kan retten treffe avgjørelse om at rettsmøte helt eller delvis skal være lukket for offentligheten

a) når hensynet til statens forhold til en fremmed makt krever det,

b) når hensynet til privatlivets fred eller til ærbarhet krever det,

c) når særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning og lukkede dører derfor er påkrevd,

⁴² Bøhn s. 542 mener «stengte dører» er en mer treffende betegnelse.

d) når en siktet er under 18 år, fornærmedes ettermæle krever det eller en siktet eller et vitne ber om det av grunner som retten finner fyllestgjørende,

e) når et vitne avhøres anonymt, jf. straffeprosessloven § 130 a,

f) i krigstid når hensynet til militære operasjoner eller militære avdelingers sikkerhet eller andre særlige grunner krever det, eller

g) når retten ved gjennomføring av rettslige granskninger finner det hensiktsmessig.

(3) Rettsmøter til behandling av en begjæring om anonym vitneførsel, jf. straffeprosessloven § 130 a eller § 234 a, skal være lukkede rettsmøter. Det samme gjelder for begjæringer etter straffeprosessloven §§ 28 tredje ledd tredje til sjette punktum, 242 a, 264 sjette ledd, 267 første ledd tredje punktum, jf. 264 sjette ledd og 292 a.

Bestemmelsen viderefører §§ 125, 126 og 127, men med en litt annen redigering.

§ 16-4. Begrensninger i retten til offentlig gjengivelse av forhandlinger i rettsmøte

(1) Retten kan ved kjennelse helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøte

a) når retten frykter at offentlig gjengivelse av forhandlingene vil kunne ha skadelig virkning på opplysningen eller på dømmelsen av saken, eller

b) når rettsmøtet holdes eller kan holdes for lukkede dører.

(2) I straffesaker må ingen gjengi offentlig noe av forhandlingene i rettsmøte utenfor hovedforhandlingen, med unntak for saker om tilståelsesdom etter straffeprosessloven § 248.

(3) I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, må forhandlingene ikke gjengis offentlig, med mindre retten av særlige grunner beslutter at offentlig gjengivelse i anonymisert form helt eller delvis tillates. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

(4) Referatforbud etter første eller annet ledd gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter annet ledd bokstav a gjelder aldri lenger enn til dom er avsagt. Forbud etter annet ledd skal oppheves når det antas at grunnen til forbudet ikke lenger er til stede og kan ankes av dem som har vært til stede under forhandlingen.

Bestemmelsen viderefører § 129, med noen redigeringsmessige endringer.

§ 16-5. Begrensninger i retten til offentlig gjengivelse av rettsavgjørelser

(1) Retten kan forby at hele eller deler av en rettsavgjørelse gjengis offentlig hvis

a) hensynet til privatlivets fred eller fornærmedes ettermæle krever det, eller

b) etterforskningshensyn krever at en kjennelse eller beslutning avsagt i en straffesak utenfor hovedforhandling ikke blir offentlig gjengitt.

(2) Forbudet gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter bokstav a gjelder ikke en domsslutning så langt den kan gjengis uten å røpe noens identitet. Enhver kan anke et forbud eller en nektelse av å oppheve et forbud etter leddet her.

(3) Retten kan forby at rettsavgjørelser gjengis offentlig før avgjørelsen er meddelt partene og fornærmede eller etterlatte i lovbestemt rekkefølge, jf. straffeprosessloven § 93 a annet ledd annet punktum. Slikt forbud gjelder likevel ikke for lengre tid enn to uker etter avsigelsen av rettsavgjørelsen.

(4) I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, kan rettsavgjørelser bare gjengis offentlig i anonymisert form. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

(5) Kjennelse som forbyr bruk av opplysninger som nevnt i straffeprosessloven § 216 i første ledd tredje punktum bokstav d første punktum, jf. § 216 m sjetten ledd, som bevis, kan bare gjengis offentlig i anonymisert form.

Bestemmelsen viderefører § 130.

§ 16-6. Lyd- og bildeopptak mv. fra forhandlinger mv.

(1) Under rettsmøter kan fotografering og filmopptak bare skje med rettens tillatelse. Det samme gjelder opptak for radio, fjernsyn eller internett.

(2) Rettens tillatelse kan gis når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

(3) Det er forbudt å fotografere eller gjøre opptak av siktede eller domfelte på vei til eller fra rettsmøtet, under rettsmøtet, eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes, uten vedkommendes samtykke.

(4) Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

(5) Kongen kan i forskrift gi saksbehandlingsregler til utfylling av reglene i tjenesteloven for søknad om tillatelse til fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn, herunder om saksbehandlingsfrist og rettsvirkninger av fristoverskridelse. Unntak fra tjenesteloven § 11 andre ledd kan bare gjøres når det er begrunnet ut fra tvingende allmenne hensyn, herunder hensynet til privatpersoners beskyttelsesverdige interesser.

Bestemmelsen erstatter § 131a og bygger på arbeidsgruppens forslag til felles regulering for sivile saker og straffesaker, jf. punkt 16.3.4.

§ 16-7. Behandlingsmåten for spørsmål om unntak fra offentlighet

(1) Spørsmål om unntak fra reglene om offentlighet behandles i lukket rettsmøte og avgjøres ved kjennelse. En eller flere representanter for pressen skal på begjæring gis rimelig anledning til å uttale seg før spørsmål om begrensninger i forhandlingenes offentlighet blir forhandlet og avgjort i rettsmøte. Avgjørelser om begrensning i adgangen til å gjengi rettsavgjørelser offentlig kan treffes av rettens leder.

(2) Retten kan omgjøre kjennelser om unntak fra offentlighet.

(3) En kjennelse om at rettsmøte skal være lukket, kan ankes av representanter for pressen og pressens organisasjoner. Det stilles ikke krav om rettslig interesse for slik anke. Anken gis ikke oppsettende virkning.

Bestemmelsen viderefører § 124 annet ledd. Det er også inntatt arbeidsgruppens forslag om ankerett for pressen i saker om at rettsmøter skal være lukkede.

I utkastets første ledd siste punktum foreslås det at det sies uttrykkelig at avgjørelser om unntak fra reglene om offentlighet kan omgjøres. Dette er strengt tatt overflødig fordi omgjøningsadgang vil følge av bestemmelsene i tvisteloven og straffeprosessloven. Den blir en rent opplysende bestemmelse for bestemmelser som også skal leses av legfolk.

Det foreslås presisert at avgjørelsesform er kjennelse for avgjørelser som begrenser offentligheten i forhold til lovens utgangspunkt, jf. punkt 16.3.5. Dermed vil avgjørelsesformen for tillatelse til film- og lydopptak være beslutning, uavhengig av om tillatelse gis eller ikke. Avhengig av sakens karakter kan kravet til forsvarlig saksbehandling tilsi at også slike avgjørelser begrunnes. I tilfeller hvor begrensning av offentligheten følger direkte av loven, kreves det heller ikke at begrensningen fastsettes ved kjennelse, jf. arbeidsgruppens rapport s. 54.

Kapittel 17 Frister

I Frister og fristberegning i rettergang

§ 17-1. Beregning av frister

(1) I frister fastsatt i antall dager medregnes ikke dagen da fristen begynner å løpe. Møtedagen eller dagen da den handling fristen gjelder tidligst kan gjennomføres, skal medregnes.

(2) Frister fastsatt i uker, måneder eller år, ender på den dag i den siste uke eller måned som etter sitt navn eller tall svarer til den dag fristen begynte å løpe. Har måneden dette tallet, ender fristen på den siste dag i måneden.

(3) Ender en frist på en lørdag, helgedag eller dag som etter lovgivningen er likestilt med helgedag, forlenges fristen til den nærmest følgende virkedag. Fristens siste dag kan også angis som en bestemt kalenderdag.

(4) Er fristen fastsatt i timer, medregnes ikke helgedager og dager som etter lovgivningen er likestilt med helgedager.

(5) Når det i denne lov eller tvisteloven, straffeprosessloven eller tvangsfullbyrdelsesloven er fastsatt en frist for innkallelse til møte i retten, skal det til lovens frist gjøres et skjønnsmessig tillegg for reisetid.

Bestemmelsen viderefører §§ 145, 148 og 149 med noen språklige endringer. Formålet er å samle bestemmelsene om fristberegning.

§ 17-2. Unntak fra fristløp (rettsferie)

(1) Frister for prosesshandlinger som er nødvendige for å avverge fraværsavgjørelser løper ikke fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar.

(2) Den del av en frist som er igjen ved begynnelsen av disse periodene, begynner å løpe ved utløpet av perioden. Frister som skulle ha begynt å løpe i dette tidsrommet, begynner først ved utløpet av perioden.

(3) Retten kan beslutte at fristen likevel skal løpe i denne perioden dersom saken trenger hurtig behandling eller hensynet til partene ikke taler imot. Beslutningen kan ikke angripes. I pålegget om prosesshandlingen skal det meddeles parten at det er truffet beslutning om unntak fra fristreglene i første ledd.

Bestemmelsen viderefører § 140 om «rettsferie». Bestemmelsen kan i dagens lov virke misvisende. Domstolene har ikke «ferie» i betydning at virksomheten stopper opp. Bestemmelsens praktiske betydning gjelder fristens løp: I bestemte perioder av året løper ikke frister, med mindre annet er bestemt. Bestemmelsen om ferieperiode foreslås innarbeidet i bestemmelsene om frister. Etter tvistelovreformen er det lagt til grunn at ankefrister ikke løper i ferietiden, med den følge at saksbehandlingstiden forlenges, jf. Rt. 2008 s. 1263. Det har vært reist innvendinger mot rettstilstanden, men det kan også anføres argumenter til støtte for den, selv om fristløpet i noen tilfeller kan bli langt.

§ 17-3. Fristavbrudd

(1) Skal forkynnelse skje innen en frist, må dokumentet være avgitt til forkynnelse innen utløpet av fristen. Ved bruk av elektronisk kommunikasjon, avbrytes fristen ved avsendelse til riktig elektronisk adresse.

(2) Skal en prosesshandling i en sak foretas innen en frist, avbrytes fristen ved at dokumentet før utløpet av fristen er avgitt til postoperatør eller offentlig tjenestemann som skal formidle dokumentet. Det samme gjelder når en frist skal avbrytes ved saksanlegg eller tilsvarende skritt eller ved prosessvarsel til tredjemann. Ved bruk av elektronisk kommunikasjon, avbrytes fristen ved avsendelse til riktig elektronisk adresse.

(3) Kommer ikke dokumentet frem, eller blir forkynnelsen ikke utført, må prosesshandlingen gjentas innen 1 uke etter at vedkommende har fått vite om dette eller burde ha forstått det, eller om den opprinnelige frist er kortere, innen en frist av samme lengde som denne. Ble prosesshandlingen ikke foretatt ved rekommandert brev, må det i alle slike tilfelle senest være gjentatt innen 1 måned etter det tidspunkt da prosesshandlingen opprinnelig skulle vært foretatt, enten ved elektronisk oversendelse som er bekreftet mottatt, ved rekommandert brev eller ved overlevering av skriftet til rette vedkommende på bestemmelsesstedet. Ved bruk av elektronisk kommunikasjon er fristene i første og annet punktum henholdsvis 1 dag og 1 uke.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om at avgivelse med virkning etter denne paragraf skal kunne skje også til tjenestemann eller postoperatør eller telegraf- eller telefonstasjon i fremmed stat.

Bestemmelsen viderefører § 146 med noen språklige endringer. Uttrykket «skrift» er forslått endret til «dokument». I gjeldende lov må fristavbrudd skje ved at det som skal sendes, leveres til postoperatør eller «telegraf- eller telefonstasjon». I utkastet er dette foreslått erstattet av en generell henvisning til at fristen avbrytes ved at dokumentet avgis til den offentlige tjenestemannen som skal utføre forkynnelsen eller til andre som skal utføre forkynnelsen eller bringe dokumentet til vedkommende tjenestemann. Realiteten er den samme, men lovteksten har ingen presisering av kommunikasjonsform. Alternativene telegram og telefonstasjon foreslås utelatt.

§ 17-4. Frister fastsatt av retten

Frister fastsatt av retten eller som etter loven knytter seg til rettens avgjørelser, løper fra det tidspunkt da avgjørelsen er lovlig forkynt eller meddelt, hvis ikke annet er bestemt.

Bestemmelsen viderefører § 147 med noen språklige endringer. Etter lovens formulering må beslutningen være fastsatt av retten, det vil si en dommer. Det er som utgangspunkt ikke adgang til å delegere myndighet til å fastsette preklusive frister.⁴³

§ 17-5. Adgangen til å forkorte eller forlenge frister

(1) Retten kan forkorte lovbestemte frister og frister fastsatt av retten hvis partene er enige om det eller den part som har fristen, samtykker.

(2) Er en part forhindret fra å foreta prosesshandlingen før utløpet av fristen, kan retten på begjæring fra parten forlenge fristen. Er fristen lovbestemt, kan den bare forlenges hvis det er bestemt i lov. Begjæres det ytterligere forlengelse av fristen, skal motparten såvidt mulig få uttale seg om spørsmålet.

Bestemmelsen viderefører § 150 med noen språklige endringer. 151 annet ledd tredje punktum om at partenes enighet ikke er avgjørende, antas ikke å ha praktisk betydning og er utelatt. Dagens prosessregler er innrettet på effektiv behandling av saker, med tvisteloven som et foreløpig siste uttrykk for lovgiver syn på dette.

§ 17-6. Virkning av fristutløp

(1) Hvis en prosesshandling ikke blir foretatt innenfor den fastsatte frist, kan den ikke foretas senere, med mindre annet er bestemt ved lov.

(2) De lovbestemte følger av at fristen for en prosesshandling utløper uten at prosesshandlingen er foretatt, inntreer av seg selv, hvis ikke annet er bestemt ved lov.

(3) Dersom følgen bare inntreer etter begjæring, kan prosesshandlingen foretas frem til begjæring er fremsatt. Hvis forsømmelsen skjer i et rettsmøte, kan prosesshandlingen foretas så lenge forhandlingene om den fremsatte begjæringen ikke er avsluttet.

(4) Hvis fristen for å foreta samme prosesshandling løper ut til forskjellige tider for flere prosessfeller, kan en prosessfelle fremdeles foreta handlingen etter at hans egen frist er utløpt, så lenge fristen løper for en annen prosessfelle som også foretar handlingen.

Bestemmelsen viderefører §§ 150 og 152 med noen språklige endringer. Som påpekt av Bøhn, er presumsjonen etter første ledd noe som ville gjelde selv om det ikke var lovfestet i domstolloven. Den foreslås videreført som en opplysende bestemmelse. Det foreslås også at § 150 om situasjonen med prosessfeller inntas i samme bestemmelse, som en særregel om fristutløpet i en spesiell situasjon.

Kapittel 18 Forkynnelser og meddelelser

I Virkeområde. Hva forkynnelser og meddelelser er

§ 18-1. Virkeområde

⁴³ Sml Bøhn s. 663–664 og Frostating lagmannsretts avgjørelser 20. september 2013 (13-120592ASK-FROS) og 19. april 2013 (13-047610ASD-FROS).

(1) Forkynnelser og meddelelser gjennomføres etter reglene i dette kapittel, hvis ikke annet er bestemt.

(2) Kongen kan gi nærmere bestemmelser om forkynnelser og meddelelser etter dette kapittel. Kongen kan ved forskrift gjøre unntak fra lovbestemte krav til skriftlig kommunikasjon med domstolene og gi nærmere regler om elektronisk kommunikasjon, herunder regler om signering, autentisering, integritet og konfidensialitet og regler som stiller krav til produkter, tjenester og standarder som er nødvendige for slik kommunikasjon.

Bestemmelsen viderefører § 159 med en rent språklig oppdatering. Bestemmelsen er noe forenklet ved at det ikke er noen henvisning til at dette skal skje i saker for domstolene, noe som var tvetydig i 1915-loven § 159. Tillegget i 1915-loven om at meddelelser «som gives i anledning av en retssak» knyttet seg til meddelelser, slik at forkynnelse skulle følge reglene i domstoloven uavhengig av om det var i rettergang. Presiseringen av at reglene alltid gjaldt for meddelelser hadde ikke noen praktisk betydning når det fullt ut er overlatt til domstolen å bestemme hvordan meddelelsen skal gjennomføres.

Det foreslås at forskriftshjemmelen fra §§ 190 og 197a inntas i den innledende bestemmelsen.

§ 18-2. Hvordan forkynnelser og meddelelser gjennomføres

(1) Meddelelser gjennomføres på den måte retten finner hensiktsmessig.

(2) Forkynnelser kan gjennomføres ved at:

a) dokumentet sendes til den det skal forkynnes for gjennom postoperatør, enten i vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev (postforkynnelse),

b) dokumentet overleveres til forkynnelse ved et stevnevitne eller andre som etter reglene i dette kapittel kan gjennomføre forkynnelse (stevnevitneforkynnelse),

c) den som skal ha dokumentet, avgir erklæring om at dokumentet er mottatt (underhåndsforkynnelse),

d) dokumentet meddeles ved opplesning eller ved fremmøte i retten, eller

e) dokumentet forkynnes etter de særlige forkynningsformer i §§ 18-23 – 18-25.

(3) Etter begjæring fra offentlig myndighet skal Posten Norge AS sørge for at brev som gjelder rettssaker bringes til adressaten selv om brev ellers ikke bringes til adressater på vedkommende sted.

Bestemmelsen er dels ny og er ment som en pedagogisk innledning til forkynningsreglene. Den viderefører elementer fra flere bestemmelser i 1915-loven.

Bestemmelsen i første ledd viderefører § 186 første ledd. Paragraf 186 annet ledd bestemmer at bevitnelse fra offentlig myndighet eller mottakerens skriftlige erkjennelse er bevis for at meddelelsen er gitt, men det er i § 186 annet ledd annet punktum presisert at motbevis ikke er utelukket. Den gir en presumsjon som ikke sier mer enn det som følger av alminnelige bevisregler. Denne bevisregelen er derfor utelatt i utkastet. Domstoloven avskjærer ikke anke over rettens valg av meddelelsesform. I Rt. 2010 s. 246 er det lagt til grunn at slike beslutninger kan ankes, men at det er grunn til å vise tilbakeholdenhet ved overprøvingen. Noe annet er at beslutningen kan prøves som ledd i anke over avgjørelsen. Utkastet foreslår ingen endring i rettsstilstanden. Dersom rettens beslutning om valg av meddelelsesform ankes, vil de vanlige kompetansebegrensningene gjelde for ankeinstansens prøving

av beslutninger. Det kan da ikke være grunn til å belaste domstoloven med en særlig regel om begrensning i ankeadgangen for et praktisk lite viktig spørsmål.

Bestemmelsen gir en kort definisjon av begrepene forkynnelse og meddelelse. Dette er innarbeidede uttrykk som på en kort måte angir skillet mellom de formelle prosedyrene for forkynning og den mer fleksible og åpne reguleringen av meddelelser. Det foreslås at dette skillet videreføres i ny lov, og at den nye loven av opplysningshensyn har en kort regulering av meddelelser.

Definisjonen av postforkynnelse viderefører § 163a første ledd, men med noen presiseringer. Det foreslås at unntaket for forlikrådets dokumenter blir opphevet, jf. merknader i punkt 18.3 foran.

I siste ledd foreslås inntatt bestemmelsen om adgangen til å pålegge Posten Norge As å bringe rundt brev til adressater på sted det normalt ikke bringes brev til. Da dette er en fellesbestemmelse for meddelelser og forkynnelser, foreslås det at den inntas i de innledende bestemmelsene.

II Hvem som kan motta forkynnelser og meddelelser

§ 18-3. Forkynnelse og meddelelser overfor fysiske personer

Forkynnelse og meddelelser til fysiske personer må gjennomføres overfor vedkommende personlig, med mindre annet er bestemt i dette kapittel.

Bestemmelsen er ny og kun inntatt for å virke opplysende. De praktiske unntaksregler om dette knytter seg til stevnevitneforkynnelse, som er inntatt i §§ 18-14 flg. Da modifikasjonen knytter seg til en bestemt forkynningsform, foreslås det at dette utdypes og presiseres i avsnittet om forkynningsformen, og ikke i et innledende avsnitt om hvem forkynnelser og meddelelser skal rettes til.

§ 18-4. Forkynning og meddelelse overfor upersonlige rettssubjekter

(1) For staten er det statsministeren eller statsråden for vedkommende departement, som tar imot forkynninger og meddelelser; for en fylkeskommune er det fylkesordføreren; for en kommune er det ordføreren; for en samkommune er det samkommunestyrets leder.

(2) For stiftelser, sparebanker, foreninger, selskaper, samvirkeforetak, statsforetak eller bo, mottas forkynnelser og meddelelser av den som styrer deres anliggender eller, hvis de styres av flere i forening, av styrets leder. Er det ingen leder, kan de rettes til ethvert medlem av styret.

(3) Disse bestemmelsene gjelder ikke hvis annet er bestemt ved lov.

Bestemmelsen viderefører § 191, men med en viss oppdatering av ordlyden. Alternativet «offentlige innretninger» har ikke et naturlig motstykke i tvisteloven. Det foreslås utelatt i ny lov.

§ 18-5. Forkynnelser og meddelelser til fullmektiger

(1) Den som har prokura eller annen alminnelig fullmakt, kan ta imot forkynnelser og meddelelser på vegne av fullmaktsgiveren i saker som faller innenfor fullmakten.

(2) Den som skal ha forkynnelser eller meddelelser, kan gi en annen fullmakt til å ta i mot disse. Meddelelse om slik fullmakt må gis til retten og motparten. I saker hvor offentlige hensyn begrenser partenes rådighet, kan slik fullmakt bare gis hvis retten godkjenner det. Godkjennelsen kan på ethvert

tidspunkt trekkes tilbake. Er det grunn til å tro at en forkynnelse ikke har kommet frem til fullmaktsgiveren, bør retten så vidt mulig gi fullmaktsgiveren melding om forkynnelsen.

Utkastets første ledd viderefører § 192, men med en justering av ordlyden. Etter § 192 kunne fullmektigen motta forkynnelse og meddelelse for «retssaker» som falt innenfor fullmaktens område. Bøhn side 802 påpeker at det i Rt. 1968 side 983 forutsettes at bestemmelsen også får anvendelse ved behandling av konkurs, uten at det nødvendigvis har oppstått tvist under behandlingen. Ordlydens henvisning til rettsaker kan da skape misforståelser.

Utkastet til annet ledd viderefører § 194, men er søkt forenklet og oppdatert. Vilkåret om at melding skal gis «så vidt mulig» sikter til at melding må søkes gitt «i tide». Som påpekt av Bøhn s. 809, forutsetter bestemmelsen at retten og motparten får melding om fullmakten, og dette foreslås presisert i lovteksten.

§ 18-6. Forkynnelser og meddelelser til prosessfullmektiger

(1) Den som har fått prosessfullmakt for en sak, kan motta forkynnelser og meddelelser i saken på vegne av parten, hvis ikke annet er bestemt i lov.

(2) Forkynnelser og meddelelser om anke mot avgjørelser som avslutter en sak eller en selvstendig del av en sak, eller om oppfriskning eller gjenåpning kan ikke rettes til prosessfullmektigen, med mindre prosessfullmakten uttrykkelig hjemler det eller bemyndiger til å foreta de nevnte rettergangsskritt. Det samme gjelder for forkynnelser og meddelelser ved fullbyrdelse av en dom eller kjennelse.

(3) Når innkalling til et rettsmøte forkynnes for en part personlig, skal partens prosessfullmektig også gis meddelelse om møtet.

Bestemmelsen viderefører § 193 med noen språklige endringer. I første ledd er formuleringen endret fra å si hvem forkynnelsen eller meddelelsen må «rettes til», til å si hvem som kan «motta». I dagens lov er formuleringene ikke konsekvente; §§ 191 og 192 taler om det å «motta», mens § 194 taler om begge deler.

I gjeldende lov brukes uttrykket «alminnelig procesfuldmagt». Dette har sammenheng med skillet i tvistemålsloven § 47 og § 48 mellom alminnelig og begrenset prosessfullmakt. I tvisteloven er reglene om prosessfullmakt inntatt i § 3-4, men den skiller ikke mellom alminnelig og begrenset prosessfullmakt. I utkastet foreslås det derfor at det kun vises til «prosessfullmakt».

§ 18-7. Pålegg om fullmektig

(1) Dersom en part ikke har bopel, fast arbeidsted eller forretningssted i Norge og stevnevitneforkynnelse ikke kan gjennomføres etter §§ 18-14 flg., og parten heller ikke har antatt en prosessfullmektig, kan retten pålegge parten å oppgi en person med bopel i Norge som kan motta forkynnelser og meddelelser under sakens behandling. Plikten til å utpeke fullmektig består inntil saken er rettskraftig avgjort.

(2) Dersom pålegget ikke blir oppfylt, kan forkynnelser foretas ved rekommandert brev til partens sist kjente adresse. Forkynnelse skal da anses utført når brevet er innlevert til postoperatør.

Bestemmelsen viderefører § 195 med enkelte språklige justeringer. Presiseringen om at parten må utpeke en person I utkastet er bostedskravet endret fra «i nærheten av» rettsstedet til å være et krav om

at vedkommende må ha bopel i Norge.⁴⁴ I utkastet er det også gjort den endring at forutsetningen om at parten ikke må ha bopel, arbeidssted eller forretningsadresse i Norge, ikke fremgår uttrykkelig av ordlyden. Dette vil i stedet dekkes av at forkynnelse ikke kan gjennom

Under saken foreslått endret til under sakens behandling. Unntaket fra ankeregelen er ikke foreslått videreført. Dersom beslutningen ankes, vil den alminnelige begrensningen i tvisteloven § 29-3 tredje ledd få anvendelse.⁴⁵

Annet ledd viderefører § 195 annet ledd, men alternativet «rettskraftig dom» er endret til rettskraftig avgjort. Bestemmelsen i § 195 annet ledd suppleres av reglene i § 178 om forkynnelser gjennom rekommandert brev som ikke omfattes av reglene om postforkynnelse som foreslås flyttet til et avsnitt om særlige forkynnesformer.

§ 18-8. Endring av bopel eller kontorsted

Når en part eller hans lovlige stedfortreder eller prosessfullmektig eller andre som forkynnelser og meddelelser kan rettes til etter §§ 18-4, 18-5 eller 18-7, skifter bopel eller kontorsted under sakens behandling, må den nye bopel eller kontoradressen meldes for retten. Dersom slik melding ikke er gitt, kan forkynnelser og meddelelser rettes til tidligere bopel eller kontoradresse etter § 18-12 eller § 18-15 sjette og syvende ledd. Dette gjelder likevel ikke dersom retten på annen måte er kjent med den nye adressen eller det er mulig å forkynne på arbeidssted.

Bestemmelsen viderefører § 196, med noen justeringer for å søke å fange opp de presiseringer som følger av rettspraksis. Etter ordlyden er det tilstrekkelig for å legge til grunn tidligere adresse at det ikke er gitt pliktig melding. Forbeholdet om at den nye adressen «på forhånd er kjent», kunne tyde på at det ikke stilles særlige krav om undersøkelser fra rettens side. Bestemmelsen er ikke tolket slik i praksis. Det gjelder en viss undersøkelsesplikt, og det er klart at dersom retten ved forholdsvis enkle midler kan finne den nye adressen, må forkynnelser og meddelelser sendes dit. Dette bør reflekteres i ordlyden. Det oppstilles to vilkår for å kunne rette meldingen til tidligere adresse: Retten må ikke ha holdepunkter for hva som er ny adresse, og det må ikke være mulig å forkynne på arbeidssted.

§ 18-9. Hvem som kan motta forkynnelser og meddelelser i straffesaker

(1) I straffesaker får §§ 18-5 – 18-8 bare anvendelse på den private saksøker og den fornærmede som har sluttet seg til forfølgningen.

(2) Forkynning av tiltalebeslutning og innkalling til hovedforhandling i straffesaker kan sendes til siktedes offentlig oppnevnte forsvarer med anmodning om at denne forestår underhåndsforkynnelse overfor siktede.

Bestemmelsen viderefører § 197. Alternativet er å innta slike detaljregler i straffeprosessloven, med en henvisningsbestemmelse i domstolloven.

III Alminnelige regler om gjennomføring av forkynnelse

§ 18-10. Gjennomføring av forkynnelse

⁴⁴ Jf. Bøhn s. 811.

⁴⁵ Jf. Bøhn s. 811.

(1) Forkynnelse gjennomføres ved at et eksemplar av dokumentet i samsvar med reglene i dette kapittel overleveres til eller stilles til rådighet for den det skal forkynnes for. Har noen rett til å motta forkynning på vegne av andre uten at mottakeren er deres felles prosessfullmektig, skal det ved forkynningen overgis eller stilles til rådighet et eksemplar av dokumentet for hver av dem. Dersom forkynnelse gjennomføres overfor andre enn mottakeren personlig og det er av stor betydning at dokumentet kommer frem, skal retten så vidt mulig underrette vedkommende om forkynnelsen.

(2) Den som har utstedt dokumentet som skal forkynnes, skal innlevere det nødvendige antall eksemplarer av dokumentet. Hvis det nødvendige antall eksemplarer ikke foreligger, skal den som utfører forkynnelsen sørge for et tilstrekkelig antall kopier.

(3) Det som skal forkynnes, må foreligge skriftlig og være underskrevet og datert. Dokumentet kan avgis til forkynnelse i lukket omslag som har bevitnelse på hvem som er avsender og for øvrig oppgir som er nødvendig for å beskrive dokumentet som skal forkynnes. Alle eksemplarer av dokumentet skal ha påtegning om at de er likelydende. Kopi av dokument som avgis til forkynnelse skal ha bevitnelse om at det er rett kopi. Bevitnelse må være gitt av offentlig tjenestemann eller advokat. Notarius publicus og stevnevitne plikter å gi bekreftelse om noen krever det.

(4) Den som har begjært forkynning skal i tide få melding om hvorvidt forkynnelsen er gjennomført sammen med dokumentasjon. Dersom forkynnelse ikke er gjennomført skal det samtidig opplyses om hvorfor det ikke var mulig. Dersom dokumentet som skal forkynnes er stilt til rådighet for avhenting på offentlig kontor, skal det hvis mottakeren har hentet dokumentet, gis melding til den som har begjært forkynnelse.

(5) Har den som skal motta forkynnelse ikke kjent bopel eller oppholdssted, kan retten pålegge politiet å foreta nødvendige undersøkelser

(6) Kongen kan bestemme at det som skal forkynnes kan meddeles per telefaks eller ved andre elektroniske kommunikasjonsmidler til den som skal utføre forkynnelsen og fastsette nærmere regler om dette. Det kan også bestemmes at meddelelsen kan sendes via annen myndighet. Første og annet punktum gjelder også for dokumenter som meddeles fra utenlandsk myndighet og som skal forkynnes i Norge.

Bestemmelsen viderefører § 160 første ledd § 162 og § 164 og 182, 184. Bestemmelsen om at stevnevitner skal gi bekreftelse dersom det kreves, er utelatt fordi ordningen med rettsvitner foreslås opphevet.

§ 18-11. Virkningen av feil ved gjennomføring av forkynninger

Dersom gjennomføringen av en forkynnelse ikke skjer i samsvar med bestemmelsene her, er forkynnelsen likevel lovlig dersom dokumentet har kommet frem til mottakeren. Forkynnelse anses da lovlig gjennomført på det tidspunkt mottakeren har mottatt dokumentet.

Bestemmelsen viderefører § 183, men med en presisering. I domstolloven § 182 heter det at forkynning er lovlig selv om det har vært feil «ved iværksettelsen». Det tilsier at forkynning må ha vært forsøkt gjennomført. I Rt. 2007 side 1862 er det lagt til grunn at det må være foretatt noe som med rimelighet anses som en forkynnelse, og at de grunnleggende regler for én av forkynningsformene loven gir anvisning på, er fulgt. En ren underretning vil da aldri kunne få virkning som en forkynning. I utkastet er det formuleringen endret til at det må hefte feil ved «gjennomføringen» av forkynningen.

IV Postforkynnelse

§ 18-12. Gjennomføring av postforkynnelse

(1) Postforkynnelse gjennomføres ved at dokumentet sendes direkte til mottakeren enten gjennom vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev. Domstolen kan pålegge en klager eller saksøker å fremskaffe motpartens adresse.

(2) Forkynnelsetidspunktet skal fastsettes til 5 virkedager fra den dag brevet postlegges. Denne dato gjelder som forkynnelsetidspunkt selv om brevet kommer fram tidligere. Hvis særlige grunner foreligger, kan en tidligere eller senere dato fastsettes.

(3) Dersom adressaten godtgjør at han eller hun ikke har kunnet gjøre seg kjent med dokumentet innen forkynnelsesdatoen, og vil påberope seg dette, må vedkommende straks si fra til den forkynnende myndighet. Årsaken til forsinkelsen skal oppgis. Forkynnelsesdatoen skal da settes til det tidspunkt da adressaten først kunne gjøre seg kjent med, eventuelt burde ha gjort seg kjent med, dokumentet.

(4) Beslutning om endring av forkynnelsetidspunkt er ikke til hinder for at det senere kan reises tvist om hva som er rett tidspunkt. Eventuell motpart bør underrettes dersom forkynnelsetidspunktet endres.

Bestemmelsen viderefører § 163a første ledd første punktum og siste ledd.

Domstolloven § 163 a første ledd siste punktum bestemmer at forliksrådets dokumenter kan forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering. Selv om det kan anføres arbeidsmessige hensyn som begrunnelse for en slik ordning, fremstår dette ikke som en heldig regel. Den foreslås ikke videreført. Alternativet til å utelate unntaket i ny lov, er at oppfriskningsreglene gjelder for forliksrådet.

Oppregningen av hvilke myndigheter som kan foreta postal forkynning, foreslås utelatt. Det følger av lovens virkeområde at domstolene kan anvende denne forkynningsformen.

For at forkynnesreglene skal bli mer tilgjengelige, bør hovedregelen om forkynnelsetidspunktet fremgå av loven. Det foreslås derfor at § 7 første og annet ledd og 8 i forskrift om postforkynnelse inntas i lovteksten. Bestemmelsene i § 7 tredje ledd om at forkynnelsesdato registreres hos myndighetens journal mv. er reguleringer som ikke trenger å fremgå av lovteksten.

§ 18-13. Hvem som kan foreta postforkynnelse

Følgende myndigheter kan foreta postforkynnelse:

- a) Domstolene,*
- b) Forbrukertvistutvalget,*
- c) fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker,*
- d) påtalemyndigheten,*
- e) namsmenn,*
- f) lensmenn,*

g) namsfogder,

h) politistasjoner med sivile rettspleieoppgaver,

i) fylkesmenn og

j) advokater som skal innkalle vitner etter tvisteloven § 13-3 ved forkynning av vitnestevning.

Domstolloven § 163a fjerde ledd bestemmer at advokater som skal innkalle vitner, kan forkynne vitnestevning i vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev. Denne regelen kan enten inntas i tvisteloven § 13-3; dette er en spesifikk regel for sivile saker, og kan gjøres gjennom en justering av ordlyden, for eksempel at det i tvisteloven § 13-3 første ledd annet punktum presiseres at advokater som skal innkalle vitner, kan forkynne vitnestevning etter domstollovens regler om postforkynning.

V Stevnevitneforkynnelse

§18-14. Gjennomføring av stevnevitneforkynnelse

(1) Stevnevitneforkynnelse gjennomføres ved at stevnevitnet eller personer som etter § 18-17 og 18-18 kan utføre slik forkynnelse, overlever eller stiller til rådighet et eksemplar av dokumentet til den som skal ha forkynnelsen eller til en som kan motta forkynnelse på vegne av denne etter bestemmelsene i § 18-15.

(2) Forkynnelse skal så vidt mulig foregå for vedkommende personlig på hans eller hennes bopel eller det sted vedkommende regelmessig utfører sitt arbeid. Forkynnelsen er likevel gyldig om den skjer for vedkommende på andre steder. Gjennomføres forkynnelsen for vedkommende personlig, bør stevnevitnet lese opp dokumentet eller opplyse om hva det inneholder. Gjelder det forkynnelse av oppmøtetidspunkt, skal stevnevitnet så vidt mulig meddele innholdet i skriftet.

(3) Nekter vedkommende å ta imot dokumentet, kan stevnevitnet legge det igjen på stedet eller legge det til avhenting på rettens kontor, på nærmeste poststed eller annet passende sted. Stevnevitnet skal så vidt mulig opplyse om hvor dokumentet kan hentes og at forkynnelsen er lovlig utført til tross for nektelsen.

Bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av §§ 168, 173 og 174. Formålet er å samle de bestemmelser som gjelder gjennomføringen av slik forkynnelse i en bestemmelse. Paragraf 167 har en ordensregel om at stevnevitneforkynnelse ikke «bør» skje på helligdager eller utenfor alminnelig dagtid, med mindre det er nødvendig. En slik begrensning bør heller inntas i retningslinjer for den praktiske gjennomføringen av stevnevitneforkynninger.

Første ledd gjentar for sammenhengens skyld beskrivelsen av stevnevitneforkynnelse i den innledende oversikten i § 18-2. I tillegg er presiseringen i § 173 om den rent praktiske gjennomføringen inntatt i første ledd.

Annet ledd flg. viderefører § 168, §§ 173 og § 174. Formålet er å samle de regler som gjelder stevnevitneforkynnelse som skjer overfor vedkommende personlig. Presiseringen om at forkynnelse er gyldig dersom den skjer andre steder, gjelder bare dersom dette skjer for vedkommende personlig. Adgangen til å forkynne for medlemmer av husstanden eller for arbeidsgiver, gjelder ikke dersom disse påtreffes andre steder. Det ligger utenfor mandatet å vurdere om forkynnelse om disse bør kunne

motta forkynnelse på andres vegne utenfor bopel eller arbeidssted. Bestemmelsen om at den det skal forkynnes for kan kreve at stevnevitnet leser opp dokumentet eller opplyser om hva det gjelder, foreslås endret. Det sentrale i denne sammenhengen er å sikre bevis for at dokumentet har kommet frem til vedkommende. Regelen om en rett til å kreve opplesning av dokumentet passer ikke i denne sammenhengen, og foreslås overlatt til stevnevitnets skjønn. I utkastet foreslås regelen derfor endret til at stevnevitnet bør lese opp dokumentet eller beskrive hva det inneholder.

§ 18-15. Stevnevitneforkynnelse ved at dokumentet overleveres til andre enn adressaten

(1) Dersom den som skal ha forkynnelsen ikke treffes på bopel eller arbeidsstedet, kan forkynnelsen skje for en myndig person av samme husstand som påtreffes der. Forkynnelse på bopel kan også skje overfor den vedkommende bor hos eller en myndig person i dennes husstand, eller overfor huseier eller den som på vegne av huseier fører tilsyn med boligen og som bor der. Forkynnelse på arbeidsstedet kan foregå for arbeidsgiver eller den som i arbeidsgivers sted leder virksomheten eller noen som på vegne av virksomheten kan ta i mot forsendelser.

(2) Forkynnelse overfor næringsdrivende med fast forretningssted kan gjennomføres på forretningsstedet i saker med tilknytning til virksomheten. Kan dokumentet ikke forkynnes for vedkommende personlig, kan den gjennomføres overfor for en som er ansatt i virksomheten. Kan det ikke påvises et fast forretningssted, kan forkynnelsen skje på det siste faste forretningssted overfor en myndig person, som fortsatt er til stede der. Dette gjelder likevel ikke dersom det har gått mer enn seks måneder, siden forretningsstedet sist ble benyttet.

(3) Har en person som oppholder seg i riket verken bopel eller arbeidssted her og forkynnelsen er forsøkt gjennomført overfor vedkommende personlig, kan forkynnelsen gjennomføres på midlertidig oppholdssted overfor en myndig person av samme husstand eller for den vedkommende oppholder seg hos eller for en myndig person av dennes husstand.

(4) Den som selv er part i saken, kan ikke ta imot forkynnelse for motparten.

(5) Den som mottar forkynnelse etter denne bestemmelse skal så tidlig som mulig underrette vedkommende om forkynnelsen og overlevere dokumentet hvis det kan skje uten vesentlig ulempe eller utgift. Han skal straks si fra hvis han er kjent med forhold som kan være til hinder for at vedkommende ikke i tide kan få melding om forkynnelsen.

(6) Stevnevitnet kan etterlate skriftlig melding om forkynnelsen dersom:

a) den som etter bestemmelsene her kan ta imot forkynnelse, nekter å gjøre dette,

b) den som skal ta i mot forkynnelsen er forhindret fra å gi melding om forkynnelsen til adressaten, eller

c) det er ingen til stede som kan ta i mot forkynnelsen.

Melding skal gis i lukket omslag og gjelder og at det kan hentes på rettens kontor, nærmeste poststed eller annet passende sted.

(7) Dersom stedet forkynnelsen skal skje på er stengt eller det av andre grunner er hensiktsmessig, kan stevnevitnet sette opp oppslag med meldingen på døren eller annet passende sted. Stevnevitnet kan også underrette naboer om forkynnelsen og oppfordre dem til å gjøre mottakeren oppmerksom på den.

Utkastets viderefører bestemmelsene i §§ 169–172 og § 175 og § 176 om hvem som kan motta forkynnelse på vegne av den det skal forkynnes for. Uttrykket «voksen person» foreslås endret til «myndig person», selv om tolkningsspørsmålet ikke har noen helt klar løsning i dag.

§ 169 siste ledd bestemmer at forkynnelse kan skje overfor en «betjent». Det er ikke åpenbart hva som i dag ligger i dette uttrykket. Bøhn legger til grunn at det med dette må siktes til sekretærer eller resepsjonister i virksomhetene eller som for øvrig har servicefunksjon overfor omverdenen. Poenget må da være å vise til de personer i virksomheten som har som oppgave å motta kommunikasjon, slik som resepsjoner, forværelser eller postrom. I utkastet er det forsøkt omformulert for å få frem dette.

§ 18-16. Stevnevitnets bekreftelse av forkynnelsen

(1) Stevnevitnet skal bekrefte forkynnelsen ved påtegning på det dokumentet som forkynnes eller et særskilt vedlegg til dette. Påtegningen skal opplyse om tid og sted for forkynnelsen og hvem det er forkynt for. Dersom påtegning gis i et særskilt vedlegg må det opplyses om hva som er forkynt.

(3) Dersom forkynnelsen gjennomføres overfor andre enn mottakeren, skal den opplyse om hvordan den er gjennomført, og om det ved forkynnelsen er omstendigheter som kan ha betydning for om forkynnelsen er utført på lovlig måte. Det skal også opplyses om mottageren har uttalt eller stevnevitnet for øvrig er kjent med noe som kan ha betydning for om forkynnelsen er lovlig eller om vedkommende vil få dokumentet i tide.

Bestemmelsen viderefører kravene til bekreftelse som er inntatt i § 173 og § 177, med forslag til språklige oppdateringer. Unntaksregelen i § 173 annet punktum er foreslått opphevet. Bestemmelsen gjør unntak fra kravet om påtegning ved innkallelse til rettsmøter. Det er vanskelig å se at det er behov for en slik unntaksregel. Hensynet til unngå tvil og misforståelser tilsier at det også i disse tilfellene gis påtegning.

§ 18-17. Stevnevitner

(1) I lensmannsdistrikter er lensmannen hovedstevnevitne. I namsfogddistrikter er namsfogden hovedstevnevitne. I politistasjonsdistrikter med sivile rettspleieoppgaver er politistasjonssjefen hovedstevnevitne. Hjelpstevnevitner for hovedstevnevitnet må godkjennes av tingretten. Ligger avgjørelsen under flere retter, treffes den ved uenighet av domstoladministrasjonen.

(2) Ved Høyesterett kan det ansettes et eller flere stevnevitner til å utføre forkynnelser i den kommunen der Høyesterett har sete.

(3) Stevnevitner skal avgi forsikring til vedkommende rett om at de samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter som stevnevitne. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om hvordan forsikringen skal lyde.

(4) Kongen kan gi nærmere bestemmelser om stevnevitners utførelse av forkynnelser.

Bestemmelsen viderefører § 63, og foreslås plassert i kapittelet om forkynnelse. Det er også gjort en tilføyelse i forskriftshjemmelen om at det kan gis forskrift om stevnevitnets utførelse av forkynnelser.

§ 18-18. Forkynnelse utført av andre enn stevnevitner

(1) Offentlige myndigheter kan i straffesaker la stevnevitneforkynnelse utføres av ansatt ved politiet eller i kriminalomsorgen. Overfor tjenestegjørende militærpersoner kan forkynnelse i straffesaker også utføres av befalingsmenn eller militærpoliti.

(2) Dersom det er nødvendig for å spare tid, kan offentlige myndigheter i andre saker la forkynnelse utføres av en person som retten har bemyndiget til det.

(3) Bestemmelsene om stevnevitner får tilsvarende anvendelse for dem som utfører forkynnelser etter denne bestemmelse.

Bestemmelsen viderefører § 165 annet ledd.

§ 18-19. Stevnevitnets plikt til å utføre forkynnelser

(1) Offentlig myndighet kan kreve forkynnelse gjennom stevnevitner. Slik forkynnelse kan utføres utenfor stevnevitnets rettskrets dersom det er nødvendig for å unngå forsinkelser.

(2) Andre kan kreve forkynnelse gjennom stevnevitner innenfor stevnevitnets rettskrets når forkynnelse er påkrevd etter loven, og det dokument som skal forkynnes oppfyller lovens krav. I andre tilfeller kan stevnevitnet nekte forkynnelse dersom forkynnelsen åpenbart er uten rettslig betydning.

(3) Nektelse av å gjennomføre en forkynnelse kan bringes inn for tingretten i stevnevitnets rettskrets eller for den rett som har saken.

Bestemmelsen viderefører § 166, med noen språklige endringer.

Utkastets annet ledd annet punktum er et forslag til forenkling av § 166 annet ledd annet punktum. I gjeldende lov er plikten til å gjennomføre slik forkynnelse ganske sammensatt: Dersom en meddelelse ikke strider mot lov og ærbarhet, kan stevnevitnet nekte å gjennomføre det dersom det vil være til hinder for andre forretninger eller meddelelsen er åpenbart uten rettslig betydning. Bøhn s. 721 nevner som eksempel at partene har avtalt at det skal brukes forkynnelse. Henvisningen til ærbarhet foreslås dekket av henvisningen til at forkynnelse åpenbart vil være uten rettslig betydning.

Tredje ledd viderefører § 166 annet ledd siste punktum. Bestemmelsens plassering i gjeldende lov kan skape tvil om den også gjelder nektelser av å utføre forkynnelse etter første ledd. Det er antatt at adgangen til å bringe spørsmålet inn for tingretten gjelder begge tilfeller. Bestemmelsen foreslås derfor inntatt i tredje led slik at det går klart frem at det gjelder i begge tilfeller.

VI Underhåndsforkynnelse

§ 18-20. Gjennomføring av underhåndsforkynnelse

(1) Underhåndsforkynnelse gjennomføres ved at den som skal ha forkynnelsen skriftlig erklærer at han har mottatt dokumentet. Forkynnelse har skjedd på det tidspunkt som fremgår av erklæringen, med mindre det er sannsynlig at forkynnelse har skjedd på et tidligere tidspunkt.

(2) Mellom offentlige tjenestemenn og advokater er en skriftlig erkjennelse bevis for at forkynnelse har skjedd. I andre tilfeller må erklæringen være bevitnet av en dommer, notarius, advokat eller et stevnevitne.

(3) Erklæringen om at dokumentet er mottatt bør være datert. Avgis erklæringen i et særskilt dokument, bør den klart opplyse hvilket dokument som er mottatt.

Bestemmelsen viderefører § 179, med noen språklige endringer.

Utgangspunktet for hva som er forkynningsstidspunkt, er den generelle regelen om at det dokumentet som skal forkynnes må ha kommet frem til den det skal forkynnes for, det vil si at det enten er overlevert eller er stilt til rådighet for denne, men den skriftlige erklæringen er bevis for når dette har skjedd. Dette reiser særlige spørsmål når underhåndsforkynning skjer ved at dokumentet sendes i posten, og den det skal forkynnes for ikke er til stede på kontoret. Praksis har akseptert et visst fravær, jf. Rt. 2013 s. 1178. Slik utkastet er formulert, videreføres kravet om at det må være stilt til rådighet, det vil si ha kommet frem, uten at det kreves at mottakeren har gjort seg kjent med dokumentet.

Siste ledd er en videreføring av § 179 siste ledd første punktum, mens annet punktum ikke videreføres

VII Forkynning ved fremmøte i domstolen

§ 18-21. Forkynning i rettsmøte

(1) Meddelelse om dommer, kjennelser og beslutninger som gis til den som er til stede i rettsmøte, trer i stedet for forkynning, med mindre annet er bestemt i lov. Det samme gjelder meddelelser fra andre som fremsettes i rettsmøtet. Den som mottar forkynning i rettsmøte skal gjøres oppmerksom på at meddelelsen trer i stedet for forkynning, og spørres om han vil ha skriftlig gjengivelse av det som er meddelt.

(2) Den nedtegnede avgjørelsen skal så vidt mulig meddeles vedkommende senest dagen etter rettsmøtet. Forkynning anses skjedd i rettsmøtet selv om det ikke gis slik utskrift innenfor fristen eller utskriften ikke kommer frem til vedkommende.

Bestemmelsen viderefører domstoloven § 187.

Utkastets første ledd viderefører § 187 første punktum, men er språklig forenklet; kvalifiseringen «vedkommende personlig» antas å være overflødig ut fra sammenhengen i bestemmelsen.

Formuleringen «om innholdet av retsboken» foreslås erstattet med henvisning til de avgjørelser som meddeles.

Det er lagt til grunn at domstoloven § 187 bygger på en forutsetning om at vedkommende skal gjøres oppmerksom på at meddelelsen trer i stedet for forkynning. Dette bør komme til uttrykk i lovteksten. Annet ledd annet punktum er en videreføring av § 187 siste punktum i.f., men formuleringen er tilpasset den mer tidsriktige formuleringen i tvisteloven § 19-5 annet ledd siste punktum. Det kan oppstå tvil om betydningen for forkynningstidspunktet av at vedkommende kan kreve skriftlig gjenpart av det som er meddelt.

§ 18-22. Domsforkynning og fremmøteforkynning i straffesaker

(1) Dom i straffesak kan forkynnes etter reglene om postforkynning eller etter reglene i annet og tredje ledd om domsforkynning og fremmøteforkynning. Dersom slik forkynning ikke er mulig, kan dommen forkynnes ved stevnevitne etter §§ 18-14 flg.

(2) Dersom dommen skal avsies ved opplesning, kan retten beslutte at forkynningen skal skje samtidig med domsavsigelsen (domsforkynning). Siktete plikter i så fall å møte til det rettsmøtet hvor dommen avsies. Er siktete til stede eller deltar i rettsmøtet ved fjernmøteteknikk når saken tas opp til doms, gjelder reglene i straffeprosessloven § 42 annet ledd. Er siktete ikke til stede, skal retten innkalle ham til domsavsigelsen etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. § 87 første ledd.

(3) Dersom dommen skal avsies ved underskriving, kan retten innkalle siktede til forkynnelse ved rettens kontor eller ved et annet offentlig kontor (fremmøteforkynnelse). Siktede plikter i så fall å møte til forkynnelsen. Er siktede til stede eller deltar i rettsmøtet ved fjernmøteteknikk når saken tas opp til doms, gjelder reglene i straffeprosessloven § 42 annet ledd. Er siktede ikke til stede, kan retten innkalle ham til forkynnelse etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. § 87 første ledd. Straffeprosessloven § 89 gjelder tilsvarende.

(4) Annet ledd tredje og fjerde punktum og straffeprosessloven §§ 86 tredje ledd, 88 og 89 gjelder tilsvarende for innkalling til fremmøteforkynnelse.

Bestemmelsen er en videreføring av § 159a. Bestemmelsen er begrenset til straffesaker og gjelder forkynnelse av dom. Dersom bestemmelsen skal videreføres i domstolloven, foreslås det at den inntas i et eget avsnitt/kapittel. Det saklig begrensede virkeområdet tilsier at bestemmelsen overføres til straffeprosessloven kapittel 5, for eksempel i tiknytning til § 43.

VIII Særlige forkynningsformer

§ 18-23. Forkynnelse ved offentlig kunngjøring

(1) Kan forkynnelse ikke gjennomføres etter bestemmelsene ellers i dette kapittel, kan retten i sivile saker bestemme at det som skal forkynnes skal stilles til rådighet ved rettens kontor eller hos annen offentlig myndighet eller på annet sted, og at en melding om dette og om det hovedsakelige innholdet skal kunngjøres på rettsstedet.

(2) Gjelder forkynnelsen et dokument hvor det reises sak, skal det så vidt mulig også gis melding om dette på vedkommendes siste kjente oppholdssted. Dokumentet skal helt eller delvis gjengis i Norsk lysingsblad og i en eller flere aviser som er alminnelig lest på det siste kjente bosted eller oppholdssted i Norge eller i utlandet. Har retten opplysninger om hvor vedkommende kan oppholde seg, bør vedkommende forsøkes varslet ved rekommandert brev eller ved kunngjøring i avis som er alminnelig lest på stedet. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om adgangen til å kunngjøre meldinger på nettsted i tillegg til eller i stedet for kunngjøring etter bestemmelsene foran.

(3) Forkynnelse etter denne bestemmelse anses gjennomført fire uker etter oppslag, hvis ikke retten har besluttet en lengre gjennomføringstid eller mottakeren har meldt seg og mottatt dokumentet.

Bestemmelsen viderefører § 181, med noen språklige justeringer. Fysisk oppslag på rettssted eller ved kunngjøring, er ikke tidsmessig. Det foreslås derfor en forskriftshjemmel for bestemmelser om adgang til å bruke elektronisk kunngjøring i slike tilfeller.

§ 18-24 Forkynnelse gjennom rekommandert sending

(1) Dersom en forkynnelse med hjemmel i lov kan foretas ved rekommandert brev uten mottakskvittering, må en offentlig tjenestemann levere dokumentet som skal forkynnes til postoperatør. Dokumentet som skal forkynnes eller omslaget skal ha påtegning om når det ble innlevert til postoperatør. Notarius publicus og stevnevitne plikter å gi bekreftelse om noen krever det.

(2) Forkynnelsen ansees gjennomført to uker etter at dokumentet ble innlevert til postoperatør, hvis ikke vedkommende har fått brevet før dette tidspunktet.

Bestemmelsen viderefører § 178. Ut fra bestemmelsens plassering i utkastet, er presiseringen om at den ikke gjelder ved postforkynnelse. Forskjellen fra postforkynnelse viser seg i at det ved forkynnelse ved bruk av rekommandert sending, ikke kreves at det vedlegges mottakskvittering – det er selve avsendelsen som er forkynnelseshandlingen.

I domstolloven har særregelen bare betydning for § 195, mens det er enkelte bestemmelser om slik forkynnelse i særlovgivningen.

§ 18-25. Forkynnelse i utlandet

(1) Forkynnelse for personer som har kjent bopel eller oppholdssted i utlandet skjer på den måte som er hjemlet i bopels- eller oppholdslandets lover. Forkynnelse kan skje gjennom vedkommende norske utenriksstasjon hvis lovgivningen i landet ikke er til hinder for dette. Dokumenter som skal forkynnes av norsk utenriksstasjon, kan forkynnes postalt etter reglene i § 18-12.

(2) Dersom begjæring fra en domstol er nødvendig for å utføre forkynnelse i utlandet, kan enhver rett utferdige slik begjæring.

(3) For norske offentlige tjenestemenn som er ansatt i utlandet, kan forkynnelse skje gjennom deres overordnede. Forkynnelse for norske militære i tjeneste utenfor rikets grenser, skjer gjennom deres overordnede.

Bestemmelsen viderefører § 180.

Kapittel 19 Erstatningsansvar i anledning rettergang

Utkastet har to alternativer. Det foreslås prinsipalt at det er bestemmelser om erstatningsansvar, herunder ansvar overfor det offentlige. Det skisseres samtidig et alternativt forslag hvor det er regler om rettergangsbøter for utilbørlig oppreden og om brudd på medieforbud mv.

Forslag til regler om rettergangserstatning

§ 19-1. Erstatning som følge ugyldig fravær og manglende oppfyllelse av rettens pålegg for parter, vitner m.fl.

(1) Et vitne som forsettlig eller uaktsomt

a) uten gyldig grunn uteblir fra et rettsmøte,

b) bortvises fra rettsmøtet etter reglene i § 15-2,

c) ikke i tide har varslet retten om fravær,

d) forlater rettsstedet uten tillatelse eller

e) uten gyldig grunn unnlater eller nekter å etterkomme pålegg fra retten om å undersøke regnskap, møtereferater mv. , gjøre notater eller ta med dokumenter eller andre bevis, eller

f) nekter å avgi forklaring eller forsikring uten å begrunne det, eller bare oppgir en grunn for nektelsen som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse eller som er åpenbart uholdbar,

kan pålegges å erstatte tap som følge av forsømmelsen. Erstatningsansvar etter denne bestemmelse kan bare pålegges to ganger i samme sak.

(2) Vitner som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

(3) Bestemmelsene foran gjelder tilsvarende for parter og stedfortredere som etter tvisteloven § 23-1 eller § 23-2 plikter å møte, avgi forklaring eller forsikring, eller som etter tvisteloven § 26-8 annet ledd plikter å gi tilgang til bevis.

(4) Den som uten å være part i saken nekter å etterkomme pålegg fra retten om å gi tilgang til realbevis uten å begrunne det eller, eller bare oppgir en nektelsesgrunn som er forkastet ved rettskraftig kjennelse eller som åpenbart ikke kan føre frem, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen har ført til.

Bestemmelsen er et forslag til felles bestemmelse om nektelse av å etterkomme rettens pålegg. Bestemmelsen viderefører § 205, § 206 første setning og annet ledd og § 207. § 206 første ledd annet punktum foreslås tatt ut av domstolloven. Videre er inntatt § 209 og 210 første punktum. De deler av § 211 som gjelder vitner, er inntatt i annet ledd.

Domstolloven § 207 gir mulighet til å reagere mot vitners manglende forberedelse av forklaringen. Ordlyden er tilpasset oppregningen i tvisteloven § 24-4 og straffeprosessloven § 116. Etter tvisteloven § 24-4 første ledd og § 116 første ledd kan retten pålegge et vitne å ta med dokumenter og andre bevis som det plikter å legge frem, og etter annet ledd kan det pålegges å «friske opp sitt kjennskap til saken», for eksempel ved å undersøke regnskapsopplysninger, dokumenter mv. og om nødvendig gjøres notater. Slik § 207 er formulert, er det ikke innlysende at den knytter seg til pålegg om å ta med bevis og pålegg om å friske opp kjennskap til saken. Utkastet er formulert slik at begge situasjoner rammes av bestemmelsen.

I domstolloven § 207 er slike forsømmelser likestilt med fravær uten gyldig grunn. I utkastet foreslås det at dette inntas i en oppregning av de forsømmelser som kan sanksjoneres fra retten side. Til utformingen av bestemmelsen er det også spørsmål om å synliggjøre rettsstridsbegrensningen. Det er antatt at straff bare kan ilegges dersom vitnet hadde en rimelig mulighet for å følge pålegget. En slik begrensning er forsøkt markert gjennom henvisningen til «gyldig grunn». Et alternativ er å videreføre ordlyden uten en slik presisering, slik at begrensningen dels vil følge av at det må foreligge et gyldig pålegg som er meddelt vitnet og den alminnelige rettsstridsreservasjonen.

I tillegg til opptegnelser som gjøres for å forberede en vitneforklaring, kan vitner nå etter tvisteloven § 26-5 annet ledd også pålegges å utarbeide sammenstillinger, utdrag eller annen bearbeiding av opplysninger som kan hentes ut av bevisgjenstander. Også slike pålegg omfattes av ordlyden i utkastet.

Nektelse av å avgi forklaring eller forsikring foreslås videreført i bokstav f. I dagens bestemmelse er straffansvar betinget av at vitnet ikke oppgir en noen grunn til nektelsen, eller oppgir en grunn som er forkastet ved rettskraftig kjennelse. Likestilt med ikke å oppgi noen grunn for nektelsen, er at vitnet oppgir en åpenbart uholdbar grunn.

§ 19-2. Nektelse av å ta imot forkynnelse

Den som nekter å ta imot forkynnelse etter reglene i § 18-15 om stevnevitneforkynnelse, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen medfører.

Bestemmelsen viderefører § 212. Reguleringen kan eventuelt inntas i kapittelet om forkynnelse, slik at det kapittelet får en fullstendig regulering av forkynnelsen.

§ 19-3. Erstatningsansvar for sakkyndige og rettsstolker

(1) En oppnevnt sakkyndig eller rettsstolk som

a) nekter å utføre vervet uten å oppgi en grunn til dette, eller bare oppgir en grunn som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene nektelsen har medført, eller

b) uten gyldig fravær uteblir fra et rettsmøte eller uten tillatelse forlater rettsstedet før møtets slutt, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene som følge av nektelsen eller fraværet.

(2) Sakkyndige og rettsstolker som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

Bestemmelsen viderefører § 208 og de deler av § 211 som gjelder rettsstolker og sakkyndige.

Et alternativ for rettsstolker og sakkyndige er å videreføre den generelle erstatningsregelen i annet ledd. Det blir da en henvisning til alminnelige erstatningsregler, uten særbestemmelsen i første ledd om fravær mv.

§ 19-4. Erstatningsansvar for offentlige tjenestemenn mv. for forsømmelser under rettergang

(1) En dommer, offentlig tjenestemann, prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer som ved forsømmelser eller annet utilbørlig forhold under rettergangen har påført noen et tap, kan pålegges å betale erstatning til skadelidte.

(2) Staten innestår for det erstatningsansvar som ilegges en offentlig tjenestemann. Dette gjelder likevel ikke erstatningsansvar en offentlig oppnevnt forsvarer pådrar seg overfor siktede når forsvarer etter begjæring fra siktede er oppnevnt utenfor rettskretsen.

(3) Dersom en ankeinstans finner at underinstansen ved den påankede avgjørelse har begått en åpenbar feil, kan den pålegge den ansvarlige dommer å erstatte de kostnader som den uriktige avgjørelsen har medført. For krav om at staten erstatter saks kostnader på grunn av feil ved rettens behandling, gjelder tvisteloven § 20-12.

Bestemmelsen viderefører § 200 første, annet og siste ledd og § 201 siste ledd. Det foreslås å tilføye «dommer» i oppregningen.

§ 19-5. Hvilken domstol som behandler spørsmål om rettergangsansvar

(1) Spørsmål om å ilegge erstatningsansvar etter bestemmelsene i dette kapittel, avgjøres av den rett som behandler saken. Avgjørelsen må senest treffes sammen med den dom eller kjennelse som avslutter saken. Dersom overtredelsen er begått overfor en annen domstol enn den som skal avgjøre saken, kan spørsmålet overføres til behandling sammen med hovedsaken.

(2) Spørsmål om å ilegge ansvar for dommere kan bare avgjøres av overordnet domstol. Spørsmål om ansvar for lekdommere som har fravær når forhandlingene begynner, kan avgjøres av den domstol som har innkalt dommeren.

(3) Spørsmål om ansvar i anledning saker for forliksrådet kan bringes inn for tingretten.

Bestemmelsen viderefører § 213 første ledd, men annet punktum er utelatt. I tillegg inntas reglene i § 214. Det presiseres også når spørsmålet om ansvar for dommere må avgjøres av overordnet domstol, jf. punkt 19.5.

Når også lagrettemedlemmer omfattes av dommerbegrepet, vil det være en realitetsendring. Men for lekdommere er det antatt at ansvar først må avgjøres av ankeinstansen etter at de har tatt sete i retten. Fravær er nok det praktisk viktige her, mens ankeinstans først bør inn dersom det er tale om feil under rettsmøte mv.

§ 19-6. Behandlingsmåten for spørsmål om rettergangsansvar

(1) Retten kan av eget tiltak ilegge rettergangsbot og tilkjenne erstatning til det offentlige eller til siktede i straffesak. Erstatning kan i andre tilfeller bare tilkjennes når skadelidte har fremmet krav om dette. Spørsmålet om ansvar avgjøres ved kjennelse.

(2) Spørsmål om rettergangsansvar kan bare behandles etter reglene i dette kapittel dersom slik behandling kan skje uten uforholdsmessig ulempe og retten finner det ubetenkelig. Dersom spørsmål om erstatning til det offentlige ikke tas eller kan tas under behandling, kan retten gi departementet melding om dette.

(3) Blir spørsmålet om erstatningsansvar ikke behandlet etter reglene i dette kapittel, kan det gjøres til gjenstand for særskilt søksmål.

(4) Erstatningssøksmål om en tjenestemanns eller det offentliges ansvar i anledning av rettslige avgjørelser kan ikke reises uten at

a) avgjørelsen er opphevet eller forandret,

b) avgjørelsen er bortfalt med den virkning at rettidig anke mot den ikke kunne tas under behandling eller avgjøres eller

c) tjenestemannen ved dom er kjent skyldig i straffbart forhold ved avgjørelsen.

Første ledd viderefører § 214 første ledd.

Annet ledd er en omformulering av § 216, men er i hovedsak en videreføring. Dagens bestemmelse gjør unntak for tilfeller hvor ansvarsspørsmålet «ikke uten vanskelighet eller opphold» kan bli tilstrekkelig opplyst. Dette dekker tilfeller hvor Innføringen av kravet til at slik behandling skal være ubetenkelig, er ingen realitetsendring, men en markering av at saken kan reise slike spørsmål at det bør overføres til behandling etter de alminnelige regler. Dette vil dekke situasjoner som i Kyprianou-saken. Vilkåret markerer at domstolen også kan foreta en hensiktsmessighetsvurdering. Ordlydsmessig er det en endring i perspektiv: I dagens lov åpnes det for unntak fra en plikt til å behandle spørsmålet, mens det i utkastet er formulert som inngangsvilkår. Noen realitetsforskjell er ikke tilsiktet, men det fremgår klarere at avgjørelser etter den forenklete behandlingsmåten i domstoloven skal bygge på en konkret vurdering.

Annet ledd siste punktum er en videreføring av dagens bestemmelse, men er foreslått forenklet ved at det vises til at ansvarsspørsmålet ikke «tas eller kan tas» under behandling. Formuleringen «kan tas»

sikter både til overtredelse av domstollovens regler og andre regler. I førstnevnte tilfelle kan kravet i prinsippet tas under behandling, men at det avvises fordi det ikke er hensiktsmessig å følge behandlingsmåten i domstolloven. Det sistnevnte sikter til overtredelse av andre regler enn reglene i domstolloven; i slike tilfeller domstolen ikke kompetanse til å behandle spørsmålet. Det foreslås at innberetning «kan» skje, og ikke at det er en ubetinget plikt til å gjøre dette.

Tredje ledd viderefører § 216 tredje ledd og § 200 tredje ledd.

Det foreslås at adgangen til å ilegge ansvar uten at den ansvarlige har fått uttale seg, ikke videreføres. Dersom bestemmelsen likevel skal videreføres, kan regelen om at den ansvarlige så vidt mulig skal få uttale seg, inntas i første ledd siste punktum. Omgjøringsregelen kan inntas i første ledd i bestemmelsen om rettsmidler.

§ 19-7. Rettsmidler

(1) Avgjørelser som ilegger erstatning, eller som forkaster begjæring om dette, kan ankes. Kjennelse som tilkjenner erstatning for fravær, kan omgjøres dersom begjæring om dette fremsettes innen to uker.

(2) Ved anke i hovedsaken kan ankeinstansen prøve avgjørelser om erstatning i anledning saken så langt det følger av utfallet av retts- og bevissspørsmål som skal prøves i ankesaken.

(3) Ved anke over kjennelse som tilkjenner erstatning for tap som følge av unnlattelse eller nektelse av å oppfylle en avgjørelse fra retten, kan ankeinstansen også prøve den avgjørelse som ikke er oppfylt.

Ved tvistelovreformen ble betegnelsen på rettsmiddelet endret fra kjæremål til anke. Dette skaper uklarheter for rettergangsbøtene fordi avgjørelsesformen i dagens lov varierer etter om boten er ilagt ved kjennelse eller dom. Utkastet foreslår at avgjørelsesform for rettergangsbøter skal være kjennelse. Anke over rettergangsbøter vil da følge reglene om anke over kjennelse. Regelen i § 215 om adgangen til å begjære omgjøring, er inntatt i utkastets første ledd.

Siste ledd viderefører § 217 siste ledd, med noen språklige endringer.

Alternativt forslag

Kapittel 19 Rettergangsbøter og erstatningsansvar i anledning rettergang

I Rettergangsbøter

§ 19-1. Krenkelse av rettens verdighet

(1) Den som under et rettsmøte forsettlig forstyrrer forhandlingene eller ikke følger et påbud fra retten eller rettens leder, kan straffes med bøter.

(2) På samme måte kan den straffes som under et rettsmøte eller i prosesskriv kommer med utilbørlige eller åpenbart krenkende ytringer om noen, eller som for øvrig i ord eller handling opptrer på en måte som virker støtende eller på annen måte klart strider mot kravet til sømmelig opptreden under rettergang.

Jf. punkt 19.6.2.

§ 19-2. Brudd på bestemmelser om medieforbud og taushetsplikt

Den som forsettlig eller uaktsomt

- a) foretar fotografering eller opptak i strid med § 16-6, eller som offentligjør slike fotografier eller opptak,*
- b) overfor uvedkommende røper opplysninger som det er pålagt taushetsplikt om etter § 16-4 eller § 16-5 eller som medvirker til dette eller*
- c) overfor uvedkommende røper opplysninger i strid med § 16-4 eller § 16-5 eller medvirker til dette, kan straffes med bøter.*

Jf. punkt 19.6.2.

§ 19-3. Lekdommer

Retten kan ilegge bøter overfor en lekdommer som ikke har gyldig fravær.

Jf. punkt 19.6.3.2.

II Erstatningsansvar i anledning rettergang

§ 19-4. Erstatning som følge ugyldig fravær og manglende oppfyllelse av rettens pålegg for parter, vitner m.fl.

(1) Et vitne som forsettlig eller uaktsomt

- a) uten gyldig grunn uteblir fra et rettsmøte,*
- b) bortvises fra rettsmøtet etter reglene § 15-2*
- c) ikke i tide har varslet retten om fravær,*
- d) forlater rettsstedet uten tillatelse,*
- e) uten gyldig grunn unnlater eller nekter å etterkomme pålegg fra retten om å undersøke regnskap, møtereferater mv. , gjøre notater eller ta med dokumenter eller andre bevis, eller*
- f) nekter å avgi forklaring eller forsikring uten å begrunne det, eller bare oppgir en grunn for nektelsen som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse eller som er åpenbart uholdbar,*

kan pålegges å erstatte tap som følge av forsømmelsen. Erstatningsansvar etter denne bestemmelse kan bare pålegges to ganger i samme sak.

(2) Vitner som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

(3) Bestemmelsene foran gjelder tilsvarende for parter og stedfortredere som etter tvisteloven § 23-1 eller § 23-2 plikter å møte, avgi forklaring eller forsikring, eller som etter tvisteloven § 26-8 annet ledd plikter å gi tilgang til bevis.

(4) Den som uten å være part i saken nekter å etterkomme pålegg fra retten om å gi tilgang til realbevis uten å begrunne det eller, eller bare oppgir en nektelsesgrunn som er forkastet ved rettskraftig kjennelse eller som åpenbart ikke kan føre frem, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen har ført til.

§ 19-5. Nektelse av å ta imot forkynnelse

Den som nekter å ta imot forkynnelse etter reglene i § 18-15 om stevnevitneforkynnelse, kan pålegges å erstatte det tap nektelsen medfører.

§ 19-6. Erstatningsansvar for sakkyndige og rettstolker

(1) En oppnevnt sakkyndig eller rettstolk som

a) nekter å utføre vervet uten å oppgi en grunn til dette, eller bare oppgir en grunn som er forkastet ved rettskraftig avgjørelse, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene nektelsen har medført, eller

b) uten gyldig fravær uteblir fra et rettsmøte eller uten tillatelse forlater rettsstedet før møtets slutt, kan pålegges helt eller delvis å erstatte kostnadene som følge av nektelsen eller fraværet.

(2) Sakkyndige og rettstolker som ved annen rettsstridig opptreden påfører en part kostnader under rettergangen, kan pålegges helt eller delvis å erstatte tapet.

§ 19-7. Erstatningsansvar for offentlige tjenestemenn mv. for forsømmelser under rettergang

(1) En dommer, offentlig tjenestemann, prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer som ved forsømmelser eller annet utilbørlig forhold under rettergangen har påført noen et tap, kan pålegges å betale erstatning til skadelidte.

(2) Staten innestår for det erstatningsansvar som ilegges en offentlig tjenestemann. Dette gjelder likevel ikke erstatningsansvar en offentlig oppnevnt forsvarer pådrar seg overfor siktede når forsvarer etter begjæring fra siktede er oppnevnt utenfor rettskretsen.

(3) Dersom en ankedomstol finner at underinstansen ved den påankede avgjørelse har begått en åpenbar feil, kan den pålegge den ansvarlige dommer å erstatte de kostnader som den uriktige avgjørelsen har medført. For krav om at staten erstatter sakskostnader på grunn av feil ved rettens behandling, gjelder tvisteloven § 20-12.

III Behandling av spørsmål om rettergangsansvar

§ 19-8. Hvilken domstol som behandler spørsmål om rettergangsansvar

(1) Spørsmål om å ilegge ansvar etter bestemmelsene i dette kapittel, avgjøres av den rett som behandler saken. Avgjørelsen må senest treffes sammen med den dom eller kjennelse som avslutter

saken. Dersom overtredelsen er begått overfor en annen domstol enn den som skal avgjøre saken, kan spørsmålet overføres til behandling sammen med hovedsaken.

(2) Spørsmål om å ilegge ansvar for dommere kan bare avgjøres av overordnet domstol. Spørsmål om ansvar for lekdommere som har fravær når forhandlingene begynner, kan avgjøres av den domstol som har innkalt dommeren.

(3) Spørsmål om ansvar i anledning saker for forlikrådet kan bringes inn for tingretten.

§ 19-9. Behandlingsmåten for spørsmål om rettergangsansvar

(1) Retten kan av eget tiltak ilegge rettergangsbot og tilkjenne erstatning til det offentlige eller til siktede i straffesak. Erstatning kan i andre tilfeller bare tilkjennes når skadelidte har fremmet krav om dette. Spørsmålet om ansvar avgjøres ved kjennelse.

(2) Spørsmål om rettergangsansvar kan bare behandles etter reglene i dette kapittel dersom slik behandling kan skje uten uforholdsmessig ulempe og retten finner det ubetenkelig. Dersom spørsmål om erstatning til det offentlige ikke tas eller kan tas under behandling, kan retten gi departementet melding om dette.

(3) Blir spørsmålet om erstatningsansvar ikke behandlet etter reglene i dette kapittel, kan det gjøres til gjenstand for særskilt søksmål.

(4) Erstatningssøksmål om en tjenstemanns eller det offentliges ansvar i anledning av rettslige avgjørelser kan ikke reises uten at

a) avgjørelsen er opphevet eller forandret,

b) avgjørelsen er bortfalt med den virkning at rettidig anke mot den ikke kunne tas under behandling eller avgjøres, eller

c) tjenstemannen ved dom er kjent skyldig i straffbart forhold ved avgjørelsen.

§ 19-10. Rettsmidler

(1) Avgjørelser som pålegger rettergangsbøter eller erstatning, eller som forkaster begjæring om dette, kan ankes. Kjennelse som tilkjenner erstatning for fravær, kan omgjøres dersom begjæring om dette fremsettes innen to uker.

(2) Ved anke i hovedsaken kan ankeinstansen prøve avgjørelser om rettergangsansvar i anledning saken så langt det følger av utfallet av retts- og bevisspørsmål som skal prøves i ankesaken.

(3) Ved anke over kjennelse som pålegger rettergangsbot eller erstatning for tap som følge av unnlattelse eller nektelse av å oppfylle en avgjørelse fra retten, kan ankeinstansen også prøve den avgjørelse som ikke er oppfylt.

Forkortelser

Bøhn – Anders Bøhn, Domstoloven (2. utg)

Skoghøy – Jens Edvin A. Skoghøy, Tvisteløsning (2. utg.)